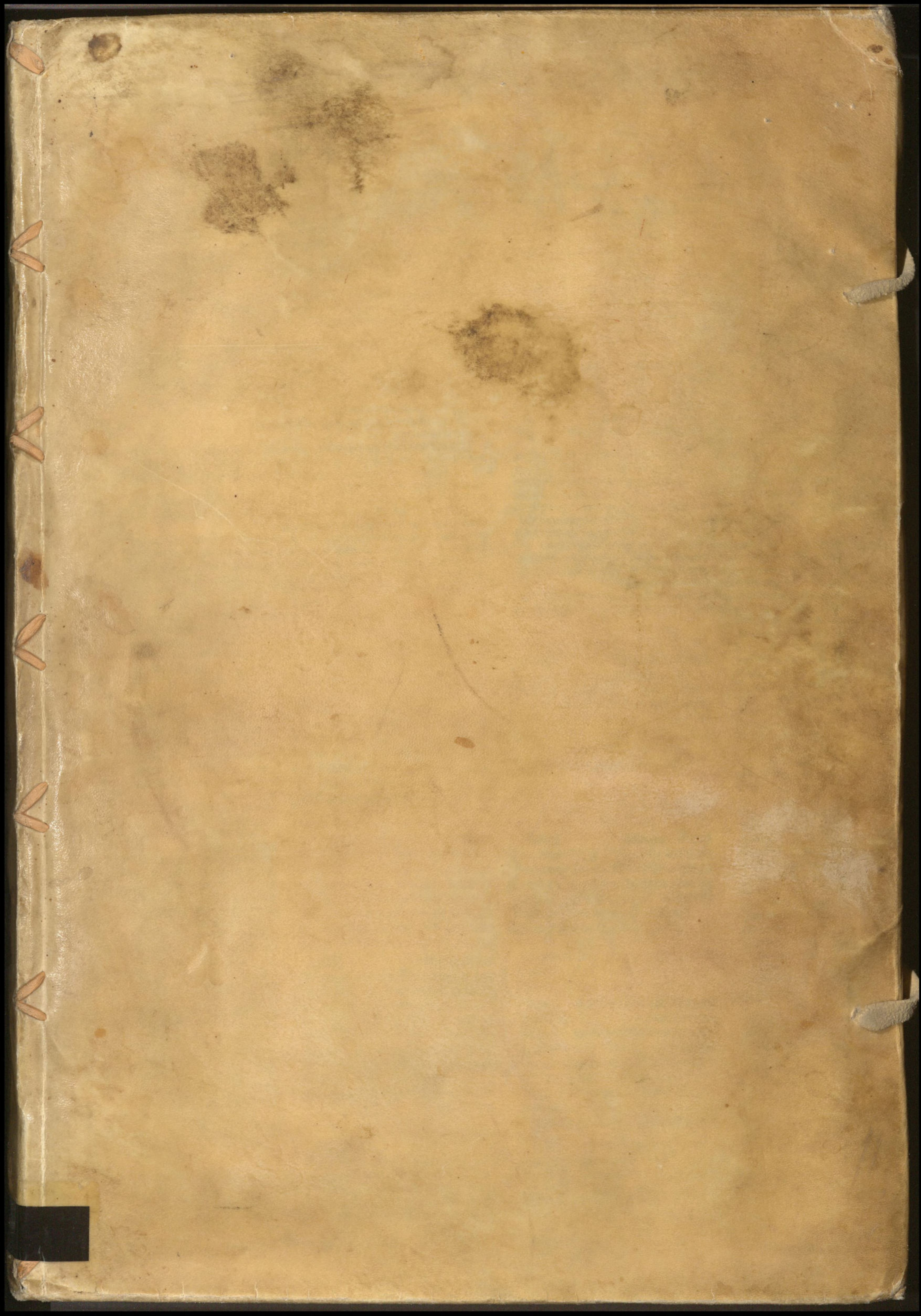
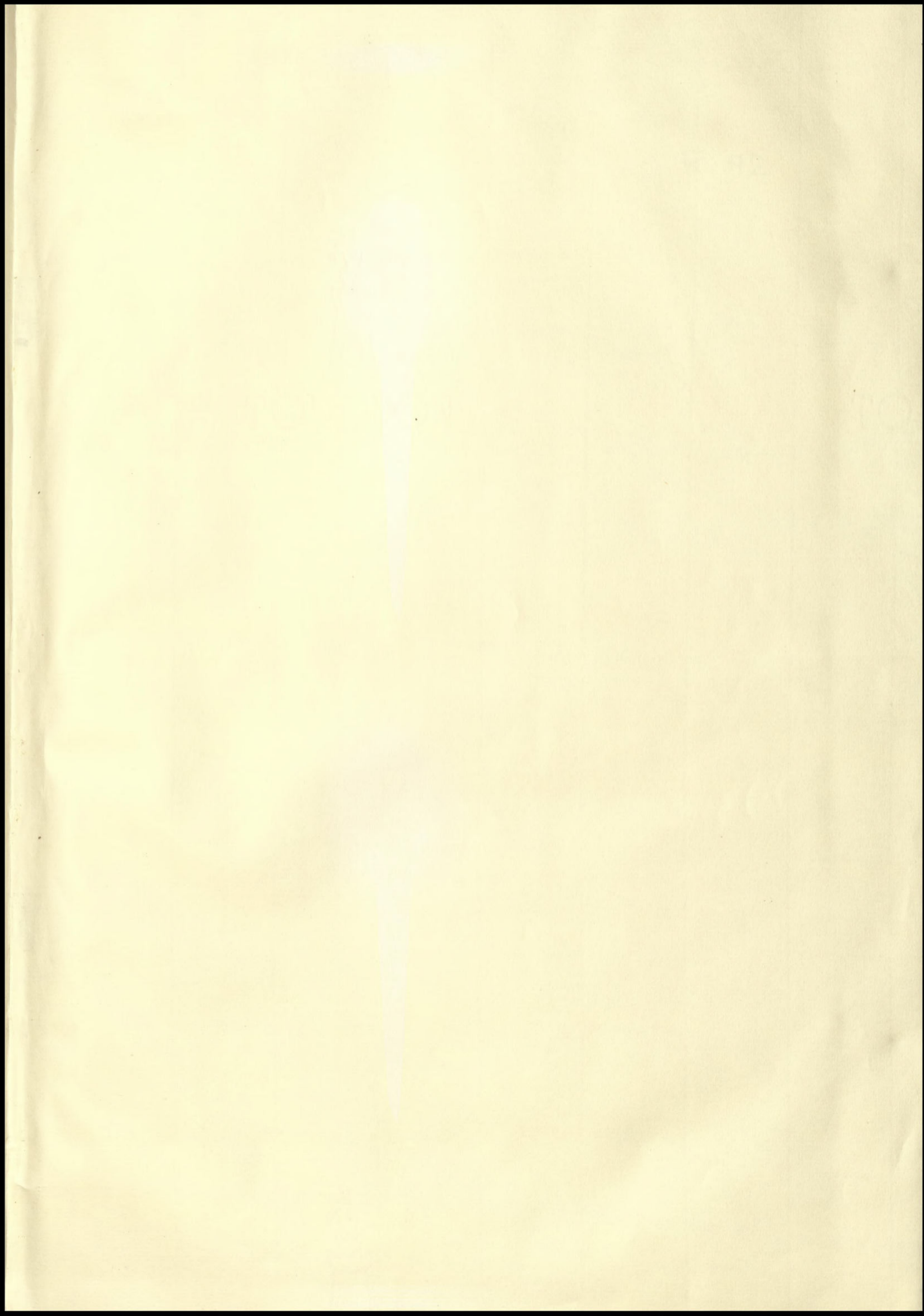

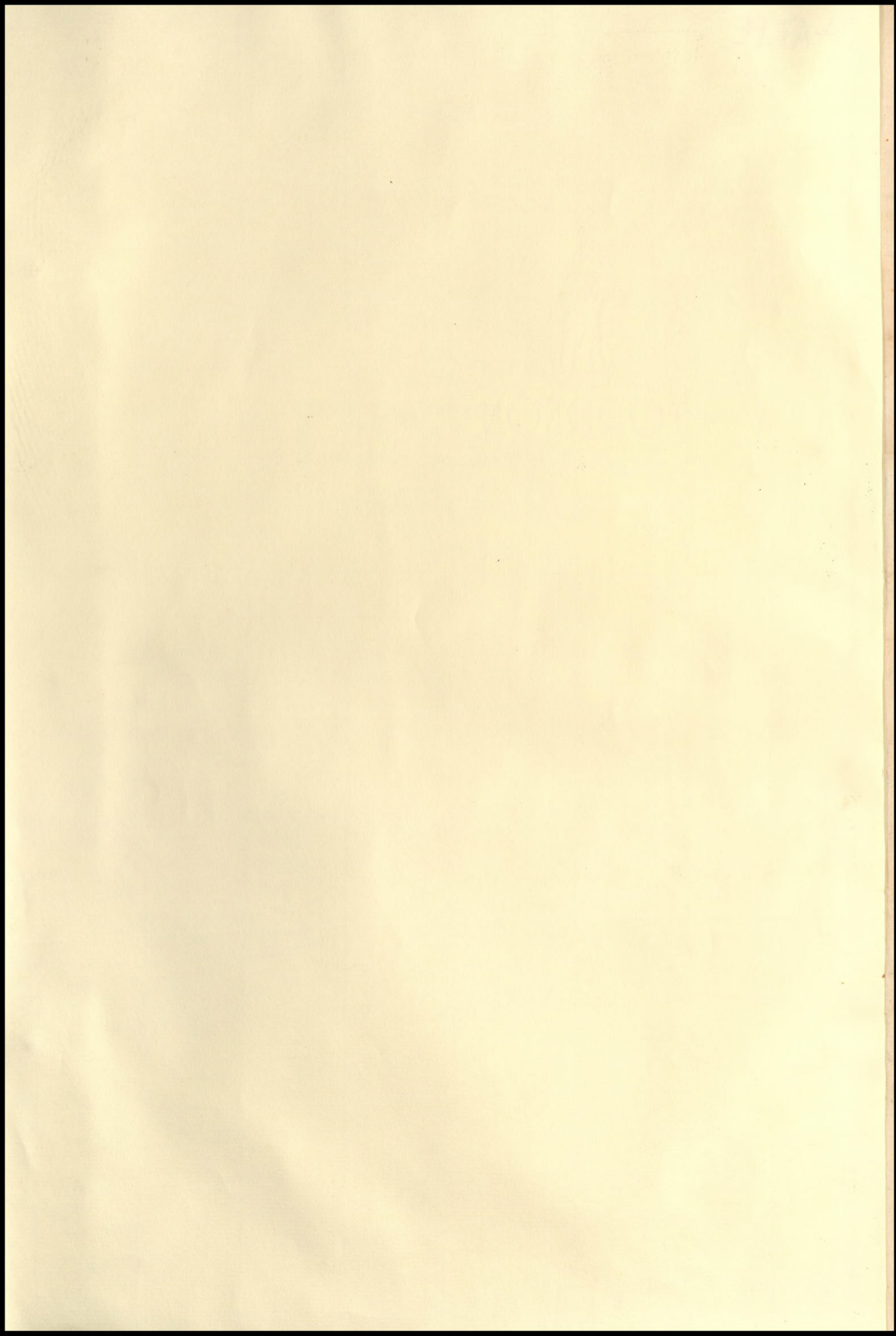
1596
PRA
Hie

XVI-41

39. FA-42

1596 PRA Hie

R. 42

1200

R. 12

R. 68

DE POSTREMA
 E ZECHIELIS
 PROPHE TAE
 VISIONE
 I O A N N I S
 B A P T I S T A E
 V I L L A L P A N D I
 C O R D V B E N S I S
 E S O C I E T A T E
 I E S V
 T O M I S E C V N D I
 E X P L A N A T I O N V M
 P A R S S E C V N D A

*In qua Templi, eiusque uasorum forma,
 tum commentarijs, tum aeneis quamplu-
 rimis descriptionibus exprimitur.*

*Romae Superiorum permisso, et cum
 priuilegijs ut in Apparatu.*

#

Sevendis de Orden del Consejo

N.º D.ª D.ª D.ª D.ª D.ª D.ª D.ª

DE POSTERIORA
E. N. E. E. H. E. D. S.
PROTHIBIT
T. Q. T. N. T. J.
B. A. L. T. T. T. A. L.
V. I. L. L. A. T. A. N. O.
C. O. R. P. O. R. A. T. I. O.
E. N. O. C. I. T. A. T. I. O.
J. T. T. T. T.
I. O. M. I. N. A. T. I. O.
E. X. P. E. R. I. T. I. O.
P. A. R. T. I. C. U. L. O.

D. O. M
PHILIPPO. TERTIO
REGI. CATHOLICO
P A T E R N A R V M
V I R T V T V M
A T Q V E . I M P E R I I
H E R E D I
D I G N I S S I M O
O B . S I N G V L A R E M
E I V S . I N . M Y S T I C I
T E M P L I
A E D I F I C A T I O N E
D I L I G E N T I A M
I O A N N E S . B A P T I S T A
V I L L A L P A N D V S
E . S O C I E T A T E
I E S V
E X P L I C A T V M . S A L O M O N I S
T E M P L V M
D . D . Q

CLAVDIVS AQVAVIVA
SOCIETATIS IESV
Praepositus Generalis.

CUm Tomi secundi Explanationum partem secundam de postrema Ezechielis visione, Patris Ioannis Baptistae Villalpandi, Societatis nostrae Theologi, tres eiusdem Societatis Theologi, quibus id commissimus, recognouerint; ac in lucem edi posse probauerint: facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita Reuerendissimo Domino Vicesgerenti, & Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romae x. Martij. 1605.

Claudius Aquaviva.

Locus * Sigilli.

Imprimatur.

Si placet Reuerendiss. Patri Magistro Sacri Palatij

B. Gypsius Vicesgerens.

Imprimatur.

F. Paulus de Francis de Neapoli Magister & socius Reuerendissimi
P. Mag. Sacri Palatij Apostolici.

PHILIPPO TERTIO REGI CATHOLICO

IOANNES BAPTISTA VILLALPANDVS.

S. P. D.

OGITANTI mihi (Rex potentissime) quo potissimum argumenti genere esset utendum, ut haec meas in Ezechielem qualescunque lucubrationes, in quibus praesertim de Salomonis Templo differitur, munus dudum Maiestati Tuae debitum deferrem, nummus quidam venit in mentem peruestus, in quem forte paucis ante annis incideram. Eius nummi facies altera Marcum Antonium, tum credo, Romani Imperij Triumvirum, ostentabat; cuius Hebraica haec erat inscriptio. **REX SALOMON**. altera vero facies Templum exprimebat, Hebraicis itidem characteribus insignita: quibus illud esse Salomonis Templum indicaretur. Nimirum perhonorificum fore Marco Antonio existimatum est, qui esset eo tempore in summis orbis terrae principibus; si eius effigies Regi sapientissimo tribueretur, eiusdemque Regis nomine, ac Templi longe augustissimi aedificio decoraretur. Quod si Ethnicum virum, à vera Salomonis religione, felicitate, opibus, gloria remotissimum, Hebraicae Reipublicae moderatores Salomonem appellare, eidemque numismata dicare non dubitarunt; quanto mihi aequius Te liceat Salomonem alterum dicere, nempe Principem Christiani Imperij, Regemque praepotentem, Religionis Orthodoxae propugnatorem acerrimum, egregiumque cultorem, atque in aedificando mystico Dei Templo strenuum in primis ducem: cuius ille Templi quamdam dumtaxat imaginem condidit? Cur non Tibi tanquam alteri Salomoni felicissimo & maximo, non dicam nummos ae-

re, argento, auroque cufos, verum ampla volumina, diuturnas
lucubrationes, ipsa paene dicam Salomonis opera vniuerfa
multo quidem labore meo concinnata, Tuis vero sumptibus
nuper excusa dedicentur? Etenim permulta sunt, eaque sa-
ne praeclara, quae Te reddunt Salomoni Regi celeberrimo
quàm simillimum. Ac primum quidem, si eius nomen, quod
pacem declarat, inspicias; nonne id nomen Tibi iure opti-
mo debeat, pacis Anglicanae, Scoticae, Belgicae instau-
ratori? quae inde in reliquas orbis terrae partes, Te auctore
atque auspice, redundauit. Salomonem adhuc puerum
Deus immortalis ad illud Regnum euexit, in quo vno Re-
gno vera tum vigeat Religio, fratre Adonia natu maiore
sublato: Te idem Rex Regum Maximus Principem in Chri-
stiana Republica delegit, adhuc in matris aluo delitescen-
tem, cum iam nonnulli fratres Tui, ad quos Regni here-
ditas pertinebat, è vita migrassent. Ille, quas gentes pa-
rens ipsius David minus potuit vi armisque perdomare, vna
sapientiae auctoritate perfecit, vt eae sibi vel tributo reddendo,
vel societate ac foedere iungerentur. Britanniae populos, quos
Pater Tuus Rex optimus nequiuit summis opibus, & ingen-
ti saepius instructa classe, Catholicae Reipublicae Imperio
potestatique subijcere; Tu sapientiae vnus praesidio, Deo-
que adiutore fretus demulces ac mitigas. Quare sperandum
videtur fore, vt breui in Ecclesiae Sacrosanctae sinum vniuer-
sa illa natio confugiat, eamque vt omnium Christianorum, sic
suam etiam parentem & magistram agnoscat. Locuples, vt
nemo alius, Rex Salomon, etiam sacrorum voluminum te-
stimonio praedicatur. quippe in eius gazam tertio quoque
anno magnam vim auri, gemmarum, aliarumque pretiosa-
rum rerum opulenta classis ex Orientis terris vltimis conue-
hebat. qua in re perspicue satis Dei erga illum Regem libe-
ralissimi prouidentia & benignitas cernitur; cuius beneficio
fiebat, vt secundo cursu classis vltro citroque commearet. Id
quod Iosaphato multis post annis imitari conanti non modo

non

non cessit è sententia ; sed etiam in ipso portu naues paratae
soluentesque periere : quòd non veritus esset inire cum Ocho-
zia impio Israelis Rege societatem . Iam vero quot & quanti
Maieitati Tuae thesauri conflantur ? sane praecipua Dei erga
Te cura & studio : quo fit vt vere Catholico pioque Regi maria
ipsa quodammodo ventique semper obsecundent . Etenim
binae Tibi singulis annis classes tum ab Orientis, tum ab Occi-
dentis Indiae regionibus redeunt, auro, argento, margaritis,
gemmis, alijsque permultis ac praeclaris mercibus onustae :
quae etsi longissimo sunt à nostris interuallo terrarum Ocea-
nique vastissimi disiunctae ; Hispano tamen imperio subiectae,
libentes Tuis aequissimis legibus obsequuntur . Iure igitur Te
diuitiarum paene dicam dominum, ac perennem quemdam
thesaurorum fontem appellarim ; vnde ceterae gentes, si hau-
rire nequeant ; vix, aut ne vix quidem tueri se satis posse videan-
tur ; quippe quas iam diu auri argentiue fodinae defecerint . Er-
go cum aliquando Pater tuus, cuius de laudibus nulla vnquam
posteritas conticescet, pecuniam alio, ad breue quoddam tem-
pus ex Hispania transferri vetuit ; magnum continuo ex ea re
vel eius hostes detrimentum accepere ; cum locupletes in An-
glia, Gallia, Thracia mercatores breui conturbarint . Vt non
magis Tua Regna propemodum, quàm cetera quoque siue
amica siue inimica Tuis pecunijs atque opibus ali ditarique
videantur . Quapropter iam ne bellum quidem Tecum gere-
re quisquam sine Tuis armis, hoc est, sine Tuis opibus queat,
aut illud certe ducere vel sustinere diutius . Age vero Salo-
monis quidem Imperium longe lateque legimus propaga-
tum . Vbi enim incredibili Hebraeorum numero angusta
coepit esse Palaestina, cum vrbes iam eos nullae, quamuis
plurimae ac maximae, non pagi, non oppida caperent ; in-
numerabiles prope ipsorum copiae in alias deductae prouin-
cias, orbem terrarum, velut apum examina, repleuerunt . Ita
videlicet admirabilis illa mundi effectoris ac moderatoris Dei
prouidentia sapientissime suum populum iam tum terris om-
nibus

nibus dispertiebat; vt secum sacra oracula comportaret, vt legem diuinam, vatumque praedictiones in omnia regna spargeret ac disseminaret; vt verum Dei cultum cum populis omnibus communicaret; vt nulli omnino nationi deessent salutis praesidia sempiternae. At illud es Tu hoc tempore nactus Imperium, quo si amplitudinem spectes, non modo nullum vidimus; sed ne auditione quidem aliquando maius accepimus. Quocirca parum iam sit de Regnis Tuis illud affirmare, quod olim de Romano Imperio dicebatur, Solem eis non occidere. Tanta est enim Imperij Tui maiestas & amplitudo; vt Regna cetera prope vniuersa, vel Tibi libentissimis animis pareant, vel de Tua amicitia glorientur, vel in Tuae potestatis vmbra, fide, prouidentia conquiescant. Alioquin illi ipsi qui se Tibi aduersarios profitentur, nullus est angulus tam seclusus, quo se proripiant, aut vbi tuto delitescant, qui aliqua ratione Tui fines Imperij non attingat. Quae enim terrarum est regio tam remota atque abdita, cui non Hispanorum, hoc est, Catholicae religionis lux ac splendor affulgeat? Quare illud vere de tuis copijs, Rex potentissime, dici potest, quod olim Nehemias tradit Israelis militibus contigisse, cum ait: Media pars iuuenum faciebat opus, & media parata erat ad bellum. quod bellum, vt idem scribit, à finitimis populis vrbis instaurationi aduersantibus imminabat. Imo vero ipsimet fabri simul ac milites altera manu opus vrgebant, gladium altera tenebant, vt hostibus aduentantibus repugnarent. Milites enim Tui, in remotissimis amplissimisque Indiae vtriusque terris atque Insulis, altera manu gladium gestant, & aduersus Christi hostes, eosdemque Tibi eo ipso nomine infestos vibrant, altera vero Sacrosanctae Christi Religionis aedificium aut à fundamentis excitare, aut ad culmen vsque perducere pro viribus non desistunt: dum consilio, auctoritate, opibus, exemplo, quacumque denique ratione queant, Christi causam defendere, tueri, prouehere conantur assidue. Templum denique Salomon à Deo ipso
multo

multo ante descriptum, ingenti ac nunquam ante audito sum-
ptu, Diuina prorsus sapientia, religione, pietate, toto terrarum
orbe celeberrimum exaedificauit. Tu vero nullis vel sumpti-
bus, vel laboribus parcis, vt viuum Dei templum, hoc est, I E-
S V Christi Ecclesia longe lateque diffundatur & crescat. Tu
summa industria, consilio, prudentia caues, ne Catholica fi-
des in Belgio, ac Britannia concidat: Tu das diligenter ope-
ram, vt si qua pars est vsquam Religionis verae prolapsa, resti-
tuatur, aut sicubi forte iam diu iacuerat, excitetur. Tu ad re-
motas illas barbarasque Gentes quotannis, tum alios multos
genere, doctrina, pietate praestantes, tum è nostra Societate
Tui studiosissima complures mittendos, tanquam fabros &
Architectos curas, qui syncerae fidei, ac Religionis Catholi-
cae siue fundamenta iaciant, siue opus iam inchoatum ab
alijs, Dei ope freti promoueant, atque perficiant. Quapro-
pter eo etiam magis videri debes Salomoni praestare, quo
maior est huius posterioris Dei Domus gloria, quam prioris
fuit. Cum tanta igitur Tibi sit, Rex potentissime, cum vete-
ri Salomone similitudo, eaque in amplissimis maximisque
rebus laudeque dignissimis; cur non Te iure optimo Salomo-
nem alterum dixerim? Cur non hoc Tibi Salomonis Tem-
plum in Ezechielis Oraculo descriptum, measque in ea ob-
scurissima descriptione illustranda vigilias, eadem prope in-
scriptione, qua Marco Antonio Palaestina nummos; Tibi,
inquam, Salomoni meo multis nominibus iam diu debita
deferam? Accipe igitur PHILIPPE REX benigno
vultu, atque oculis istis clementiae plenissimis volumina,
quae non nisi Tuis opibus Parentisque Tui voluntate, quam
Tu egregia pietate semper exequeris, explicari potuerunt.
Ac Tuae potissimum tribue felicitati, quod ea quae adhuc in
obsuro Ezechielis vaticinio tot saeculis abstrusa & recondita
latuere, nunc demum sub haec fausta Regni Tui initia lu-
cem aspiciant, & in Christianae Reipublicae vsu dignita-
temque conferantur. Et quanquam per multos iam annos

hoc

hoc Tibi debitum munus, non satis Maiestate Tua dignum, si donantis tenuitatem spectes, magno meo dolore comprimmo, seriusque in lucem profero, quàm optaram, infirmitate scilicet valetudinis meae interpellatus ac retardatus identidem; nunquam tamen siue dum scriberem, siue dum inuitus cessarem, Tuum esse desijt; neque in alterum potuit sine scelere flagitioque transferri. Quin etiam veritus, ne me prius vita ipsa deficeret, quàm Vatis huiusce praestantissimi interpretandi mūnus explerem; opus mutilum atque imperfectum edere malui, quàm Te diutius debito munere fraudare. Ita enim interea dum reliqua molior, & meo in Te officio ac studio, si non omnino, at aliqua certe ex parte satisfecisse videri potero: & si quando, Deo bene iuuante, quae adhuc supersunt enucleanda, licebit absoluere, nemini poterunt nisi eidem Tibi deberi, cui non modo pars haec huius muneris, sed reliquae omnes, ac totum prorsus opus iam nunc à me Tibi, Rex optime ac potentissime, tanquam legitimo Domino donatur, dicatur, addicitur: Cui & in terris felicem, diuturnamque vitam, & in caelis beatam à Deo precor, ac sempiternam. Romae Kalendis Martij Anno Domini CIOCCV.

IOANNES BAPTISTA VILLALPANDVS.

LECTORI PIO. S.

VMMA fuit profecto fama, quam de Salomonis sapientia rebusque gestis, auditione accepit mulier illa magni nominis Regina Sabba, vel Austru, vt eam appellauit Christus Dominus, siue, vt loquutus est Iosephus, Aethiopiae Aegyptique Regina; vbi tamen Hierosolymis ipsa adfuit, coramque omnia subiecit sensibus; dum loquentis sapientiae viua vox in aures, atque in oculos caderet amplitudo operum, & opum ex quadam naturae, & artis contentione admirabilium; tum demum tot Regis, ac tam luculentis commendationibus, quasi personante animo, superari famae celebritatem rei praestantia, minime imprudens mulier professa est ijs verbis: *Maiores est sapientia & opera tua, quam rumor, quem audiui, viciisti famam virtutibus tuis.* Cuius quidem vocis ea videtur esse vis, quantum interpretari licet: nequijt satis vel exponere lingua, vel auris vlla transmittere ad humanae mentis intelligentiam laudes tantas, tam inusitatas, vulgaribus tanto maiores: nunc autem experientia suffecit id, quod nomini deerat ad faciendam fidem; suaeque causae ne praeuaricaretur excellentia, commodum accessit testimonium oculorum; ad extremum cuius rei, par dignitati, exemplum aliud extitisset nullum, ea res debuit sibi ipsa fieri specimen, & exemplum.

Vt enim multi siue libri siue sapientes viri & amici res multas de regionibus remotissimis narrent, quae res ita à nostratibus differant, nihil vt earum simile aliquando viderimus: satis tamen illud est experientia ipsa compertum, nos illarum rerum speciem naturamque penitus complecti animo, & cogitatione satis informare non posse. Quin etiam longa licet illi oratione ac verborum anfractibus terras illas nobis, vrbes, fluuios, arbores, feras, aues, cetera describere, exprimereque conentur: si forte cuiquam deinde nostrum illuc ire contigerit, vbi oculis eadem cernere licet, ea nihilominus ei, quàm si nihil vnquam de ijs audierit, noua videantur. Quod si id in ijs rebus vsu venit, quae illarum sunt quàm simillimae, quas tractamus; quid Salomonis tandem operibus accidere necesse est, quorum vix vllum extat in ijs rebus, quas aut vidimus, aut videre potuimus exemplum, quod vel minima ex parte illorum nobis praestantiam repraesentet? Quid Peripatetici doceant de Aurei montis notitia non ignoro; quem & si mente comprehendere penitus nequeas, quippe quem nunquam videris; è saxea tamen rupe, glebaque aurea, nempe ex rebus notissimis, ex quibus conflare fingitur, posse nos eundem, aiunt, ingenij viribus comminisci. At quid vnquam simile quisquam Salomonis operum fingat, eiusque Templi praefertim, quod longe tum ipsius, tum ceterorum Regum operibus autecellit, in quod & potestatem Salomon, qua aequalibus Regibus praestitit, & sapientiam omnem diuinitus haustam, qua cunctos vicit mortales contulit vniuersam? Duo enim illa videntur esse ad Montis aurei scientiam nanciscendam pernecessaria: primum quidem praecedens aliqua montis eiusdem, ac saltem, adumbrata cognitio, deinde vero partium, ex quibus ipse mons constat, perfecta notitia; vnde res tota penitus cognoscatur.

At vero huius Templi aequae partes erant obscurae, ignotaeque per se singulae, atque res tota; imo vero nihil erat ex omnibus quae sunt apud nos, aut nobis aliqua ratione perspectae; cuius vestigijs insistentes, vllam omnino Templi similitudinem assequeremur. Testes libri tam multi tunc de hoc argumento conscripti; Testes eiusdem Templi descriptiones plurimae, atque imagines Biblijs alijsque libris insertae, quae vel in aere diligenter incisae, & elaboratae illae quidem, melius tamen agrestium pastorumuè humiles casas atque mapalia referant, quam aedem expriment augustissimam Regis Regum. Etenim nihil in huiusmodi libris, ac descriptionibus plane reperies, quod non sit exile, tenue, mutilum, ieunum: nihil quod non sit ipsi Architectandi scientiae, artificioque contrarium: nihil quod non ab immensa illa propemodum Templi magnificentia, maiestate, amplitudine quàm longissime recedat: nihil denique quod non ijs prope rebus omnibus aduerfetur, quas res tum sacrae, tum prophanae historiae huic Templo apud omnes Gentes celeberrimo tribuerunt, quasque verbis amplissimis extulerunt. quippe quod esset elegantissimum quoddam pulcherimumque simulacrum ornamentorum omnium, quae sunt in Christo summa, innumerabilia, singularia, vno verbo diuina.

Haec

Haec nos omnia cupiditate inflammantur cognitioni publicae, atque adeo oculis ipsis proponendi admirabile aedificium, quod aggredimur explicare. Cupiditas autem exarsit adeo, ut eam non potuerint retardare, ne dum extinguere; aut quinque ac viginti annorum spatio tolerati labores, aut rei maximae exequendae difficultates, aut aduersae inuidientium tanquam turbinum ingruentium tempestates. Nam ut quae inciderint, minora fileantur; quantum existimetur illud, quod cum hunc veluti cursum initari è littore soluissemus, Pater Hieronymus Pradus, & comes ego, mors illum abstraxit sub velificationis initium; meam vero solitudinem suo laborantem metu, quanta praeterea frequentium aegritudinum procella vexauit? Sed iactata naus tenet portum iam aliquando; mercesque dudum promissas, notitiam videlicet Diuini Templi iusto comprehensam volumine, tamen expectatione serius, ubi tamen primum potuit, edit in vulgus.

At enim occurret fortasse Censorius quispiam nimiae diligentiae, ac laboris intempestiui neque necessarij nos, si Deo placet, accusans. Si enim, inquiet, in Templi huius ignorance tam multa saecula impune versata sunt; quid ni in posterum alia versari sinuntur? Sed haec explenda potius est, quam refutanda criminatio: quandoquidem cum homine fouente inscitiae tenebras; quibus inuoluitur, quid opus est tanquam cum Andabata velle pugnare? Aio igitur non tantum decuisse, verum & oportuisse ad vnius Dei gloriam, Christianaeque Reipublicae bonum, ut aliquis tandem susciperet prouinciam, facultate quauis maxime liberalis ingenij, non mea dumtaxat mediocritate, dignissimam. Cum autem illam ego prouinciam, nisi fallor, diuinitus impositam mihi viderem, num subterfugere laborem ignauus debui, meque oneri iam recepto subducere? Nec timenda citius fuit ira numinis à quo tum in me animaduerti, tum deferri potuisset negotium alteri, per caelestem opem transacturo perfectius? Neque tamen ita disputo, quasi putem opera mea factum esse satis officio, praereptumue alijs locum; aut demum peractum aliquid amplius, quam ut iecerim tanquam fundamenta, è quibus excitatura sit subinde posteritatis industria molem operis cumulatiorem. via scilicet est indicata dumtaxat, qua profici plurimum possit; edolatumque lignum, quod deinceps ab alijs expoliatur. Quod ut verissimum sit, ad collocanda tamen prima ipsa tam clarae molitionis exordia vehementer incitauerunt me conscientiae stimuli, quos acuit insuper nonnullorum grauis auctoritas. Etenim si loquendum ex animo demum est; de diuina prouidentia quotus quisque tam humiliter sentiat, ut sibi persuadeat illam temere voluisse, ut veteris ac noui Testamenti sacrae literae ita saepe meminerint tabernaculi prius, deinde Templi, nullumque propemodum finem fecerint de eius partibus, mensuris, diuitijs, ornamentis, vasis, ministris, sacrificijs, hostijs, ac reliquis huiusmodi faciendae mentionis? Profecto vetat pietas dicere haec esse inconsulto sacrarum literarum monumentis consignata. porro ad Iudaeorum ijs vrentium causam vnam omnia conuertere, vetat nos Apostolus, dum asserit: *Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Et sane quorsum alioquin leguntur à nostris, quorsum coluntur, quorsum religione oraculorum propria afficiuntur? Num Dei filius, idemque Deus vni Hebraeorum generi commendatam venerationem Templi voluit; ex quo eiecit ementes, & vendentes, ac non sinebat transferri vas per Templum? Inde socij Apostoli praeclare intellexerunt Psalmi locum: *Zelus domus tuae comedit me:* quasi Christi Domini proprium esset, diuinam domum studio vel acerrimo tueri. Spiritualem fortasse dices domum: neque ego inficiabor; aio tamen prodijisse initium à materiata; cui ne tantula quidem iniuria permittebatur, puer ut quispiam aliusue sarcinam vllam gestans, pauimenta calcaret: ac si quicumque Summo Deo non supplicaturus accederet, Templi tam augusti prohiberetur ingressu.

At quorsum, inquires, tam accurata ac longa disputatio de re, cuius notio rudis sat commode complecti potuisset appellationem Templi, Sancti, Sancti Sanctorum, Arcae, altaris, portarum, horumque similium; quibus tum Sancti, tum docti viri ad commune bonum vsi sunt? quid autem necesse fuit in integrum quodammodo restituere, & imaginibus restauratum oculis offerre Templum ipsum; cuius non modo non formam, sed vix vmbra, aut vestigium Deo iubente flamma reseruauit? Equidem non id spectauit, non id egi, ut antiquam aedis restaurarem gloriam; sed ut interpretaturus illam sacrae Scripturae partem, quae nostrae religionis arcana sublimia continet, illustrarem ea, quae in sensus cadere possent, ex quibus alia diuiniora perciperentur. Quocirca fuerit omnino mihi satis neruos contendisse omnes in aperienda sapientia Dei, spondente: *Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.* Quod vnum compensabit atque adeo laetos efficiet labores, vigilias, aetatemque à me in hoc vno prope studio, opereque consumptam: cuius etiam fructus poterunt esse participes, quicumque maiore industria in campi eiusdem spatij praecurrent mihi. Ego vero quamuis potiores alios ex magno interuallo videam, consistere me saltem in secundis, aut reliquis facile patiar; modo nec abfuerim à stadio penitus, & incitauerim nobilissimos

Roman. 15.
4.

Psalm. 68.
V. 10.

Eccles. 24. V.
31.

nobilissimos cursores exemplo. Quis enim paruum aut indignum non sua dumtaxat vnus, verum ingenij cuiuslibet sedula ad considerandum opera existimabit illud, cuius Architectum se praeberit, composito exemplari, Deus? Exemplar sane hoc aedis à se perfectum, Deus idem per nuncium suum Nathan tradidit Psalti Regio; qui diuinitus afflata mente contemplans, tanquam κατ' ἐδωλον opus futurum, sumptus ex thesauris innumerabilibus, aliaque necessaria comparauit adeo multa; vt si ea persequi hoc loco accuratius velim, modum praefationis excedam. Tribuit insuper diuina prouidentia eidem Regi filium, & sanctitatis haeredem ad tempus, & prudentia post homines natos cumulatissimum Salomonem; vt ille accurate praeceptiones exhauriret Templum fabricantis Diuinitatis. Constitutum porro hoc Templum quippe opus excelsius quàm Architecturae mortalis; quoties impellente caelo, in sacris actis Regum, librisque Paralipomenon celebratum est? quoties Psalmis ac Vaticinijs iteratur? Adde post eius euerisionem ac ruinam Ezechielem à quodam caelestium ciuium Principe translatum Babylone Hierosolymam in id incubuisse, vt gratiose sortitus illustre visum, Deoque dignum, de Templo disceret omnia: singulaque membra dimensus enucleate literarum deinde monumentis cuncta committeret. Et nos Christiano indignum homine censebimus, meditari, declamare, effingere Templum; quod tanti aestimauit Deus; vt in eo prosequendo officijs complures Sanctos viros collocauerit; imo etiam sanctitate illos, vt nauarent ibi operam, aut quia nauauerant, auxisse videatur?

Quod si caelestes orbis cum sideribus certissimisque motibus suis, si terra cum animalium, plantarum, florum, fructuumque varietate, si mare cum littoribus, sinibus, piscibus; si aër cum generibus auium: in summa, si res creatae omnes, Deum vbique proclamantes linguae sunt, siue notae & effigies, quae authoris maiestatem ante oculos ponant: cur non etiam opificem eundem ante conspectum collocari posse putabimus hoc Templo; in quod per compendium tanto artificiosius, quanto breuius praepotens eiusdem dextera, quae prius alia alibi distribuerat, insignia vniuersa congeffit? Et quanquam habet hoc hominis natura, vt vna contineat omnes huius vniuersitatis ornatus; quis tamen Procreatoris laudandi cupidus, tam alienus fuerit à se agnoscendo, vt paruifaciat nitidissimum speculum, in quo sui molitionem, iuncturam partium, decora alia intuens, eius cui haec accepta referre debet, amore rapiatur?

Ad extremum quoniam bonorum omnium cumulus nobis in vno Christo clauditur, quod sapientissime animaduertit Apostolus, dum scribit ad Ephesios: *Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae secundum beneplacitum, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quae in caelis, & quae in terra sunt in ipso: quoniam in Christo, inquam, nobis nullae non opes concluduntur: quis propterea despiciet quoddam illius veluti simulachrum? cur enim si minus, id est, huic similitudini tribuendum; cur, inquam, permutantur promiscue diuini Corporis Templique appellationes? Ego igitur, qui pridem Christo IESV meum omne studium industriamque deuoui, merito magnam aetatis meae partem in hoc negotium contuli, & quod ad me attinet conferam libens partem reliquam, quantacumque sit. eiusmodi consilio nempe adducor; vt argumentum per se quidem intellectu difficile, sed ab ipso Deo ad indicandam Christi gloriam directum, vbi clarius patuerit, patefaciat magis è Christi infinitis laudibus aliquam: aut reuocet quidem certe animos, ad eas apertius cognoscendas, quas iam cognitae habuerunt. Neque vero nouum hoc aut nostrum esse inuentum quispiam suspicetur: siquidem tota fere Aggaei, insignis inter veteres Christi praecones, luculentique indicis vaticinatio, hoc fundamento nititur, & in hoc versatur quasi cardine; vt ornamenta referat prioris Templi, quod illustrauit ac ditauit Salomon, auctore Deo; & eidem praeferat alterum inops, despectum, humana sententia, nomine templi indignum, quod infinitis partibus nobilitauit magis, quippe in quo interfuerit Dei filius *Splendor gloriae & figura substantiae eius*. Quare Vates hic, vel potius qui Vatem impulit diuinus Spiritus, visus est Aquilae instar pullos prouocare ad volandum; quasi confatis, ope non Daedalea sed caelesti, pennis, iter doceret ad antiqui Templi dignitatem, & illinc ad amplitudinem Christi deprehendendam: quanquam in his rebus illa vere ineunda est ratio; vt tanto praeponderari existimemus Christi dignitate atque amplitudine huius aedis elegantiam, quanto eiusdem Templi decor ac splendor quamlibet pulchritudinem superat, quae aut subijci oculis, aut in hominum cogitationem cadere possit.*

Ephes. c. i.
v. 9.

Quid quòd à nostra disputatione, nisi fallimur, peculiaris ducetur ad Christum, eiusque Ecclesiam Catholicam Romanam gloria? etenim cum haec ab illo acceperit sacrarum literarum interpretationem atque notitiam, quae negata est Synagogae Satanae, tum Iudaicae sub Moyse

Ioan. 3. V.
12.

velamine iam caecutienti, tum Haereticæ errorem suum sectanti; ut a mabibus his ignominiosum est etiam prima sacrae scientiæ rudimenta nescire, de porta, vestibulo, poste, atrio, fronte, peribolo, Templo denique vniuerso; ita Christianæ religioni per quam erit honorifica rerum talium plurimumque cognitio. Quamobrem vna cum vitio intelligentiæ penitus ignaræ, lutulentus animus exprobrari miseris poterit per huiusmodi sententiæ: si cum terrena loquuntur vobis Scripturæ, non intelligitis; quomodo cum proponunt caelestia intelligetis? quinimo telum accommodatius fiet, illud optimi Parentis dictum: *Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo si dixero vobis caelestia, credetis?* Atqui caueat hoc loco maleuolus quisque, ne arrogare nos nobis magnificam notiæ opinionem arbitretur: nam qui nostrum attulimus huc nihil, sed ex varijs diuinarum literarum locis, aut è Sanctis Patribus, sacrisque Doctoribus collegimus tantum, quæ ipsi disperferant; qua re alia, nisi bono fruimur alieno? Coegimus scilicet quasi disiuncta membra in vnum doctrinæ corpus his tribus Tomis: Aegyptiorum quoque diuinitijs vtentes, vbi res exigeret: nec omittentes identidem quidquid Rabbini, Scriptoresue ceteri profani, opportunum huic materiæ prodiderunt. Omnia porro ad perpendicularum vocamus Sanctæ Ecclesiæ, cuius arbitrio subijci volumus ipsi, quodcumque sentimus.

Ezech. 43.
V. 10. & 11.

Atque ut veniamus aliquando, quo cogitauimus iam dudum: illud propositum nobis, ut alias diximus, à principio fuit, ut opera nostra melius, quam quod de mundo Cereris factum esse à Romanis legimus; ostenderetur Hierosolymitana aedes, quam scripta sacra honorificentissime prædicant. Cum itaque versati diligenter hi libelli, collatique inter se à nobis, principem (quod spectat ad rem nostram) concederent locum Ezechielis, & cum eius tanquam perelegans tela, miro artificio contexta filis veluti aureis, quod inquirimus, contineret; non satis posse disputationibus huiusce cursus progredi visus est, nisi Prophetæ librum, quasi perpetuum itineris ducem ab initio ad extremum finem vsque sequeretur, ut fecit. Sed quamuis plurimi in illo Prophetiæ horto flores appareant, ijque pulcherrimi; excellent tamen nescio quo pacto, qui in exordio exituque eminent, perinde, ac si agmen inchoent, & claudant, virtute potiore. Primum enim obuiam fit visum, quo diuinitas in folio augustissimo super alas Cherubim & Arcam residens, benignitatem ac prouidentiam suam ostendere cernitur intra Sancta Sanctorum. Ibi modo docet, modo blanditur, modo paterne defendit, modo etiam punit, ac nonnunquam scelerum satietate commouente populum auersatur ac deserit. alter videlicet quaerebatur populus, qui à Christo nomen ducens quum Imperatori vicissim nomen daret, nunquam esset omnino relinquendus. Sed postremum visum ea detegit, quibus diuina iussa fideliter obeuntur. *Tu autem fili hominis ostende domui Israel Templum &c. Figuram domus & fabricæ eius exitus & introitus, & omnem descriptionem eius, & vniuersa præcepta eius, cunctumque ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum.* Fuit autem Hebraeis tanta visorum horum obseruantia, utin vtrumque pariter cautum sit, ne quis immaturior auderet legere, quam annos triginta natus. Neque id iniuria factum est: quoniam cum difficultas habet nodum magis quam Gordij vinculum deterrere posset animum cuiuslibet à voluntate tentandi, citra soluendi spem, non minus Magnum Alexandrum, aut quemlibet alium grandiore adhuc ætate firmatum. Tantas igitur nobis quaestiones tractaturis, non fuit voluminis vnus afferenda actio, sed ex rerum numero geminanda per tomos duos: quibus etiam visum est addere tertium: quo comprehenderentur haud inutilia quaedam, nec pauca, ad captum ingeniorum appetentium, visione quam tractamus, explendum. Verum de tertia hac parte plura dicere non est necesse; quæ iam edita in lucem, expectat dum obsequatur isti, cui debet obsequium: & ipsa iam illius frons explicationem præ se fert textus, ordinis, argumenti, ac partium, quibus additis res absolui queat. His igitur omissis ad alia veniamus.

Bifariam dispersita pridem est Ezechielis Prophetia tanquam ex asse; ac semis quidem ad Caput vsque Trigessimum nonum obtigit primo volumini; altera autem portio volumini huic secundo conuenit à Capite Quadragesimo & per octo consequentia. Ac primum quidem è littore soluit olim feliciter Pater Prædus disputans priora; per alia quoque perrecturus ad portum: at diuina sic volente prouidentia, vix Caput sextum supra vigesimum compleuerat, cum è navigatione euocatus in caelum, ut pie credimus, præmium reportauit laborum, & quos tulerat, & quos ferre sibi imperauerat, Dei & Ecclesiæ causa. Mihi vni duplicatum est pondus; & qui speraueram etiam mei muneris fore participem, & adiutorem alterum, illius intercepti vicem subire solus debui; sine socio laturus iugum, sub quo gemerem vel sociatus; ac toleraturus laborem eo maiorem viribus, quo imparior tolerare coactus sum. Atqui pro sua beneficentia dedit idem Deus, ut iam aliquando cum authoris illius opere pro-

re prodeat vna imperfectum meum : prodeat : inquam , nam adhuc quod erat excusum , diligenter id ipse custodieram , & arcueram à publico , quod extremam coronidem perferret secum .

Rogabit fortasse quispiam , factum qui sit ; multi vt libri dudum excusi circumtulerint Patris Pradi nomen , resque ab eo disputatas , ipsasque voces quibus disputantur ? Huic igitur ex ingenuo candore satisfaciam . quoniam à Patris illius obitu nauauì operam limandis imprimendisque sex & viginti Capitibus , quae extabant eius ingenij monumenta . Tomum itaque eo pacto conditum Domino , Regi , ac Maecenati meo PHILIPPO II. misi (cuius ab aera-rio suggeruntur impensae) ac pariter eiusdem nomine detuli ad Sanctissimum Maximumque Pontificem , & ad Augustissimum Imperatorem , atque ad alios Principes viros . Alijs autem pluribus etsi negauerim , non potui pugnacibus quibusdam resistere , quo minus viginti trigintaue exemplaria extorquerentur . Verum nunc ex sententia vel tres Tomos producente me , necesse erit vt primus noua duorum capitum accessione locupletetur . Etenim ex omnibus quae in explicando Propheta supererant , nempe ex tredecim capitibus ad prius volumen , & ex nouem ad posterius spectantibus , erat mihi secundum opus affatim conficiendum , eaque de causa duae partes operis distinguendae , ob diuersitatem rerum , diuersas eiusmodi sedes occupantium . Sed euentus tulit , vt in priorem Tomum aliqua reijcerentur potius , quàm vt in alterum omnia referuarentur . Cum enim ego cetera ex ordine capita explanare aggressus , septimum & octauum vltra vigesimum dedissem typis ; mox amicorum salubri consilio adductus , Diuina ita prouidentia statuente , ijs intermissis , me ad tertium Tomum , & ad secundi partem hanc alteram applicaui . Et vero meae valetudinis ac virium imbecillitas , quod sentio , nequiuisset pati molem vniuersam , quin oneri succumbens fecisset , vt vix aliquo perficiente libenter aliena , vel destitueretur omnino haec tractatio , vel mutila fortiretur lucem , nec profutura alteri , nec suam ignominiam vitatura . Nunc autem cum benigne indulserit Deus , vt opus huc vsque prouexerim , quo nomine gratias illi ago quàm maximas possum ; ni primum Tomum statui referre ad viginti sex , aliorum duorum praeterea Capitum explanationem , in quem item Tomum vndecim reliquorum spero , Deo iuuante , relatum iri .

Quod attinet ad partem huic secundo assignatam volumini , vt ante indicaui ; potissima illa est , propter quam desudauit nostra omnis industria . Nam Hierosolymitanam aedem declarat per vltimum visum ostensam Ezechielis , qualem aedificauerat Salomon : ideoque titulus impositus est . DE POSTREMA VISIONE EZECHIELIS PROPHETAE . Et quoniam huiusmodi molitionem cum tota supellectili Propheta persequitur Capite quadragesimo primo , quadragesimo secundo , & ex parte quadragesimo tertio ac quadragesimo sexto in his interpretandis versati sumus , omissis alijs vbi aliud agitur ; ita tamen vt id totum efficeremus duobus medijs ex quinque digestis libris : quoniam priores duo quippe isagogici praeluserant intelligentiae , quaedam prolegomena complectentes . Demum quintus DE GLORIA TEMPLI , notitiae necessaria nonnulla differuerat . Ex nouem itaque Capitibus ea desiderantur quae narrant sacrificia , ministros , horumque similia .

Quinque vero librorum ordo coniunctioque vt clarius patefiat , breui quid ijs insit , exponam . Primus narrat quamobrem visio difficilis intellectu fuerit , ac literalis eius sententia tum Hebraeos , tum Christianos homines fugerit . quod sane tum accidit ob aliqua cum alijs omnibus , visionibus communia ; tum ob alia propria agentis de aedificio cuius partes , ornatus , & instrumenta appellantur vocibus artis proprijs , minimeque vulgaribus : & quod caput est , quia in ea visione , quae celeberrimis quibusque tum prisca , tum noui Testamenti pro sua dignitate conferri , si minus praeferrì potest ; in ea inquam , Ezechiel mente raptus Ierosolymam intueretur fabricationem artificio , specie , numeris omnibus perfectissimam , ac prorsus eandem quam erexerat Salomon . Decuit enim tale id esse , quod portenderet Ecclesiam Christi iam pridem Salomonis Templo significatam : cum praesertim esset etiam praenotandus ipse Christus existens à mortuis , & à Cruce tumuloque rediuius ; ac demum quo populi Hebraici spes prope intermortua reficeretur ; ad quam excitandam praecipue respexit huius loci consilium . Verum vt fructus hic participaretur ; in animis inferi notionem Templi velut semen oportuit : atque ad hanc informat secundus liber , qui Architecturae normam admouet Theologiae , & facultatem Architecti discuit , ac dispositionem inprimis : neque de Perspectiua tacet id , quod aut nusquam , aut non satis apposite tradidit quisquam : quin etiam declarat vim Ichnographiae , Orthographiae , & Scenographiae ; ex quibus patefiunt nostrae descriptiones aere caelatae quindecim , diuersae magnitudinis & conditionis .

Liber tertius Capiti quadragesimo lucem affert , dum atria Ierosolymitani Templi metitur

iuxta mensuras, quas ab Angelo didicit Ezechiel, ab eodem in terram ductus Israel: & id praestatur quâ minute, quâ perfecte adeo cum rerum ita elegantium adiectu, ut pompam deductura suarum opum disputatio, perrexerit in ambitus octo & quadraginta. Neque haec multiplex distributio Caputum sine consilio suscepta videri debet. Primum enim exoritur laudata species ordinis; deinde facilius quasi lapidibus notata viae spatia commonefaciunt scopum eius rei, quae tractatur. Tertio de rebus singulis agi perfectius potest, nihil impediendo praecedentium aut consequentium circumiectu. Quarto quotiescumque digrediendum tantisper fuit, orationis tamen filum non perturbauerunt seiuncta orsa telarum. Postremo nemini molestiae tantum afferet vnus, vel alterius membri lectio, quantum libri totius afferret mora. Eum vero librum inscripsimus: *DE TEMPLI ATRIIS, PORTIS, PORTICIBUS*. Articulos autem secundum Prophetam structuram iultruximus: qui primum quidem edicit annum, mensem, diem, quo comparuit visio nobilissima, ob nomen, regionem, & Angelum ostendentem; quippe cuius dignitatem tum argumenta probarunt multa, tum approbabit ea, quam exigit à Propheta diligentiam Angelus, & à quibuslibet visuris deinde, siue lecturis hanc prophetiam. Tractatur etiam praecipue calamus, & funiculus, qui singula dimensus est. Exprimuntur peribolus, gradus, limen, vestibulum, frontes, cancelli, atrium exterius, areae, gazophylacia, pauimenta, admirabilitas symmetriae, portarum numerus, atrium item interius cum suis partibus, portis, mensis, ministerijs, custodijs, ac demum Templi vestibulum, postes, longitudo, altitudo, situs altaris holocaustorum, aenearumque columnarum. Quae omnia si dicenda fuissent, ut aequum erat, priuatos seorsim codices flagitauissent, sed coacta sunt in vnum locum: disputatis ijs, quae essent necessaria, & quae potissimum Theologis conducerent ad imaginem Templi cogitatione informandam.

Liber quartus quatuor & octoginta particulis reliquum aedificium continet: neque vnum modo caput Prophetiae, verum duo integra, duorumque alias partes includit. Nam Capite quadragesimo primo Templum Dei Propheta ingressus, eius partes, mensuras, ornamenta perceruet: at quadragesimo secundo regressus ad exterius atrium, scalas ascendit, ac metitus gazophylacia, eorum usum describit. Versu autem decimo nono ad extremum vsque quadragesimum sextum caput, culinas tum Sacerdotum, tum Populi profert; atque artepta occasione transit ad horrea, & apothecas. Et quinque versiculis quadragesimi tertij capitis, nempe à decimo tertio ad decimum septimum holocaustorum ara componitur.

Porro ea est libri distributio, ut quinque & sexaginta Capita explicent quadragesimum primum Ezechielis, & considerent artificium ac sapientiam interioris aedis primum; deinde locum, qui appellatus est Sancta cum ianua, postibus, ornamentis, longitudine, latitudine; Oraculum autem cum valuis, parietibus, mensuris, loco in atrijs medio, postea partem domus exteriorum, latera, costas, cubicula, cochleas, trium tabulatorum artificium & altitudinem, plateam quoque cingentem vndique domum, precessionis recessum, fenestras, ornatumque interioris Templi. Nec inibi omissum est, aut efficta Cherubim multiplici facie (id quod Sanctissimi doctissimi que Ecclesiae Doctores obseruauerunt) meditari iterum, quod Pater Pradus fecerat primo tomo; aut explorare antepagmenta, epistylia, thuris vel incensi altare, cuius vestigarentur mensurae, anguli, materies, locus in Templo, & Tabernaculo, indita mensae appellatio, aut denique discutere mensam panum iisdem semper mensuris constitutam cum sua materia, vectibus, panibus, vasis, & eorum numero. Examinatur insuper candelabri nomen, materies, opus, hastile, calami, scyphi, spherulae, lilia, lucernae, oleum. Tum valuae Templi cum ornatibus, tum parastatae cum capitellis exterius vndique coronantibus domum. Quinque deinde Capita vsque ad septuagesimum consistunt in Ezechielis Capite quadragesimo secundo, ac designant gazophylacia Sanctorum, ac triplicem Templi contignationem, & superiorum columnarum retractiones. Quatuor quae sequuntur ad septuagesimum quartum Caput Prophetiae interpretantur sextum & quadragesimum de Sanctorum culinis, & populi, de harum focus, de cryptoporticibus Templi, de castellis, ipsis angulis eminentibus, de atriorum forma, de structurae mensuris. Reliqua demum vsque ad octogesimum quartum, Prophetam tertium & quadragesimum caput consecantur, de altaris holocaustorum figura, caelesti igne, dispositione, mensuris, partibus, gradibus ad Orientem conuersis, de nefario Idololatriae genere, quod interdixit Deus, dum ad altare per gradus ascendere vetuit, de craticula, arula, aere fusili, eius pondere: quae suis etiam, vbi opus fuit, aeneis imaginibus exprimuntur.

Et quanquam libris, quos diximus, quantum potuimus, exposueramus locos, quibus de Templo agit Ezechiel, & quae sparsa erant in alijs sacrarum literarum historijs, eodem retuleramus: superabant tamen complura huic notitiae conficiendae necessaria; quae in quinto libro collocauimus, adhibito ex insigni commendatione titulo, *DE GLORIA TEMPLI*.

Hunc

Hunc librum in Capita septuaginta duo, & quatuor disputationes diuisimus. Primam statuimus DE TEMPLI ARCHITECTURA, vbi enucleatius perpenduntur proportiones ac mensurae partium Templi, & columnarum moles, altitudo, contractio, adiectio, striae; item domus Salutus Libani, vnde perfectius cognoscatur Salomonis, aut Dei potius Architectatio, ac diuinae aedis intima & extrema altitudo in membris singulis, ac testudines, quibus concamerabantur Sancta, & Sancta Sanctorum; sacrae etiam symmetriae omnes, & zophorus cum triglyphis suis, & corona cum malogranatis ac retibus; denique capitella, & bases columnarum. Secunda disputatio DE ADMIRANDIS TEMPLI instituta est: vbi post verba facta de Architecto, & operarijs, narrantur fabricae huius proportiones non temeritatem & casum prae se ferentes, sed consilium summum, instar conditae vniuersitatis; ac referentes Castra Israel, humani corporis tabernaculum, atque in primis ortum e Christo corpus, nempe Ecclesiam: itidemque declaratur ibidem, aut indicatur potius, quidnam denotent partes Templi nonnullae. Tertiam addidimus disputationem DE TEMPLI OPIBVS, videlicet de vasis, aut instrumentis aereis, de altari, mari, conchis, basibus, ac de metallo, quo Templum omne contactum est; necnon de alijs vasis ex auro & aere: insuper de Templi sumptibus, vbi fidem conciliare conamur thesaurorum immensitati, quae e sacris scriptis colligitur fere supra hominum fidem: exponimus redditus annuos Salomonis post hominum memoriam maximos, populos eius ditioni subiectos recensemus, quidque de tanta pecuniarum vi factum sit, inuestigamus. Quarta demum disputatio DE VERA TEMPLI GLORIA demonstrare nititur illam, quam Aggaeus Propheta patefacere videtur, argumento fuisse ad vnam Christi amplitudinem praesignandam. Eius autem loci initio non poenituit praefigere compendium eorum omnium, quae Salomonici Templi dignitatem aperiant: neque conferre cum opificijs toto terrarum orbe nobilissimis, quae non secus huius vnus amplitudine ac maiestate, quam Solis immensa luce reliqua sidera superantur. Hae tamen temporariae laudes nullae sunt, si cum aeterno Christi Domini decore componantur; quin imo si quid sunt, atque ab explicantibus nobis si otium, laborem, vitae non parum abstulerunt; debent id eidem Christo: quem generi humano esse perspectum atque haerere in medullis cupimus, & cui nos nostraque omnia consecrauimus. Quod si labor hic noster illi gratus aliqua ex parte fuerit, egregie nobiscum agi putabimus: nam vt plane gratificati simus, vix optare audemus, inscitiae memores nostrae, quae vtinam haud multa peccauerit. Quin etiam ideo quicumque legerit, oramus, vt excuset si qua repererit vitia, cum quicquid scripserimus minus bene, id parati ad corrigendum simus, a quocumque sapienter admoneamur; quod facimus tum ex officio, tum ne videamur peruicaces ijs, qui nos culpa conuicerint. Quod si priuati cuiuslibet saniori iudicio nostrum subdimus; libet sine dubio maxime Christianae subdere Reipublicae, quae falli non potest. quocirca praeter huius arbitrium nihil vsquam dictum volumus aut iudicatum.

INDEX PER CAPITA

eorum omnium, quae hac secunda Tomi
secundi parte continentur.

TEMPLVM SALOMONIS AB EZECHIELE
descriptum imaginibus exprimendum esse.
LIBER PRIMVS ISAGOGICVS.

Instituti nostri difficultas proponitur & difficultatis com-
moda. Cap. I. pag. 1
Verbis ac sensu suas contegunt Prophetiae visiones. C. II. pag. 4
Versiones variae difficultatem sacris afferunt Scripturis: eae
tamen maximam pariunt Vulgatae nostrae auctoritatem, &
dignitatem. Cap. III. pag. 6
De multiplici visione Prophetarum; deque visionis huius di-
gnitate. Cap. IV. pag. 9
Spiritu non corpore raptus Hierosolymam Ezechiel, visionem
hanc perspexit. Cap. V. pag. 13
Ezechielis visio cum Pauli in tertium caelum raptu confertur.
Cap. VI. pag. 14
Quod viderit Ezechiel imaginem aedificij omnibus suis nume-
ris absoluti, atque perfecti. Cap. VII. pag. 16.
Quod prius sit formanda fabricae idaea, quam prophetia intel-
ligatur, aut visionis sensus percipiatur. Cap. VIII. pag. 19
Hierosolymitanum Templum Ezechieli fuisse in visione osten-
sum. Cap. IX. pag. 21
Maxime decebat Ecclesiam Christi Templi Salomonici aedificio

Ezechieli repraesentari. Cap. X. pag. 25
Salomonis Templum vidit Ezechiel, quod Christi resurrectionem
indicaret, instaurandum. Cap. XI. pag. 29
Visione hac Templum ostenditur, quo admissorum criminum do-
lorem, eiusque instaurandi spem concipiant videntes.
Cap. XII. pag. 32
Templi Urbis, regionis, Leuitici ordinis, legis, Reipublicae in-
stauratio legitima, visione hac indicitur. Cap. XIII. pag. 35
Mente conceptam Templi idaeam describere opus est.
Cap. XIV. pag. 37
DESCRIPTIONVM TEMPLI EXPLICATIO.
LIBER SECVNDVS ISAGOGICVS.
Architectum pluribus disciplinis, & varijs eruditionibus
ornatum esse debere. Cap. I. pag. 41
Sapientiam maxime in Architecto requiri ostendit Dominus.
Cap. II. pag. 44
Architecturae praecipua pars dispositio Optices praecipuis
maxime indiget. Cap. III. pag. 47
De luce, illuminatione, & umbris. Cap. IV. pag. 48
Oculorum visionem in ipsis fieri susceptis rerum formis, quas
vocat species. Cap. V. pag. 52
Rerum formis perspicuum moueri, quod visus instrumenta mo-
uet. Cap. VI. pag. 54
Qua

I N D E X C A P I T V M .

Qua ratione species perspicuum moueant & visum. C.VII. p.56
 De ijs quae visioni accidunt. Cap VIII. pag.59
 De aedificiorum idaeis ac primam de Ichnographia. C.IX. p.62
 De reliquis aedificiorum idaeis Ichnographia, & Orthographia in vniuersum. Cap. X. pag.65
 Quae sunt Orthographiae propriae. Cap. XI. pag.67
 Quid praestet Architectis Ichnographia, & quomodo fiat. Cap. XII. pag.68
 Descriptionum ratio, numerus, ordo traditur. Cap. XIII. pag.70
 De triplici Sanctuarij Ichnographia, & quadruplici Orthographia, necnon de oraculi Scenographia. Cap. XIV. pag.72
 De atrijs Templi Ichnographijs in vniuersum. C. XV. p.75
 De triplici vniuersali Ichnographia. Cap. XVI. pag.77
 De idaeorum modica mensura, deque substructionibus Templi, & earum Orthographia. Cap. XVII. pag.79
 Substructionum Templi symmetria cum Vitruuij praeceptionibus confertur. Cap. XVIII. pag.80
 De peculiari quadam atrij interioris Ichnographia. C. XIX. 83
 De duplici vniuersali Orthographia. Cap. XX. pag.84

S E Q V V N T V R F I G V R A E T E M P L I C V M E A R V M
 numero, ordine, titulis, atque forma.

Simplici folio communi.	I. Vestigium primum Sanctuarij, cui ex aequo respondent Orthographiae eiusdem Sanctuarij.
	II. Vestigium secundum caenaculi Sanctuario superstructi.
	III. Vestigium tertium turris vestibulo Sanctuarij superstructae.
	IV. Orientalis facies vestibuli Sanctuarij, & turris superstructae.
	V. Aspectus lateris Sanctuarij, & caenaculi, ac turris superstructae vestibulo.
	VI. Occidentalis aspectus Sanctuarij, caenaculi, & turris supereminentis.
	VII. Sectio murorum testudinis, atque caenaculi aulae sanctae, ostendens faciem Sancti Sanctorum.
	VIII. Prospectus testudinis murorum, pavimenti Sancti Sanctorum, atque Arcae testamenti cum Cherubinis.
	IX. Vestigium primum Templi Hierosolymitani, & vniuersarum illius porticum a Salomone constructarum, ex sacrae historiae monumentis, Ezechielisque descriptione, depromptum, atque emendatissime exactum ad primarium exemplar olim a Deo inuentore Dauidi traditum, & ab Angelo postea Ezechiele prospectante commensuratum.
	X. Secundum Templi Salomonis vestigium cubacula ostendens pro Sacerdotibus, Cantoribus, & alijs ministris, necnon gazophylacia pro sanctis Virginibus, concilio Seniorum, schola Theologiae, & alijs ministris: cui est omnino simile vestigium Templi tertium.
	XI. Vestigium murorum substructionis Templi Salomonis, & gazophylaciorum, quae erant in eius cryptoporticibus pro culinis, horreis, ceterisque apothecis extracta.
	XII. Orientalis facies substructionis ab imis vallibus cubitos trecentos erectae ad sustinendos aggeres, quibus atrijs Templi aream Salomon laxandam curauit, necnon periboli atque porticum, quae ad Hebraeos, quaeque ad Gentes pertinebant. sub minima cubitorum mensura, qua etiam vniuersalia vestigia dimetiuntur.
	XIII. Vestigium atrij interioris, & Sanctuarij. Eiusdem cubitorum mensurae sunt Orthographiae vniuersales.
	XIV. Vniuersi Templi Hierosolymitani Orthographia quae ostendit Orientalem faciem muri atrij exterioris, & partem muri porticus Gentium, quae deinde dicta est Salomonis.
	XV. Dissecti Templi Salomonis Orthographia ostendens interiora porticum, & cryptoporticum, & Orientalem Sanctuarij faciem, necnon ternos eiusdem faciei, & atrij interioris, atque exterioris ordines, binosque atrij Gentium.

Duplici folio maximo.
 Duplici folio communi.
 Triplici folio simplici maximo.
 Triplici folio communi.

E Z E C H I E L I S P R O P H E T A E .
 Caput Quadragesimum.
 A R G V M E N T V M .

Atriorum Hierosolymitani Templi mensuras recenset Ezechiel, quas eo deductus in extasi Angelum viderat calamo definiens.
 Verba Ezechielis Prophetae cum sua paraphrasi. pag. 145
 Explanatio eiusdem Capituli Quadragesimi.

D E T E M P L I A T R I I S , P O R T I S , P O R T I C I B V S .
 L I B E R T E R T I V S .

Q uo à transmigracione anno Templum viderit Ezechiel. Cap. I. pag. 151
 Quo anni mense, quoque mensis die facta fuerit haec visio. Cap. II. pag. 154
 Facta manus Domini felicitatem hac visione promissam indicat. Cap. III. pag. 157
 Visionis huius dignitas ex nomine, & loco dignoscitur. Cap. IV. pag. 159
 Eodem loco Templum nunc ostenditur, quo olim fuerat extructum. Cap. V. pag. 160
 Templum ciuitati simile quare dicatur. Cap. VI. pag. 162
 Prophetæ ductor Angelus quidem fuit, sed qui Christum referret. Cap. VII. pag. 163
 De funiculo, & calamo mensurae in vniuersum. C. VIII. p. 164
 Quasi Templi custos, stat Angelus in porta, vbi de religione

templis nunc debita. Cap. IX. pag. 166
 Quae exigantur à Propheta visionem hanc contemplaturo, Cap. X. pag. 168
 De peribolo Templum cingente. Cap. XI. pag. 172
 De propria calami longitudine. Cap. XII. pag. 174
 Periboli latitudo, & altitudo. Cap. XIII. pag. 176
 Atrium Gentium quare non dimetiatur ab Angelo. Cap. XIV. pag. 178
 De graduum primae portae Orientalis vsu, numero, & mensura. Cap. XV. pag. 180
 De limine portae, & muri crassitudine. Cap. XVI. pag. 182
 De calamo, qui huius aedificij modulus est, & de Ichnographijs describendis: necnon de thalamis, cui accedit thalami portarum figura. Cap. XVII. pag. 183
 Vestibuli nomen, vsus, & mensura. Cap. XVIII. pag. 186
 De frontium, columnarum, vestibuli dispositione. C. XIX. pag. 188
 Portae nomen expenditur, eiusque in vniuersum mensurae recensentur. Cap. XX. pag. 191
 Calami iusta mensura subducitur. Vbi de mirabili totius aedificij in aequas partes sectione. Cap. XXI. pag. 194
 De porticum ordinibus, atque altitudine vniuersa. Cap. XXII. pag. 196
 De portarum longitudine. Cap. XXIII. pag. 197
 De cancellis quibus thalami clauduntur, ac portae, necnon de columnarum capitellis. Cap. XXIV. pag. 198
 De atrio exteriori, & eius quadrata area Orientali. Cap. XXV. pag. 201
 De gazophylacijs atriorum in vniuersum. Cap. XXVI. p. 203
 De atriorum & porticum pavimentis. Cap. XXVII. pag. 205
 De gazophylaciorum numero, & porticum latitudine. Cap. XXVIII. pag. 207
 Quadrata area definitur, porticum longitudo, ac mira fabricae dispositio expenditur. Cap. XXIX. pag. 209
 De porta & area Aquilonari atrij exterioris. Cap. XXX. p. 213
 De porta Australi atrij exterioris. Cap. XXXI. pag. 215
 De numero portarum Templi, & quod occidua Israelis porticus media porta caruerit. Cap. XXXII. pag. 218
 De porta Australi atrij interioris. Cap. XXXIII. pag. 222
 De gradibus Templi, & Canticis graduum. C. XXXIII. p. 224
 De porta Orientali atrij interioris. Cap. XXXV. pag. 227
 De gazophylacijs, ad quae lauabantur holocausta. Cap. XXXVI. pag. 229
 De sacrificiorum mensis, earumque vsu. Cap. XXXVII. p. 230
 Mensurarum numerus dispositio mensurae. C. XXXVII. p. 232
 Mensurarum ornamenta & instrumenta: deque vncinis in laeniens. Cap. XXXIX. pag. 235
 De Cantorum gazophylacijs. Cap. XL. pag. 238
 De Templi custodia. Cap. XLI. pag. 239
 De Custodia altaris. Cap. XLII. pag. 240
 De atrio interiori. Cap. XLIII. pag. 241
 De situ altaris holocaustorum. Cap. XLIV. pag. 242
 De Templi vestibulo. Cap. XLV. pag. 243
 Vestibuli ostium, postes, longitudo, latitudo describitur, & altitudo. Cap. XLVI. pag. 245
 De Templi gradibus, eorumque cum stylobatarum altitudine collatione. Cap. XLVII. pag. 248
 De acreis Templi columnis. Cap. XLVIII. pag. 249

E Z E C H I E L I S P R O P H E T A E .
 Caput Quadragesimum primum.
 A R G V M E N T V M .

Templum Domini ingressus Propheta, eius partes ornamenta, mensuras, instrumentaque percenset.
 Verba Ezechielis Prophetae cum ipsorum paraphrasi.
 Explanatio eiusdem Capituli Quadragesimi primi.
 D E P A R T I B V S , M E N S V R I S , O R N A M E N T I S ,
 altari, candelabris, & mensis domus Domini. Necnon de gazophylacijs Sanctorum, atriorumque culinis, castellis, quadrata forma peribolo, & altari.

L I B E R Q V A R T V S .

M irabili sapientia atque ordine interius Templum describere aggreditur Propheta. Cap. I. pag. 255
 Quid proprie Templi nomine significet sacra Scriptura. Cap. II. pag. 257
 Latinis templum vnde dicatur. Cap. III. pag. 258
 De postibus portae aulae Sanctae. Cap. IV. pag. 258
 De ostiorum Templi mensuris & nomine. Cap. V. pag. 259
 De aulae Sanctae longitudine, ac latitudine. Cap. VI. pag. 260
 De porta Oraculi, postibus, & muro. Cap. VII. pag. 261
 De muro Oraculi, quo loco fuerit, quo nomine censeatur, & quibus sit ornamentis. Cap. VIII. pag. 262
 De ostio Sanctuarij. Cap. IX. pag. 263
 De mensuris & nomine Oraculi. Cap. X. pag. 264
 Quod Oraculum in media area atrij statutum fuerit. Cap. XI. pag. 264

Cap. XI.	pag. 265
Quam celsum fuerit Oraculum, & quo loco situm. C. XII. p. 267	
De triplici Sancti Sanctorum nomine. Cap. XIII.	pag. 268
De pariete Templi, eiusque nominibus, & dimensionibus.	pag. 279
Cap. XIV.	pag. 270
Latera domus quae dicantur & de mirabili structura parietum. Cap. XV.	pag. 274
De laterum siue pilarum forma & usu. Cap. XVI.	pag. 274
Latera siue pilae quantum à pariete domus extent. Cap. XVII.	pag. 275
De costarum numero. Cap. XVIII.	pag. 276
De cubiculis quae duobus parietibus Templi continebantur, & costis. Cap. XIX.	pag. 278
De retractionibus costarum, & tabulatis cubiculorum. Cap. XX.	pag. 279
Figura prospectus cubiculorum quae Templi parietibus concluderentur, & antis.	pag. 282
De cochleis Templi lateralibus, quibus ad superiora cubacula ascendebatur: & de portis quae ad illas ducebat. Cap. XXI.	pag. 283
De tribus tabulatis, quorum superius medio, medium imo latius erat. Cap. XXII.	pag. 285
De retractionum & tabulorum altitudine. Cap. XXIII. p. 286	
De calamo iterum, necnon de altitudine singulorum cubiculorum, & omnium simul. Cap. XXIV.	pag. 288
De cellarum ornamentis, & usu. Cap. XXV.	pag. 290
De lapideo cubiculorum pariete. Cap. XXVI.	pag. 291
De platea viginti cubitorum, quae totam domum cingebat. Cap. XXVII.	pag. 292
De loco orationis, & eius duplici ostio. Cap. XXVIII.	pag. 293
De longitudine loci ad orationem, eiusque nominibus, & parietibus. Cap. XXIX.	pag. 297
De longitudine domus, centum cubitorum. Cap. XXX.	pag. 299
De platea Orientali, quae inter vestibulum Templi iacebat, & atrium Sacerdotum: necnon de quadrata area atrii interioris, in cuius medio domus Domini erigebatur. C. XXXI. p. 301	
De triplici porticu, Occidentali, Meridionali, & Aquilonari circa Templum. Cap. XXXII.	pag. 303
De fenestris Templi. Cap. XXXIII.	pag. 305
Quod Sanctum Sanctorum fenestris caruerit. C. XXXIV. p. 307	
De interioris Templi ornamentis, & Cherubinis. C. XXXV. p. 310	
Sanctissimi doctissimi que, & antiquissimi viri Cherubinos Templi cum Ezechielis Cherubinis, & cum Isaiae Seraphinis conferunt. Cap. XXXVI.	pag. 312
De Cherubinarum quadruplici forma. Cap. XXXVII.	pag. 313
Iesu Christi Domini nostri gloriam, & Cherubini Ezechielis, & Seraphini Isaiae indicabant. Cap. XXXVIII.	pag. 315
Cherubini & Seraphini iterum conferuntur. C. XXXIX. p. 316	
Quod Ezechiel viderit Cherubinos Templi, & imaginem solij Dei, quod erat in Sancto Sanctorum. Cap. XL.	pag. 316
Cherubini quos vidit Sanctus Ioannes in Apocalypsi haud dissimiles sunt Cherubinis Ezechielis aut Templi. C. XLI. p. 318	
Quod gloria Dei Cherubinis stipata, quae olim vno templo continebatur, nunc totum repleat orbem. C. XLII.	pag. 320
Cherubini Templi & Tabernaculi eiusdem formae & quadruplici facie fuerunt. Cap. XLII.	pag. 322
Omnes Cherubini Templi quatuor habuerunt facies. Cap. XLIII.	pag. 324
Cherubinarum Templi forma, dispositio, & numerus. Cap. XLV.	pag. 326
De portarum antepagmentis & de epistylis Templi. Cap. XLVI.	pag. 329
De altaris nominibus in vniuersum: & quod ea altari incensi maxime conueniant. Cap. XLVII.	pag. 331
De altaris incensi, à Salomone constructi, mensuris. C. XLVIII.	pag. 333
Figura altaris incensi aurei, ad cuius dexteram Zachariae thymiamata adolenti Angelus apparuit.	pag. 335
De altaris angulis, materia, & structura. Cap. XLIX.	pag. 337
Quod altare incensi mensa vocetur, & quare. Cap. L.	pag. 340
Aureum altare coram Domino dicitur esse: vbi de altaris loco in Tabernaculo & Templo. Cap. LI.	pag. 341
Quod beatus Paulus numquam arbitratus sit altare incensi fuisse in adyto Templi. Cap. LII.	pag. 343
Quod semper incensi altare fuerit in Sancto, ad cuius dexteram apparuit Angelus Zachariae Sacerdoti non summo. Cap. LIII.	pag. 345
De mensa panum propositionis quae eisdem mensuris semper fuit, quo propius perpetuam noui & aeterni Testamenti mensam repraesentaret. Cap. LIIII.	pag. 346
De mensae materia, & ornamentis. Cap. LV.	pag. 348
De mensae vestibus, & propositionis panibus. C. LVI.	pag. 350
De quadruplici vasarum genere, quorum usus erat in mensa.	

Cap. LVII.	pag. 351
Figura Candelabri Templi aurei, quod vidit Zacharias perenni oliuarum oleo depasci quo etiam Sacerdotes, & Reges inungebantur.	pag. 355
De nomine, materia, & opere Candelabri. Cap. LVIII.	p. 359
De quinque candelabri partibus, hastili, calamis, scyphis, sphaerulis, lilijs. Cap. LIX.	pag. 360
De partium candelabri numero, ordine, dispositione. Cap. LX.	pag. 362
De lucernis, ac reliquis candelabri instrumentis. C. LXI.	364
De candelabri oleo, & olei vasis. Cap. LXII.	pag. 365
De valuarum Templi forma, & materia. Cap. LXIII.	pag. 366
Valuarum ornamenta & ea quae sunt in Zophoris. Cap. LXIV.	pag. 368
De capitellis & parastatis quae interius vestibulum, & totam domum exterius exornabant. Cap. LXV.	pag. 369
EZECHIELIS PROPHETA E.	
Caput Quadragesimum secundum.	
A R G V M E N T V M.	
Quae reliqua esse videbantur ad perfectam atriorum descriptionem, breuissime percenset Propheta.	
Explanatio eiusdem Capituli Quadragesimi secundi.	
D E Gazophylacijs Templi latera prospicientibus, in quibus, sacris carnibus vescerentur Sacerdotes. Cap. LXVI.	pag. 372
De superioribus gazophylacijs, triplici columnarum ordine, & de superiorum contractione. Cap. LXVII.	pag. 374
De gazophylacijs Meridianis, & de scalis. C. LXVIII.	p. 375
De praedictorum gazophylaciorum usu, & sanctitate. Cap. LXIX.	pag. 377
De peribolo summas Templi substructiones cingente, ac de pariete Israelis atrium circumdante. Cap. LXX.	pag. 378
EX CAPITE QVADRAGESIMO SEXTO	
Ezechielis Prophetae.	
Explanatio eiusdem partis Capituli Quadragesimi sexti.	pag. 380
D E culinis Sanctorum. Cap. LXXI.	pag. 381
De culinibus populi & focis in cryptoportibus Templi extractis: vbi de quadrata atrij Israelitici forma: necnon de castellis porticum angulis superstructis. C. LXXII.	382
Vestigij substructionum mensura probatur, atque vniuersa dispositio. Cap. LXXIII.	pag. 384
De portibus inter culinas earumque usu, triclinijs, & castellis. Cap. LXXIV.	pag. 385
EX CAPITE QVADRAGESIMO TERTIO	
Ezechielis Prophetae.	
Figura altaris holocaustorum aenei, in quo ignis de caelo delapsus assidua Sacerdotum cura seruabatur. 388	
Explanatio eiusdem Capituli Quadragesimi tertij.	
D E altari holocaustorum aeneo. Cap. LXXV.	pag. 389
De aenei altaris nominibus. Cap. LXXVI.	pag. 390
De aenei altaris dispositione, mensuris & partibus. Cap. LXXVII.	pag. 393
De gradibus altaris ad Orientem conuersis. C. LXXVIII.	395
Nefarium quoddam Idololatriae genus prohibet Dominus, dum gradus altaris videtur inhibere. Cap. LXXIX.	p. 397
De altaris holocaustorum proportione, & magnitudine. Cap. LXXX.	pag. 401
De craticulae altaris forma & usu. Cap. LXXXI.	pag. 402
De arula, & aere, ex quo altare conflatum est. Cap. LXXXII.	pag. 404
De altaris pondere, vbi de tota eius structura particulatim agemus. Cap. LXXXIII.	pag. 405
Altare hoc totum aeneum fuit & inane, non solidum. Cap. LXXXIII.	pag. 407
DE TEMPLI GLORIA LIBER QVINTVS.	
Q uid gloriae nomine in sacris literis indicetur. Cap. I.	pag. 409
Quae sit gloria Templi. Cap. II.	pag. 411
De Architectura Templi Disputatio prima.	
Quoniam sit à nobis Architecturae genus exponendum, & quo potissimum nomine. Cap. III.	pag. 414
De aeneis columnis quae reliquarum sunt norma Sacrarum Scripturarum testimonia. Cap. IV. Versus. 8.	
Ex capite VII. Libri Tertij Regum. V. 2.	
Ex eodem capite. V. 1.	
Ex capite XXV. Libri Quarti Regum. V. 3.	
Ex capite III. Libri Secundi Paralipomenon. V. 2.	
Ex capite IV. eiusdem Libri Paralipomenon. V. 3.	
Ex capite LII. Ieremiae.	pag. 417
Sacrae Architecturae partes earumque mensurae & ornamenta.	pag. 420
Basis columnarum Templi Salomonis.	pag. 421
De co-	

SACRAE SCRIPTURAE PARTES

earumque mensurae & ornamenta. aere incisa.

De columnarum partibus, latitudine & crassitudine in vniuersum. Cap. V. pag. 423

De columnarum contractione, adiectione, & strijs. C. VI. pag. 424

De columnarum strijs, & adiectione. Cap. VII. pag. 425

De coronis siue trabeationibus in vniuersum. Cap. VIII. pag. 427

De triplici atriorum, & vestibuli Templi contignatione. Cap. IX. pag. 428

De domo saltus Libani, eiusque appellatione, & usu. Cap. X. VESTIGIVM DOMVS SALTVS LIBANI. pag. 431

Ichnographia vestigij domus Saltus Libani, & porticus columnarum. Cap. XI. pag. 432

De Symmetria domus saltus Libani, de columnarum ordinibus, & trabeationibus in vniuersum. Cap. XII. pag. 433

De trabeatione & columnarum numero, mensura, dispositione, & ornamento. Cap. XIII. pag. 434

Omnes basilicae construendae leges ex hac vna mutuatus est Vitruuius. Cap. XIII. pag. 436

De exteriori domus celsitudine, necnon de interiori celsitudine Sancti, eiusdemque testudine. Cap. XV. pag. 437

De Oraculi altitudine, & camera. Cap. XVI. pag. 440

De secundo & tertio ordine domus Domini, necnon de omnium ordinum mensuris & proportionibus. Cap. XVI. pag. 441

SYMMETRIAE ARCHITECTVRAE SACRAE. p. 442

De trabeationum numeris particulatim, & primum de epistylis. Cap. XVII. pag. 443

De Zophori symmetria, & ornamentis, vbi de triglyphis, atque metopis. Cap. XVIII. pag. 445

De mirabili triglyphorum distributione. Cap. XIX. pag. 446

Vniuersalis Architecturae sacrae consideratio, & triglyphorum in reliquis ordinibus distributio. Cap. XX. pag. 448

TABVLA PARTIVM TRABEATIONIS IN DOMO Domini, in atrijs, & in domo Regia. pag. 449

De retiaculis & malogranatis quibus corona mirabili artificio exornabatur. Cap. XXI. pag. 451

De malogranatorum dispositione, & numeris. C. XXII. pag. 452

De capitellorum forma, mensura, ornamentis Corinthio more factis: necnon de duplici vetustissimo capitello. Cap. XXIII. pag. 454

De columnarum basibus, ac de multiplici ornamentorum Templi proportione. Cap. XXIV. pag. 457

DE ADMIRANDIS TEMPLI DISPVATIO SECVND A.

Sententia Eupolemi de Templo. Cap. XXV. pag. 459

De Architecto Templi, & operis praefecto. Cap. XXVI. pag. 461

De reliquorum operariorum numero, praefectis, & munere. Cap. XXVII. pag. 463

De proportione fabricae Templi, Tabernaculi, mundi huius, corporis humani, & Ecclesiae Christi in vniuersum. Cap. XXVIII. pag. 465

De Israelis circa tabernaculum castrametatione, militum copijs, & Ducum insignibus. Cap. XXIX. pag. 466

CASTRA TRIBVVM ISRAEL CIRCA tabernaculum foederis. pag. 467

Templum Hierosolymitanum castris praedijs & tabernaculo, sicut mundus hic vniuersus referebatur. Cap. XXX. pag. 468

EORVMDEM CASTRORVM DISPOSITIO mundum referens, & Templum. pag. 470

Ex humanae fabricae symmetria vniuersa Templi dispositio desumpta est. Cap. XXXI. pag. 471

SINGVLARVM PORTICVVM, ET humanae staturae similis distributio. pag. 472

Quid calamo significetur, qui aedificium omne partitur. Cap. XXXII. pag. 473

Quod Christus Dominus vniuerso Templi aedificio repraesentetur. Cap. XXXIII. pag. 474

Christus lapis est, qui ab aedificantibus reprobatus, factus est in caput anguli. Cap. XXXIII. pag. 476

De nonnullarum aedificij partium, & ornamentorum significatione. Cap. XXXV. pag. 480

DE TEMPLI OPVBVS. DISPVATIO TERTIA.

De vasorum nomine & aenea materia. Cap. XXXVI. pag. 484

De aenei altaris, & columnarum sumptibus, ac de harum pondere. Cap. XXXVII. pag. 486

FIGVRA MARIS AENEI QVOD ERAT in atrio Templi interiore, vbi Sacerdotes lauabantur, aere incisa. pag. 488

De mari aeneo, eiusque ornamentis, usu, & pondere. Cap. XXXVIII. pag. 489

Testimonia maris aenei ex capite VII. Libri tertij Regum. pag. 489

BASIVM AC PELVIVM AENEARVM QVIBVS sacrificia lauabantur delineatio aere incisa. pag. 492

De conchis decem, earumque basibus, sculpturis, & pondere. Cap. XXXIX. pag. 493

De aere quo tecta Templi operiebantur: ac de reliquis aeneis vasibus Templi. Cap. XL. pag. 496

De vasibus Templi aureis, & argenteis. Cap. XLI. pag. 498

De valuarum Templi aureis ornamentis, & de vasorum numero & magnitudine. Cap. XLII. pag. 500

Aerei cultri antiquum monumentum. pag. 500

De expensis Templi. Cap. XLIII. pag. 503

Qua ratione potuerit Dauid tam immensum thesaurum in tam exigua ditone coacervare. Vbi de magnificentia Regni Salomonis. Cap. XLIV. pag. 506

De annuo censu Salomonis, Regni vbertate & opibus. Cap. XLV. pag. 509

De classibus Salomonis aurum, argentum, gemmas, aliasque merces ex Ophir offerentibus. Cap. XLVI. pag. 512

De tributis & donarijs Salomonis in vniuersum. C. XLVII. pag. 514

Salomonis census annui cum Assyriorum, Persarum, Graecorumque redditibus conferuntur. Cap. XLVIII. pag. 516

Annua Reipublicae Romanae tributa tenuiora fuisse Salomonis ostenduntur. Cap. XLIX. pag. 518

Plura metalla Salomoni allata quotannis fuisse, quam Romanae Reipublicae. Cap. L. pag. 519

Salomonis frumentationem pinguiorem fuisse Romana. Cap. LI. pag. 520

De magnificentia Salomonis circa equos, & currus. Cap. LII. pag. 525

De Salomonis Equitibus, eorumque admirabili opulentia & pulchritudine. Cap. LIII. pag. 526

Ex tributis, vestigialibus, fodinis immensum Dauidis thesaurum aggregari facile potuisse. Cap. LIII. pag. 529

Ex hostium spolijs praedis, manubijs opes suas Dauidem comparasse. Cap. LV. pag. 530

Capitationis legem qua singuli Hebraeorum didrachma soluerent, latam a Deo olim fuisse. Cap. LVI. pag. 535

Quantus nam esse potuit Israelitico tractu Hebraeorum numerus circa centesimum annum Exodi. Cap. LVII. pag. 539

Hebraeorum gentem fuisse toto orbe diffusam, etiam ante Dauidis tempora. Cap. LVIII. pag. 542

Quonam abierint Dauidis & Salomonis opes? Cap. LIX. pag. 546

DE VERA TEMPLI GLORIA QVAE ex vna Christi Domini praesentia petita, omnem priorem longe lateque superauit.

DISPVATIO QVARTA.

Summa earum rerum ex quibus prioris Templi amplitudo & magnificentia dignoscitur. Cap. LX. pag. 549

Primae domus gloria cum Cariae mausoleo, colossis, Babyloniae muris & hortis, tribus mundi miraculis collata, magna esse deprehenditur. Cap. LXI. pag. 554

Eadem prima domus illustrior certe fuit, quam ut cum Persarum domo conferatur. Cap. LXII. pag. 557

Eadem primae domus gloria cum reliquis mundi miraculis confertur. Cap. LXIII. pag. 558

Romanae urbis sumptuosa aedificia primae domus gloriam maxime extollunt. Cap. LXIV. pag. 560

Gloria quae cum reliquis Romanis miraculis collata magna esse videbatur, est certe minima, si cum gloria secundae domus conferatur. Cap. LXV. pag. 564

EX AGGAEI CAPITE SECVND O.

Loci huius difficultate proposita Christus Dominus, desideratus Gentibus dicitur, ad cuius Ecclesiam merito refertur nouissimae domus gloria. Cap. LXVI. pag. 567

De illa Domo loquutus est Aggaeus Propheta, quam ipse a Zorobabele aedificari iusserat, quippe cum aliam futuram fuisse negaret. Cap. LXVII. pag. 570

Herodiani Templi aut veri, aut a Iosepho commenti, nullam rationem habuit Aggaeus Propheta. Cap. LXVIII. p. 574

Constans fuit semper Ecclesiae Catholicae Doctorum sententia, gloriam secundae domus ad temporalem referendam non esse. Cap. LXIX. pag. 578

Etiam si Herodes maius atque opulentius Templum aedificasse crederetur, de eo verba Prophetae, intelligi nunquam possent. Cap. LXX. pag. 582

Nihil habuit Templum Herodis quod gloriae nomine confertur, ut eo respexisset Aggaeus Propheta. Cap. LXXI. p. 588

Gloriam secundae domus priore maiorem vna efficit praesentia Christi. Cap. LXXII. pag. 594

Index I. Locorum sacrae Scripturae.

Index II. Phrasium sacrae Scripturae.

Index III. Verborum & rerum.

Index IIII. Vocum Architecturae.

1

IOANNIS BAPTISTAE
VILLALPANDI
E SOCIETATE IESV
TOMI SECVNDI
EXPLANATIONVM
PARS SECVNDA
DE EXTREMA VISIONE
EZECHIELIS
PROPHETAE

TEMPLVM SALOMONIS
AB EZECHIELE DESCRIPTVM
IMAGINIBVS EXPRIMENDVM ESSE

LIBER PRIMVS ISAGOGICVS.

INSTITVTI NOSTRI DIFFICVLTAS
PROPONITVR, ET DIFFICVLTATIS COMMODA.

CAPVT PRIMVM.

SSE quidem sacras Scripturas intellectu difficiles, haud secus quàm de Pauli Epistolis testatur eius collega Apostolorum princeps Sanctus Petrus, perspicuum est, & ab omnibus fere sacris Scriptoribus confirmatum, atque receptum. Id quod Prophetis maxime, ac psalmis peculiare est, utpote qui parabolis, aenigmatibus, tropis, schematis sermonem contegunt, atque ea, quae omnibus in promptu esse non debent, sapientibus percipienda conseruant. Qua in re principem videtur locum tenere Sanctus Ezechiel; qui cum, praeter caeteris, in adytis, sacrisque tenebris latuit, tum in hac extrema templi visione in magis recondita penetralia secessit; ut merito sanè Beatus Hieronymus pronunciarit, occupatus in explicatione templi Ezechielis, quod opus in Scripturis sanctis vel difficillimum est. Hanc porro eandem difficultatem ita attollit in maius, ut vix veritatem intelligentiae consequi se posse

tractatione fateatur. Fastidioso lectori, inquit, immo omnino perduelli nostra lecturo, illud in explicatione templi tota libertate denuntio, ut si veritatem desiderat, quaerat eam ab alijs; nos autem ea, quae in opere difficillimo possumus suspicari, simpliciter confitemur, atque dictamus, gratias acturi Domino, si non in omnibus, quod impossibile est, sed in plerisque nobis aperuerit fores scientiae. Prima enim, ut ait sublimis Orator, quaeque sectari honestum est, honestum est etiam in secundis, tertijsve consistere. Haec Sancti Hieronymi verba sunt, quibus non minus ingenij candorem, animi modestiam, ac veritatis studium exemplis praetulit, quàm illam ipsam, quam probare contendimus, loci difficultatem: neque minus hic exemplo, quàm aliàs verbo confirmauit, sine eiusmodi praesidijs, animique ornamentis tutum non esse, immo periculosum sacras velle interpretari, aut intelligere scripturas. Quod & alibi exemplo Cryptarum, quae in terrarum profundo defossae Romae conspiciuntur, demonstrat, quarum profunditas,

HVMILITAS
sacris Scripturis interpretandis, aut intelligendis necessaria. In explicat. Ezech. lib. 12.

2. Petr. c. 3.
v. 16.

S. Hieron. ad Demetriad.

S. Hieronymi sententia de difficultate Ezechielis.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

a tas,

ta, angustia, & viarum multitudo caecis sepulta tenebris, ac ferme inferorum perfusa caligine, atque silentio, horrorem incutit animis ingredientium. quae omnia ideo à se commemorari inquit sanctissimus vir, vt prudens Lector intelligat, quam habeat sententiam super explicatione templi Dei in Ezechiele, de quo scriptum est: *Nubes & caligo sub pedibus eius.* & rursum: *Tenebrae latibulum eius.* Post pauca vero subdit: Simpliciter igitur est fatendum, me templum Ezechielis, quod saecula cuncta tacuerunt, non temeritate velle differere, sed fide, & timore Dei coniecturam animi mei cupere legentibus demonstrare. Hanc ipsam animi modestiam alibi etiam magis aperuit idem Sanctus, rationem reddens, ob quam de hac etiam difficili scriptura scribere non dubitauerit. Nam dum longa quadam allegoria Orientalis templi portae mensuras omnes connectere, atque explicare contendisset: Haec, inquit, non friuola videantur esse lectori, licet & mihi ipsi, qui dico, displiceant, sentiens me clausam pulsare ianuam. Sed legenda cum venia sunt, alioqui potui simpliciter ignorantiam confiteri, & omne studioforum amputare desiderium. Sicut enim à perfecta scientia procul sumus, leuioris culpa arbitramur, saltem parum, quàm omnino nihil dicere. Haec Hieronymus, à quibus non dissentiant Sancti Gregorij magni, Pontificisque Maximi de eadem re testimonia certissima. Bonis, inquit, vestris desiderijs placuit petere, vt saltem extrema eius visio, quae ei facta est de aedificio in monte constituto, quae & cunctis est visionibus eius obscurior, exponi debuisset. Et quidem voluntati vestrae me parere necesse est; sed duo sunt, quae hac in re perturbant animum meum. Vnum, quod haec eadem visio tantae obscuritatis nebulis tegitur, vt vix in ea aliquid intellectu interlucente videatur. Et post pauca haec subdit: Obscurum quidem valde est opus, quod aggredimur, sed ponamus in animo quòd nocturnum iter agimus: restat ergo, vt hoc palpando carpiamus.

S. Gregor.
proem. lib. 2.
sup. Ezech.

S. GREGORIJ
sententia,
de eadem difficultate.

TIMORIS
ac spei argumenta.

Quae omnia sanctorum virorum testimonia duo nobis longè diuersa proponere videntur, quae duos non diuersos modo, sed & oppositos excitare possint affectus: timoris alterum, alterum spei, atque constantiae. Nam quis audeat opus aggredi explicandum, quod longa saecula non tacuisse modo videantur, sed & quodammodo ignorasse? Quis aliquid lucis à nobis adduci speret illis itineribus ac vijs, quae adhuc occlusa, tenebris & caligine visa sunt ipsis clarissimis Ecclesiae luminibus, Hieronymo, Gregorio, atque alijs? Sed quamuis huiusmodi cogitationes, hisque persimiles aliae quamplurimae, animum nostrum ab instituto opere longe deterreant, & susceptum abijcere quodammodo compellant, tamen alia eorundem Sanctorum verba, praeclarissimaque exempla, ac certa consilia in spem nos erigunt, fore, vt eorundem Sanctorum ductu, ac patrocinio viam saltem eruditae posteritati ostendere possimus, quam insistens, omnia haec sanctissimi Ezechielis vaticinia intelligere, ac plenè percipere possit. Sciendi namque cupiditatem, quam Deus homini quasi stimulum ad felicitatem, cum vsu mentis, aut cum ipsa natura indidit, exacuit mirum in modum haec ipsa rei magnitudo, dignitas, excellentia, difficultas. Cum

A enim animus tanto aliquid ardentius appetat, quanto illud ad naturam accommodatius, maiorem boni speciem prae se ferat, in sapientiae amorem vix potest non ardentissime ferri, si aliquis emicet summae illius dignitatis, ac pulchritudinis radius, si illa (quod hoc potissimum tempore satis praestat) diuinitatem exerat suam. Et quamuis satis praesidij sit à natura paratum ad hoc ingenij bonum assequendum, nobis tamen, quòd in extrema incidimus tempora, satius consultum est; quippe qui alienis etiam studijs, sanctorum potissimum vigilijs, & lucubrationibus parta rerum scientia fruimur, & ad philosophandum, patefacto aliorum laboribus aditu, nullo pene negotio ducimur. vt non modo verendum non sit, ne deferuescat, sed sperandum, fore, vt summus ille discendi ardor, quem in se lector à natura excitatum, sapientiae splendore auctum, hoc ipso lectionis exordio sentire se putet, magis, ac magis exardescat.

Quod quidem si in alijs fere omnibus disciplinis, aut scientiarum disputationibus verum est; in vno tamen Ezechiele explicando verum esse credendum est, atque certissimum. Quis enim credat, celeberrimam hanc prophetica visionem, quam diuino spiritu factam certò scimus, ac firmiter credimus, eiusque iussu scriptam, atque Ecclesiae Catholicae traditam, diu, multumque obscuritatis, ac difficultatum tegumentis absconditam delitescere potuisse; nedum perpetuò ignorari, & quasi intelligentiae fructu aeternum priuari? *Sapientia enim absconsa, ait Sapiens, & thesaurus inuisus, quae utilitas in vtrisque?* Verum haec ipsa non omnibus temere proponenda est. Qua de re audiendus est in primis Beatus Clemens. Quod autem, inquit, auditis in aurem, abdite scilicet, & in mysterio: nam quae sunt eiusmodi, dicuntur in aurem dici allegorice: Super domos, inquit, praedicate, cum ea praecclare ac magnifice accepissent, sublimique & excelso dicendi genere traderent, & ex regula veritatis Scripturas explanarent. Neque enim prophetia, neque ipse Saluator adeo

D crasse, & generaliter elocutus est diuina mysteria, vt ea facile capi possent à quibuslibet, sed differuit in parabolis. De Domino quidem certe dicunt Apostoli, quod omnia locutus est in parabolis, & nihil loquebatur eis sine parabola. Si autem omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil: ergo prophetia quoque & lex per ipsum factae sunt in parabolis. Caeterum recta sunt omnia, inquit Scriptura, coram ijs qui intelligunt, hoc est ijs, qui ab ipso declaratae Scripturarum expositionem ex Ecclesiastica regula accipientes conseruant. Regula autem Ecclesiastica est contentus, & consensus legis, & prophetarum conuenienter testamento, quod traditur per Domini aduentum. Haec Sanctus Clemens. Quibus sapienter, ac pie nos docet, magna & admiranda Dei maximi mysteria, sermone etiam grandiori proponenda, cuius intelligentia non omnibus sit in promptu, sed illis tantum, qui digni habiti fuerint, & à Deo edocti. Magna enim Dei opera magna decent verba, magnos auditores, qui & possint perpendere, atque percipere. Occultanda est, inquit idem Clemens, sapientia, quae dicta est in mysterio, quam docuit Dei Filius. Iam enim Esaias quoque Propheta igne linguam purgatur, vt possit dicere visionem. & nec linguam solum, sed etiam aures castas nobis habere conuenit, si conemur fieri veritatis participes. Haec mihi erant impedimento, quo minus scriberem, & vt nunc adhuc vereor, vt ait, ante porcos iacere margaritas, ne eas conculcent pedibus, & conuersi nos frangant. Est enim difficile de

TEMPVS
hoc scientijs
addiscendis
magis aptum.

ALIQVANDO
explicanda
fuit Ezechielis
visio Ecclesiae
sanctae à Deo
tradita.

Eccles. 20. v. 32.

B. Cle. Alex.
lib. 6. Strom.

Matth. 6.

SACRAE
Scripturae
aenigmata,
quamplurima.
Mar. 4. v. 34

Matth. 7.

vero

vero lumine vere puros & perspicuos ostendere sermones suillis & indoctis auditoribus. His enim vix possunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula: rursus autem apud ingeniosos magis admirabilia, & Deum magis inspirantia. Quae sanè Clementis verba, de omnibus sacris mysterijs in vniuersum dicta sapienter, si perpendantur attentius, huic nostrae prophetiae maxime conuenire iudicabuntur, & sanctissimi Prophetae Ezechielis in eisdem occultandis mentem, ac sapientissimum consilium quasi ob oculos posuisse; vt mirandum non sit, hunc prae alijs omnibus, difficilioribus quibusdam aenigmatis suas fere omnes contexisse sententias.

QVARE Ezechiel visionem suam occultauerit.

Nam quidquid felicitatis, quidquid gloriae, quidquid honoris rudi populo illi, cui primum scribebat Ezechiel, his omnibus pollicebatur visionibus, id omne in terrestribus illius reipublicae, gentis, ac nominis perniciem quodammo- do, atque interitum vergebat. Nam quid quae- so aliud hoc huius propheticae visionis aedifi- cium, celsissimo exaedificatum monti, omnibus suis numeris absolutum, atque perfectum, quid eius partes singulae, quid ministri, quid sacrificia, quid vasa aurea, argentea, aerea, quid denique instrumenta omnia, atque ornamenta significant aliud, quam admirandum hoc Chri- sti Seruatoris nostri corpus mysticum? Eccle- siam videlicet Catholicam, quam tamquam sponsam ornatam viro suo vidit Ioannes? Hoc inquam aedificium, cui fideles omnes, quique olim hospites, & aduenae fuera- mus, gentes videlicet idolis serui- entes, coedificamur, domestici effecti Dei, ac ciues sanctorum, *superaedificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum*, vt ait Paulus, *ipso summo angulari lapide Christo IESV*. Quod plane aedificium quamuis admirabile, quamuis magnificum, quamuis gloriosum, quodque ipsos Iudaeos, atque Israelitas minimè repellat, sed recipiat, si eidem fidei coedificari velint; tamen illud vnum consequi videtur, quod hodie quoque manifestè cernimus, quodque maximè timere tunc posse videretur terrenus ille populus, nimirum Hierosolymae perpetua ruina, templi cineres, ac euulsa cum monte cui inerant fundamenta: Israelitici populi dispersio, seruitus, caedes. Quae omnia, quis non videat prudenter à Propheta abscondita fuisse; ac sub obscurissimis aenigmatum integumentis genti illi merito proposita, donec, Deo optimo & maximo sic disponente, & Spiritu sancto docente, & suggerente, Ecclesiae sanctae manifesta opportuno tempore fierent? Sunt & alia huiusmodi difficultatum commoda, quae late persequuntur Doctores sacri: ea breui percensere operaepre- tium duximus. Vtile est, inquit Augustinus, vt de obscuritatibus diuinarum scripturarum, quas exercitationis nostrae causa Deus esse voluit, multae inueniantur sententiae, cum aliud alij videtur, quae tamen omnes sacrae fidei, doctrinaeque concordant. Et iterum: Sunt, inquit, in scripturis sanctis profunda mysteria, quae ad hoc absconduntur, ne vilescant, ad hoc quaeruntur, vt exerceant, ad hoc aperiuntur, vt pascant. Haec sunt Sancti Augustini verba, quae non semel retulit. Et sanè suauissimus fructus, qui ex sacrarum scripturarum lectione percipitur, cum è medijs difficultatibus quasi è duro cortice nucleus educitur, incredibili voluptate mentem pascit intelligentis. Alliciunt solertes, piosque inda- gatores sacrae litterae, respuunt, atque à se

OCCVL- tanda fuit pro- phetia, quae cum Ecclesiae sanctae aedifi- catione, anti- quae porten- deret ruinam Synagogae.

S. Aug. epist. 59.

In praefat. psal. 140.

SVAVISSI- ma est diffi- cili- um intelle- ctio.

A longè repellunt, arrogantes, segnes, rudes; im- puros verò vitant, aufugiunt, detestantur. Quapropter diuinus ille Dionysius saepe saepe hoc ipsum inculcat, decere quidem sacra eloquia & signis, atque mysticis arcanis occultari, necnon ab ipsis tractatoribus abscondi. Decentissimum enim, inquit, est, sacram, & abstrusam caelestium spirituum veritatem huiusmodi arcanis velamen- tis, & sacratissimis signis occultare, & profanae multitu- dini iniuriam ponere. Et iterum: Tu autem o fili, in- quit, iuxta quod sancit nostra pijsima, & sacrosancta traditio, & ipse quae sancte dicuntur, congrua suscipe pietate, &c. & a profana multitudine inuiolata custodi. Nefas enim est, vt sacra testantur eloquia, spiritualium mar- garitarum purissimum illud, ac permissionis ignarum, perlu- cidumque decorem, & ornatum totius venustatis auctorem in porcos abijcere. Tandem haec eadem fere repe- tens, Christi Domini exemplo confirmat, & qui- bus, & à quibus explicari conueniat sacras scri- pturas apertè testatur: nimirum à sacris Sacer- dotibus, non ab indocta plebecula, non ab im- puris mulierculis, non à sciolis, verbosis, rerum- que omnium ignaris haereticorum ministris, vt ipsi sibi arrogant impudenter. Sed verba ipsius Dionysij haec eadem melius explicatura pro- ponere operaepretium duxi. Sunt autem hu- iusmodi: Sed obserua diligenter ne sancta sanctorum offeras, neue profanis luminibus violanda permittas. Ve- rum reuerberis magis, occultique Dei mysteria spiritua- libus, visibilibusque notionibus honorabis, atque intemerata seruabis, nequaquam ea passim rudibus tradens; sed san- ctis solis sanctarum rerum intelligentias sacratius pandens: sic enim (vt Theologia nobis suis studiosis cultoribus tra- dit) ipse quoque IESVS, diuina profecto, atque omni substantia superior mens &c. beatissimis illis spiritibus, & nobis naturali dignitate longe praestantibus, manife- stius simul atque spiritualius lucet, eosque pro viribus ad lucis suae similitudinem transfert. Haec sunt Dio- nysij verba, quibus satis superque perspectum esse arbitramur, & quantum deceat sacras scri- pturas difficiles esse, & quantum hoc pariat emolumenti, & commodi. Superest iam, quò ordine procedamus, ac methodo, vt impedi- menta omnia ad certa capita sequenti capite reuocemus.

IMPVROS abhorrent sa- crae litterae. S. Dionys. A- reop. c. 2. cae- lest. Hierach.

Ibid. in fin. cap.

A QVIBVS sunt sacrae lit- terae expli- candae.

S. Dionys. de caelest. Hie- rarch. cap. 1.

VERBIS AC SENSU

SVAS CONTEGVNT

*Prophetae visiones.**Cap. II.*

*S. Hier. sup.
Nahum.*

*PROPHE-
tae de Christo
loquentes dif-
ficiliores sunt.*

*DVPLICI
Ezechiel stylo
vius est.*

*S. Gregor. vbi
supra.*

*CAECVTIEN-
ti populo lux
fuit temperan-
da, vt purgatos
illustraret ocu-
los, reliquos
non obtunde-
ret.*

DVPLICEM occultandae veritatis viam tenuisse Prophetas, docet Sanctus Hieronymus, alteram sensu, alteram verbis; quia nimirum res intellectu difficiles difficiliore sermone celabant. eius haec sunt verba: Scito Scripturam sanctam tot difficultatibus esse contextam, & maxime Prophetas, qui aenigmati pleni sunt, vt difficultatem sensuum difficultas quoque sermonis inuoluet, vt non facile pateat sanctum canibus, & margaritae porcis, & profanis sancta sanctorum. Haec sunt Hieronymi dicta. Ex quibus, si recte liceat ratiocinari, facile intelligemus, hanc vtramque difficultatem, qua mirabili ducti consilio Scriptores sacri sacras inuoluebant scripturas, in illis praecipue adinueniendam esse, qui prae alijs obscuri, difficilesque haberi voluerunt. Sunt autem Prophetas, vt pote arcana, ineffabiliaque Christi mysteria praecidentes, merito difficiliore, atque obscuriore. Inter quos, nulli dubium est, nostrum Prophetam primas tenuisse, qui, quamuis alijs etiam, locis obscurus sit, initio tamen, & sine suae prophetiae maxime tenebras amat, atque extrema hac potissimum templi visione omni videtur vsus occultandi mysterij artificio. Id quod haud immerito a sapientissimo pariter, ac sanctissimo Propheta factum fuisse intelligemus, si attentam cogitatione perpenderit causas, quibus impulsus id praestiterit.

Duplici namque vsus fuisse videtur Ezechiel, in tota sua prophetia conscribenda, stylo; altero quidem reliquorum Prophetarum persimili, hoc vno diuerso, quod prae ceteris est & difficilis, & obscurus. Sacerdos enim cum esset, & populi totius quasi pastor, ac parens, captiuitate detentus, ac miserae seruitutis damnis cum populo oppressus, damna expertus, quae aderant, & non minora, quae iam iam imminabant, praesentens, gemit, plorat, ac lamentatur: atque vt se plorantem populo ostendat, animique sensum verbis aliquo modo exprimat, difficilem se exhibet, ac si fluctuantibus aestuaret verbis, & crebro singultu interruptis. At postquam, diuina benignitate, Prophetas praenunciatum est, futurum vt aliquando conuersus viuificet pene extinctos, atque in libertatem asserat captiuos Deus, & diuitijs, ac gloria magnifice donatos, in patriam eos reducat quasi filios regni, stylum oportuit mutari, & ex difficili difficillimum fieri, ex obscuro, in obscuritatis nebulis (vt magni Gregorij verbis vtar) ita contextum, vt vix in eo aliquid intellectu interlucente videatur. Nam cum rudis ille, ac caecutiens populus, quique spem totam suam, atque animum ita ad sensibilem libertatem, & gloriam adiecerat, vt nihil his maius percipere posset; immo diuinarum rerum maiestate, clarissimoque lumine haud secus obcaecaretur, quam oculus noctuae solis radijs, ac lumine: temperanda igitur lux fuit, & ita conte-

Agenda, vt a purgatissimis tantum cerneretur oculis, a reliquis neque cognosci posset, nec sciri, an ibi esset, necne. Quo sapientissimo, salubrique consilio hoc plane consequutus fuisse videtur Propheta, vt lucis, atque intelligentiae viam vnde quaque intercluserit, vt nulla fere sui parte adiri posse videatur. Enumerata namque aedificij cuiusdam fabrica, eiusque partium dimensionibus computatis, quasi quodam perpetuo aenigmate vsus est. Quod quidem symbolum quam difficile mente concipiatur ab ijs, qui architecturae praeceptis imbuti non sunt, aut in aedificiorum contemplatione minus sunt exercitati, quotidiana nos docet experientia. Quis

B enim ingenio, quamuis polleat acutissimo, si architectus non sit, audiens magnificentissimi alicuius aedificij dispositionem, materiam, partes, dimensiones, ornamenta, fabricam denique omnem, sibi audeat polliceri, se mente illud aedificium omne posse comprehendere, haud secus quam si illud oculis saepius lustrasset? quod quidem cum consequi nullus possit, negandum non est, aedificij symbolum difficile ab alijs, quam ab architectis percipi posse. Accedit huc etiam Vitruuij architectorum principis sententia, discrimen assignans non modicum inter architecti, & reliquorum de exstruendo aedificio iudicium. Namque omnes homines, inquit, non solum architecti, quod est bonum possunt probare: sed inter idiotas, & eos hoc est discrimen, quod idiota, nisi factum viderit, non potest scire quid futurum sit: architectus autem simul ac animo constituerit, antequam inceperit, & venustate, & vsu, & decore quale sit futurum, habet definitum. Quibus verbis aperte indicat Vitruuius, quam difficile sit ijs, qui minus architectandi scientia edocti, eiusque praeceptionibus affueti sunt, aedificium, quod oculis contueri non possunt quale aut fuerit, aut futurum sit, mente animoque comprehendere. Quae etiam causa fuit, cur antiquis illis Hebraeis non magis fuerit haec Ezechielis visio perspecta, quam Doctribus nostris: quamuis Hierosolymitani templi

D forma, cuius hic fit mentio, dignitas, & ornamenta, ipsis, vt pote aetate vicinioribus, magis potuerint esse perspicua; praesertim cum maioribus suis, qui illa viderunt, atque scripserunt, moribus, lingua, & lege simillimi adhuc essent. Verum cum hoc argumentum pluribus sit infra pertractandum, hac prima difficultatis causa, hic tantum insinuata, ad secundam accedamus, quae in verbis, dicendi que modo sita est.

Verborum quidem & phrasim, qua haec Ezechielis visio scripta est, difficultatem vix verbis exprimere audeamus; neque alia ratione melius posse cognosci putamus, quam ipsa experientia teste. at vna haec coniectura aliqua ex parte poterit a lectore perpendi, quod quae nobis duplex est, & pluribus inuoluta impedimentis, antiquis Hebraeis simplex fuit, & ea, quam facile superare potuissent; non tamen propterea illam superarunt, nec quidquam de visione hac scripserunt, quod eam aliqua ratione illustraret. Verborum autem difficultatem simplicem illis fuisse, nobis autem duplicem, ostendendum nunc est. Et quidem, tota haec difficultas ex praecedenti originem ducere videtur. Nam cum visio haec, vt dixi, de quodam aedificio, eiusque partibus loquatur, non alijs verbis explicari potuit, quam aedificatoriae artis proprijs, quae sunt a communi vsu

IUDICIUM
architecti, &
idiotae longe
diuersum:
*Vitru. lib. 6.
cap. 11.*

**QVARE HE-
braeis ipsis,
qui templum
viderant, diffi-
cilis fuerit
haec propheta,
non minus
quam nostris?**

SECUNDA
difficultas, ver-
borum, ac
phrasim.

VERBORVM
difficultas du-
plex.

ni vsu pene semota. Quam planè difficultatem, & in explicandis architecturae praeceptis, sensisse se profiteretur Vitruuius, dum sua studia, cum historiae, aut poematum scribendorum comparat facilitate, legendorumque suauitate. sic enim scribit: Id autem in Architecturae conscriptionibus non potest fieri, quod vocabula ex artis propria necessitate concepta in consueto sermone obijciunt sensibus obscuritatem. Cum ea ergo per se non sint aperta, nec pateant eorum in consuetudine nomina &c. Hanc verò obscuri sermonis rationem ita exaggerat deinceps Vitruuius, vt voces ipsas non minus quam praecepta explicanda suscipiat, quò intelligi queant. Quòd si cui huius & rationis, & auctoritatis momenta leuiora fortasse videantur, quam quae tantam animis audientium, vel legentium, cum proprio idiomate aedificium aliquod describitur, afferre possint obscuritatem, is audiat, quaeso, aurifices, vel fabros quoslibet inter se loquentes, materna etiam lingua, quae suae artis sunt praecepta, instrumenta, atque id genus alia: audiat aedificatorem, aut futorem, similia suae artis instrumenta, aut munera referentem; numquid ea, quae referunt, percipiet omnia? Quòd si his adhuc exemplis non moueatur, ingrediatur obsecro artificum officinas, & singulorum instrumentorum propria percontetur nomina, & voces, quibus singula artificia distinguuntur, & tunc fateatur necesse est, difficiliores, & à communi vsu loquendi voces eas magis esse alienas, quam alterius cuiusuis idiomatis, aut saeculis, aut locorum spatijs prope infinitis, quamuis longè sepositi. Neque vero quicquam aliquid aut intellectu facilius, aut explicatu breuius sibi praesumat de architectura, eiusque aut instrumentorum, aut exstruendarum aedificij partium vocibus, cum plurimarum artium opera ab vna architectura, vti à principe populus, dirigantur, probentur, perficiantur. quapropter earum omnium vocibus instructam esse oportet Architecturam, atque alijs multis ab eius auctoribus excogitatis. Iam verò si quis attentè perpendat, & conferat, facile Vitruuij, vt ita dicam, lucem, & prophetae noctem deprehendet. Architectus namque suae disciplinae finibus contentus, aedificia quomodo construenda sint, docere volens ignaros, via quadam, ac methodo progrediatur necesse est, ita vt singulas partes, earumque nomina, vsus, dimensiones, ac reliqua ordine quodam explicet, nihil praetermittendo eorum, quae ad perspicuam, & plenam totius aedificij cognitionem facere posse videantur: at contra Prophetata, omnium disciplinarum, atque totius scientiae fines transcendens, vtpote diuina edoctus sapientia, non tam aedificium explicare conatur, quam eius multiplici, ac varia commensuratione, quasi quibusdam symbolis contegere arcana Dei, & ineffabilia sacramenta, ne videlicet ab alijs, quam à purgatis mentibus, eodemque diuino spiritu illustratis, aut indignè tractari, aut non pro meritis aestimari possint. Quapropter mirandum non est, si Prophetatae verba ab ipsis suis contribulibus difficiliora multò intelligerentur, quam à Latinis possent Vitruuij verba de aedificijs loquentia cognosci. Quae sanè res mentis oculis iam pridem obiecta parum absuit, quin me omnino ab incepto itinere reuocaret, metuentem scilicet, ne immensos propemodum

VERBA IN architectura non minus explicanda, quam res.

VOCABULA artis prae alterius idiomatis vocibus sunt difficilia.

ARCHITECTURA inter artes quasi in populo princeps.

HUIUS VISIONIS finis.

AB HEBRAEIS non intelligitur Ezechiel, & quare.

DIFFICULTAS explicandi visionem hanc.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A laborum sumptus sine vlla fructus, aut gratiae spe profundere viderer, cum quòd animorum nostrorum conceptus, immaturoe foetus perfecturum desperarem; tum quòd etiam, si vtcumque eos vellem proponere, quomodo legentium mentibus exponerem, vix suppeteret. De aedificio namque apud Theologos sacrarum litterarum studiosos accuratissime iuxta Prophetatae ductum locuturus, nulla alia licebat adhibere verba, quam aedificantium; quae sanè verba, quoniam de sacris fabricis sacrorum more tractanda essent, vix ab ipsis architectis percipi, à Theologis ne vix quidem intelligi possent. Et quòd ad architectos spectat, eos appello, qui verè sunt: nam alios quamuis architectorum nomen, & vices gerant, nec erudire cupimus, neque ab eis percipi, aut iudicari curamus; quorum iudicia à Theologis ipsis maximè cauenda esse monemus. His igitur praetermissis, quibus nihil persuaderi posse speramus, sed neque cum illis rationibus disceptandum esse putamus; cum, quae dicturi sumus, omnia ratiocinationibus, auctoritate, aut saltem coniecturis probaturi simus, eos nostrarum lucubrationum lectores, siue etiam censores, aut iudices exoptamus, qui libera mentis ratiocinatione polent, & assidua exercitatione rationibus assentiri consueuerunt. Quibus hoc vnum profiteamur, laborasse nos diu, multumque, non modò vt rem difficilem, obscuram, & plurium saeculorum silentio pene obrutam, non modò explicare pro viribus conaremur, verum etiam vt facili methodo, stylo temperato, breuiter ac dilucide cuncta proponeremus: ita vt non architectis modo (quamuis multa de eorum penu de sumenda sint) verum etiam Theologis ipsis esse possint cognita atque perspecta: hac vna dumtaxat lege, & conditione proposita, vt animi vires lectioni huic intendant, ac firma deliberatione constituent rem totam comprehendere. Non enim existimare debet prudens lector, se quidquam posse fructus, aut commodi ex hac nostri huius tractatus lectione percipere, si succisui tantum horis, cursim, aut oscitanter legat. Rem difficilem aggredimur pertractandam, plurium annorum defatigatione paratam, quamque exhibere ita nequiuimus, vt sine labore, solertiaue legi, aut cum fructu percipi possit. Nec, si potuissemus, eam omnibus sine labore percipiendam proponeremus, tum quòd gnaros, solertesque iuuare contendimus, desideria à longè ostensa veritate incitare, atque ad laborem suscipiendum commouere: tum vel maximè, quòd vix crederemur Prophetatae instituto satis fecisse, si quòd ille voluit tot difficultatibus manere contectum, nos omnibus sine delictu pateremur esse perspectum. Fuisse autem hanc Prophetatae mentem, confirmat Clemens Alexandrinus, id de omnibus sacris Scripturis affirmans, quòd de vno Ezechiele nos dicimus.

B ARCHITECTI qui sint adhibendi.

QVOS cupiat habere lectores hic liber.

QVOMODO legendus liber.

B. Clem. Alex. liq. 6. Strom.

OCCVLtantur sacrae Scripturae, plures ob causas.

E Propter multas, inquit, causas occultant Scripturae sententiam. Primum quidem, vt diligenter inquiramus, & semper vigilemus in inueniendis salutaribus orationibus. Praeterea ne omnibus quidem conueniebat hominibus intelligere, ne laederentur aliter accipientes ea, quae a sancto Spiritu dicta sunt salutariter. Haec ille. Nos verò non aliam ob causam hanc existimandi sumus assumpsisse explicandae difficultatis prouinciam, quam vt lectorem hortaremur, vt attentam

tis cogitatione haec perlegat, ni velit & nostram, & suam operam sibi perdere: immo verò suam; nostram enim, si qua est, illis integram feruari permittet, qui nihil arduum sine magno labore parari & sciunt, & probant. Hos verò ad eiusmodi labores libenti animo subeundos hortabimur: quos maiori cum suauitate percipiendos esse putamus, cum primò dignitatem, quam vna prophetiarum vocum difficultas scriptori pariat, sequenti capite recensuerimus.

VERSIONES

VARIAE DIFFICULTATEM

sacris afferunt Scripturis: eae

tamen maximam pariunt

vulgatae nostrae au-

toritatem, & di-

gnitatem.

Caput III.

QVANTVM sacrae Scripturae intelligendae difficultatis attulerit dictionum varietas, sermonumque, quibus conscripta est, disparitas, cuiuslibet in ipsius lectione vel mediocriter versato, in promptu esse poterit, atque perspectum. Sed quoniam eam explicantes, lucem aliquam huic nostrae disputationi afferre posse speramus, quid ea de re doctissimi viri sentiant, sanctissimique Scripturarum interpretes tradiderint, breuiter perstringere decreuimus. Et in primis, quantum ab his nostris distet Hebraeorum sermo, quo primò editae fuerunt Scripturae, indicat Clemens Alexandrinus: *Habet autem, inquit, alias quoque proprietates sermo Hebraeus, sicut etiam vnusquisque ex reliquis continens quandam orationem, quae gentis ostendit stylum, & figuram. Descriunt itaque sermonem, dictionemque, quae gentis stylo, ac figura conficitur. sed non illis sermonibus nota est prophetia. Graecis enim quae troporum vocantur mutationes, de industria celant, deductae ad similitudinem earum, quae sunt apud nos prophetiarum. verum ostenditur tropus esse voluntaria a recto declinatio, quae fit, vel versu, vel soluta dictione. Est certe tropus, dicitio transcripta, a proprio ad non proprium compositionis causa, & propter rectum usum dictionis, quae est in oratione: Prophetia autem minime vtitur figuris in dictionibus propter ornatum orationis. Eo autem quod non sit omnium, multis occultat veritatem. Negat itaque Clemens, tropos propheticae orationi ad ornatum exhiberi, cum confirmet, tropis, aliisque modis quamplurimis veritatem ab ea occultari. Eius rei adducit argumentum, dici quidem prophetiam à barbara philosophia prouerbum, parabolam, aenigma, sapientiam. Deinde verò probat, multis generationibus Hebraea voce posteriores fuisse linguas, quae sunt apud Graecos. Atque his pro-*

Clem. Alex. lib. 6. Strom.

QVANTVM à nostris versionibus distet sermo Hebraeus. Διαλεκτος.

QVID SIT tropus.

A BARBARIS dicitur prophetia prouerbum, parabola, aenigma, sapientia.

Acul dubio posteriores multo fuerunt Latinae, quibus nobis sacrae litterae loquuntur. Sed & Beatus Augustinus, superbiae, atque elationis dignam fuisse poenam, confirmat, vt homines impij non solum animos, sed etiam voces dissonas habere meruerint. Ex quo factum est, inquit, vt etiam scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum subuenitur, ab vna lingua profecta, quae opportunè potuit per orbem terrarum disseminari, per varias interpretum linguas longè, lateque diffusa, innotesceret gentibus ad salutem, quam legentes, nihil aliud appetunt, quam cogitationes, voluntatemque illorum, à quibus conscripta est, inuenire; & per illas voluntatem Dei, secundum quam tales homines locutos esse credimus. Sed multis, & multiplicibus obscuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt, aliud pro alio sentientes: quibusdam autem locis, quid vel falsò suspicentur, non inueniunt: ita obscure quaedam dicta densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facile inuestigata plerumque vilescunt. Pie quidem, ac sapienter sanctissimus Doctor difficultates omnes, quae ex conuersione Scripturae, in alienam linguam oriuntur, Dei optimi infinita sapientia, admirabilique prouidentia disponentes, contigisse confirmat, vt piorum ingenia excitentur, acuantur, recreentur; haereticorum superbia detumescat, confundatur, pereat. Ex quo planè liquet, peregrinas voces, alienique sermonis phrasas Latinae nostrae versionis permixtas, sicut olim Graecae, septuaginta Interpretum, non eorundem interpretum vitio, aut ignorantia tribuendas esse (vt insulse fati, atque imperitè opponunt peruersi homines) sed maturo quodam, sapientique consilio, ne facile haereticorum dentibus proterantur sacrae litterae, & sacrilego ausu, impuris vulgi manibus, oculis, linguae profanandae tradantur; ad cuiuscumque etiam imperitissimi sermonis normam detorquendae.

C Meritò sanè idem Beatus Augustinus, peregrinas linguas sacrae Scripturae studiosis addiscendas esse, concedit, sed ea id quidem ratione, vt decet ad Latinam linguam confirmandam, non verò ad nouas quasdam à quocumque componendas; neque vt disceptationibus, vanisque contentionibus aditus aperiatur. Eius verba subiungam, quae breuissimè consilium illius indicent, quod sibi semper proponere debet ante oculos sacrarum lector Scripturarum, vt huiusmodi munitus praesidijs impedimenta illa maxima, quae ab initio proposuimus, facile possit superare. Ea se sic habent. Homo timens Deum, voluntatem eius in Scripturis sanctis diligenter inquirat. Et ne amet certamina pietate mansuetus, praemunitus etiam scientia

D linguarum, ne in verbis, locutionibusque haereat; praemunitur etiam cognitione quarundam rerum necessariorum, ne vim, naturamque earum, quae propter similitudinem adhibentur, ignoret. Duplici igitur ignorantia praepediri maximè eos indicat Sanctus Augustinus, qui sacras cupiunt Scripturas, atque in eis diuinam cognoscere veritatem, ac voluntatem, rerum videlicet earum, quae propter similitudinem

E labor in addiscendis Scripturis superbiam domat.

B. Aug. lib. 2. de doct. Christian. c. 5.

VOCES DISsonae elationis poena.

QVID INrendant sacrae Scripturas legentes.

LABOR IN addiscendis Scripturis superbiam domat.

NON DECET sacras Scripturas quocumque idiomate vulgari.

NON DECET vulgari lingua sacras Scripturas edi.

S. Aug. lib. 3. de doct. Christian. c. 1.

SACRARVM Scripturarum lector, qualis esse debeat.

dinem adhibentur, altera, altera vocum, quibus eiusmodi res, aut aliae quaecumque indicantur. Vtramque ignoracionem indicat Isaias, eaque plectendum Iudaicum populum praedicat, mirabili quadam allegoria proposita illis verbis.

Isai. 29. v. 11
& 12.

Foreirus in
Isai.

Et erit vobis visio omnium, visio omnis legit Foreirus, neque ab re, sicut verba libri signati: & respondebit: non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti litteras, diciturque ei, lege: & respondebit: nescio litteras.

B. Hilar. pro-
logo psalmor.

Cuius loci sensum sic eruit Hilarius: Imperitia legendi, & intelligendi librum prophetiae sub persona vtriusque hominis monstrata est: cum intelligentia docti ad legendum signaculum clausi mysterij non adeuntis, illius indocti ignoracioni, per communem vtriusque intelligendi inopiam, comparatur. Sunt enim vniuersa allegoricis, & typicis contexta virtutibus, per quae omnia vnigeniti

SENSVS
litteralis, ac
mysticus.

Dei Filij in corpore & gignendi, & patiendi, & moriendi, & resurgendi, & in aeternum, conglorificatis sibi, qui in eum crediderint, regnandi, & ceteros iudicandi sacramenta panduntur. Haec sunt Hilarij verba, quibus litterarum scientiam litterali Scripturae intelligentiae comparat, aliamque longè superiorem à Christo Domino datam nobis intelligentiam putat, per quam eiusdem Christi mysteria intelligantur, quam merito verborum, ac rerum intelligentiam appellare possumus: earumque inopiam, rerum ignoracionem, aut verborum. In quo Hilarij testimonio

Iust. lib. 15.
hist.

vox gignendi passim sumitur, vt apud Iustinum historicum: Arhaenas quoque erudiendi gratia missus. Sed & Clemens Alexandrinus hanc eandem duplicem intelligentiam eodem plane Isaias testimonio interpretatur, quem illustrat planè quodam apposito Graecorum symbolo, aut hieroglyphico. Hermae namque fingeant in visione apparuisse potestatem, dedisseque ei librum legendum, quem voluit annunciari electis. Eum autem, inquit, transcripsit ad litteram, cum non inueniret quomodo finiret syllabas. significabat autem, inquit Clemens, litteram esse

B. Cle. Alex.
lib. 6. Strom.

omnibus claram, si in nuda lectione accipiatur, & hanc esse fidem, quae obtinet locum elementorum. Quocirca, quae est ad litteram lectio, suscipit etiam allegoriam. Scripturarum autem

SENSVS
duplex ele-
mentis, ac syl-
labis compa-
ratur.

ex cognitione explicationem, fide iam proficiente, assimilari ei, quae fit per syllabas, lectioni, accipimus. Quin etiam iubetur Isaias Propheta, nouo libro accepto, in eo scribere sanctam quandam postea futuram cognitionem, per Scripturarum expositionem, prophetico praedicando spiritu eam, quae illo tempore erat adhuc non scripta, propterea quod nondum cognoscere- tur. Dictum enim fuerat ab initio ijs solis, qui intelligunt. Iam verò cum Apostolos docuerit Seruator, scriptae, non scripta nobis traditur traditio. Discrimen assignat maximum Clemens inter antiquos Prophetas, & Apostolos; inter illos, qui Prophetas audierunt, & nos, qui doctrina

DISCRIMEN
inter Prophe-
tas, & Aposto-
los, & eos, qui
hos, vel illos
audierunt.

imbuiamur Apostolica. Prophetiae namque Prophetis olim manifestabantur, vt ab ipsis tantummodo intelligerentur, denegata illis quodammodo potestate illas explicandi: quoniam tunc scribendae tantummodo erant, & obfignandae; vt Christo Domino, qui habet scientiae clauem, asseruarentur aperiendae. Iam verò, adueniente Christo, & sensum ape-

riente Apostolis, vt intelligerent scripturas, & facultate illis data, vt alijs quoque eas aperirent, quae nondum scripta erat, nobis per manus traditur intelligentia. Haec autem quae in vniuersum dicta videntur, breui resumenda sunt, priusquam ad ea, quae instituti nostri sunt propria, applicentur.

Luc. 29. 45.

Duplici scientia praeditos oportet esse eos, qui Scripturas intelligere desiderant: vtramque diuersa ratione explicant, quos protulimus Doctores sancti. elementorum, & syllabarum notioni eas comparat Clemens: sicut enim legere nulla ratione potest is, qui aut litteras primaque ignorat elementa scripturae, aut is, qui nescit ex elementis syllabas componere: sic Scri-

pturas sacras nulla ratione intelliget is, qui aut vocum ipsarum, quem vocant litteralem sensum ignorat, aut ea non nouerit, quae vocibus indicata aliquid aliud praeterea significant. Hoc idem peritiam legendi, & intelligendi vocat Hilarius. Propheta verò Isaias peritiam legendi, eiusque oppositum litterarum ignoracionem vocat: signatum verò librum dicit esse ei, qui veram rerum notionem ignorat. Iam verò, si in

LEGERE
& intelligere
quid sit.

Ezechielis visionem mentis oculos intendamus, quae de obfignato libro dicuntur, facilius proposito eiusdem exemplo intelligentur. Obfignatus namque liber est, vtpote qui mysteria contineat Christi, quae nulli nisi per Christum perspecta esse potuerunt. pluribus autem sigillis signatus est, vtpote qui recensitis omnibus difficultatibus, alijsque mox referendis, infinitisque propemodum alijs, à quibus consulto abstinemus, ne velle videamur terrere lectorem, inuolutus est, & à communi hominum intelligentia sepositus. quapropter sciens litteras, sermonemque tenens Hebraicum, quo primùm

EZECHIE-
lis prophetia
obfignatus li-
ber.

scriptus est liber, eum legere se posse negabit, quia signatus est: litterarum verò ignarus, multo minus legere poterit librum, à cuius lectione non minus ignoracione arceatur, quàm sigillis, scripturam omnem concludentibus. Neque hac tantum ratione, quae cum alijs quoque Scripturae sanctae libris communis est, signatus est liber hic, sed arctiori alia, ac propria. Nam si scienti litteras, hoc est, ijs, qui per IESVM Christum Dominum nostrum edocti sunt, aliasque norunt sacras litteras, in manus detur, & vt legant praecipitur, merito dicent se non posse: signatus est enim. Quod si Christiani legere nondum possunt, quid poterunt imperitissimi Hebraei, qui summa rerum ignoracione non minus quàm ipsius Scripturae difficultate, à vera repelluntur intelligendi facultate? Iactent quamuis Hebraei, se veram retinere lectionem, originemque Hebraici sermonis percipere posse: oblatrent quamuis haeretici, & impiè non minus quàm petulanter obmurmurent, nostram vulgaram lectionem esse corruptam, & à veritatis Hebraicae consensu alienam: manifesta ta-

Q V I S
sciens litteras,
quis nesciens
dicatur.

men ratione hoc nostro qualicumque libello ostensuros nos esse speramus, vulgatae nostrae lectionis auctoritatem, ac dignitatem, mirumque linguarum omnium in eundem Christum digito praemonstrandum consensum, ac tandem quantis, quamque insuperabilibus difficultatibus detineantur, ne huius libri arcana, sanctaque sanctorum adyta penetrare possint, aut Hebraei, qui Christum omnino negant; aut haereti-

VVLGATAE
editionis de-
fensio, ac di-
gnitas.

tici,

DVPLEX
obstat Iudaeis
impedimen-
tum, verbo-
rum, & rerum
ignoratio.

tici, qui eius diuinam naturam, firmam veritatem, perpetuò duraturam in terris potestatem negare non desinunt. Nam praeter hoc vnum omnium maximum ignorati Christi impedimentum, quod est illorum proprium, duplex aliud nobiscum illis commune obstat, quo minus visionem hanc Ezechielis intelligere possint. quod vtrumque disertè, vt cetera, nobis ostendit relatus Augustinus: primum vetustissimarum linguarum imperitia, qua voces possint, earumque notiones plenè percipere: alterum est, rerum necessariarum ignoratio, ex quibus similitudines in Scripturis petuntur. Quod quidem vtrumque impedimentum maximum esse, in vna hac Ezechielis visione comperimus; res enim, de quibus similitudines petuntur; immo verò de quibus perpetuus esse videtur allegoricus sermo, ad aedificium quoddam, vt dixi, spectant, quae quàm difficile percipiuntur, nemo non videt: idque magis adhuc experietur, cum totam visionem, eiusque explicationem, & hos de ea commentarios legerit.

Quòd verò ad voces spectat, cum, vt dixi, & amplius ostendam, ferè omnes ex aedificatoria arte, cuius sunt propriae, desumantur, vix, ac ne vix quidem percipi posse videntur. Huiusmodi autem voces ad duo potissimum capita reuocari possunt: quaedam enim ex illis Hebraicae, vel in Graeca, vel in Latina versione retinentur, quòd nulla ratione posse viderentur in aliam linguam transferri: quae quidem voces tam multae sunt in hac visione, vt, cum passim lectori occurrere possint, superuacaneum duxerim, in afferendis exemplis detineri: aliae verò voces Hebraeae sunt à communi loquendi Latinorum aut Graecorum more ita alienae, vt in horum voces conuersae, vix explicari posse videantur. Huius rei locupletissimus testis est Sanctus Hieronymus, idemque interpres: qui de prioribus sic scribit: Et diligentem & studiosum lectorem admonendum puto: si tamen scientia Scripturarum, & non vanis Oratorum declamationibus ducitur; vt sciat omnia prope verba Hebraica & nomina, quae in Graeca & Latina translatione sunt posita, nimia vetustate corrupta, scriptorumque vitio deprauata, & dum de inemendatis describuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica, immo nullius gentis, dum & Hebraea esse deserint, & aliena esse non coperint. Haec sunt Hieronymi verba, quae facile indicant, toties diuinatoris munus subeundum esse, non interpretis, quoties huiusmodi occurrerent voces, praesertim cum vix pateat ad ipsos Hebraicos fontes recursus: propterea quòd inde manantes riui ita sint turbidi, vt ipsam, quam ducunt, non referant originem. De alio insuper vocum genere sententiam quoque tulit idem Hieronymus: nam cum plures Hebraicas Graecaeque voces sibi mutuò non respondentes congefisset, subdit: Haec fastidioso Lectori scio molesta fore; sed volui breuiter ostendere, quantum, temporis longitudine, immo scriptorum vitio, & vt apertius loquar, imperitia, ab Hebraica veritate discrepet antiqua translatio: praecipueque in Hebraeis nominibus, quae nos de aliorum editionibus in Latinum sermonem expressimus: non tam explanationem dictionum, quam suspicionem nostram simpliciter indicantes. Haec tenus ex Hieronymo, cuius licet humilitatem, animique modestiam aspiceret: qui cum apprime nosset Hebraicae, Graecae, & Latinae linguae propriam phrasim, & aptissimè ex vna in aliam linguam omnia trans-

VOCES
nostrae versio-
nis aliae ad-
huc perman-
ent ex He-
braeo, aliae
ita in Lati-
num conuer-
sae, vt vix
prioris refe-
rant.

s. Hieron. sup.
Ezech. 40.
V. 5.

VOCES
Hebraicae, in
Graeca Lati-
nae transla-
tione.

S. Hieron.
ibid. V. 16.

S. HIERO-
niami mode-
stia.

A tulisset, quasi nihil magnum de se sentiens, coniecturam potius animi sui, quàm veram interpretationem se reddidisse profiteretur. Sed diuinam potius & sapientiam, & erga Ecclesiam sanctam paternam prouidentiam admirari licet, quae omnem Scripturam sacram, ac singula pene huius prophetae verba ad amussim interpretari fecit, ipso fere interprete nesciente. Id quod tum ex capitum Ezechielis afferendis explicationibus constare poterit; tum vel maximè ex consona totius aedificij, eiusque singularum partium commensuratione, quae non alteri posset congruere aut scripturae, aut verborum compositioni. Ex quo planè liquet, quàm sit probandum, admirabile sacri Concilij Tridentini decretum, quo statuitur, hanc veterem Vulgatam editionem, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, vbique pro authentica habendam esse: quamque sit detestanda Caluini aliorumque haereticorum audacia, rerum ignoratione referta, qui quaecumque quidem ignorant, blasphemant, & in Vulgatam nostram editionem impunè se debacchari posse arbitrantur, Rabbinicis quibusdam nullius momenti in nixi interpretationibus, vel potius Scripturae sacrae, aut etiam ipsius Hebraicae linguae corruptelis. Sed hoc aliorum est institutum: nobis enim insinuanda obiter videbantur ea, quae ab hostium incurfibus sacras Scripturas veritatis fundamenta vindicare possent.

C Illud vnum extremo hoc capite praetermittendum non est, quod ad huiusmodi difficultates omnes superandas spectare videtur. tunc enim prophetae mentem, & vel obscurissimae prophetae veram intelligentiam consecutos nos fuisse merito existimabimus, cum beati Clementis regulam, quam supra retulimus, quamque ipse ecclesiasticam vocat, rectè obseruauerimus; consensionem videlicet legis, & prophetarum cum testamento Christi. Eandem porò regulam tradit, ac magis explicat Clemens alter Pontifex maximus constitutiones scribens Apostolicas, in quibus Episcopum instruens: Sit, inquit, multus in lectione, vt Scripturas accurate interpretetur, Euangelium vt prophetis & legi consonet: legem & prophetas, vt Euangelio.

D Haec est Apostolica constitutio, quam ipsis Euangelicis Dominicisque praeceptis confirmat idem Clemens. Hanc nos viae ducem sequimur praeuentem, obscurissimae noctis clarissimam faciem; id vnum ob oculos semper habentes, non modo vt Euangelium prophetis, prophetae legi, prophetae prophetis, lex legi concordet, verum etiam vt singula penè verba veteris & noui instrumenti ita secum inuicem conueniant, vt non diuersorum scriptorum, longè diuersis temporibus ac locis scribentium, verba videantur, sed vnus eiusdemque dictantis Diuini Spiritus, qui vnus idemque immotus atque immutabilis Deus, vbique semper in aeternitate manet.

E Quae sane res quantum nobis attulerit emolumentum, non est quod pluribus persequar, cum ipse pius lector in singulis prope difficilioribus locis obseruare possit, nos nullam aliam frequentiore explicandi inijsse rationem, quàm vt in sacris Scripturis similem alium locum, similia alia verba, aut similem phrasim, vel dicendi modum exquireremus; huncque cum illo conferentes atque explicantes, tunc vtriusque loci sensum percepisse videbamur, cum alter eorum plenè

VVLGATAE
Latinae digni-
tas, & certitu-
do confirma-
tur.
Concil. Trid.
sess. 4.

Epistola Ca-
tholica B. In-
dae Apost.
V. 10.

TVNC DIF-
ficilem pro-
phetiam nos
intellexisse pu-
tabimus, cum
ea Euangelio
maximè con-
gruere osten-
detur.

S. Clem. Rom.
Apost. const.
lib. 2. cap. 5.

CONSEN-
sum legis &
Euangelij dif-
ficillimae viae
ducem sequi-
mur.

QVEM MO-
dum interpre-
tandi Scriptu-
ras sequamur.

S. August. lib. 2. de doctrina Christi. c. 26. 27. 28.

plenè fuit explicatus. Atque hunc esse aptissimum sacras Scripturas interpretandi modum, docemur ab eruditissimo ingeniosissimoque doctore sancto Augustino, qui plura simul eadem voce significari posse contendens, haec verba, subdit: Vbi autem apertius ponitur, ibi dicendum est, quomodo in locis intelligatur obscuris. Et post allatum eius rei exemplum, subdit: Quando autem ex eisdem Scripturae verbis non vnum aliquid, sed duo vel plura sentiuntur, etiam si latet quid senserit ille qui scripserit, nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati, ex alijs locis sanctarum Scripturarum doceri potest. Ac tandem, cum ratiocinationi interpretis non nihil tribuisset, statim subiungit: Sed haec consuetudo periculosa est. Per Scripturas enim diuinas multo tutius ambulatur, quas verbis translatis opacatas cum scrutari volumus, aut hoc inde exeat, quod non habeat controuersiam, aut si habet, ex eadem Scriptura ubicumque inuentis, atque adhibitis eius testibus terminetur. Haec est beati Augustini sententia, quam nos in omnibus sequuturos esse profiteamur. Sed de difficultatibus iam dicta sufficiant: visionis namque modum, & dignitatem exponendam suscipimus.

DE MULTIPlici

VISIONE PROPHE TARVM;

deque visionis huius dignitate.

Caput IV.

VT facile visionis huius modus ac dignitas ab omnibus percipi possit, operae pretium me facturum existimaui, si prius de visionibus prophetis, earumque multiplici differentia, & modo fusiùs aliquanto disputarem: non illa repetens, quae doctè Pradus huius operis initio praefatus est, sed reliqua subiungens, quae huius visionis argumentum illustratura esse existimaui. Et quoniam ille Prophetas omnes celebri quodam nomine, videntes dici, confirmauit, nos modo prophetias quoque visiones dici ostendemus. Sic enim Isaias suam nuncupat prophetiam, sic Abdias, alijque Prophetae fecerunt. Verùm multiplicem fuisse prophetiam testatur Paulus: *Multifariam*, inquit, *multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis*. Confert Beatus Paulus primis his verbis, quae totius epistolae suae argumentum continere videntur, Euangelium legi, quantumque huic illud sit praefendum, multis, ijsque grauissimis probat argumentis, quorum primum ex vtriusque ministris desumptum est. Legis namque à Deo latae ministri, legati, interpretesque, fuerunt Prophetae; Euangelij verò nuntius & auctor Christus Filius Dei viui, Deus ipse verus. Cuius rei gratia Prophetarum ministeria, qualia fuerint, propositis verbis ostendit. Quae Graecè sic habent: Πολυμερῶς καὶ ποικιλοτρόπως,

Prad. tom. I. commen. Isagog. sec. I.

PROPHE-
tiae visiones
dicuntur.

Isai. I. V. I.

Abdi. I. V. I.

Heb. I. V. I.

LEX ET
Euangelium
conferuntur à
S. Paulo.

PROPHE-
tarum mini-
steria.

A polymeros cae polytropos: quae ab aliquibus sic ad verbum redduntur, multis partibus, multisque modis. Illud verò multis partibus, aliqui exponunt, quasi per partes, alij, ad tempus, locum, personaeque varias referendam esse primam vocem existimant, secundam ad varios loquendi modos. Remigius (siue is sit Rhemensis, vt in antiquis codicibus legimus, siue Alti-siodorensis, vt aliquae probant coniecturae, & Scriptorum sententiae) sic locum exponit: Primum, inquit, ponit Prophetas diuersis modis, variisque locutionibus patribus fuisse locutos, dicens: *Multifariam*, id est, multis locutionibus: *multisque modis*, hoc est, multis qualitatibus *olim*, in praeterito videlicet tempore loquens Deus Pater per Prophetas, patribus nostris, *nouissimè diebus istis*, vltimae aetatis, *locutus est nobis* per Filium. Dicendo autem, *locutus est in Prophetis & in Filio*, tantundem valet, quasi diceret, per Prophetas, & per Filium, &c. Considerandum ergo, inquit, est, quomodo multis locutionibus, multisque qualitatibus locutus sit Deus Pater patribus veteris Testamenti. Multis locutionibus, multisque qualitatibus locutus eis est, quia non semper vni-formiter secreta sua eis reuelauit: aliquando enim aperte, &c. Haec est Remigij interpretatio, textui satis conueniens; qui Prophetarum munus illis verbis contineri putat, & modum, quo eis Deus sua reuelare consuevit mytheria. Singula verba explicat Beatus Theodoretus, qui mentem quoque Apostoli assecutus videtur. *Multifariam*, inquit, omnis generis dispensationes, & oeconomias, seu diuinas rationes & consilia significat: hoc vero, *multis modis*, diuinarum visionum & apparitionum differentiam. Aliter enim visus est Abrahae, aliter Moyse, & aliter Heliae, & aliter Micheae. Quin etiam Esaias, & Daniel, & Ezechiel diuersas aspexere figuras, &c. Porro autem illud *πολυμερῶς*, *Multifariam*, aliud quoque significat, nempe, quod unicuique Prophetarum singularis quaedam dispensatio, seu administratio commissa & credita fuerat. Eorum autem Deus, Christus inquam Dominus, non vno aliquo munere & administratione functus est, sed humana suscepta natura, omne quod est correxit, & humanam salutem procurauit. Haec Theodoretus. Christum à Prophetis maximè distare existimat Theodoretus, quod his per partes, Christo verò Domino nostro, plena atque perfecta dispensatio, administratioque diuinae sapientiae commissa est. Sed quamuis id verum omnino sit, tamen Pauli mens, verborumque genuinus sensus exigere videtur, vt cum de Prophetarum ministerio nihil non magnum atque eximium dici intelligatur, id tamen omne cum gratia Christi collatum, infinitis partibus superari ostendatur: non enim paruo maiorem esse, magnum quid ostendit, sed maximum superare, id ad summum dignitatis gradum euehit. Afferet quidem non parum lucis ad haec interpretanda Hebraicus textus, à Paulo ipso conscriptus. nam quod Hebraeis Hebraico sermone scripta fuerit, disertè tradunt, ex Clementis sententia, Eusebius, Nicephorus, Theodoretus, eorumque sententiam secuti complures alij. Is verò qui Syriacè scriptus extat, è Graeco translatus habendus est, haud secus quam Lucae Euangelium, & Acta Apostolorum, cum reliquis

B. Remig. sup. epist. Pauli.

NON EODem modo Prophetis Deus sua secreta reuelauit.

B. Theod. sup. epist. ad Heb.

MULTIFARIAM.

PARVO maiorem esse nihil magnum ostendit.

Euseb. lib. 6. hist. c. 11. Niceph. lib. 4. cap. 33. Theodor. in prooem. epist. ad Hebr.

reliquis noui Testamenti libris . Qui verò putant Syriacam linguam Hebraicam dici, quod in Babylonica captiuitate haec illi permixta fuerit, ipsi secum pugnant, qui puram Chaldaeam pro permixta Hebraica recipiendam esse contendunt . Habuit fateor nobilissimum haec epistola interpretem Beatum Lucam Euangelistam . sic enim de ea Eusebius: Lucam autem eam accuratè in Graecum, vt Graecis traderet, conuertisse; illudque planè ex interpretatione ipsa facilè intelligi posse, quòd epistola & Acta Apostolorum idem orationis filium habeant . Haec ille . Sed & Nicephorus eandem Clementis sententiam sic refert : Epistolam sanè ad Hebraeos Pauli esse censet, Hebraeis Hebraico sermone scriptam, à Luca autem ambitiosa splendide versam lingua, Graecis esse expositam . Scio Theodoretum quorundam referre sententiam, Clementi eam interpretationem tribuentium, quae nullum à constanti grauisimorum Scriptorum sententia dimouere debet . Sed si coniectari liceat, vnus Ioannes Chrysostomus verus Pauli interpres, vtpote qui eo dictante visus fuerit scripsisse in epistolas Pauli explanationes; dum duplicem illam vocem, Multifariam, multisque modis, vna interpretatur voce, id est, inquit, varie: indicare videtur, duplicem illam Graecam vocem, vni Hebraicè respondisse, non quod vlla illarum superuacanea sit aut abundans, sed quod vtraque simul vim vocis Hebraicae exprimat, quam neutra illarum explicare potuisset . Huc accedit, quod synonymas eas voces putant nonnulli, sermonisque affluentiam indicare, quam Nicephorus ambitiosam linguam vocat . Quod si diuinare iam liceat, quam Hebraicam vocem expriment praedictae Graecae, facilè crederem, vocem illam deductam fuisse à radice רבב rabab, Paulumque locum Oseae respexisse, qui sic habet: Scribam ei multiplices leges meas . Hebraice רבו תורה rube thora-thi . Quem locum aliqui ita conuertunt, vt magna, honorabilia legis intelligant, qui meritò reprehenderentur, si eum sensum ita admitterent, vt Latinae Vulgatae lectionem, quae maximè cum Hebraica congruit, excluderent: sed cum vox illa multitudinem significet, vt dignitatem addat, facilè vtrumque sensum admittit: vt leges indicet praestantia multiplices, dignitate, ac numero . Sensusque loci Oseae haud inconcinuus eruitur, quem indicauit Lyranus, vt interrogatiuè legantur verba: Numquid scribam ei iterum multiplices leges meas, quas olim digito meo scripseram, admirandisque prodigijs ostenderam, quàm essent obseruandae, & tamen velut alienae computatae sunt? quasi dicat, minimè: haud secus enim illas de nouo scriptas transgredientur, quàm veteres sunt transgressi . Hoc igitur epitheton diuinarum legum tribui existimamus à Beato Paulo pariter prophetijs, cum hoc fuerit praecipuum Prophetarum munus, diuinas leges, earumque obseruantiam, consilij, pollicitationibus, minis, legislatoris etiam potentia ac maiestate praedicata, suadere . Hanc autem nostram coniecturam ac similitudinem vocis πολυμερῶς cum רבב rabbi, probat eiusdem vocis notio, quam his verbis tradit Hesychius: πολυμερῶς πολυχεδῶς, δαδίλως, πολλὰ ἀχίματα ἔχων, hoc est, multimodis, copiosè, multas figuras habens . Hanc porro extremam vocis notionem addita altera voce

INTERPRES epistolae ad Hebraeos fuit S. Lucas.

S. IOANNES Chrysostomus verus Pauli interpres.

Oseae 8. v. 12.

MULTIPLICES leges quae.

NOMEN Rabbi quid significet. Hesychius.

A magis expressit, subdens, και πολυτροπως, hoc est, multisque modis . Ac si dicat Paulus, magnificè, multisque modis locutus est olim Deus patribus nostris Prophetarum ministerio . Sed quanto praestat dominus seruis, tanto magnificentius, & copiosius locutus est nobis Deus per Filium suum, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & saecula . Hanc ipsam de multiplicatis prophetijs sententiam eadem Hebraica voce explicari videmus apud praedictum Prophetam, dicente Domino: Et locutus sum super Prophetas, & ego visionem multiplicauit, & in manu Prophetarum assimilatsum . Quibus verbis triplex prophetiae genus indicatur, verbi, visionis, & similitudinis . Et de primo: locutus sum, inquit, hy ghal super Prophetas: illa verò particula hy ghal super significat, & ad, in Exodo, dicente Domino ad Moysen: Extende manum tuam hy ghal, super, ad caelum . Et in libris Regum: Cum esset, inquit, amaro animo, orauit, hy ghal super, ad Dominum . Et in Psalmis: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret hy ghal super, ad Dominum, nec exaudiet vos . Eandem dicendi phrasim obseruauit Beatus Lucas Euangelista: Factum est, inquit, verbum Domini è πει super Ioannem, hoc est ad Ioannem . Huius autem prophetici sermonis exempla tot visuntur in Exodo, & apud ipsos Prophetas, vt ea vel afferre, vel percensere superuacaneum videatur, praesertim cum saepius supra viderimus non rarò Dominum, cum nostro Propheta plura loquentem . Quod verò ad secundum spectat prophetiae genus: Et ego, inquit, visionem multiplicauit, Hebraicè ונאני חזון הרבה veanoni chazonh irbbethi . Vox verò הרבה hirbbethi à verbo deducitur רבה rabah, quod supra explicauimus; & sensus est, multiplicauit, ostendi, חזון chazon visionem significat, seu reuelationem, quae apprehensa manet, nec elabitur . Multis magnificisque visionibus diuina, mysteria reuelauit, contra quàm feceram in diebus Heli Sacerdotis, de quibus sic scribit historia Samuelis . Et sermo Domini erat pretiosus . Rarum, ac pretiosum eadem voce significant Hebraei . Chaldaeus verò paraphrastes: Et verbum, inquit, Domini erat abscondum, in diebus illis non erat prophetia manifesta . In diebus illis non erat visio manifesta: hoc est, in diebus illis Prophetarum non erant, quibus aut loqueretur Deus, aut visiones ostenderet . Tandem tertium prophetiae genus verbis illis exprimitur: Et in manu Prophetarum assimilatsum; quod ad symbolicam, (vt Beati Dionysij Areopagitae verbis vtatur) Theologiam spectare videtur, ac distinguere inter visiones illas propheticas, quae ad caelestia diuinaque mysteria perdiscenda nos ducunt, & eas visiones, similitudines aut symbola, quae ad Deum ipsum peculiari quodam lumine intuendum nos eleuant . Illud porro, in manu Prophetarum, non eodem modo explicant Doctores, sed illis praetermissis, vno aut altero modo iuxta Hebraicam phrasim explicari posse ostendemus: primùm enim, quoniam manus frequens corporis instrumentum est, manus pro instrumento accipitur, & pro alicuius ministerio, vt in Exodo: Sicut praeceperat Dominus, inquit, per manum Moysi, hoc est per Moysen . Atque adeo in manu Prophetarum assimilatus dicitur Deus, quia per Prophetas nobis innotuerunt similitudines.

Oseae 12. v. 10.

TRIPLEX prophetia, verbi, visionis, & similitudinis.

Exo. 9. v. 22.

SVPER, idem quod, ad. I. Reg. 1. v. 10.

Psal. 17. v. 42.

Luc. 3. v. 2.

I. Reg. 3. v. 1.

RARVM ET pretiosum eadem voce significantur.

IN MANU Prophetarum, quid significet.

Exo. 9. v. 18.

dines. Vel sensus est: ita assimilatus sum pluribus symbolis ac similitudinibus, ut prae manibus habere possent Prophetae quamplurimas ex illis, quibus propositis, populo ipsi notus esse potuissent.

Hanc duplicem prophetica illustrationem, quod ad angelicas, seu caelestes hierarchias spectat, duplici alio nomine significare voluisse videtur sanctus Dionysius: In sacratissimorum, in-

Dion. Arcop.
lib. 1. cael.

hierarch. c. 1.

SYMBOLI-
cè, & anagogi-
cè quid sit.

Dionys. Car-
thuf.

VISIO DV-
plex, imagina-
ria, & intelle-
ctualis.

Isai. 6. V. 1.
Ezech. 1. V. 21

Genes. 18.
V. 2.
Tob. 5.

Psal. 102.
V. 20.

Aug. lib. 12.
de Genesi ad
litt. per totum
& à cap. 7.

TRIPLE X
visio, corpora-
lis, spiritualis,
intellectualis.

cap. 11. eiusd.
libri.

quiens, eloquiorum patre traditis illuminationes, quantum possibile est, respiciamus, & ab ipsis symbolice nobis, & anagogice manifestatas caelestium animorum hierarchias, quantum potentes sumus, considerabimus. Quae Dionysij verba sic explicat alter Dionysius symbolice, id est, per similitudines corporalium rerum, & imaginariarum visionum, in quibus frequenter Angeli leguntur apparuisse. Anagogicè, id est, per puras & intellectuales illustrationes. Ac deinceps duplicem modum visionum ac reuelationum profert, alterum per imaginarias formas ac similitudines, in interiore sensu formatas, per quas quaedam secreta Dei innotescunt. Ita

Isaiam vidit Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum &c. Et Ezechiel vidit similitudinem throni. Ad quam visionis speciem reuocandam censet corpoream visionem, quae in vigilia conspicitur, cuiusmodi fuit illa Abrahami, tres Angelos sub humana forma videntis, & Tobiae, Raphaelem viae socium ac ducem, habentis. Huiusmodi visiones dici putat symbolicas, in quibus corporeae formae spiritualium rerum symbola sunt, hoc est, notae ac signa. Alter verò visionis, seu reuelationis modus anagogicus dicitur, hoc est, intellectuius, & si vim vocis respicias, sursum ductius, quae per immateriales species fit, & abstractas, ut in visione mysticae Theologiae. Atque huiusmodi visione illustratus Dauid canebat: Benedicite Dominum omnes Angeli eius potentes virtute, qui facitis verbum eius, & quae sequuntur. Hactenus ex Dionysio desumpta sententia est.

Beatus verò Augustinus Ecclesiae sanctae clarissimum lumen, ad tria potissimum capita omnia visionum genera reuocat, quae proprijs statuit nominibus designare. Primum namque corporale vocat, secundum spirituale, tertium verò intellectuale. Corporalem visionem dici existimat eam, quae sensibus percipitur corporis; spirituales, quae inferioribus animae potentijs; intellectualem, quae inferius, suprema hominis parte cognoscitur. Harum autem visionum ordinem, quaeque Prophetarum propria fit, his verbis explicat: Corporalis sane visio nulli horum generi praesidet, sed quod per eam sentitur, illi spiritali tamquam praesidenti nuntiatur. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago eius in spiritu, sed non dignoscitur facta, nisi cum ablati oculis, ab eo quod per oculos videbamus, imaginem eius in animo inuenerimus. Et si quidem spiritus irrationalis est, veluti pecoris, hucusque oculi nuntiant; si autem anima rationalis est, etiam intellectui nuntiatur, qui & spiritui praesidet, ut si illud, quod hauserunt oculi, atque id spiritui, ut eius illic imago fieret, nuntiauerunt, alicuius rei signum est, aut intelligatur continuo quid significet, aut quaeratur, quoniam nec intelligi, nec requiri nisi officio mentis potest. Loquitur autem sanctus Doctor de visionibus illis, quae supra naturam sunt: nam homines, arbores, plantae, quas videmus, nihilque praeterea significare existimamus, nihil ad praesens institutum pertinere censendae sunt. Sic etiam assiduae ho-

minum cogitationes, quas vel vigilantes, vel dormientes spiritu versant, alienae ab hac disputatione iudicabuntur, haud secus quam mentis aut intellectus operationes, quibus rerum naturas ipsius intellectus proprio lumine meditatur. Sed de illis tantummodo visionibus siue corporeis, siue spiritualibus, siue etiam intellectualibus agere intelligendus est Augustinus, quae supra naturam sunt, quaeque quamuis naturali modo percipiuntur, aliquid tamen supernaturale operantur in nobis; aut saltem ad id à Deo optimo earum auctore diriguntur. Quapropter aptissimum etiam subiungit exemplum ex Daniele: vidit, inquit, Rex Balthasar articulos

manus scribentis in pariete, continuoque per corporis sensum imago rei corporaliter factae spiritui eius impressa est, atque ipso viso ac praeterito, illa in cognitione permansit: videbatur in spiritu, & nondum intelligebatur, nec tunc intellectum erat hoc signum cum corporaliter fieret, atque oculis corporalibus appareret, iam tamen signum esse intelligebatur, id habens ex mentis officio. Et quia requirebatur quid significaret, etiam ipsam inquisitionem utique mens agebat. Quo non comprato Daniel accessit, & spiritu prophético, mente illustrata, perturbato Regi, quid illo signo portenderetur aperuit, ipse potius Propheta per hoc genus visionis, quod mentis est proprium, quam ille qui & signum corporaliter factum viderat, & transacti eius imaginem in spiritu cogitando cernebat, nec aliquid intellectu poterat, nisi nosse signum esse, & quid significaret inquirere. Hanc autem supremam visionis rationem necessariam esse, ut quis propheta dici possit, alijs quoque exemplis atque rationibus paulò superius ostenderat. Proinde, inquit, quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, nondum erat propheta, magisque propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset. Unde apparet magis ad mentem pertinere prophetiam, quam ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animae quaedam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudines exprimuntur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit, quid significarent septem

spicae, & septem boues, quam Pharaon, qui eas vidit in somnis. Hanc porrò visionum collationem prosequitur, ostendens praeterea, quomodo Prophetarum dignitas ex ipsa visionum qualitate dignoscatur. Minus ergo, inquit, propheta, qui rerum quae significantur, sola ipsa signa in spiritu per rerum corporalium imagines videt, & magis propheta, qui solo earum intellectu praeditus est; sed & maxime propheta, qui utroque praecellit, ut & videat in spiritu corporalium rerum significatiuas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata & probata, qui Regi & somnium quod viderat dixit, & quid significaret aperuit. Haec ab Augustino.

Quae quidem omnia si attentius perpendantur, huius supremae Ezechielis visionis dignitatem indicare videbuntur, utpote quae omne visionum genus quodammodo complectatur, ceterisque praecellat. Id quod vel ipsius Angeli ductoris atque expositoris testimonio comprobari posse videtur, qui initio ipsius visionis sic Ezechielem hortatur. *Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi.* haec ad primum, vel ad secundum visionis genus spectare videntur, sequentia ad tertium, & *pone cor tuum*, hoc est, mentis intuitu attentius perpende omnia quae ego ostendam tibi. Quapropter & de Ezechiele locutum fuisse apud Oseam Dominum, ita intelligemus, ut dicat: *Et loquutus sum super*, vel ad

prophe-

VISIONES
rerum, quae
nihil supra na-
turam signifi-
cant, non huc
spectant.

Dan. 5.

QUIS SIT
Propheta di-
cendus.

Idem Aug.
c. 9. eiusd.
libri.

Genes. 41.

PROPHE-
tarum dignitas
ex ipsa visio-
num qualitate.

EZECHIE-
lis visio illu-
stris.

Oseae 12. V.
10.

OSEAE
verba de Eze-
chiele dicta
videntur.

Ioan. 2. v. 19
& 21.

Colof. 3. v. 9.
Aug. lib. 12.
de Gen. ad
litt. cap. 7.

SACRA-
menta veteris
Testamenti
vmbrae, Chri-
stus veritas di-
citur, aut cor-
pus.

VISIONES
Dei non dice-
rentur, quae
nihil amplius
quam tem-
plum ostende-
rent.

B. Thom. 2. 2.
q. 173. ar. 1.
arg. 2. & in
corpore.

Dan. 10. v. 1.

Sup. tom. 1. in
proem.

NON EST
deneganda.
Ezechieli hu-
ius visionis in-
telligentia.

Isid. lib. 7.
Orig. cap. de
Prophetis. 8.
S. Thom. 2. 2.
q. 174. ar. 1.
ad 3.

QUADRV-
plex prophe-
tandi modus.

Gen. 18. v. 2.

prophetam, cui auribus audire praecipitur. Et ego visiones multiplicavi, ei cui dicitur, vide oculis tuis, & cuius magnifica ac multiplici visione spirituales sunt oculi illuminati. Et in manu eius assimilatus esse credendus est, cui cor apponere praecipitur ad omnia quae ostenduntur ei. siquidem templum primò proponitur, quo nihil proprius ac verius significatur, quàm Christi corpus, eodem dicente: *solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* & Evangelista attestante, quia ipse dicebat de templo corporis sui. Sed & assimilatus est templo, in quo olim habitabat Deus; verum est enim templum.

Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Non quod divinitas corpus sit, sed quia (vt ait Augustinus) Sacramenta veteris Testamenti appellat Paulus vmbrae futuri, propter vmbrae comparationem, corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem divinitatis, quod in illo impleantur omnia, quae in illis vmbrae figurata sunt, ac sic quodammodo vmbrae illarum ipse fit corpus, hoc est, figurarum & significationum illarum ipse fit veritas. Sicut ergo ipsae figurae significativae, translato utique vocabulo, non proprie dictae sunt vmbrae, ita & quod ait, plenitudinem divinitatis corporaliter habitare, translato vocabulo vsus est. Ex quibus Augustini verbis facile conijcere licet, quantum fuerit notus Ezechieli Christus, qui, tot conspectis visionibus, non vmbrae modò consuebatur, sed rem ipsam, veritatemque illis omnibus contentam mentis oculis aspicebat ac contemplabatur. Id quod vel ex eiusdem Prophetiae verbis confirmari posset: siquidem in visionibus Dei haec omnia conspexisse testatur, quae sanè haudquaquam tam insigni nomine conferentur, si nihil praeterea Prophetiae in spiritu ostenderent, quàm id quod ante annos quatuordecim oculis aspexerat corporeis. Accedit huc etiam Beati Thomae sententia, ex Augustino supra à nobis relato desumpta, qua putat, imaginaria visione Prophetam non constitui, sed sola visione intellectuali. Id quod Danielis testimonio probari existimat, qui sic habet: *Intelligentia enim opus est in visione.* At Ezechiel inter Prophetas ab omni Ecclesia numeratur & habetur, si non maximus, cum maximis tamen conferendus, vt supra ostensum est: nulla ergo ratione illi deneganda est huius celeberrimae visionis intelligentia. Verùm hoc argumentum initio insinuandum tantummodo fuit, quod tunc maxime patebit, cum de visionis intelligentia inferius Deo dante agemus. nunc enim de ipsius prophetici sermonis liberali, quam vocant, explicatione quàm brevissimè, ac quàm dilucidè tractabo.

Sed prius institutam disputationem de multiplici visione Prophetarum absoluendam esse duxi: & quoniam visiones huiusmodi ad varios spectant prophetandi modos, omnes illos, quos Sanctus Isidorus commemorat, hic referre non grauoabor, illosque sic proponam, vt ab angelico doctore explicantur. Modus igitur prophetandi vel attendi potest penes intellectivas hominis potentias, vel penes influxum prophetici luminis, aut per impressionem imaginabilium formarum, aut tandem per sensibilia signa. Et quod ad potentias hominis spectat, quae sunt sensus, imaginatio, intellectus, triplex visio definitur & ab Augustino relato, & ab Isidoro his verbis. Tria genera visionum dixerunt esse: vnum

secundum oculos corporis, sicut vidit Abraham tres viros

sub ilice Mambre, & Moyses ignem in rubo, & Discipuli transfiguratum Dominum in monte inter Moysen & Eliam, & cetera huiusmodi. Alterum secundum spiritum, quo imaginamur ea quae per corpus sentimus, sicut vidit Petrus discum illum submitti de caelo cum varijs animalibus. Et sicut Esaias Deum in sede altissima non corporaliter sed spiritaliter vidit. Non enim Deum forma corporea circumterminat: sed quemadmodum figurate non proprie multa dicuntur, ita etiam figurate multa monstrantur. Tertium autem genus visionis est, quod neque corporeis sensibus, neque vlla parte animae, qua corporalium rerum imagines capiuntur, sed per intuitum mentis, quo intellecta conspiciuntur veritas, sicut Daniel praeditus mente, vidit quod Balthasar viderat corpore, sine quo genere illa duo vel infructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt. Prophetias autem omnes paulò antè ad septem capita reuocauerat, sic scribens. Prophetiae autem genera sunt septem. primum genus ecstasis, quod est mentis excessus, sicut vidit Petrus vas illud submissum de caelo in stupore mentis, cum varijs animalibus. Secundum genus visio, sicut ad Isaiam dicentem, vidi Dominum sedentem super solium excelsum. Tertium genus somnium, sicut Iacob subnixam in caelo scalam dormiens vidit. Quartum genus per nubem, sicut ad Moysen, & ad Iob post plagam loquitur Deus. Quintum genus vox de caelo, sicut ad Abraham sonuit, dicens: Ne iniicias manum tuam super puerum. Et ad Saulum in via: Saule Saule quid me persequeris? Sextum genus accepta parabola, sicut apud Salomonem in

Prouerbijs, & apud Balaam cum euocaretur a Balac. Septimum genus repletio sancti Spiritus, sicut pene apud omnes Prophetas. Hos autem septem prophetandi modos ad tria iterum capita reuocat Sanctus Thomas. Si enim propheticum attendamus influxum, is, quod ad illustrationem intellectus spectat, per repletionem Spiritus sancti significatur, quam septimo loco posuit Isidorus, & omnibus Prophetis communem esse affirmavit. Quod si secundo impressionem formarum imaginabilium spectemus, tres assignat earum differentias: somnium, quod ponit tertio loco: visionem, quae fit in vigilia, respectu quorumcumque communium, quam ponit secundo loco: & ecstasim, quae fit per eleuationem mentis in aliqua altiora, quam ponit primo loco. Tres verò huiusmodi differentiae modos varios indicare videntur, quibus Prophetiae visiones rerum, supernaturalium recipiunt: aut enim dormientibus, aut vigilantibus, aut etiam in mentis excessu imagines eorum potentijs animae inferioribus imprimuntur, quas Augustinus spiritum & spirituales visiones appellat. Ac tandem quod ad sensibilia attinet, signa ea aut sunt corporea, visui apparentia, vt nubes, quam ponit quarto loco. Aut sunt voces, quae auribus percipi possunt, & has ponit quinto loco. Aut eiusmodi sunt voces, quae aliquam adhibent rerum similitudinem, eaeque parabolae dicuntur, quas sexto loco enumeravit. Et haec de multiplici Prophetarum visione dicta sufficiant: nam sequenti capite videndum superest, ad quod genus visionum praesens Ezechielis reuocanda sit.

sub ilice Mambre, & Moyses ignem in rubo, & Discipuli transfiguratum Dominum in monte inter Moysen & Eliam, & cetera huiusmodi. Alterum secundum spiritum, quo imaginamur ea quae per corpus sentimus, sicut vidit Petrus discum illum submitti de caelo cum varijs animalibus. Et sicut Esaias Deum in sede altissima non corporaliter sed spiritaliter vidit. Non enim Deum forma corporea circumterminat: sed quemadmodum figurate non proprie multa dicuntur, ita etiam figurate multa monstrantur. Tertium autem genus visionis est, quod neque corporeis sensibus, neque vlla parte animae, qua corporalium rerum imagines capiuntur, sed per intuitum mentis, quo intellecta conspiciuntur veritas, sicut Daniel praeditus mente, vidit quod Balthasar viderat corpore, sine quo genere illa duo vel infructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt. Prophetias autem omnes paulò antè ad septem capita reuocauerat, sic scribens. Prophetiae autem genera sunt septem. primum genus ecstasis, quod est mentis excessus, sicut vidit Petrus vas illud submissum de caelo in stupore mentis, cum varijs animalibus. Secundum genus visio, sicut ad Isaiam dicentem, vidi Dominum sedentem super solium excelsum. Tertium genus somnium, sicut Iacob subnixam in caelo scalam dormiens vidit. Quartum genus per nubem, sicut ad Moysen, & ad Iob post plagam loquitur Deus. Quintum genus vox de caelo, sicut ad Abraham sonuit, dicens: Ne iniicias manum tuam super puerum. Et ad Saulum in via: Saule Saule quid me persequeris? Sextum genus accepta parabola, sicut apud Salomonem in

SPIRITV

Exod. 3. v. 2.

Matt. 17. v. 2

Act. 10. v. 11.

Isai. 6. v. 1.

Dan. 2. v. 19.

PROPHE-
tiae ad septem
capita reuo-
cantur ab Isi-
doro.

Act. 10. v. 11.

Isai. 6. v. 1.

Gen. 28. v. 12

Exod. 16. v.

10. & 11.

Iob. 38. v. 1.

Gen. 22. v. 12

Act. 9. v. 4.

Numer. 23.

v. 7.

AD TRIA

iterum capita

reuocantur il-

la septem.

TRIPLICI

modo reci-

piuntur visio-

nes.

SPIRITV NON
CORPORE RAPTVS HIEROSO
lymam Ezechiel, visionem hanc
perspexit. Cap. V.

NIVERSIS visionibus propheticis, ac singulis earum generibus quaedam ex dictis ita conueniunt, vt per, ea haud secus quam per differentias species, ab alijs distinguantur. Verum huic nostrae illa omnia ita sunt propria, vt cuncta ferè visionum genera hac vna visione contineantur.

EZECHIEL
Spiritu sancto repletus.
Ezech. 40. v. 3. & 2.
Ezech. 43. v. 5.

VISIONES
videt sensibiles.
Ibid. v. 6. & v. 10.
v. 3. & seq.
AVDIT DOMINUM in nube loquentem.
Ezech. 1. v. 4.
PARABOLAS audit.

Ezech. 44. v. 2.

Ezech. 21. v. 7.

MAXIME
ornatus Ezechielis sermo.

S. Thom. 2. 2. q. 173. ar. 3. corpore.

S. Hier. epist. ad Marcel. 17. tom. 1.

SPIRITV
non corpore Hierosolymam fuit translatus Ezechiel.

Nam quod ad prophetici luminis influxum spectat, vel ad id, quod Sanctus Isidorus vocat, Spiritu sancto repleti; quis illud neget Ezechiel, super quem facta dicitur manus Domini, quae in visionibus Dei adductus fuit: Et eleuauit me, inquit, spiritus, & introduxit me in atrium interius &c. Quod si sensibilia exquiras signa, videt domum, muros, portas, atria, porticus, gazophylacia, atque id genus infinita propemodum alia; vocem audit, audit siquidem loquentem ad se de domo. & dicentem, locus solij mei &c. Et iterum: Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum. In nube porro loquentem Dominum audit, siquidem vidisse se affirmat gloriam Domini ingredientem templum, cuius species erat secundum aspectum, quem viderat iuxta fluuium Cobar: ibi autem: Et vidi, inquit, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens. Parabolis verò maxima huius prophetiae pars plena est: quid enim aliud quam parabolam quandam significare videntur illa verba: Porta haec clausa erit, non aperietur, & vir non transibit per eam, & quae sequuntur? Hic verò loquendi modus non infrequens fuit Prophetae nostro, qui Dominum sic olim interpellauerat: A, a, a, Domine Deus: ipsi dicunt de me: numquid non per parabolas loquitur iste? Quasi verò fidem suae abrogare videretur prophetiae tam eruditus, figurisque, & translationibus ornatus sermo, qui, vt ait Rabbi Dauid, non propheticus, sed ad ostentationem ingenij compositus esse putetur. Quod verò ad modum recipiendae visionis spectat, in ecstasi fuisse Prophetam, probat sanctus Thomas illis eiusdem Prophetae verbis: Facta est super me manus Domini. At quod fuerit in vigilia, probare videtur, quod adductus dicitur in terram Israel: quid enim oporteret illum eo ducere, si ibidem vel dormiens, vel in mentis excessu haec illi ostendenda erant, quae non minus clarè possent Babylone repraesentari? Accedit huic etiam, quod auribus audire, oculis videre non rarò praecipitur, & quòd, conspecta gloria Dei, cecidisse dicitur super faciem suam: quae omnia vix videntur intelligi posse homini accidisse non vigilantem. Id quod confirmat Beatus Hieronymus, Paulae, & Eustochij nomine ad Marcellam scribens: Post gurgitem, inquiens, grauem Cobar, de quo Ezechiel capillo verticis sublatu Hierusalem vsque transfertur, vt habitet terram repromissionis. Quae verba Hieronymi vix intelligi possunt, quin pariter intelligatur, ab eo probari sententia, quae corpore putat Hierosolymam fuisse translatus Prophetam.

Verum enimvero, si rem ipsam attentius perpendamus, facilè inueniemus, spiritu tantum, & non corpore haec omnia Prophetam praestitisse: nam quamuis in terram Israel adductus fuisse dicatur, ac di-

A missus fuisse super montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium ciuitatis, atque tam ciuitatem, quam templum ibidem mensurasse, singulasque partes proprijs sacerdotum, ac sacrificiorum ministerijs deputatas contemplatus fuisse, quae omnia ad ciuitatem Hierusalem, eiusque templum spectare videantur; tamen si tempora expendamus, quibus haec visio Prophetae ostensa fuisse dicitur, facilè inueniemus, nulla ratione corporeis oculis Hierosolymitanum templum, quod non extabat, videre potuisse. Nam, vt ipsemet Propheta testatur, in anno decimo quarto, postquam percussa est ciuitas, in ipsa hac die facta est super eum manus Domini, & adductus fuit in terram Israel, & vidit ea omnia,

B quae sequentibus retulit capitibus. at templum vnà cum vrbe incensum fuit, vt habetur in libris Regum: anno igitur decimo quarto ab excidio templi, haec ei visio fuit ostensa. Perspicuum autem est in sacris historijs, idque nos infra suis locis ostendemus, templum ante septuagesimum à proprio excidio annum instauratum non fuisse: non ergo fieri potuit, vt decimo quarto anno ab excidio, hoc est, annis sex & quinquaginta, antequam instauraretur, integrum perfectumque à Propheta conspiceretur. Ex quo fit, vt templum ipsum marmoreum corporeis oculis videri minimè potuerit. At potuit, inquit, corporeis oculis videri, quamuis verè templum non extaret, haud secus quam

C Raphael Tobiae apparuit; cum ignorans quod Angelus Dei esset, salutauit eum: Quare & ipse Raphael ad vtrumque Tobiam ait: Videbar quidem vobiscum manducare & bibere: sed ego cibo inuisibili & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor. Verum satis apertè testari videtur idem Propheta, non corpore raptum se fuisse in urbem, sed spiritu; sic enim habet: In visionibus Dei adduxit me illuc, id est, diuinae visionis efficacitate raptus in ecstasim, interfui domus commensurationibus exigendis, ritibusque ac legibus ab Angelo percensendis. Quae sententia disertis verbis à Magno Gregorio confirmatur, sic scribente: Manus quippe in visione est

D nisi quia nihil de ciuitate, quam viderat, iuxta litteram dicat? Nam spiritualiter de ea loquitur, quam spiritualiter contemplatur. Quae sanè Gregorij sanctissimi viri sententia, qua ratione intelligenda sit, quidque significare voluerit, cum sensum litteralem negauerit, infra explicandum est; nunc enim veram eam, certamque arbitramur, quae tradit, spiritualiter contemplatum fuisse Prophetam urbem, quam spiritualiter quoque pertractat. Sed quod ad institutam disputationem pertinet, nihil addi posse videtur ad ea, quae Sanctus Hieronymus scripsit. Fit autem, inquit, super eum manus Domini, vt iuxta carnem Babylone positus in spiritu ad terram veniret Israel: & nequaquam in visione, sed in visionibus Dei poneretur super montem excelsum

E nimis. Haec Sanctus Hieronymus, qui planè nouerat, tantam esse vim internae contemplationis, vt vix possit iudicare ipse, qui videt, corporeisne, an internis tantum rem illam intueatur obtutibus. Siquidem alibi: Non parui operis est, inquit idem Hieronymus, quod oculis carnis, vel mente conspexeris &c. Hanc verò disputationem vniuersam, in quam nos inducunt priora Ezechielis verba, quibus visionem hanc enarrare aggreditur, celeberrimus quidam Pauli locus continere videtur, quo explicato explicatum fore sperabimus id, quod maximè perpendendum est, vt intelligamus, quid viderit Propheta noster, & qua id ratione perspexerit. Quapropter si in eiusmodi loci explicatione non nihil

3. Reg. 15.

Infra tom. 3. appar. part. 1. lib. 3. cap. 1. & 2.

Tob. 5. v. 6.

S. Gregor. homil. 13. in Ezech.

SPIRITUALITER DE CIUITATE loquitur.

S. Hieron. lib. 12. com. in Ezech.

MAXIMA diuinae contemplationis vis.

S. Hier. Ezech. 43. v. 10.

immorarer, me gratiam apud lectorem initurum existimaui, ideoque illum sequenti capite explicandum suscepi, & cum hoc nostro conferendum.

EZECHIELIS VISIO

CVM PAULI IN TERTIVM

caelum raptu confertur.

Cap. VI.

Agnam, admirabilemque esse, extremo capite proposuimus, diuinae contemplationis dulcedinem, atque efficacitatem, ita vt vix ab ipso percipiente dijudicari possit: id quod exemplo, verbisque Apostoli testatissimum est. Nam quod Propheeta noster subobscurè, vt cetera indicat, spiritu quidem Babylo- ne Hierosolymam translatum ab Angelo fuisse; id verò tam mirabili modo contigisse, vt corpore ipso raptus quodammodo videatur, id omne disertis verbis testatum habemus à Paulo, modum referente, quo in tertium caelum fuerit raptus. Sic enim habet: *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsque ad tertium caelum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit. Quoniam raptus est in paradysum &c.* Hunc locum acutissimè examinat Sanctus Augustinus, & aliud fatetur à Paulo sciri, de quo nos dubitare non licet, aliud nesciri, quod nos decernere nullatenus decet. Cumque rationes perpendisset, quae dubitationem Paulo submouere posse videbantur, sic eum alloquitur. Quid ergo scis, quod discernis ab eo quod nescis, ne credentes fallantur? Raptum, inquit, eundem hominem vsque ad tertium caelum. At illud caelum, aut corpus erat, aut spiritus: si corpus erat, & corporeis oculis visum est, cur illud caelum esse scitur, & in corpore visum esse nescitur? Si autem spiritus erat, aut corporis imaginem praebuit, & tam incertum est, vtrum corpus fuerit, quàm incertum est, vtrum in corpore visum sit: aut sic visum est, quomodo videtur mente sapientia sine vllis imaginibus corporum, & nihilominus certum est videri non potuisse per corpus. Aut ergo vtrumque certum est, aut vtrumque incertum: aut quomodo certum quod visum est, incertum autem per quod visum est? Quibus omnibus, atque alijs dubitationibus tandem respondet: Hoc, ipsum ignorasse intelligamus, vtrum quando in tertium caelum raptus est, in corpore fuerit, quomodo est anima in corpore, cum corpus viuere dicitur, siue vigilantis, siue dormientis, siue in ecstasi, à sensibus corporeis alienata: an omnino de corpore exierit, & mortuum corpus iaceret, donec, peracta illa demonstratione, membris mortuis anima redderetur &c. Proinde, quod vidit raptus vsque in tertium caelum, quod etiam se scire confirmat, propriè vidit, non imaginaliter: sed quia ipsa à corpore alienatio, vtrum omnino mortuum corpus reliquerit, an secundum modum quendam viuentis corporis ibi anima fuerit, sed mens eius ad videnda, vel audienda ineffabilia illius visionis arrepta sit, hoc incertum erat, ideo forsitan dixit, *siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit.* Haec Sanctus Augustinus. Beatus verò Remigius, cum triplices illas vi-

sionum differentias, quas supra ex Augustino commemorauimus, totidem ferè verbis retulisset, haec subdit: Tres igitur caeli non absurdè possunt intelligi tria genera visionum, de quibus haecenus locuti sumus; ita tamen vt per primam visionem intelligamus, quidquid intra ambitum siderei caeli continetur pariter cum ipso, quod & firmamentum appellatur. Per secundum caelum spirituale, vbi angelica natura, & animae sanctorum in contemplatione Dei sunt positae. Tertium verò caelum, intelligitur iam intellectualis visio, & rationabilis, qua intelligendo conspicitur charitas, pax, gaudium, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia, ceteraque huiusmodi, quibus propinquatur Deo; & quia ipse Deus videtur, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ad quam, id est, intellectualem visionem, quae designatur per tertium caelum, raptus & eleuatus est Apostolus. Vbi, id est in intellectuali ratione, non solum ea, quae in spiritali caelo sunt, intelligendo vidit, sed etiam ipsam Dei substantiam, Verbumque Deum, per quod facta sunt omnia in charitate Spiritus sancti, non per corpus, non per similitudinem corporis, sed sicut est ipsa veritas, contemplatus est in hac vita, videlicet quomodo Deus omnipotens Trinitas sit in personis, & vnitas in substantia, sicut videndus est ab omnibus sanctis post generalem resurrectionem. Quaestio verò non modica isto in loco oritur, quomodo ipsa Dei substantia à quibusdam in hac vita positis videri potuerit, propter illud quod dictum est ad Moysen: *Nemo potest faciem meam, id est, inuisibilitatem meam videre & viuere:* & propter illud: *Deum nemo hominum vidit vnquam, in mortali vita ex toto positus.* Quae ita soluitur, quia potest humana mens, id est, intellectus, & rationabilitas animae diuinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam, antequam per istam communem mortem carne soluatur, sicut credendum est de beato Apostolo, vbi à Deo facta est ab huius vitae sensibus quaedam intentionis auersio, & tam euident, tamque manifesta sit eadem visio intellectualis, vt siue in corpore, siue extra corpus fuerit, id est, vtrum, sicut solet in vehementiore ecstasi, vel excessu ab hac vita, mens in illam vitam fuerit alienata, manente corporis vinculo, anima videlicet in corpore, an omnino talis resolutio facta fuerit, qualis in plena morte contingit, anima recedente: ipse se nescire profitetur. Haec Remigius. Quae etiam à nobis de Pauli visione dicta sufficient. ex qua ad nostram hanc Ezechielis visionem explicandam colligere licet, & confirmare huius praestantiam, & excellentiam. Nam quidquid sit de loco, tempore, ac visionis modo, hoc vnum significare videtur, dubitans an in corpore, vel extra raptus sit Paulus, quod & praedicti sancti confirmant, tantam, tamque eximiam fuisse visionis praestantiam, vim, efficacitatem, vt dubitari meritò posset, in corpore ne, an extra facta fuerit. Quapropter mirum videri non debet, si propheta Ezechiel visionem sortitus illa, haud longè inferiorem, adductum se dicat in terram Israel, vidisseque & audisse, aliaque ibidem praestitisse, quae meritò nescire nos faciant, nedum dubitare, an in corpore, an extra corpus visa sint, vel audita. Iure igitur Procopius: *Visio, inquit, prophetica mentis oculis fit, quibus videntur, quae futura sunt, tam planè, vt oculis cernuntur, quae videntur, quòd Deus Prophetarum mentes illustrat.* Sed & Basilius hoc ipsum confirmare videtur, dum rationem reddit, ob quam prophetiae

B. Remig. in epist. Pauli ad Corinth.

TRES CAELI tria visio- num genera.

PAVLVS IN hac vita vidit gloriam quam vident beati in caelo.

EVIDENS & manifesta intellectualis visio in dubium adducit, an in corpore videatur, aut extra.

VISIONIS huius praestantia, & excellentia.

Procop. sup. Isai. 13.

2. Cor. 12. V. 2. & seq.

S. Aug. lib. 12. de Gen ad lit. c. 5.

QVID sciat Paulus, & quid nescire se dicat.

S. Basil.
Isai. 5. v. 1.
PROPHE-
tia visio dicitur, & quare.

phetiae omnes visiones dicantur. Visus, inquit, sensuum acerrimus, & ideo prophetia visio dicitur, quod ante oculos, & conspectum ponat, quae reuelantur Prophetis. Nullus enim sensus ita res sensibiles apprehendit, ut visus, unde contemplatio rerum diuinarum delibata ab spiritu sancto Prophetarum animis, propter perspicuitatem visio nominatur, & Prophetae, videntes, quod consilia diuina videant; & ideo Prophetae se vidisse significant; per formas enim quas clam impressas a Deo suis animis vident; nec enim Deo voce est opus, ut intellectum rerum nobis excitet, sed formas rerum intellectibus imprimit, quibus res vident Prophetae clarius, quam ea quae cernunt oculis. Haec Basilus. Quae

AVDIRE
etiam, & tangere dicuntur Prophetae, quae intellectu percipiunt.

non minus, de auditu, tactu, motu, atque alijs externis sensibus, quam de visu intelligenda sunt: nam species illae, quae intellectui Prophetarum à Deo imprimuntur, non minus efficaces sunt ad intelligentiam excitandam, quae postea memoriae fixa inhaereat, quam quae à sensibus in imaginatiuam potentiam translatae, indeque iterum traductae fuerunt in intellectum. Propterea igitur merito affirmare potuit Propheta noster, se audisse, vidisse, aliaque praestitisse, quae internis tantummodo potentijs apprehenderat, ac si à sensibus eorum species recepisset. Ideoque

S. Cypr. ser. de ieiun. & tentatione.

Sanctus Cyprianus de Christi tentationibus differens: Et localiter quidem, inquit, in deserto prima fuit tentatio, sed ceteras eo modo circumduxit tentatoris astutia, vel circumduci passa est patientia Saluatoris,

EO MODO
raptus Hierosolymam Ezechiel, quo Christus in pinnaculum templi.

quomodo Ezechiel, cum super fluuium Cobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu, ciuitatem aedificat & metitur, & muros, & templum instaurat. Quae quidem Cypriani sententia, quamuis, quod ad Christum spectat, spiritu, non carne delatum super pinnaculum templi, & super montem excelsum, ab alijs examinanda praetermittatur, quae non est nostri instituti: nihilominus tamen eius sententia, quae putat, Ezechielem spiritu ductum fuisse Hierosolymam, ibique templum, ciuitatemque instaurasse, ac mensurasse, siue spiritu instauratam, spiritu quoque mensurasse: & manifesta est, & praedictorum Patrum sententijs valde consona, atque adeo sententiam, quam tenemus, valde confirmans.

PAVLI ET
Ezechielis visiones conferuntur.

Iam verò ut hoc interim de huius visionis praestantia dicamus, ea haud difficile poterit cum eximia illa, & praexcellenti Sancti Pauli Apostoli conferri. Et primum, quod in ecstasi, aut mentis excessu vtraque facta sit, planè constat ex dictis. Nam illa Sancti Pauli cum tanta mentis eleuatione facta fuit, ut merito dubitari posset, num ab ipsa corporis vnione abstracta fuerit anima, nedum ab omni sensu, aut corporeae operationis participatione seposita. De hac verò nostra visione Ezechielis dubitari etiam non potest, eam à Propheta in mentis excessu visam fuisse, tum propter Sancti Hieronymi auctoritatem, qui ut vidimus, carne Babylone positum Prophetam, spiritu in terram Israël adductum fuisse affirmat: tum vel maximè propter rationes Sancti Thomae, monentis, prophetica reuelationem quatuor modis contingere, secundum influxum intelligibilis luminis, vel per impressionem intelligibilium specierum, vel tertio secundum impressionem, aut ordinationem imaginabilium formarum, aut tandem secundum expressionem formarum sensibilibium. Et quidem cum reuelatio fit hoc extremo modo, nulla potest esse alienatio à sensibus, cum sensibus percipiendae sint species illae, aut imagines sensibiles, vel eae sint à Deo denuo formatae, ut cum Moyses rubum vidit,

S. Thom. 2. 2. q. 173. art. 3. in corp.

quomodo Ezechiel, cum super fluuium Cobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu, ciuitatem aedificat & metitur, & muros, & templum instaurat. Quae quidem Cypriani sententia, quamuis, quod ad Christum spectat, spiritu, non carne delatum super pinnaculum templi, & super montem excelsum, ab alijs examinanda praetermittatur, quae non est nostri instituti: nihilominus tamen eius sententia, quae putat, Ezechielem spiritu ductum fuisse Hierosolymam, ibique templum, ciuitatemque instaurasse, ac mensurasse, siue spiritu instauratam, spiritu quoque mensurasse: & manifesta est, & praedictorum Patrum sententijs valde consona, atque adeo sententiam, quam tenemus, valde confirmans.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A Daniel scripturam: vel per alias causas iam ante productas, quae tamen diuina prouidentia ad aliquid praeterea significandum ordinantur in mente Prophetarum, sicut arca Noë Ecclesiam illi significare poterat. Priori autem, vel secundo modo non est necessarium, alienationem à sensibus accidere; potest quidem, sed non fit semper: nam & in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conuersionem ad sensibilia, quae sunt prima nostrae cognitionis principia. At verò cum reuelatio prophetica fit secundum formas imaginarias, necesse est fieri abstractionem à sensibus, ut talis apparitio phantasmatum non referatur ad ea, quae exterius sentiuntur. Quam abstractionem nonnumquam contingere affirmat perfectam, ita ut nihil homo sensibus percipiat; aliquando verò ita, ut sensibus aliquid etiam percipere possit, non tamen plenè discernat, quae exterius percipit, ab ijs quae imaginabiliter videt. Nam iuxta Augustinum: sic videntur, quae in spiritu sunt imagines corporum, quemadmodum corpora per corpus, ut simul cernatur & homo aliquis praesens, & absens alius spiritu tamquam oculis. Quae quidem Beati Augustini sententia manifestè probat, visionem hanc Ezechielis, in qua nihil, ut ostendimus, corporeis oculis cernebatur, multa verò spiritu conspiciebantur, sine perfecta à sensibus alienatione accidere non potuisse. Id quod non modò tenet ipse Sanctus doctor, verum etiam eam nobilissimam, atque dignissimam fuisse confirmat. Modum enim assignat, quo huiusmodi mentis alienationes Prophetis contingant, quantumque alienae sint ab illis, quae arreptijs vel furiosis accidunt; & has affirmat esse cum aliqua inordinatione naturae; propheticas verò, per ordinatissimam causam, vel naturalem, cuiusmodi sunt somnia: vel per spiritualem causam, sicut per contemplationis vehementiam, ut de Petro legitur: vel virtute diuina rapiente, secundum illud Ezechielis: *Facta est super me manus Domini*. Itaque non modò arbitratur Sanctus Thomas, Ezechielem Prophetam in ecstasi, aut mentis excessu visionem hanc conspexisse, verum etiam diuina quadam virtute raptum, atque singulari quodam modo ad suprema, & ineffabilia mysteria diuinitatis contemplanda eleuatum fuisse. Quod verò ad ea, quae Paulus vidit, & audiuit, spectat, Remigius, ut vidimus, cum alijs Patribus arbitratur, propter visionis praestantiam, ac celsitudinem, Deum ipsum perspectum illi fuisse, quod quoniam non est huius loci disputare, aliquid tamen simile de Propheta nostro licet existimare, qui non semel gloriam Dei sese conspexisse testatur: idque confirmat Ecclesiasticus: *Ezechiel, inquit, qui vidit conspectum gloriae, quam ostendit illi in curru Cherubim*; idque non modo in prima visione, sed semel, atque iterum in hac extrema, ut videre est apud ipsum: *Et vidi, & ecce impleuit gloria Domini domum Domini. Et iterum. Et vidi visionem &c. & species secundum aspectum, quem videram iuxta fluuium Cobar, & cecidi super faciem meam*. Quem locum dum explicat Sanctus Hieronymus, haec ait: Et ecce qui prius conspexeram gloriam Dei Israel venientem per viam orientalem, vidi repletam gloria Domini domum eius: & vocem ad me de domo interiori loquentem audiui. Quae quid sit locuta, Scriptura non narrat: nisi forte illud Apostoli: *Et audiui verba ineffabilia, quae non licet homini loqui*. Haec Sanctus Hieronymus. Qui facem nobis

C potuisse. Id quod non modò tenet ipse Sanctus doctor, verum etiam eam nobilissimam, atque dignissimam fuisse confirmat. Modum enim assignat, quo huiusmodi mentis alienationes Prophetis contingant, quantumque alienae sint ab illis, quae arreptijs vel furiosis accidunt; & has affirmat esse cum aliqua inordinatione naturae; propheticas verò, per ordinatissimam causam, vel naturalem, cuiusmodi sunt somnia: vel per spiritualem causam, sicut per contemplationis vehementiam, ut de Petro legitur: vel virtute diuina rapiente, secundum illud Ezechielis: *Facta est super me manus Domini*. Itaque non modò arbitratur Sanctus Thomas, Ezechielem

D Prophetam in ecstasi, aut mentis excessu visionem hanc conspexisse, verum etiam diuina quadam virtute raptum, atque singulari quodam modo ad suprema, & ineffabilia mysteria diuinitatis contemplanda eleuatum fuisse. Quod verò ad ea, quae Paulus vidit, & audiuit, spectat, Remigius, ut vidimus, cum alijs Patribus arbitratur, propter visionis praestantiam, ac celsitudinem, Deum ipsum perspectum illi fuisse, quod quoniam non est huius loci disputare, aliquid tamen simile de Propheta nostro licet existimare, qui non semel gloriam Dei sese conspexisse testatur: idque confirmat Ecclesiasticus: *Ezechiel, inquit, qui vidit conspectum gloriae, quam ostendit illi in curru Cherubim*; idque non modo in prima visione, sed semel, atque iterum in hac extrema, ut videre est apud ipsum: *Et vidi, & ecce impleuit gloria Domini domum Domini. Et iterum. Et vidi visionem &c. & species secundum aspectum, quem videram iuxta fluuium Cobar, & cecidi super faciem meam*. Quem locum dum explicat Sanctus Hieronymus, haec ait: Et ecce qui prius conspexeram gloriam Dei Israel venientem per viam orientalem, vidi repletam gloria Domini domum eius: & vocem ad me de domo interiori loquentem audiui. Quae quid sit locuta, Scriptura non narrat: nisi forte illud Apostoli: *Et audiui verba ineffabilia, quae non licet homini loqui*. Haec Sanctus Hieronymus. Qui facem nobis

E in prima visione, sed semel, atque iterum in hac extrema, ut videre est apud ipsum: *Et vidi, & ecce impleuit gloria Domini domum Domini. Et iterum. Et vidi visionem &c. & species secundum aspectum, quem videram iuxta fluuium Cobar, & cecidi super faciem meam*. Quem locum dum explicat Sanctus Hieronymus, haec ait: Et ecce qui prius conspexeram gloriam Dei Israel venientem per viam orientalem, vidi repletam gloria Domini domum eius: & vocem ad me de domo interiori loquentem audiui. Quae quid sit locuta, Scriptura non narrat: nisi forte illud Apostoli: *Et audiui verba ineffabilia, quae non licet homini loqui*. Haec Sanctus Hieronymus. Qui facem nobis

b 2 prae-

Aug. lib. 12. super Genes. ad lit.

Aug. lib. 12. super Genes. ad lit.

RATIONE probatur, visionem Ezechielis sine ecstasi non fuisse.

Actor.

Actor.

Ezech. 4. v. 1.

S. Remigius.

SIMILIS vtraque visio in ijs quae videntur. *Eccles. 49. v. 10.*

VIDIT EZECHIEL gloriam Dei. *Ezech. 44. v. 4. & 43. v. 3.*

S. Hieron. sup. Ezech. 43. lib. 13.

EZECHIEL audiuit arcana verba, quae non licet homini loqui.

praefere videtur in hac Pauli, & Ezechielis, quam persequimur, visionis similitudine. Arque idem significasse videtur Propheta noster, tantis obvoluens sua scripta difficultatibus, vt, vel ijs ipsis à solerti lectore expensis, celsissima intelligantur esse, atque ineffabilia, quae illis continentur mysteria.

Illud verò silentio praetermittendum non est, quòd in tertium caelum raptus dicitur Apostolus, quòd non ductus fuisse videtur Ezechiel. Verum si attentius perpendas antiquum sacrae Scripturae morem, quem nos fusè suo loco probamus, facile intelliges, eo modo quo templum caeli nomine censetur, in hoc quoque similem fuisse vtramque visionem. In tertium namque caelum raptus fuit Paulus, vt pote qui, transcendens terra mundi huius habitatione, ad primum caelum aethereum ascendit, quo volucres caeli, vt ait Remigius, volitare solent, quo transcendens, ad aethereum septem errantium stellarum, duodecimque Zodiaci signorum perducitur, ac tandem ad supremum tertium, quod empyreum dicitur, raptus fuit, vbi Dei optimi, rerum omnium conditoris, sapientissimique gubernatoris, ac Domini sedes, beatorum spirituum exercitiis innumeris vallatur, benedicitur, & adoratur. Horum autem omnium similitudinem quandam, expressit Propheta noster, qui potenti manu

TEMPLVM
caeli nomine
censetur.

B. Remig. vbi
supra.

TEMPLI
caelorumque
collatio.

Ezech. 41. V.
3. & 4.

TERTIVM
caelum san-
ctum sancto-
rum est.

Rupert. lib. 2.
comm. in E-
zech. c. 4.

FILIVS HO-
minis dicitur,
ne magnitudi-
ne reuelatio-
num extollat-
ur.

Dei, Angelique ductu vtrumque exterius atrium, quasi terrestre domicilium, in quo homines versantur, ac degunt, primum transcendit: deinde in atrium interius ductus est, quo elementares substantiae, non modò aquae, & ignis perpetua asseruatione exprimuntur, verum etiam ipso maris nomine, altarisque incendijs ipsa aetherea regio indicatur, in qua sacerdotes, ministrique reliqui, votis, oblationibus, ac cantilenis suprema petentes, quasi volitare videntur, & canere volucrum instar. Quae omnia ad primum spectant caelum. Ductus deinde est ad secundum, quod, sancta, dicitur, in quo septem candelabri lucernae, totidem stellae errantes, duodecim mensae panes, totidem Zodiaci signa demonstrant; auroque inclusis ordine gemmis, ceterae firmamenti stellae indicantur. Quae omnia emensus, praeteriens tandem ad tertium caelum penetrare visus est, quando, *Introgressus intrinsecus*, Angelus, inquit, *dixit ad me: hoc est sanctum sanctorum*, vbi Deus Optimus ac Maximus sedet super Cherubim. Verum haec ad mysticos potius sensus videntur pertinere, de quibus seorsum tractare decreuimus, ne difficilem hunc cursum, atque impeditam viam litteralis intelligentiae aut impedire, aut retardare possint. nulla tamen ratione praetermittendum videtur, quod ad nostram facere potest morum modestiam, atque compositionem: quod sicut Apostolo datus fuit angelus Satanae eum colaphizans, ne reuelationum magnitudine extolleretur, sic etiam, Ruperto attestante, Ezechiel filius hominis compellatur, opportuna commemoratione infirmitatis. ac si diceret: O videns, magnitudine reuelationum ne extollaris, vbi visiones Dei vides, quia filius hominis vermis es: hoc non te praeterreat, istud tene memoriter. Ita humiliato capite, *vide oculis tuis, & auribus tuis audi*, oculis cordis, auribus interioris hominis. Haec ille. Atque de visionis difficultate, modo, praestantia, & loco dicta sufficiant. superest iam, vt de eo, quod vidit, prescius disseramus.

A
**QVOD VIDERIT
EZECHIEL IMAGINEM
aedificij omnibus suis numeris
absoluti, atque perfecti.**

Cap. VII.

A quae praecedenti capite confirmauimus, difficultatem huic afferre videntur. Nam si corpore raptus fuisset Hierosolymam Propheta, ibique externis sensibus aedificium aliquod exstructum conspexisset, nulla superesset ratio dubitandi, an aedificium partibus constans fecum inuicem conuenientibus, conspectum fuisset; an verò contrarijs & repugnantibus. Verum cum ex Prophetae mente, ex sanctorum placitis rationibusque sit confirmatum, spiritu raptum Prophetam, spiritu quoque spirituales imagines conspexisse, dubitare contingit, num imagines illae res aliquas referant, quae aut fuerunt, aut reuera esse potuissent; an vero commentitiae sint: quaeque nusquam existant. Huiusmodi namque dubitatio, neque à ratione aliena est, neque à sacrae Scripturae consuetudine longè remota. nam,

C vt bene notauit Pradus, plerumque Deus rerum impossibilium imagines spiritui Prophetae imprimat, quae aptissime referant res alias spirituales, quae aut sunt, aut reuera futurae sunt. At non aliorum sacrae Scripturae locorum exemplis, quibus res impossibiles proponuntur, haec nititur dubitatio, sed magis rei ipsius difficultati, quae tanta est, vt quamplurimis doctissimis viris, totis viribus, assiduaque defatigatione conantibus partes illas, quas describit Ezechiel, ad vnum reuocare aedificium, nemo tamen illorum, quòd sciamus, haecenus rem integram sit assecutus. ex quo facile licet conijcere, id esse impossibile, quod tot saeculis nondum explicatum fuit. Ac-

D cedit huc etiam Sancti Gregorij Magni auctoritas magna, qui etiam rationibus probare contendit, non posse prophetiae huius historiam de aedificio aliquo intelligi. ipse enim super illa verba Prophetae: *Et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium ciuitatis vergentis ad Austrum*: sic scribit: Cuius videlicet ciuitatis aedificium accipi iuxta litteram nullatenus potest: nam paulò post subdit, hoc ipsum aedificium calamo sex cubitorum & palmo, portam verò eiusdem ciuitatis quatuordecim cubitis mensuratum, cuius portae frontes esse perhibet sexaginta cubitorum. Quae cuncta stare iuxta litteram nullatenus valent. Quomodo enim

E totum simul aedificium calamo, id est, sex cubitis & palmo mensuratur, & portae aedificij in quatuordecim cubitis, frontes verò portarum in sexaginta cubitis extenduntur? Porta verò in ciuitate est, frontes verò in portis, & nulla recipi ratio permittit, quia maius est hoc, quod continetur, eo quod continet. Hae sunt Sancti Gregorij rationes, & verba. Ea verò sententia nisi attentius perpendatur, nobis esse posset impedimento quàm maximo: frustra enim tot annis in conformando Ezechielis aedificio laboratum à nobis esset, si ipsa partium oppositio, ac commentatio impossibilis, inanes, atque irritos nostros omnes conatus fore demonstraret: neque esset, cur

DVBITAN-
diratio.

Prad. tom. 1.
commen. Isa-
gog. sec. 11.
DEVS IM-
possibilium
imagines ple-
rumque Pro-
phetis osten-
dit.

S. Greg. bo-
mil. 13. in
Ezech.

Ezech. 40. V.
2.

VALDE NO-
bis sese oppo-
nit S. Gregorij
sententia,
quam inter-
pretari cupi-
mus, non abij-
cere.

set, cur haec nostra quisquam legeret, cum non amplius sperandum videretur ex eis emolumentis, aut fructus, quam ab illis, qui perpetuos motus in machinis, lapidem philosophicum in alchimis, aut quadraturam circuli, vel, quod peius est, diametri, aut costae commensurationem in Mathematicis pollicerentur. Quapropter Sancti Gregorij mens attendenda est, ac mox rationes expendendae, vt, quid ipsa verba significare possint, non quid sonent, percipere valeamus.

Fuit hoc non modo Gregorij, sed & aliorum aetatis anteaetae sanctorum studium in omnibus ferè sacrae Scripturae & verbis, & gestis, Christi Domini, eiusque Ecclesiae mysteria sacrosancta rimari semper, atque statuere, quae vt in Spiritus sancti prophetis oraculis solidius fundent, & alius, solent quandoque ipsum historiae sensum, tamquam minus aptum, aut etiam impossibilem diruere, vt, historia sublata, quasi egesta humo, in ipsa petra solida diuini verbi iaciant dogmatum pietatis nostrae fundamenta. Hanc verò esse Gregorij mentem, & non aliam, probant eius sequentia verba, quibus mysteria quaerit in psalmo, in quo Lunae, & Stellarum fit mentio, non autem Solis, & tandem haec verba subiungit: Si ergò aliquid de historiae aperta ratione ducimus ad intellectum allegoriae, quanto magis illa spiritualiter accipienda sunt, in quibus iuxta rationem litterae nihil historicum sonat? Haec ille. quibus planè testatum habet, propterea sensum, quem vocat historicum, ab eo sublatum de medio, quòd spiritua-

LITTERA-
lem sensum
conuellerent
lebant sancti,
vt pietatis do-
gmata funda-
rent.
Psal. 8. V. 4.

lem, aut mysticum firmare ibidem cuperet. Quod sanè pium Gregorij, & aliorum desiderium Ecclesiae sanctae ea tempestate frugiferum fuit, vtpote quo tunc Ecclesiae dignitas, & nomen augebatur, & ipsa omnes inimicorum hominum, Epicureorum inquam, atque similibus sustinebat impetus, infidias propulsabat. Verum hac nostra tempestate, cum eruditionis, ac scientiarum specie maximè infestetur Ecclesia, vt proferre cogatur de thesauro suo noua, & vetera, attentius perpendere cogimur, atque examinare, quibusnam oraculis historia subfit, vt, cum ostenderimus, quo haec oracula ab alijs distent, quibus nulla subest, haec, atque illa facilius firmentur, atque stabiliantur. Quapropter Sancto-

QVO HO-
nore prosequa-
mur sanctos
doctores, ac
parentes nos-
tros.

rum, parentum, doctorumque nostrorum, pietatem admiramur, veneramur auctoritatem, sapientiam colimus, ac suspicimus pro viribus imitandam. Et hunc eundem morem tenere decreuimus in explanandis Prophetarum oraculis, in quibus mysterium Christi, eiusque diuinae maiestatis, sapientiae, potestatis menti Prophetarum aut caelestis innotuit luminis influxu, aut per intelligibiles species impressas, vt vidimus. At cum mysteria Christi rerum imaginibus potius, quam verbis exprimuntur, cum non verborum allegoria, sed rerum imaginabilium analogia Scripturae sensus eruendus sit; tunc non esse euellendam historiae veritatem censemus, sed praeintelligendam necessariò, si allegoriae vim percipere velimus: accurata namque rerum, quae signa sunt, intelligentia, harumque, & earum, quae signantur, facta collatio mentem ipsam Propheetae indicat, qua ignorata, prophetiam quoque ignorari necesse est. Quae omnia de vniuersis prophetis visionibus in vniuersum dicta videntur.

Vt igitur ad institutam disputationem propius Explan. Tom. 2. Par. 2.

A accedamus, illud in primis statuendum est, quod perspicuum esse videtur apud Prophetam, quòdque ipse etiam Gregorius non negat, sed velut certum quid assumit, nimirum aedificij cuiusdam imaginem visam fuisse à Propheta nostro. Quid enim aliud significant illa verba: *Dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium ciuitatis vergentis ad Austrum, & introduxit me illuc?* Quid illa angeli instrumenta, funiculus lineus, calamus mensurae significant aliud, quam architecti se munus subire velle, atque aedificium aliquod mensurare? Quid verò aliud sonant illa verba, murus, domus, porta, gradus, limen, thalamus, frontes, fenestrae, atria, gazophylacia, vestibulum templi, altare, columnae, sanctum sanctorum, & reliquae, quid inquam aliud significant eiusmodi voces, quam aedificij, immo & templi partes ac membra? In quo nulla potest cuiquam subesse dubitandi ratio. Possit tamen hoc vnum dubitari, num eiusmodi partes, earumque praescriptae dimensiones eiusmodi sint, vt in vnum aedificium pulchrum debita ratione commensuratum possint coalescere? an verò contra secum pugnent, ita vt cuius aedificij fuerit eiusmodi porta, esse nulla ratione possint frontes; atque adeo totum id, quod hac visione continetur, quod ad imaginarias figuras spectat, chimaeram potius referat, quam exactam aliquam imaginem partium

AEDIFI-
cium conspi-
citur à Pro-
pheta.
Ezech. 40. V.
2. & 3.

C portione pulcherrimam? Quae quidem tam contraria rerum dissimilitudo, & tam dissimilis partium contrarietas nulli probanda esset, nisi apertis sacrae Scripturae verbis ita indicaretur, vt negari nulla ratione posset. Quare non dubito, maximam rerum, quae signa sunt, concordiam exoptari à lectore; si tamen ea possibilis videatur. Id quod maximè exoptandum erit attentius perpendenti, vniuerso hoc Ezechielis aedificio non Babylonis temeritatem, confusionemque significari, sed Ecclesiae Christi pulchritudinem, membrorum omnium maximam consensionem, quae *tota pulchra* dicitur, *terribilis vt castrorum*

DEC VIT
Ecclesiam
Christi ordi-
natam, ordina-
to aedificio re-
praesentari.
Cant. 4. V. 7.
Ephes. 4. V.
16.

D *acies ordinata*: domus sapientiae, & corpus Christi *compactum, & connexum per omnem iumenturam subministrationis*, vt loquitur Sanctus Paulus. Cum igitur necessarium esse putemus, exemplum respondere exemplari, imaginemque similem esse ipsi rei, cuius est imago, in eam venimus sententiam, vt arbitremur, internis spiritus sui oculis aedificium quoddam conspexisse Prophetam, omnibus numeris absolutum, atque perfectum, cuius singula membra incredibili artificio, ac proportione secum ipsa, & cum aedificio vniuerso mirificè responderent, cuius facies nihil, quod animus aut oculi mirarentur, non habebat, munitissimas portas, amplissimas porticus, spatiosissima atria, regia inquam palatia,

PERFE-
ctum aedifi-
cium vidit E-
zechiel.

E columnis suffulta marmoreis, auratis laquearibus, aureisque desuper veribus quasi coronis ornata: quarum omnium partium dimensiones, numerum, ordinem, proportionem contemplabatur attentius, & quasi quibusdam symbolis ad superiora eleuabatur, & mentis oculis conspiciere videbatur domus Dei, hoc est, Ecclesiae Christi oeconomiam, ordinem, dispositionem, gradus, ministeria, quae consimilibus illius fabricae ornamentis repraesentabantur. Id quod coniectura quadam tantummodo ductus, antequam animum, omniaque nostra studia in hanc vnam Prophetarum visionem intelligen-

gendam impenderem, suspicabar potius, quam crederem: at postquam singulari Dei Optimi ac Maximi beneficio obtinere potuimus, ut has nostras templi ab Ezechiele descripti formas, ad exitum perducere vel magna ex parte potuiffemus, iam id non credere videmur, sed intimis mentis, externisque corporis oculis aspicere. Atque idem ipsum solerti lectori persuasum fore existimauimus, cum primum, lectis his nostris commentarijs, intelliget hoc esse aedificium ab Ezechiele descriptum, cui omnia, quae mensurat vates, membra conueniunt: nullisque constare, quae non aptè respondeant, seruat omnibus perfectae architecturae praeceptionibus, à quibus nulla ratione dissentiant, aut illis vlla ex parte aduersantur. Cuius rei vel vnum afferam testimonium, quod si omnibus tantae auctoritatis esset, quanta est mihi, facile sperarem, nullum me deinceps hac in parte aduersarium habiturum. Illud est Ioannis de Herrera, maximi quondam Philippi Secundi Regis Catholici architecti, ac magistri mei. Is cum primum has nostras descriptiones perspexit, earumque proportiones, partium dimensiones, summam consensionem ac pulchritudinem, vt erat ingenij acumine singulari, perpendere potuit, ingenuè fatebatur, aliquid diuinae sapientiae in ipsa se architecturae proportione subolfacere, ita vt etiam si descriptiones ipsas tantummodo vidisset, audissetque à nemine, neque legisset eas sacris litteris contineri; nihilo minus tamen ipse facile iudicasset, ab humano ingenio excogitatum non fuisse eiusmodi aedificium, sed à Deo ipso infinita sapientia architectatum. Quam ingeniosissimi ac prudentissimi viri sententiam & mihi saepius manifestauit, eamque non dubito quin Regiae Maiestati, cui erat intimè carus, constanter aperuerit: huius enim primum commendatione, deinde verò ipso Rege probante, maximis ab eo muneribus, atque honoribus hoc nostrum qualecumque studium cumulatum fuit: sine quibus vix, aut ne vix quidem in publicum prodijisset.

Verum haec externa forte videbuntur, veniamus ad propria: & demus, quod ab omni videtur ratione alienum aedificium hoc ita partibus constare contrarijs, vt ad fabricam reuocari minimè possit: non igitur ad descriptionem poterit vnam adduci; cum figurae, ac lineamenta aedificium possibile repraesentent. Neque verò graphidis arti hoc vnum tribuendum esse censet Vitruuius, verum etiam totam pingendi artem circa ea versari putat, quae aut sunt, aut esse possunt: ex quo fit, vt quod esse non potest aedificium, nec pingi rectè possit, in ordinem descriptionum redigi omnino non possit. Quid ergo praecipitur Vati: *Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum &c. Figuram domus, & fabricae, eius exitus, & introitus, & omnem descriptionem eius, cunctumque ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis.* Quid, inquam, haec praecipiantur, quae impossibilia sunt? quis enim ad ordinem rediget portam quatuordecim vel tredecim cubitos altam, vt habet textus, cum postibus cubitorum sexaginta in aedificio cubitos sex alto? Quae omnia incommoda facile sustulit ipse contextus, qui murum, seu peribolum *forinsecus in circuitu domus* vndique fuisse retulit, cuius latitudine, altitudineque calamo sex cubitorum, & palmi mensurata, *venit ad portam* vtique

Atrij, cuius postmodum altitudinem tredecim cubitis, frontes verò sexaginta cubitis exegit. quae omnia explanationibus Prophetarum, & descriptionibus meridiana luce clariora sunt. Non est tamen praetermittenda Polychronij auctoritas, & salutare consilium, qui cum huiusmodi difficultatem fufius pertractasset, nec tamen certi quidquam statuere potuiffet, haec verba subiungit: Non est à verisimili alienum, Prophetam quidem exquisitam, perfectamque à spiritu accepisse rerum propositarum reuelationem, atque ipsum similiter consentanea reuelationi mandasse litteris; nec tamen fore, vt qui postea rem cognoscerent, verborum seriem ita exponere videantur, vt nihil sit nisi congruens & cohaerens. Qui ergo his perceptis nihil curiosius quam par est singillatim inuestigant, ob eam causam quam attulimus, Dei prouidentiam cernent. non enim quae nos non comprehendimus, ea vitio vertere mundi rectori debemus, sed admirari Dei prouidentiam, & nostram imbecillitatem profiteri in ijs locis, quae minus assequimur. Haec Polychronius.

Sed ne nihil dixisse videamur ad ea, quae nobis obijciuntur à contententibus, nullum subesse huic prophetae historicum sensum, sanctissimi, doctissimi que pariter Augustini libuit verba referre, quae & modestiae, humilitatisque exempla nobis praebent admiranda, & disciplinae documenta praeclara. Duos, inquit, descripsi libros contra Manichaeos, & quia non mihi tunc occurrerant omnia, quemadmodum proprie possent accipi, magisque non posse accipi videbantur, aut vix posse, aut difficile: ne retardares, quid figurate significarent ea, quae ad litteram non potui inuenire, quanta valui breuitate & perspicuitate explicauit, ne vel multa lectione, vel disputationis obscuritate, deterriti in manus ea sumere non curarent. Memor tamen quid maxime voluerim, nec potuerim, vt non figurate, sed proprie penitus cuncta intelligerentur, nec omnino desperans etiam sic posse intelligi, id ipsum in prima parte secundi libri ita posui: sane inquam, quisquis voluerit omnia quae dicta sunt, secundum litteram accipere, id est, non aliter intelligere quam littera sonat, & potest euitare blasphemias, & omnia congruentia fidei Catholicae praedicare, non solum ei non est inuidendum, sed praecipuus, multumque laudabilis intellectus habendus est. Hoc igitur quod maximè suscipere se alijs in locis affirmat Augustinus, nos in hac Ezechielis visione pro viribus conabimur, quoniam nihil quod blasphemias sapiat, hac litterali explicatione contineri arbitramur: immo verò omnia esse maximè congruentia fidei, quoniam & alijs pene innumeris sacrae Scripturae locis congruere ostenduntur. Sed vnum superest examinandum, quo perspecto, nulla supererit amplius in hac disputatione difficultas. Nimirum, an aliqua assignari ratio possit, propter quam visa sit Sancto Gregorio tam difficilis illa quaestio, quam proponit de altitudine aedificij, portae, ac frontium, vt propterea arbitraretur, nullum historiae sensum, huic posse subesse visioni, cum contra eius solutio tam facilis visa sit, vt textus propheticus planè ostendat, murum illum calamo vno altum extra domum fuisse; portam autem domus longè ab eo disitam. Cuius rei nullam aliam aptiorem excogitare possem causam, quam quod fabricae descriptionem neque efformare curauit, neque ab alio efformatam videre potuit, in qua, vel vno intuitu conspiceret omnes simul huius aedificij partes eisdem numeris Prophetarum com-

CONCORDS
aedificium de-
scriptionibus
ostensis pro-
batur.

IOANNIS
Ferreri lucu-
lentum testi-
monium de
templo.

AEDIFI-
cium quod de-
scribi praeci-
pitur, perfe-
ctum est &
constans.
Ezech. 43. ̄.
10. & 11.

RESPON-
detur ad argu-
menta.
Ezech. 40. ̄.
5. & 6.

Polychro. in
catena.

S. AVGVSTI-
ni modestia.
S. Aug. lib. 8.
de Gen. ad
litt. c. 2.

DEFICIEN-
tibus descri-
ptionibus dif-
ficiles occur-
runt quaestio-
nes, quibus
perspectis, fa-
cile soluntur.

tae commensuratas, & certo certius ibidem iudicaret, num membra omnia secum inuicem concordarent, an contra impossibili contrarietate repugnarent. Cuius quidem rei gratia, prius quam de aedificio ipso, quod, quale, aut quantum fuerit, agamus, ostendendum esse iudicauimus, quod figuram totius aedificij non modò oporteat ob oculos mentis spiritu conceptam habere; verum etiam necessarium sit ad huius visionis intelligentiam, eius figuras papyro, vel alia quauis materia ob oculos corporis affabrè efformatas habere, dum haec leguntur.

QVOD PRIUS SIT
FORMANDA FABRICAE

idea, quam propheta intelligatur, aut visionis sensus percipiatur.

Caput VIII.

VPLEX hominum genus haec nostra lecturum probe scio: alterum est eorum, qui, sapientes cum sint, prae ipsius amore sapientiae in multis augeri sapientiam posse non dubitant, atque adeo à quocumque se doceri facile permittunt, & numquam addiscere dedignantur, parentque voci Platonicae: Dicebat enim, inquit, alicubi Solon: Discenti assidue multa, senecta venit. Et mihi quidem videtur semper sic oportere aliquid discere, cum hominem, qui philosophus futurus sit, siue iuuenis, siue senex sit, vt in vita discat quamplurima. Haec Plato. Alterum verò genus est eorum, qui minimè de sapientiae possessione solliciti, illius nomen & gloriam studiosissimè insectantur. Qui cum omnia se scire putent, non modò nihil curant addiscere; verum si quidquam illis praeter eorum opinionem proponatur, id aegrè ferunt, & alterius importunam arbitantes disciplinam, contumeliosè explodunt. Ideoque nullo negotio persuadere me illis posse sperarem, fabricae ideam necessariam esse ad huius visionis intelligentiam: nam experientia difficultatis, & ingenij quo pollent acumine, atque exercitatione id possent vel nemine indicante cognoscere. Reliquum verò hominum genus hanc nostram assumptionem non modò non suscipiet probandam, verum etiam forte irridebit, quasi nos primi modo nouas videamur leges censere, nouosque modos interpretandi Scripturas velle proponere. Eos tamen hortarer, vt attentius quae ipsi Prophetæ iniunguntur à Deo, notarent; sic enim habent: *Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum, &c. figuram domus, &c. omnes descriptiones eius &c. ostende eis, & scribes in oculis eorum.* Quae verba, vt in eorum explicatione videbimus, nihil aliud significare videntur, quam figuram templi non modo mente esse concipiendam, verum

etiam papyro, tabula, aut alia quauis materia efformandam, & corporeis oculis subiiciendam esse: quo omnibus notum sit atque perspectum, prophetiam hanc, quae ab Ezechiele tunc scribebatur, cum internis oculis quasi praesens conspiciebat templum, nullo modo percipi posse, nisi ab ijs, qui corporeis quoque oculis figuram domus conspicientes, singulas eius partes, dimensiones, rationes, ordinem, vt mente concipere, oculis intueri possent. Quae omnia planè nouit atque indicauit Sanctus Hieronymus, dum eruditum putat fuisse Geometria Ezechielem, haud secus quam à Iosue missos Palaestinae exploratores; sic enim scribit, praedicta verba explicans: Non parui operis est, quod oculis carnis, aut mente conspexeris, audientibus demonstrare, vt & ipsi tecum vidisse videantur. Quam obrem scribit & Iosephus, eos, qui ad describendam terram missi sunt ab Iesu filio Naue, fuisse γεωμέτραις, & artem, quae nunc philosophorum propria est, habuisse Geometriae. Haec Sanctus Hieronymus. Iosephi porrò verba haec sunt. Deinde (censuit Iosue) ex singulis tribubus singulos testatae probitatis viros eligendos, qui regionem totam permenſi, bona fide & absque dolo magnitudinem eius renuntiarent. In eam sententiam itum est ab vniuerso populo: moxque eos viros misit ad metiendam terram, adiunctis ad eos quibusdam Geometriae peritis, qui propter hanc scientiam errare ac falli non poterant. haec ille. Ex quibus efficax deduci posse videtur argumentum huiusmodi: si, ad mensurandam superficiem terrae, necessariam fuisse Geometriam censuit cum Iosue vniuersus populus Israëliticus; quanto magis necessaria erit ad dimetiendam magnificentissimi templi fabricam, eiusque ac singularum partium longitudinem, latitudinem, celsitudinem, rectitudines, angulos, recessus, proiecturas, retractiones, atque his similia propemodum infinita? Quorum omnium non satis est habere dimensiones, sed, ad exactam rei cognitionem, oportet de earum similitudine, differentia, excessus proportionem iudicare. vt propterea dictum fuisse videatur Ezechieli ab Angelo: *vide oculis tuis, aedificium, vniuersum, ac singulas eius partes: & mensurante me, auribus tuis audi referentem, quot cubitis, palmis, aut calamis singulae partes constant. & pone cor tuum, hoc est intentam animi cogitationem, vt mente percipere possis, omnia quae ego ostendam tibi de admirabili partium symmetria ac proportione.* Iam verò si Ezechielem sacerdotem, qui viderat, ac plures annos in ipso templo commoratus fuerat, vt illud Israëlitis qui supererant, ac templum ipsum viderant, ostenderet, figuram eius geometricis rationibus describere oportuit; quanto magis oportebit nos idem praestare, vt eadem, quae obscuritatis nebulis contexta cum essent, vix intellectu interlucente quasi eminus vidimus, lectoribus manifestemus, qui nec templum viderunt, neque eius videndae formae tanto studio tenentur? Haec verò omnia ideo exponere lectori decreuimus, vt animi neruos in eam curam intendat, ac labore suppleat id omne, quod industria ac dicendi peritia in nobis desideraretur. Quapropter cum totius fabricae ab Ezechiele descriptae, ac singularum partium figuras delineandas nobis esse iam constet, lectori quoque attentius percipiendas esse putamus, priusquam legere, si intelligere velit,

SINE FIGURIS non potest comprehendere, quod de perspectis aedificijs scribitur.

S. Hieron. sup. Ezech.

GEOMETRIA fuit Ezechieli, cum exploratoribus Palaestinae.

Ioseph. lib. 5. antiq. cap. 1.

GEOMETRIA scientia in terrae dimensione falli non sinit.

VIDENDA, audienda, mente concipienda, quae sint.

FIGURAE prius intelligendae, quam commentarij nostri.

Plat. lib. 2. de philosoph.

DESCRPTIONES fieri, à Deo ipso Prophetæ iniungitur.

S. Gregor. hom. mil. 2. in Ezech.

LITTERA-
lis sensus radi-
ci, mysticus
fructui com-
paratur.

S. Greg. hom. 40. in Euang.

S. Aug. lib. 2. de doc. Christ. c. 30.

ARTIVM
cognitio sa-
crae Scriptu-
rae interpreti
necessaria.

Ezech. 13. v. 10.

Amos 7. v. 7.

QVARE
non prius ex-
plicata sit vi-
sio.
S. Aug. lib. 2. de doct. Chri-
stian. c. 16.

lit, aggrediatur. Cuius rei rationem ex ipso Gregorio, qui aliter sentire videbatur, desumere licet. Vfus propheticae locutionis est, inquit, ut prius personam, tempus, locumque describat, & postmodum dicere mysteria prophetiae incipiat, quatenus ad veritatem solidius ostendendam ante historiae radicem figat, & post fructus spiritus per signa & allegorias proferat. Haecenus Gregorij sunt verba. Qui quas vocant circumstantias, personae, loci, ac temporis, radici confert; significata per allegorias, arborum fructibus comparat. Verum enim vero propior multo est sensui allegorico res illa, aut historia, ex qua desumitur eiusmodi figurata locutio, quam locus, tempusue, in quo vel facta fuit, vel enuntiata prophetia; hic igitur historiae sensus non minus necessarius est ad mysticos sensus percipiendos, quam, ad proferendos arboris fructus, necessaria est radix viuens ac vicens, terraeque optimè inhaerens. Sed quid coniecturis probare contendimus id, quod eiusdem Gregorij verbis, apertissimoque testimonio confirmatur? In verbis, inquit, sacri eloquij prius seruanda est veritas historiae, & postmodum requirenda spiritualis intelligentia allegoriae: tunc namque allegoriae fructus suauiter capitur, cum prius per historiam veritatis radice solidatur. haec sanctus Doctor: cui accinit Beatus Augustinus, qui, cum ea referret, quae ad sacrorum librorum intelligentiam conducere posse existimauerat, multasque propterea commemorasset artes, atque in primis aedificatoriam, haec subdit: Harum autem cognitio tenuiter in ipsa humana vita cursumque vsurpanda est, non ad operandum, nisi forte officium aliquod cogat, de quo nunc non agimus, sed ad iudicandum, ne omnino nesciamus, quid Scriptura velit insinuare, cum de his artibus aliquas figuratas locutiones inserit. Haec Sanctus Augustinus. Artium praeterea, quas mechanicas vocant, cognitionem intelligenti sacras Scripturas tribuit, propter locutiones quasdam atque similitudines, ex eiusmodi artibus plerumque desumptas, cuiusmodi est illa Prophetarum nostri: *Ipsi aedificabant, inquit, parietem, illi autem linebant luto absque paleis.* Quae vix intelligi potest, nisi à praedictae artis praeceptionibus prius sciatur, lituram luti absque paleis factam, mox atque aruerit, rimulis diffusam quamplurimis tandem cadere. Eiusmodi est illa Amos prophetae: *Et ecce Dominus stans super murum litum, & in manu eius trulla cementarij, &c.* Et aliae eiusmodi quamplurimae, quas esset longum recensere. Si igitur, propter vnam aut alteram similitudinem intelligendam, artis peritiam exigit Augustinus, quid quaeso peteret, ad visionem hanc percipiendam, quae vniuersa in describendo accuratissime templi aedificio versari videtur? Ars verò haec, ut dixi, descriptionibus atque figuris vtitur, quibus haud secus de futuro aedificio, vel de praeterito & iam subuerso iudicat artis peritus, quam de existente ac praesenti iudicat imperitus. Sublatis verò de medio figuris, vix, aut ne vix quidem, de non exstante aedificio iudicet architectus, nedum is, qui nec artis voces nouit, neque ipsius scientiae nomen vquam forsitan audiuit. Quae sanè causa, ni fallor, fuit, propter quam in obscuritatis tenebris haecenus delituerit haec visio. Rerum namque, (inquit Augustinus) ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum ignoramus vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumue rerum: quae plerumque in Scripturis similitudinis alicuius gratia ponuntur.

A Iam verò huius capituli argumentum, quod in eo versari videtur, ut probemus exactissimas templi imagines ad visionem hanc percipiendam, quam illis deficientibus ignorare necesse est, hoc, inquam, argumentum, eiusque vtramque partem propositam, propositis plurium Scriptorum irritis conatibus, quasi apertissimis exemplis confirmare non grauabimur. Atque in primis dubitari merito posset, quid sit quod praeterita saecula, quae in reliquos sacrae Scripturae libros vberissima ediderunt commentaria, de vno Ezechiele (Hieronymo teste) vniuersa tacuerint? Fuit Parisiense illud saeculum sapiens, secundum, atque scribendis libris additissimum, quod in Ezechiele explicando non parum laborauit, sed quo fructu nondum videtur esse perspectum. Etenim Nicolaus Lyranus, Hebraeorum, nostrorumque pariter adiutus commentarijs, conatus est pro viribus, adhibitis etiam suis schematis, Ezechielis vaticinium explanare. Cuius studium ac diligentia forsitan aetati illi probabatur, qua, oblitterata pene omni architectonicae artis ratione, Longobardorum figmenta tota ferme Europa vigeant, atque aedificiorum quaedam veluti monstra atque portenta, non sine magnis sumptibus, excitantur: illis verò, quibus perspectus esse potuit antiquae Architecturae modus, exstantibus adhuc Romae templorum vestigijs, quae iuxta exactam architectandi rationem fabricata erant, illis inquam, neque Lyranum structura placere poterit, neque ipsius Prophetae verbis consona videnda est. Id quod tunc maximè lectori constabit, cum singulas nostrarum descriptionum partes, ne dicam lineas, ad ipsa Prophetae verba, quasi ad lapidem Lydium metalla, adduxerit. Edidit iustum de Ezechielis aedificio volumen Richardus de sancto Victore, doctus pariter ac solers scriptor, neque sine lineamentis posse Prophetam intelligi arbitratus, suas addidit commentario figuras. res verò minimè successit ex voto, tum quod linguarum peritia destitutus, difficillimam vocum interpretationem consequi non potuit; tum verò maximè quod Architectura minimè eruditus, inelegantes pariter atque deformes proponit templi imagines: rusticorum casas potius reputes, quam domum Dei, quae infinitis ferè nominibus Dei dicitur. Nimirum propter omnium rerum excellentissimum ac pene diuinum apparatus, & quod Dei habitatio est, & quia eius est structura, atque ab eo excogitata est omnis aedificij proportio ac symmetria. Floruerunt deinde Parisijs alij linguarum scientia instructi, atque huius visionis explicandae desiderio non parum excitati, qui in delineandis figuris diligentiae haud parum impenderunt & operae, ut sacra biblia ibidem excusa demonstrant. Eorum porro schemata aere incisa, subtiliore opera efformata, in biblicorum apparatus ab eruditissimo viro Benedicto Aria Montano concinnatum fuere translata. Ea verò, tum quòd non ad a-mussum sacris oraculis respondeant, ac ne vix quidem aliqua ex parte: tum verò quòd artis rationibus destituantur ac legibus, minus probanda videntur, & ea sunt, quae minimè possint intellectui scientiae cupido satisfacere. Mitto nunc illos omnes, qui sacrae Scripturae interpretes agere cupientes, Salomonis templum instaurare professi sunt, inconsulto Ezechiele, in scio

LYRANI
interpretatio
qualis.

LONGO-
bardorum ar-
chitectura
monstruosa.

RICHARDI
studium haud
succeedens.

DOMVS
Dei quare di-
catur tem-
plum.

ARIAE
Montani de-
scriptiones.

HIEROSOLYMITA

NVM TEMPLVM EZECHIELI

fuisse in visione ostensum.

Cap. IX.

STENDIMVS iam satis, de-
scriptum ab Ezechiele aedifi-
cium conueniens fuisse, atque
perfectum, quodque aedifica-
ri facile potuisset, aut credi
aliquando aedificatum fuis-
se. His igitur quasi praeiactis

fundamentis, reliquam explicandae visionis fa-
bricam superstruere iam decet. Atque in pri-
mis decernendum videtur illud, quod cuius se
offerat, vbi haec legerit, nimirum, an sicut esse
potuit veri alicuius aedificij aut templi imago,
ita verè fuerit, & cuius. Nam cum Hierosoly-
mam delatus dicatur Propheta, vt hoc videre
posset templi aedificium, ea mox subit mentem
cogitatio, an fuerit Hierosolymitani templi o-
stensa figura, illius inquam magnificentissimi
templi, quod olim fuit à Salomone sapientissi-
mo, ditissimoque Rege incredibili sumptu, ma-
gnitudine ac proportione aedificatum. Dubi-
tant de hac eadem re multi: neque immeritò.
Cum enim haec non defuerint aliqui, existi-
mantes se probè cognouisse templum illud Sa-
lomonis, cuius in Regum, ac Paralipomenon li-
bris fit mentio; nullus tamen ferè tam audax
fuerit aut praecipuus, qui de templo Ezechielis o-
steso sibi polliceretur fuisse cognitum atque
perspectum: qua ergo ratione simile dicant
ignotum cognito? At neque aequum fuisset iu-
dicare dissimile. Verùm ea sunt hominum in-
genia, vt quam ipsi ignorant rerum similitudi-
nem, facile negent esse possibilem. Quapro-
pter disputandum nobis esse cum multis certò
scimus, quibus iam dudum videtur fuisse per-
suasum, cum templo Salomonis, nihil hoc no-
strum habere commune. Firmat eorum opi-
nionem, quod legerint apud Ezechielem atria,
quamplurima, porticus, portas, exhedras, ga-
zophylacia, thalamos, columnas, cochleas, ce-
nacula omnia incredibili artificio exstructa, mi-
rabili apparatu, ornamentisque pulcherrimis,
quae omnia de templo illo Salomonis nec scri-
pta legi videntur, neque fuisse audita. vnde
conficiunt, hanc Ezechielis domum fuisse au-
gustiore, illam longè angustiore. Ego ve-
rò aliud ab his longè diuersum ex ipsa eorum
sententia colligo, eos non minùs Salomonis tem-
plum, quale fuerit, ignorasse, quàm, quòd sit il-
lud, nesciuisse, cuius similitudo Ezechielis fuerit
demonstrata. Quam sanè meam sententiam
non est, opinor, quod pluribus probem, cum ea
maximè confirmata videri facile possit, cum
primùm hoc Ezechielis aedificium, quòd se illi
ignorare non negant, idem omnino fuisse osten-
derimus cum illo Salomonis, quòd se temere
scire praesumunt. Verùm videre mihi videor ta-
citas legentium cogitationes, & quasi eos audi-
re mihi obijcientes hoc idem, quòd impedimen-
to fuisse scriptoribus paulò antè demonstrabam,
quò minùs vtriusque templi similitudinem

NISI SA-
lomonis, & E-
zechielis tem-
plum pariter
cognoscantur,
iudicari non
potest, an hoc
illi sit simile.

VTRIVSQVE
templi compa-
ratio.

EZECHIE-
lis aedificium
hic describi-
tur.

QVI SINE
mensuris ac
calamo tem-
plum explica-
re conantur,
frustra labo-
rant.

FABRICAM
metiri praeci-
pit Deus.

Ezech. 43. v.
10. &

Ezech. 40. v.
2.

DISCRI-
men inter fan-
ctorum, & a-
liorum mysti-
cas interpreta-
tiones absque
litterali sensu.

INSTITVTI
nostri, & ex-
quirendi mo-
dus.

scio Vitruuio, Euclidis nomine ignorato: illi e-
nim nihil aliud videntur consecuti, quàm vt inter
diffidentium Scripturae sacrae interpretum opi-
niones, censores haberi voluissent videantur. Sed
quid praestent commodi, aequumue ab iniquo
quomodo discernant non video, si absque censo-
ria virga, sine mensurae calamo, sine cubito, sine
funiculo, atque alijs, quibus ne ipse quidem Dei
Angelus in dimetiendo templo carere voluit, id
faciant. Qui profectò omnes similes esse mihi vi-
dentur fabris illis, qui sine vllò suae artis instru-
mento artem exercere vellent. ac si fabricator,
spreto filo, perpendiculo, regula, & amussi, mu-
ros ad perpendiculum erigere, longitudines ad
regulam, angulos ad normam exigere praesumat.
Quapropter monendum lectorem duxi, frustra
laboraturos eos omnes, qui sine calamo, funi-
culo, & circino Ezechielem suscipiunt interpre-
tandum, vel addiscendum aggrediuntur. Id
quod testari planè videtur Angelus apud Eze-
chielem, lineum funiculum, & calamum men-
surae prae manibus gestans, eadem adhibens
dimetiendae fabricae instrumenta, quibus fue-
rat olim constructa. Id verò dimetiendae fabri-
cae munus toti Israel in iungitur à Deo, di-
cente ad Ezechielem: *Tu autem fili hominis
ostende domui Israel templum, &c. Et metian-
tur fabricam.* Illi verò, nostrae aetatis scri-
ptores, qui allegorias in Ezechielem texuerunt
longissimas, vmbrae sectari videntur, quarum
non sunt corpora; fructus colligere, quorum nul-
la fuerit radix; rerum, quae non sunt, imagines
perscrutari. Nam cum Deus Optimus ac Sapien-
tissimus admiranda quaedam Christi mysteria,
Ezechielis manifestare voluerit sub perpetua
quadam templi, eiusque fabricae, pulchritudi-
nis, magnitudinisque similitudine, vix, aut ne
vix quidem ea iuxta proferentis mentem perci-
pi poterunt, nisi prius ipsa templi figura, quae
Ezechielis insipienti primùm, ac deinde scriben-
ti praesens fuerat, praesens quoque intelligen-
te cupienti sit, vel per figuras expressas ac de-
lineatas, vel per adaequatos (quos vocant) fa-
bricae conceptus, illis persimiles, quos habuit
in visionibus Dei sanctus Ezechiel. Quae om-
nia de nostrorum scriptorum allegorijs, absque
historiae fundamento exstructis, non sunt fini-
strè, ac praeter mentem nostram aduersus fan-
ctos illos patres detorquenda, qui allegorias e-
tiam suas ac mysticos sensus scriptis tradide-
runt. Nam praeterquam quod difficultatem
operis exaggerantes, dolere videantur, quòd
totius prophetiae sensum assequi nondum po-
tuerint, illis, vtpote mentis oculos assidua diui-
norum contemplatione illuminatos habentibus,
datum fuit, mysticos sensus in singulis seorsum,
sacrae Scripturae partibus inuenire, ac singulis
propemodum verbis, quamuis sicut omnes inue-
nire non poterant, ita neque illos inuenerint, qui
vniuerso prophetiae contextu continebantur.
Quos cum vehementer scire cuperemus, omnem
curam & sollicitudinem hanc vnam in rem inten-
dimus, vt contextum ipsum percipere primùm
aliqua ratione possemus. Atque adeo, Dei ope
implorata, atque beatissimae Virginis patrocinio,
cui ab initio haec nostra studia dicantur, depre-
catore etiam ipso sancto Ezechiele, hic templum
aggredimur explicandum, si firmum ac fixum le-
gentium animis maneat, hanc Ezechielis visio-
nem absque delineationibus intelligi non posse.

A
B
C
D
E

agnoscerent : siquidem vtriusque pariter ignoratione praepediri eos diximus, ne vtriusque similitudinem agnoscant: Sed forte nos in idem videamur incidisse peccatum, qui prius vtriusque aedificij similitudinem suscipimus explicandam, quam vniuscuiusque formam, structuram, fabricam. Et quamuis non negem, facilius multò de vtriusque similitudine iudicari tunc posse, cum vtrumque templum pariter fuerit lectori perspectum, tamen, quoniam ex huius solutione quaestionis tota videtur pendere nostra disputatio, vtpote quae statuere videatur, de quo templo agendum sit nobis, eam oportuit quaestionem principio soluere: ita tamen id praestare conabimur, vt propositae difficultati satisfaciētes, ea tantummodo ex vtroque templo simul conferamus, quae omnibus etiam ante nostram hanc visionis explicationem potuerint esse cognita atque perspecta. Qua in re Angelum mensurantem, Ezechielemque mensuras describentem ducem viae pariter sequemur, ab eo loco exordium fumentes, in quo exstructum fuit illud, hoc verò ostensum.

QVARE prius de vtriusque templi similitudine, quam de vtriusque fabrica agamus.

SVPER montem excelsum vtraque domus exstruitur.

S. Amb. comment. sup. Apocalyp. 21. v. 10.

2. Paral. 3. v. 1.

Infra. par. 1. Appar. lib. 1. vrb. c. 8.

Cap. 40. Ezechiel. v. 20. & 23.

DVPLEX atrium vtriusque templo.

Prad. Ezech. 8. v. 1.

Ibid. v. 7. & 14. & 17.

Domus, quam describit Propheta, super montem excelsum terrae Israël exstructa erat, ipso attestante, quod anno decimo quarto, postquam percussa est ciuitas, facta sit super eum manus Domini, & adductus sit illuc, in visionibus, inquam, Dei adductus sit in terram Israël, & dimissus supra montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium ciuitatis, in quod introductus, templum vidit, & singulas eius partes ab Angelo mensurari. Atqui Beatus Ambrosius, cum in similia sanctissimi Apostoli, Euangelistae, atque prophetae Ioannis explicanda incidisset, quibus ab Angelo volente sibi ostendere sponsam vxorem Agni, sublatum se affirmat *in spiritu in montem magnum & altum*, & ostensam sibi *ciuitatem sanctam Ierusalem*, haec ait: Ezechielis vltima visio cum hac Ioannis visione concordat in aliquibus locis, & ideo placuit vt de illa huic operi pauca inferamus. Dicit namque montem sibi fuisse monstratum, super quem erat ciuitas, & in ea templum. Verum ciuitatem tantummodo commemorat, de templi structura multa est locutus. Haec est sancti Ambrosij sententia de Ezechielis templo super montem exstructo, quae & vera est, & in ipso contextu perspicua. Nec minus est certum, Salomonis templum in celsissimo monte constructum fuisse, cum in libro Paralipomenon haec verba legamus: *Coepit Salomon aedificare domum Domini in Ierusalem in monte Moria*, quam vocem satis infra clarè ostendemus, significare conspicuum videndum, prae nimia videlicet celsitudine. Quare situs, & area vtriusque templi pariter in excelsi montis cacumine videtur designari.

Duplex praeterea atrium describitur à Propheta (nam de gentium atrio ferè nulla fit mentio, vt paulò inferius videbimus) alterum exterius, septenis distinctum subdialibus arcibus, senis distinctas porticibus: & interius, in quo erat altare, ac templum. Eadem atria iterum referri videmus ab eodem Propheta de templo Salomonis sine dubio loquente. Anno enim sexto transmigrationis Regis Ioacim, hoc est, quinque annis antequam subuerteretur templum, vt bene probat Pradus, similitudine manus apprehensum se dicit, & adductum Hierosolymam, atque in templum, & post alia haec subdit: *Et introduxit me per ostium portae domus Domini, quod*

respiciebat ad Aquilonem: Et iterum. Et introduxit me, inquit, in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare quasi vigintiquinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem. Ecce atrium interius, quod non verè diceretur interius, nisi fuisset exterius aliud. Fit autem praeterea hoc loco templi ac domus Domini commemoratio, assignata etiam templi, atque altaris dispositione, cum templum ad Occidentem extitisse significetur, altari in medio atrio interiori ad Orientem constituto. Duplicis huius atrij fit mentio in libris Regum, & Paralipomenon. Dum enim iniquissimi Regis Manassis scelera percerentur: *Et exstruxit, inquit, altaria vniuersae militiae caeli in duobus atrijs templi Domini.* Horum autem duorum atriorum nomina indicauit eadem historia exstructi templi, in libris Regum, & Paralipomenon. *Fecit, inquit, & atrium sacerdotum, & basilicam grandem.* Quem locum sic vertit in Regio codice Pagninus: *Et fecit atrium sacerdotum, & atrium auxiliij magnum.* Eadem ferè verba ex Graeca Septuaginta interpretum lectione conuersa leguntur ibidem: *Atrium sacerdotum & interius dicitur, quia in medio positum, solis sacerdotibus cum suis ministris, vt ibidem sua quisque obiret munia, patebat, reliquam arcebat vulgi aut populi multitudinem; nec tantum, sed & ipsos Reges, vt in Ozia videre est, atque alijs.*

Exterius verò atrium magnum, seu grandis basilica dicitur, quod tantae esset magnitudinis, vt atrium interius vndique cingeret, & quasi gremio suo complecteretur, multisque partibus superaret. Basilica verò meritò dicitur ab interprete Latino, quo singulas, quibus cingitur, atque distinguitur, porticus indicaret, quas omnes triplices fuisse, haud secus, quam quae in basilicis olim fiebant, perspectum est, & à Vitruuio praescriptum, & diuinis litteris obfirmatum, de basilica Salomonis, quae saltus Libani dicebatur, & de qua nos iterum, Deo dante, sed

harum porticum ordines ternos, totidemque suspensa laquearia cedrina obscura quadam oratione describit liber Regum his verbis: *Et aedificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum cedri.* Quem locum perperam interpretantur scriptores illi, qui atrium interius peribolo quodam cingi tres cubitos alto existimant, nec alio praeterea aedificio. Id plane indicat locus alter eiusdem libri, qui sic habet: *Et atrium maius rotundum (Hebraicè per circuitum) trium ordinum de lapidibus sectis, & vnius ordinis dedolata cedro: nec non & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus.* Quod si ibi tres ordines ad altitudinem periboli referebant, quod trium cubitorum fuisse dicitur à Iosepho, ad eandem altitudinem planè referri debent eadem verba, quae de porticu domus loquuntur, quam centum viginti cubitos fuisse altam nouimus in libro Paralipomenon: neque aliquod habuisse peribolum vquam aut legimus aut audiuius. Verum cum eiusmodi interpretatio ex sola nascatur Hebraicae phrasos ignoratione, ea explicata, suo loco ostendemus, ibi triplices in altum columnarum ordines indicari, ac totidem trabeationes, haud ab illis diuersas, quae referuntur ab Ezechiele illis verbis, quae sua quoque difficultate obuoluntur, vt videbimus: *Vbi erant gazophylacia*

in super-

IVS
monu
calam
mili
milit
ludat
mari

4. Reg. 21. v. 5. & 23. v. 12. & 2. Paral. 33. v. 5.

2. Paral. 4. v. 9.

ATRIVM
exterius quare
basilica gran-
dis dicatur.

3. Reg. 6. v. 36.

TRIPLICES
porticus vtri-
que templo
fuerunt, & a-
trio.

3. Reg. 7. v. 12.

2. Paral. 3. v. 4.

Ezech. 43. v. 5. & 6.

in superioribus humiliora : quia supportabant porticus, quae ex illis eminebant de inferioribus, & de medijs aedificij. Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnae atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de medijs à terra cubitis quinquaginta. Haec verò omnia in idem recidunt argumentum, vt probent atria templi Ezechielis quàm simillima fuisse atrijs templi Salomonici: immo eadem ipsissima; hic enim cardo totius praesentis disputationis vertitur. Nihil enim est in templo Ezechielis, quod in maiorem rapiat admirationem legentes, quàm atriorum amplitudo, & magnificentia, quorum simile quidpiam de Salomonis templo legisse se nullus reolebat. Nos verò hoc vnum ob oculos semper habuimus, vt singulas templi partes, quae ab Ezechiele recensentur, cum alijs historiarum locis conferamus.

Et quidem quod ad atriorum longitudinem, latitudinemque spectat, ea satis probari videtur ex mensurarum tabernaculi proportione, quae omnes dupla ratione maiores sunt, quare cum tabernaculi atrium quinquaginta cubitorum fuerit, atria templi singula centenis longa & lata fuisse certum est. Sed haec non sunt huius loci examine perficienda. hoc vnum cuique manifestum esse poterit, Salomonis templum totius ferme Israelis fuisse capax, qui ter in annis singulis, religionis ac voti causa eo confluebat. praeterquam quod tanta erat ministrantium in eo sacerdotum ac Leuitarum multitudo & copia, vt nullis alijs copijs vsus fuerit Ioiada Pontifex ad tyrannidem Athaliae regnantis Hierosolymis depellendam, & Ioam septem annorum puerulum Regem constituendum, dicente eodem Ioiada: *Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum & Leuitarum & ianitorum erit in portis: tertia vero pars ad domum Regis: & tertia ad portam, quae appellatur fundamenti: omne vero reliquum vulgus sit in atrijs domus Domini. Nec quispiam alius ingredietur domum Domini, nisi sacerdotes, & qui ministrent de Leuitis.* Et post pauca haec legimus: *Et veniebant per ordinem sabbati cum his, qui impleuerant sabbatum, & egressi erant. siquidem Ioiada Pontifex non dimiserat abire turmas, quae sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant.*

Fuerunt autem sacerdotes & Leuitae, qui singulis hebdomadis in templo ministrabant septingenti & eo amplius, vt logistica supputatione suo loco probaturi sumus, quos omnes in ipso templo per totam vicis suae hebdomadam manere solitos fuisse, confirmare videtur sanctus Lucas Euangelista. Cum enim filium ab Angelo Zachariae in templo ministranti promissum enarrasset, haec subdit: *Et factum est, vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor eius, &c.* Non enim aut angelico dignus effectus colloquio, aut promissi filij expectatione exultans, aut linguae impedimento consternatus, à munere suo prosequendo dimoueri potuit iustus Dei sacerdos, quem neque extollunt prospera, neque conturbant aduersa, quò minus in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela consueto incederet modo. Sed ad institutum reuertamur.

Est & aliud argumentum, amplitudinem atriorum templi Salomonici mirificè confirmans, gazophylaciorum videlicet multitudo, ac ma-

gnitudo, quae capax esset omnium decimarum, ac primitiarum totius Israel. siquidem reuersus Ierolimam Nehemias, & cognoscens partes Leuitarum non fuisse datas, causam egit aduersus magistratus. atque adeo: *Omnis Iuda, inquit, apportabat decimam frumenti, vini, & olei in horrea, enumeratisque quatuor sacerdotibus atque Leuitis, de eis sic loquitur: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditae sunt partes fratrum suorum.* Haec autem horrea omnia in templo fuisse perspectum esse poterit, legenti quae ibidem referuntur de Eliasibo sacerdote pessimo, qui partes sacerdotum ac Leuitarum iniquè vsurpauerat, nec tamen ausus fuerat eiusmodi decimas, quas furto patere statuerat, extra templum reponere: sic enim legimus de eo: *Qui fuerat praepositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiae. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini, & olei, partes Leuitarum, & cantorum, & ianitorum, & primitias sacerdotum.* Haec autem eadem confirmari videntur paterna illa Dei nostri ad populum suum exprobratione, cohortatione, promissione, quam legimus apud Malachiam prophetam: *Et dixistis, inquit, in quo configimus te? In decimis, & in primitijs, quas mihi persoluere contemnitis. Quapropter: Et in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota. illa coniunctio, & vel causalis est, quia me configitis, vel aduersatiua, & tamen adhuc me configere non desistitis: Inferte omnem decimam in horreum, non nulli codices addunt, explicationis gratia, meum, sed perspicuus est idem sensus ex subsequentibus. Et sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas caeli, &c.*

Quanta autem fuerit haec, quae ex decimis colligebatur, frumenti, vini, & olei copia, vel ex eo facile poterit intelligi, quod decimis his atque primitijs aiebantur cum familijs suis, *triginta illa octo Leuitarum millia, qui numerati dicuntur à Dauid sub ipso regni Salomonis initio.* Sed quid opus est atriorum templi Salomonici magnitudinem aliunde ratiocinationibus inuestigare, cum eam disertis verbis Iosephus describat, nec aliam esse comperiamus ab ea quam Ezechiel describit, qui postquam ciuitatem vniuersam mensuratam fuisse ab Angelo retulisset, mox ad templum regreditur, dicens: *Per quatuor ventos mensus est murum eius vndique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, diuidentem inter sanctuarium, & vulgi locum. quam mensuram de alio quam de muro atrium Israel ambiente intelligi non posse, cuius esse poterit perspicuum, vt à nobis in eius explicatione demonstratum est.* Huic autem dimensionem atrij Israelis, latitudinem quoque atrij gentium subiungit alibi, sic inquit: *Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos quadrifariam per circuitum: & quinquaginta cubitos in suburbana eius per gyrum.* Quod si ab extimo gentium atrio, quod, vt infra videbimus, suis etiam porticibus cingebatur, computationem aggrediamur, cum quingentis cubitis muri, quem ambit, addit hinc quinquaginta, atque illinc totidem, erit vtique ipsum atrium gentium longum quaquaversum cubitos sexcentos, totidemque extenditur quae-

libet eius porticus. Iosephus verò porticus has mirificè

ATRIORVM
templi magni-
tudo inaudita.

TEMPLI
ministris haud
fecus, quàm
numerosis co-
pijs Ioam Re-
gem creauit
Ioiada, tyrannide
pulsa.
2. Paral. 23.
v. 5. 6. & 8.

SACERDO-
tes ministratu-
ri per totam
hebdomadam
in templo ma-
nebant.
Luc. 1. v. 33.

ZACHA-
riae constan-
tia.

2. Esdr. 13. v.
12. & 13.

OMNES
decimae Israe-
lis afferuaban-
tur in gazo-
phylacijs a-
triorum tem-
pli.

Ibid. v. 4. &
5.

Malac. 3. v. 8
& seq.

SOLVEN-
dis primitijs
ac decimis v-
beres fructus
promittit
Deus.

1. Paral. 23.
v. 3.

EZECHIEL
& Iosephus a-
tria templi ea-
dem magnitu-
dine definiunt.
Ezech. 42. v.
20.

Ezech. 45. v.
2.

PORTICVS
atrij gentium
longitudo, &
magnificentia.

Ioseph. 6. bell.
c. 6.

mirificè commendat à materia, artificio, magnificèntia, dimensionibus, ac tandem haec subdit: Omnis gyrus earum sex mensura stadiorum cum Antonia concludebatur. Est autem stadium ab Hercule constitutum pedum sexcentorum, quem morem Graecia deinde perpetuo tenuit. Quod si maior pedum numerus stadio datur à Censorino, decurtatis pedibus tribuendum id esse probatur ex Gellio. Qui quidem pedum numerus, si sublata tertia sui parte ad cubitos reuocetur, quadringentosefficiet: atque adeo Iosephus pro quadringentis cubitis semper stadium substituit. & singulas porticus sesquistadium longas esse indicat, qui quaternas sex mensurat stadijs. Quae etiam ratione porticus atrij Israelis metitur quoque, quarum latitudinem infra definitam fuisse ab Ezechiele ostendemus cubitis quinquaginta. Si igitur ex quingentis cubitis muri extimi hinc quinquaginta. illinc totidem subtrahas, reliqui erunt Israelis atrio quadringenti cubiti, actotidem cubitis in longum patebunt singulae porticus.

Censor. de die natali c. de spatio terrae.

A. Gell. lib. 1. not. cap. 1.

QVADRINGENTI cubiti stadium constituant.

Ezech. 40. v. 18.

ATRIUM Israel quadringentorum cubitorum.

Earum meminit iterum Iosephus, sic scribens: Tumulus erat petricosus, &c. Huius verticem, primus Salomon Rex noster muro circumdedit; radices quoque eius alio muro cinxit, &c. Hoc opus postquam aequatum est vertici, cavitatis quae erat murum inter & tumulum, expleta est, ut complanatis omnibus fieret area, & circumquadruporticus quatuor stadiorum circuitu, singulis lateribus inter duos angulos per stadia singula patentibus. Quae omnia in vniuersali vestigio infra apponendo perspicua sunt. Verum, quoniam longum esset huc omnia referre, quae hanc nostram sententiam confirmant, in quam vnà videntur conspirare omnia, quae toto hoc opere de templo, eiusque mensuris tradituri sumus, ne eadem hic iterum cogamur repetere, praetermissis ceteris, nonnulla breuiter percensebimus, quae citra controuersiam sunt, atque ita explorata, ut à cordato viro vix ac ne vix quidem negari posse videantur.

Ezech. 41. v. 1. & seq.

SANCTVM & sanctum sanctorum eiusdem mensurae in utroque templo.

Ezechiel sanctum mensurat, cum ait: *Et introduxit me in templum*, Hebraicè *החיתל* ha-che-cal, qua voce ferè semper sanctum significatur: ac post pauca subdit: *Et mensus est longitudinem eius quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum. Et introgressus intrinsecus mensurauit frontes, portam, & latera, ac subdit: Et mensus est longitudinem eius viginti cubitorum ante faciem templi, & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.* Quodnam aliud vel manifestius posset, vel firmiter exoptari testimonium? Ecce praecipuam templi partem, cuiusque ratione reliquae omnes & templi nomine, & religione censentur; siquidem hic propriè sedebat Deus super occasum, equitans super Cherubim: huiusque, & nomen, & mensurae, alijs similibus templi Salomonis mensuris ex aequo respondent. quis amplius audeat denegare hoc esse sanctum sanctorum, dicente Angelo, *hoc est sanctum sanctorum?* Quod si hoc ita est, ut verè est, vniuersam utique domum, ac singulas eius partes, ab adytis ad adyta egrediendo, licet contemplari, sanctum sanctorum aequè longum, latum, & altum cubitis viginti, sanctum latum totidem dupla longitudine, vestibulum longum viginti, latum vndecim, vel decem cum dimidio, quae mensura aliàs decem dicitur, atriaque in circuitu, interior alterum, alterum exterius. Quae omnia eisdem nominibus, locis, dimensionibus recensentur in templo Salomonis. quid ergo superest, aut quid obesse poterit, quò minus totum

A hoc aedificium illius Salomonici sit imago? Numquid licuit Angelo verè dicere, *hoc est sanctum sanctorum*, cum, ut supra probauimus, templum ipsum, atque adeo sanctum sanctorum non exstaret, sed visione tantum imaginationi Prophetae impressa haec omnia peragerentur, & non licebit nobis totum ipsum, quod vidit Vates, digito demonstrare, ac dicere, hoc est verum exemplar Salomonici templi? Sanè quàm pro eo, quod nobis, tam serio, tam diuturno labore, assiduis lucubrationibus hoc vnum meditantibus, fidei debetur, audeo affirmare, nullam reperiri apud sacros scriptores templi Salomonici mensuram, quae vel eadem, vel ab eadem non discrepans habeatur in Ezechiele descriptione. nullam contra apud Ezechielem inueniri posse, quae vel sacris historijs non referatur, vel certis Architecturae praeceptionibus ex ijs, quae ibidem referuntur, non probetur.

ANGELI exemplo templum hic Salomonis repraesentari affirmamus.

SIMILITUDO veriusque templi maxima.

Tandem ut hanc omnem disputationem vno verbo concludam, potuit quidem haecenus, ut initio dixi, à doctissimis viris dubitari, num Ezechiele templum imago fuisset Salomonici: at postquam vtrumque perspectum est, & ostensum vniuersas ac singulas vtriusque templi mensuras, in eandem conspirare mensuram & fabricam, dicendum est, vel alterum alterius, vel vtrumque eiusdem esse exemplum exemplaris. id verò exemplo quodam poterit esse manifestum. Nam si apud aliquem ex antiquissimis scriptoribus legeretur, sapientiam arbori conferri, quae, praeter alia aliarum arborum commoda, humanae vitae maximè necessarium praestaret hoc vnum, praedulcis aquae largissimum imbrem ac potum, quis quaeso arboris, atque elementi diuersissimam naturam considerans, non negaret, eiusmodi symbolo aliquam arborem referri, quam natura producat? vnusquisque verò optimus eius loci interpretes iudicaretur, cum attentius perpendisset atque explicasset, quàm aptè sapientiae commoda atque utilitates eo symbolo indicarentur.

Quod si quis simile quidpiam ostenderet, inter sapientiae fructus ab Ecclesiastico referri, is ad summum vsque fastigium peruenisse crederetur; sic enim habetur ibi: *Cibabit illum pane vitae & intellectus, & aqua sapientiae salutaris potabit illum*; hoc est, perfecte illum quasi mater arboris fructu nutriet, & reficiet arboris eiusdem imbre, pane inquam intelligentiae, quae vitam homini rationis participi praestet, & aqua sapientiae, quae reficiat, recreet, & terrenarum affectionum sitim pene extinguat; qua nimirum fiti interiora nostra cruciantur, exuruntur, & quasi ethica quadam febre extinguiuntur. Neque, his lectis, aut alijs eiusmodi, quisquam amplius de ea arbore inquireret, cum ad hoc vnum significandum videatur ab illo scriptore excogitata atque conficta. At postquam nos ipsi certa nostrorum ibidem commorantium relatione accepimus, & apud recentiores scriptores legimus, insulam quandam inter fortunatas esse, à ferro nunc denominatam, in qua nullum prorsus aquae genus reperitur, nulli fluij, nulli putei, nulli fontes visuntur, nullae desuper pluuiae cadentes, Dei tamen optimi ac beneficentissimi prouidentia factum est, ut ex arbore quadam aquarum copiam adepti sint incolae; exsudet enim quotidie summo crepusculo arbor illa stipite, ramis, folijs, rorem illi persimilem, quem nebula in aquas concreta stillare solet: quae

SAPIENTIAE pulcherrimum symbolum.

Eccles. 15. v. 3.

SAPIENTIA cibus pariter & potus.

Simon Maiol. colloq. 21. Ornetan. lib. 2. hist. c. 9.

ARBOR mira in insulis fortunatis.

quidem

quidem stillae, cum primùm sol exoritur, & non nihil incalescit, soluta prorsus circa arborem, nebula exsiccantur. Profluit tamen illo breui crepusculi spatio tanta salubris aquae copia, quanta & incolis superfit, & iumentis. Iam verò qui haec audierit, & credet, facilè etiam existimabit, scriptorem illum, quem initio huius exempli commemorandi definxit, hanc planè arborem significare voluisse, qua cognita, atque perspecta, quamplurima alia de sapientiae natura, & commodis intelligantur. Quia nimirum idem est animae cibus & potus sapientia, quae vna pascitur & potatur, deficientibus alijs omnibus fluminibus, puteis, pluuijs, ac fontibus, quarum aquae corpoream poterunt sedare sitim, animae nulla ratione. atque alia id generis quamplurima. Hoc ipsum nobis etiam accidisse facilè intelliget, quicumque ea, quae in exemplum finximus, cum illis conferat, quae certò affirmamus. Atque cum idem esse vtrumque aedificium ex vtriusque similitudine confecerimus, idem quoque esse, ex aptiori Ecclesiam significandi modo sequenti capite demonstraturi sumus.

VNVS POTUS sapientiae sitim animae sedat.

MAXIME DECEBAT

ECCLESIAM CHRISTI,

templi Salomonici aedificio

Ezechielirepraesentari.

Cap. X.

DVPLICI ratione retrahimur, duplici alia impellimur ad allegoriam hic explicandam.

ST fateor ab instituto nostro alienum, historiae explicandae mysticos admiscere sensus: tum quod impedimento esse facilè possent lectori historiae textum consecrari cupienti: tum vel maximè, quòd mysticos sensus eorum ferè omnium, quae modo secundum historiae veritatem tractamus, si Deo adiuuante vita superstes fuerit, seorsum explicare, atque reponere decreuimus. At quoniam non pauci reperiuntur, quos ea tantummodo delectant, quae ex latissimis allegoriarum campis decerpta sunt: eosdem rationes, & fundamenta ex ipso contextu, & Scripturae verbis, proprioque loci sensu desumptae minimè tangunt, nisi illis ipsis, quas consecrantur, translationibus admisceantur. Ac praesertim quoniam multa nobis opponunt, quibus triumphum iam agere videantur, ideo non nihil hic de huius visionis propria ratione agemus, vt ijs omnibus satisfecisse, aut saltem satisfacere voluisse videamur.

Opponunt igitur vel in primis argumentum, quod reliquorum caput esse videtur, ac fundamentum. Negant enim, Ezechielis visionem, templo Salomonis similem fuisse, quòd Ecclesiam Christi repraesentatura ostendebatur, non autem templum. Qua in re firmum vtique ar-

Explan. Tom. 2. Par. 2.

gumentum excogitassent, si pariter ostendissent, tam longè diuersum fuisse Salomonicum templum ab Ecclesia, vt eam nulla ratione exprimere posset: atque adeo, quòd Ecclesiam Christi referret apud Ezechielem templum, non posset Salomonici, illud exemplar esse, sicut neque hoc illius. Sed cum longè aliter se res habeat, atque hoc quòd verum non est, confirmari rationibus minimè possit, illud etiam verum non esse conficietur, quòd totum huic nititur fundamento. Quapropter illud quòd verum est, & ab omnibus receptissimum, in primis statuendum est; deinde ostendendum, visionem hanc tunc maximè Ecclesiam Christi repraesentare potuisse, cum viuum Salomonici templi referret imaginem. Fuit quidem Salomonis templum Ecclesiae symbolum. Triumphanti confertur à Sancto Gregorio: qui cum caelestem patriam Hierosolymam dici pluribus confirmasset, haec subdit: Figuram autem huius ciuitatis illud Salomonis templum gestauit, in cuius aedificatione lapidibus exstructa, mallei sonus auditus non fuit. In sacris enim aedificijs permansuri, adhuc foris per flagella tundimur, vt templo Domini postmodum sine aliqua percussione disciplinae disponamur; quatenus quidquid in bonis superfluum, aut distortum est, modo percussio refecet, & tunc sola in caelesti aedificio in concordia veritatis liget. Nec mirum si templum eadem ciuitas dicatur, quae etiam tabernaculum dicitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Haec à Sancto Gregorio. Sanctus verò Ioannes Chrysostomus Ecclesiam, dum in praesenti vita peregrinatur, comparat tabernaculo; cum autem in aeterna permanserit, templo. Tabernaculum, inquit, Moyses, & templum Salomonis ferebant imagines & figuras duarum Dei Ecclesiarum, Christi: eius quae est in mundo, & eius quae est in caelis. Ecclesiae, quae est in mundo, imago est Moysis tabernaculum: Ecclesiae autem, quae est in caelis, templum quòd est in monte. Duae Ecclesiae numero, vna autem modo fidei. De ea quae est in mundo, dicebat Dominus: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Et de caelesti Apostolus: *Accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Ierusalem caelestem, & ad multorum millium Angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in caelis.* Haec Sanctus Ioannes Chrysostomus. Eucherius futuram quam inquirimus, & praesentem quam incolimus, Ecclesiam eodem templo significari confirmat, haec scribens: *Domus Domini, quam aedificauit Rex Salomon in Hierusalem, in figura facta est sanctae vniuersalis Ecclesiae, quae à primo electo vsque ad vltimum, qui in fine mundi nasciturus est, quotidie per gratiam Regis pacifici sui, videlicet Redemptoris, aedificatur; quae partim adhuc peregrinatur ab illo in terris, partim, euasis peregrinandi aerumnis, cum illo iam regnat in caelis. vbi peracto vltimo iudicio, tota est regnatura cum illo.*

Ea igitur Ecclesia Christi, quae, quòd partim peregrinetur à Domino, partim regnet cum eo, duplex dicta est à Chrysostomo, vna eademque meritò dicitur ab Eucherio. Eiusdem praeterea diuersa tempora, naturae, legis, & gratiae, eleganti portarum templi comparatione indicauit Angelomus: Templum namque, inquit,

OPPONUNT nobis Ecclesiam Ezechielis templo significari, quasi vero non etiam Salomonis.

TEMPLVM Salomonis Ecclesiae symbolum.

S. Greg. expla. vlt. v. psal. 50.

Apoc. 21. v. 3. S. Ioan. Chrys. tom. 1. bom. in psal. 14.

TEMPLVM caelestis pariter ac terrestris Ecclesiae symbolum. Matt. 16. v. 2. Heb. 12. v. 22. & 23.

Eucher. in lib. 3. Reg. 7.

DIVERSA Ecclesiae tempora portis templi significantur. Angelom. in 3. Reg. c. 6.

inquit, erat conuersum ad Orientem sicut tabernaculum; habebatque ostium porticus ab Oriente, contra ostium templi, iuxta quod historicus Iudaeorum Iosephus apertissime docet, ita ut sol aequinoctialis oriens, directis radiorum suorum lineis per ostia tria, porticus videlicet, templi, & oraculi, arcam testamenti perfundere posset. Quia verò templum sanctam Ecclesiam designat, porticus, quae erat ante templum, & propior, lucem solis accipere solebat, quid apertius quàm illam eius partem, quae Dominicae incarnationis tempora praecessit, typicè denuntiat: in qua sunt Patriarchae & Prophetae, qui orientem huic mundo solem iustitiae primi susceperunt, & nascenti in carne Domino testimonium, siue viuendo, siue praedicando, siue nascendo, siue etiam moriendo praebuerunt? haec ille. Sed quid plura oportet recensere, cum prius nos oratio cum voce sit destitutura, quàm sanctorum virorum in nostram sententiam conspirans auctoritas? Maneat igitur firmum, atque inconcussam hoc primum fundamentum, cui toto tota huius disputationis moles committi, in nitiq̄ue possit.

TEMPLIO
Salomonis Ecclesia demonstratur Ezechiel.

Iam verò si ostensa templi cuiusdam imagine Ecclesiae mysteria sacrosancta reuelare decreuerat Deus Ezechiel, quare non imagine Salomonici? An quia hoc minimum fuit, illud verò magnificentius? at in illis omnibus partibus, quae praecedenti capite recensuimus, aequalis est vtriusque mensura, & reliquas toto opere ostendemus, eiusdem propemodum esse structurae, parisi quoque magnificentiae. An quia quod minus aptè Salomonicum repraesentabat, Ezechielicum debuit pressius indicare? at id dedecet maximè diuinam sapientiam illius architectricem, cuius ineffabili prouidentia, & consilio inuenta omnia & singula membra, ratio, mensurae, ordo, omniaque aptissime ad repraesentandum disposita, delineata, exstructa, dicente Dauid. *Omnia (inquit) (loquebatur autem de descriptione, lineis, ac scripto tradita) venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem omnia opera exemplaris*, quae, planè à nobis explicabuntur infra. An quia Salomonicum templum, lapide, ligno, ferro, auro, aere, argento, eiusque generis terrenis rebus constans, minus aptum videretur ad indicandam Ecclesiae dignitatem, quae tota caelestis est, ita ut ipsius caput Christus Dominus, etiam dum hic degit, eam Regnum vocet caelorum, quod simile dicit esse *decem virginibus, quarum quinque erant fatuae, quinque prudentes: & sagenae missae in mare, & ex omni genere piscium congreganti*? Audiant huiusmodi disputatores sanctissimum Hieronymum, qui ipsis lapidibus ac lignis, non tam templum, quàm templi imaginem exstructam fuisse constanter affirmat. Moyses, inquit, in tabernaculo, & Salomon in aedificio, non veritatem tentorij & templi, sed similitudinem, figuramque fecerunt: ut per haec, quae minora sunt & terrena, ea quae in caelestibus, & in spiritali aedificio sunt, intelligere possimus. Venerabilis etiam Beda eandem videtur confirmare sententiam, haec scribens: Quod etiam mystica veteris instrumenti historia nobis insinuat, quando vel Moyses tabernaculum, vel templum Domino Salomon in sanctae Ecclesiae typum condidit. Quae sapientissimorum doctorum verba, cum aedificium illud totum vmbra fuisse testentur

1. Paral. 28.
v. 29.

Matth. 25. v.
1. & cap. 13.
v. 47.

SALOMON
potius Ecclesiae similitudinem, quàm verum templum exstruxit.

S. Hier. lib.
13. com. in Ezech. c. 42.

Beda homil.
in dedic. Eccles.

A eorum, quae per Christum fabricantur in nobis, philosophari nos docent, atque inuestigare modum illum significandi aptissimum, quem illud materia constans templum sortitum est.

In finitibus propemodum partibus aedificium illud corporeum, visibile, atque omnibus manifestum Ecclesiam Christi repraesentare potuit: primum, quia Ecclesia haec, quamuis caelestis & diuina sit, quod ad instituta, leges, spem, praemia: quamuis etiam caelestes complectatur hierarchias, iuxta illud Seruatoris nostri testimonium: *Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor*: tamen non tota incorporea & inuisibilis est, cuius lapides nos sumus, *super aedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*, qui omnes, homines fuerunt, corpore & anima similes nobis, donis & gratia multo maiores: *ipso summo angulari lapide Christo IESU: qui quidem Christus Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*: nec tantum ipsum caput verum, qui est Christus, voluit esse visibile, dum habitauit in nobis, nobiscumque conuersatus est, verum & Vicarium suum Petrum reliquit in terris, cuius legitimos successores semper venerata est sancta mater Ecclesia, quae nunc sanctissimum dominum nostrum Clementem Octauum, Christi Domini scepra gloriosa, & potestatem gerentem, qui que illum ad viuum repraesentat, veneratur, & colit, quotidieque illum & videt, & affatur, eiusque oracula haud secus quàm diuina suscipit, seruat, exsequitur. Quae omnia quis non videat, quàm aptè, quamque nostrae intelligentiae magis proportionata cernantur inuisibili templi signo, quàm in solo imaginario?

Accedit quod Ecclesiae firmitas, & magnificentia Salomonicis illis fabricis veris, solidis, marmoreis, quarum solidam, ac perpetuò duraturam stabilitatem binis illis aeneis columnis, quasi quibusdam hieroglyphicis litteris significare voluit Salomon, aptissime repraesentabatur; atque adeo haec eadem aedificia menti Prophetarum obiecta aptius sanè explicarent haec, atque his similia Christi mysteria; quae, sola visione imaginaria nihil corporeum repraesentante non ita planè indicari posse viderentur. Hanc porro firmitatem & celsitudinem Ecclesiae, situs quoque templi Salomonici, supra celsissimum montem exstructi, indicabat: quare non templi modo, & singularum partium eius meminit Propheta, verum etiam montis. Montem porro, cui Ecclesia insidet, describit Isaias cum Michea, verbis illis, quae quoniam non parum lucis huic disputationi afferre possunt, attentius perpendenda sunt: *Et erit, inquit, in nouissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles*. Singulis pene verbis singula continentur mysteria. Tempus namque aduentus Christi dicitur nouissimum, nouissimi dies, fines saeculorum. Quae verba etiam ipsi Rabbinii ad tempora Messiae referenda esse confirmant: ea verò verba aeternum duraturum nouum hoc testamentum indicant. Tempora namque, quibus iuxta naturae inditam à Deo viuendi normam degebant primi illi generis humani parentes, alia subsecuta sunt tempora legis, tabulis scriptae, quae voluntatem Dei indicabat, & viam qua ad vitam tendere possent mortales. Tandem post haec secuta sunt

Ioan. 10. v.
16.

ECCLESIA
Christi & caelestis, & visibilis.

Ephes. 2. v.

20.
Ioan. 1. v. 14

VISIBILIS
Ecclesia visibili templo aptissime repraesentatur.

ECCLESIAE
firmitas marmoreo aedificio exprimitur.

ECCLESIAE
celsitudo templo innuitur supra excelsum montem exstructo.

Isai. 2. v. 2.
& Mich. 4. v. 1.

NOVISSIMA
Ecclesiae tempora quae dicantur.

nouissimi-

nouissima haec gratiae tempora, quae vitam docent consequi, ac praestant aeternam: haec vero nulla alia tempora consequentur, sed sola aeternitas cum his temporibus annectetur, quae propterea nouissima dicuntur. Atque hoc idem notant bina sequentia verba, *praeparatus*, Hebraicè נָכֵן nacon, à verbo נָכַן cum, quod verbum parare significat, praeparare, firmare, stabilire, confirmare, ratum facere, perficere, constituere, decernere. Sic in psalmo: *Ipsè, inquit, super maria fundauit eam terram, & super flumina praeparauit, firmavit, stabilem fecit eam.* idem bis repetit hymnographus. Et Anna item prophetissa. *Ipsi praeparantur, inquit, cogitationes*, hoc est, ab ipso tantum cogitationes firmantur, & ad cupitum felicem exitum perducuntur; & ideo nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes, vobis ipsis faustos exitus promittentes absque eo, cuius ope deficiente, vanae sunt omnes hominum cogitationes, & infelices exitus sortiuntur: Et iterum in psalmo: *Praeparans, firmans, stabiliens montes in virtute sua.* Hanc enim eandem stabilitatem, quasi iure suo partam, ex quo fundati sunt, habere videntur montes, nec tantum, sed & celsitudinem, quorum est proprium, vallibus, campis, ac reliquis omnibus terrae partibus eminere. Vtrumque verò indicare videtur ipsa montis figura, quam si tetrahedro mathematicorum prima, ac simplicissima regularium corporum figura conferamus, firmitas planè, ac celsitudo conspicua erit. Constat enim tetrahedron quatuor paribus triangulis aequilateris, ac totidem pyramidalibus angulis, quare vtrumque iaciatur, basim vnam stabilem figit, ac vnum semper erigit angulum, quae omnia explicat idem Propheta, subdens: *in vertice montium, & eleuabitur super colles.* Haec igitur, quae Ecclesiae Catholicae propria sunt ornamenta, qua alia ratione melius poterunt indicari, quam ipso Salomonis templo, in summitate montis Moria, aedificato?

Sed alia sese nobis offert manifesta ratio, propter quam corporeo potius templo, quam solo spirituali mysteria Christi & Ecclesiae indicarentur. Nam cum Sanctus Paulus, dum sollicitè hortaretur Colossenses, vt in Christo ambularent, cuius susceperant fidem & baptismum, interim hanc templi persequitur allegoriam: *Radicati, inquit, & superaedificati in ipso, & confirmati fide.* & post pauca subdit: *Quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Quem locum haud aliter interpretatur Sanctus Remigius, quam supra relatus Augustinus: eius tamen verba referre operaepretium duxi, tum vel maximè, quoniam, ad nostram sententiam confirmandam, maximi faciendae sunt: Non dicit, inquit, ideo corporaliter, quod ipsa diuinitas sit corpus, licet quaedam substantia sit viuua, sed corporaliter posuit, pro eo quod est veraciter, substantialiter, pleniter. Aliter enim habitat in singulis electorum, aliter in Christo, quia illis datur spiritus ad mensuram, in illo autem pleniter habitat. Habitauit enim in Salomone per sapientiam, in Daniele per castitatem, in Prophetis per sanctitatem, in Moyse per mansuetudinem, in Christo verò per omnem virtutem, & innocentiam. Aliter, *corporaliter*, id est, sicut in templo suo, quia habitatio diuinitatis rotius corporis Christi fuit, plus enim habitauit in illo, quam in templo Iudaeorum. Haec San-

ctus Remigius: quae maximè consonant ijs, quae post pauca subduntur ab Apostolo cum eiusdem Remigij explicatione: *Quae sunt, inquit, umbra futurorum*, subaudi omnia superius dicta de cibo & potu, quae in lege habentur, umbra sunt illarum rerum, quae in Christo, & in Ecclesia completa sunt, & complentur. *Corpus autem Christi*, id est, veritas, & corpus illarum vmbrarum Christus est, & Ecclesia: haec Sanctus Remigius. Quòd si antiquum illud Salomonis templum cum omnibus suis ornamentis, ministris, ac sacrificijs umbra fuit: Christus verò & Ecclesia illius vmbrae corpus, quis non videat an consonet, vmbram corpoream fingi, corpus umbra tantum pingi? Teneamus igitur necesse est id, quod rationi maximè consentaneum videtur, eodem Salomonis templo & Christi corpus, & Ecclesiam significari, eodemque Ezechieli in visione ostenso, ea quorum symbola erant in templo, opere complenda esse & veritate, promitti. Hoc enim maximè decebat diuinam veritatem ac fidem, vt qui Ecclesiae instaurationem per Christum faciendam saepe promiserat, sub nomine reparationis & reaedificationis Hierosolymitani templi, vrbis, aut tabernaculi, in eadem continuo persisteret allegoria. Nam si alterum ostendisset exemplar à priori diuersum, ad cuius normam aedificaretur Ecclesia, iam tunc, vel priorem pollicitationem opere completam non fuisse, existimare possent legentes, vel aliam Ecclesiam institutam ab ea diuersam, quae prius promittebatur: cum ab vtroque piaeruditaeque aures abhorreant.

Factam verò fuisse promissionem Ecclesiae aedificandae, sub templi ac domus Dei nomine, etiam antequam aedificaretur, constat ex eo, quod Nathan Propheta Dauidi respondit, de domo Dei aedificanda sedulo cogitanti: *Haec dicit Dominus: numquid tu aedificabis mihi domum ad habitandum? quasi dicat, minimè. Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. Ipse aedificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium &c. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum, usque in aeternum.* Hanc tam grandem promissionem, qui putat in Salomone completam, (inquit Eucherius) multum errat. Quod, inquit Angelomus, de Christo Domino, qui ex semine eiusdem Dauid secundum carnem nasci dignatus est, intelligere & credere pium est. Cuius regnum in sempiternum iugiter perseuerat: cuius domus, hoc est, Ecclesia Catholica, fidelis coram eo usque in aeternum permanet. Rupertus: Maestas, inquit, dictorum, atque sensuum omnino prohibet hanc de alio quolibet intelligi, quam de Christo vnico filio Dei, & filio Dauid: secundum diuinitatem Domino Dauid, secundum carnem autem filio Dauid. Cuius enim nisi huius thronum firmavit Deus usque in sempiternum? aut de quo alio aliquando dixit, aut dicere debuit. *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?* Igitur larga & admiranda vicissitudine, dum vilis & abiectus homo immenso & incomprehensibili Deo domum manufactam aedificare cogitat, Deus contra, quod homini impossibile erat, eidem domum aeternam, in qua veraciter & ipse Deus inhabitet, aedificaturum se pronuntiat. sic enim

Colos. 2. v. 17
TEMPLUM, quod fuit umbra corporis Christi, hoc decuit repraesentari.

IDEM MAXIME DECUIT diuinam fidem ac veritatem.

2. Reg. 7. v. 5
12. 13. & 16.

Euch. & Angelon. in lib. Reg.

ECCLESIA Christi sub templi nomine promittebatur.

Rup. 2. Reg. c. 30.

PRAEPARARE, id quod firmare.

Psal. 23. v. 2

1. Reg. 2. v. 3

VANAE absque Deo hominum cogitationes infelices sortiuntur exitus.

Psal. 64. v. 4

Coloss. 2. v. 7 & 9.

Sup. c. 4. b. u. ius lib.

S. Remigius super epist. Pauli.

QUIA IN Christo habitatio diuinitas corporaliter, corporali templo repraesentatur.

CORPORALITER, id est, per omnem virtutem.

Propheta loquitur : Praeditique tibi Dominus, scilicet Pater, quod domum tibi faciat Dominus, scilicet Patris Filius. Et reuera domus Dei, quae sancta est Ecclesia, ipsa est domus Dauid, in qua Pater Christi Deus secundum diuinitatem, Dauid autem pater Christi nominatur secundum carnem. Qui quidem locus sic explicatus alium quoque explicare videtur, in quo apud Amos Prophetam facta est similis promissio, quam opere completam retulit Sanctus Iacobus Apostolus, sic inquit : *Viri fratres audite me : Simon narrauit quemadmodum primum Deus visitauit sumere ex Gentibus populum nomini suo, & huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est : Post haec reuertar, & reaedificabo tabernaculum Dauid quod decidit, & diruta eius reaedificabo, & erigam illud, & quae sequuntur. Quibus verbis ipse Iacobus Apostolus aperte testatur de Ecclesia aedificanda fieri promissionem, quae sub templi instauratione promittitur, vt perspicuum est legenti, diruta tabernaculi aedificanda esse, vel vt legimus apud eundem Amos, reaedificandas esse aperturas murorum eius, & ea quae corruerunt, instauranda.*

Templum autem tabernaculum dicitur, vt alias saepe solet Mosaicum tabernaculum templum dici, & templum tabernaculi nomine censerit, vt bene notat Sanctus Ioannes Chrysostomus : Dauidis vero dicitur, vel propter Ruperti supra allatas rationes, vel quod Dauidi, vt paulo ante vidimus, promissa fuerat haec instauratio; quasi dicat, tabernaculum illud, siue templum, Dei domus, quae olim Dauidi instauranda promittebatur, tandem aliquando, Deo Optimo, fideli, ac vero disponente, a Dauidis filio instaurabitur. Quod ipsum ab Angelo quoque Beatissimae Virgini & praeditum, & magis ac magis explicatum fuit, dicente : *Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur : & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid Patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.* Idem enim omnino significat sedes Dauid, quod tabernaculum, seu templum Dauid, a Salomone in imagine exstructum : idem reaedificare, vel suscitare, quod dare sedem, ac dominandi potestatem, quae, perditis possessoribus, pene interierat : idem reaedificare scissuras, & erigere illud, quod regnare facere in aeternum, quodque regni eius nullus sit futurus finis. Quae omnia ad gloriosissimum Christi regnum significandum proponuntur, quod non in vna Iudaea continebatur, sed ad Gentes se extendebat, nationes, regna, terminos, atque ditiones : cuius latitudo terras omnes, ac maria comprehendat; longitudo perpetuam indicet, & numquam interituram durationem; profunditas inferna penetret; celsitudo caelestes ipsos orbis exsuperet.

Quod si tam admiranda promissio, toties repetita sub figura & nomine templi, tanto tempore ante Ezechielem facta est; neque ab alijs tantum Prophetis, sed & Christo Domino Prophetarum omnium maximo vsurpatur, qui salutarem suam mortem, viuificam suam sepulturam, gloriosam suam resurrectionem templi vastitati, ruinae, & instaurationi non dubitauit conferre, quidni Ezechieli Prophetae haec eadem, atque alia eiusmodi quamplurima templi nomine atque mensuris indicaturus Dominus, non eodem id faciat templo, sed alio denuo excogitato, & alijs omnibus Prophetis ac Patriarchis inaudito?

A Sed dices, non vno atque eodem symbolo Deum in explicandis diuinis mysterijs vt solitum : videmus enim, resurrectionis mysterium nunc templi instauratione, nunc vero Ionae signo manifestasse. quod & alias saepe fecisse compertum est. At quamuis id Deus Optimus praestare plerumque soleat in alijs mysterijs, aedificationem tamen Ecclesiae ita voluit perpetuo templi illius Hierosolymitani symbolo indicari, vt illud semel exstructum, quamuis propter peccata in eo admitta deformari meruerit a Chaldaeis, tamen illud omnino subuerti, atque ex hominum memoria aboleri numquam permiserit, sed instaurari praeceperit, donec Ecclesia Catholica Christi sanguine adulta, & Apostolorum praedicatione per totum terrarum orbem diffusa, vbique gentium, & in perpetuas aeternitates omnibus hominibus, angelisque ostenderet, fidelissimum Deum ea omnia opere complexisse, nobisque liberaliter praestitisse, quae illius templi fabrica, singulisque eius partibus, dimensionibus, ornamentis, thesauris, ministris, sacrificijs, atque alijs praesignabantur.

Haec vero omnia non modò probantur euentus, verum ita quoque quasi diuino decreto stabilita fuisse, indicare videtur Sanctus Ioannes Chrysostomus, haec scribens : Salomonis autem templum in monte fundatum, in vno loco stabat immobile, & quod nullo modo poterat labefactari, donec fuit templum Dei. Sanctus etiam Athanasius idem confirmans addit, tunc labefactari oportuisse, cum figura completa fuit. sic enim habet : atqui priscum illud templum lapidibus, & auro constructum fuit, vt pote figura, quod superueniente veritate exoleuit, cuius, secundum Saluatoris vocem, ne lapis quidem super lapidem mansit, qui non sit disturbatus. haec sunt Athanasij verba. Sed & his addendum duxi, quod maximè decuit Ecclesiam Christi vno eodemque symbolo perpetuo indicari. Qua enim alia ratione aptius praesignari posset, hanc vnam Ecclesiam eandem perpetuo duraturam ab origine mundi vsque in perpetuas aeternitates, nisi vnus eiusdemque aedificij idea, delineatione, fabrica, non verò diuersis? Propterea enim Sapiens templum in monte aedificatum, & a se Dei iussu exstructum, similitudinem dicit esse tabernaculi sancti Dei, quod praeparauit ab initio. Quia, vt nos latè suo loco prosequemur, totum hoc rerum omnium domicilium, quod Deus sibi condidit ab initio, & templum, hominem nimirum, quem inhabitandum susceperat Deus, & in quo ferè rerum vniuersa continebatur summa, ita diaboli malitia, atque inuidia deformauit peccatum, vt iam non esset amplius a Deo inhabitandum. Quae omnia, vt ait Paulus, instaurare decreuit in Christo Filio aeternus Pater, quod, exstructa & vnita sibi Ecclesia, praestitit Saluator noster I E S V S Christus, nec sine mirabili artificio, ac rerum omnium consensu. Nam primum tabernaculum fieri praecepit, in quo partes aliquae, mundi totius instaurandi per Christum vmbra quandam referrent; deinde mundi, tabernaculi, & Ecclesiae magis expressam imaginem fieri mandauit Salomonis templum, quod, vt dixi, perdurare iussit vsque ad ipsam Ecclesiam exstructam, hominem integritati restitutum, & mundum totum in Christo instauratum. quae cum peracta sunt, mox templum fuit dirutum, eiusque fundamenta euulsa, nec non mons, cui insidebat, Iosepho teste, abscissus,

vt notum

Act. 5. 1. V. 13. & seq.

Amos 9. V. 11.

INSTAURATIONE tabernaculi & templi Ecclesiam ex Gentibus indicat.

S. Ioan. Chryf. sup. psal. 14. tom. 1.

Luc. 1. V. 32. & 33.

SEDES, TABERNACULUM, domus, regnum Dauidis, Ecclesia est.

TEMPLI huius longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum.

Ioan. 2. V. 19

QVARE Deum templum numquam deleri omnino permiserit ante aduentum Christi.

S. Ioan. Chryf. tom. 1. hom. in psal. 14.

Athanas. Orat. 5. cont. Aria.

VNA ECCLESIA symbolo eodem perpetuo significatur.

Sap. 9. V. 8.

Ephes. 1. V. 10

MVNDVS, tabernaculum, templum, Ecclesia similia sunt.

TEMLVM tandem euer-
titur, vt con-
stet, ea omnia
completa esse,
quae templo
significaban-
tur.

ECCLIE-
fiam Christi
per omnia
tempora, & lo-
ca propagan-
dam bene in-
dicat templum
vnum.
2. Machab. 3.
V. 2.

vt notum sit omnibus gentibus, ea omnia com-
pleta esse, quae templum illud sui ipsius exemplo
praemonstrabat. quod sanè templum non am-
plius sit aedificandum, ne perfidi Iudaei decipian-
tur, inani delusi spe eius videndi templi, quod id
omne iam praestitit, ad quod fuit exstructum,
essetque deinde inane, & nullis vsibus seruiens,
ac propterea non amplius est aedificandum.
Quapropter sicut alterum alibi templum nec an-
te illud, nec illo manente, neque post eius vasta-
tionem exstrui permisit Deus; ita neque alterius,
ab hoc diuersi similitudine, esse debuit Eccle-
sia Ezechieli demonstrata. Immo verò, vt hoc
vno verbo totam hanc disputationem absoluiam,
maximè decuit Ecclesiae Catholicae amplitudi-
nem, quae totum terrarum orbem erat peruaga-
tura, quo eadem esse ab omnibus nationibus, ae-
tatibus, ac gentibus probaretur, vt vno illo au-
gustissimo Salomonis templo praesignaretur,
quod à Regibus & Principibus summo honore
dignum ducebatur, & maximis muneribus illu-
strabatur, vt retulit Machabaeorum historia. Sed
ne plus nimis excrescat hoc caput, hoc idem alijs
quoque rationibus sequenti capite confirman-
dum esse arbitrati sumus.

SALOMONIS TEM

PLVM VIDIT EZECHIEL,

quod Christi resurrectionem

indicaret, instaurandum.

Cap. XI.

R D O ipse disciplinae postula-
re videbatur, vt huius disputa-
tionis initio, Prophetae, quem
explicamus, institutum, vel vt
verius dicamus, Spiritus san-
cti prophetiam dictantis fi-
nem propositum explicaremus. Sed quoniam ex-
plicandum fuit prius, quid hac visione Prophe-
tae ostensum fuerit, postquam id aliqua ex parte
demonstratum est, de fine visionis exponendo
cogitare oportet, ex quo magis, ac magis confir-
mabitur, Salomonis templum ostensum fuisse E-
zechieli. Sanè pro ea veneratione, qua diuina
omnia prosequuntur scripta pij viri, aliquid ma-
gnum hac tam celebri Ezechielis visione conti-
neri facilè iudicabunt, etiam si, quid illud sit, loci
difficultate praepediti nondum percipere potue-
rint. Neque leui quadam causa existimabunt

NON LEVI
sed grauisima
causa prophe-
tiam hanc scri-
bi praecipit
Deus.

Rom. 15. V. 4

diuinam prouidentiam haec scribi praecipisse,
sed summo quodam praeclearoque proposito fine.
Idque sibi facilè persuadebunt, tum quod per-
uulgato philosophorum axiomate, Deus & na-
tura nihil faciunt frustra; tum vel maximè, quod
Pauli verba suspiciunt, dicentis: *Quaecumque
scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt
per patientiam, & consolationem scripturarum
spem habeamus.* Et quamuis haec verba aliqui
ad vnum tantum sacrae Scripturae locum, paulò
ante citatum referant, non tamen negandum est,
veram esse communem sententiam, quae de vni-
uersa Scriptura sacra, ac singulis eius partibus
intelligenda censet. Atque adeo ex Scripturis

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A sacris triplicem licet decerpere fructum, doctri-
nam, patientiam, consolationem; qui quidem
mirifici fructus cum in alijs, tum in hac Ezechie-
lis visione leguntur vberim, lectissimi que. Hic
enim docemur, & quotidie addiscere possumus
admiranda quaedam Christi, Ecclesiaeque my-
steria, quibus in fide magis, ac magis instruamur,
& vt legit ibidem Ambrosius, confirmemur. Ad-
hibita igitur plena diuinis promissionibus fide, in
spem erigimur, fore vt aliquando mirifica illa cae-
lestis patriae palatia incolenda ingrediamur. Quae
sanè spes, quo ardentior & firmior fuerit, eo ma-
gis, dilata, affligit animam, vt ait Sapiens. Ex ip-
sa verò Ezechielis contemplatione patientia ori-
tur praesentis exilij tolerandi. siquidem non erit,
opinor, qui tam diu duraturam sibi polliceatur
praesentis vitae vsuram, quam diu dilatatum est
Hebraeis huius prophetiae complementum.
Templi illius instaurationem post sex & quinquaginta
ab hac promissione annos completam à Zo-
robabele fuisse certò scimus, nec tantum, sed &
ipsa vmbrae illius veritas Christus Dominus, li-
cet post longa saecula, iam tandem aduenit. post
cuius aduentum saecula transacta sunt sexde-
cim, & eo amplius, ex quo iam omnia completa
sunt, quae promiserat Deus, neque iota vnum,
aut vnus apex ab hac praeterijt visione: omnia
enim opere completa sunt. Ex quo maxima fide-
libus cunctis oritur in ipsis etiam tribulationi-
bus consolatio.

Verum haec omnibus sacris eloquijs videntur
esse communia. Sunt fateor. At qua ratione huic
visioni conueniant, peculiare est, vt ostendimus.
Sed adhuc aliquis huius visionis proprius finis, vt
proponatur, exquiratur. Ego verò nullum alium
ad rem magis accommodatum proponere me
posse putavi ab eo, quem Sanctus Euangelista,
Ioannes indicat, cum Christum Dominum retu-
lit templi à Iudaeis soluendi, & à se tribus diebus
excitandi, proposuisse parabolam, qua mortem si-
bi Iudaeorum calumnijs, ac summa malitia infe-
rendam, & vitam post triduum infinita sua virtu-
te, ac potestate resumendam esse indicaret. Haec
enim subdit: *Cum ergo resurrexisset à mortuis,
recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, &
crediderunt Scripturae, & sermone quem dixit Ie-
sus.* Cuius explicationem loci, ipsis Maldonati
verbis, quod erudita, & è re nostra sint, apponere
non dubitavi. Venit, inquit, illis in mentem, vi-
so resurrectionis euentu, huius verbi Christi:

*Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo
illud, intellexeruntque corporis sui resurrectio-
nem significare voluisse.* At enim quid opus e-
rat, vt id hoc loco Ioannes diceret, quod sine cau-
sa videri potest discipulorum stupiditatem incu-
sare? Voluit, opinor, indicare, de industria Chri-
stum tam obscurè locutum fuisse, vt ne ipsi qui-
dem eius discipuli, donec euentum perspexer-
unt, intelligere potuerint. Haec ille. Ego ve-
rò quamuis certum esse existimem, discipulos,
quae Christi verba, dum dicerentur, non intel-
lexerunt, eadem euentu probante plenè perci-
pere, ac proferentis mentem pene perspicere
potuisse: id tamen neque discipulorum stupidi-
tati, neque verborum Christi difficultati ad-
scriberem, sed mysterio, quod nunc inquiri-
mus. Solet enim diuina sapientia quaedam ver-
ba ita maturè proponere parabolis obiecta, quae
non nisi statuto tempore intelligantur. Haud
secus quam Reges, aut maximi duces solent mi-

TRIPLE X
sacrae Scriptu-
rae fructus, do-
ctrina, patienti-
a, consolatio.

Ambr. in e-
pist. ad Rom.

PATIENTIA
ad praesens to-
lerandum exi-
lium.

FINIS PRO-
phetiae idem,
qui à sancto
Ioanne propo-
nitur in Euan-
gelio.

Ioan. 2. V. 22

Ioan. Mald.
in Ioan.

OBSCURA
Christi verba
tunc intelli-
gunt discipuli,
cum rerum e-
uentu proban-
tur.

REGVM aut ducum litterae in statum diem occlusae.

Joan. 16. v. 12. & 13.

Hilar. apud Maldonatum Ioan. 6. v. 12. SPIRITVS sancti magisterium vsque ad faeculorum finem duraturum est in Ecclesia.

Ioan. 2. v. 22

SCRIPTVRIS ac verbis Christi quare credidisse dicantur Apostoli.

Euthym.

SCRIPTVRIS & verbis Christi credunt, quod haec ad aliquam antiquam scripturam respicerent.

nistros suos ad aliqua peragenda negotia aliquò mittere, quae quoniam ante statutum tempus aut locum vulgari nolunt, sed à cunctis, ab ipso etiam ministro celari, totum negotium obfignatis litteris claudunt, praecipientes tamdiu occlusas manere, donec ad statutum locum, aut diem ventum sit, quo eas iubeant aperiri. Hunc autem antiquum Dei Optimi morem, eiusque rationem praeclarissimam innuit Christus Dominus, illis prolatis ad discipulos verbis. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Quo loco multa mysteria, quae à Christo reuelata non sunt, Spiritu sancto doctore cognouit Ecclesia, nec tamen omnia simul, aut manifestata sunt, aut manifestabuntur, sed ordine, ac dispositione quadam, vt aetate crescens Ecclesia, scientiae incrementa suscipiat. rectè enim dixit Hilarus (quamuis sensu alio) sicut Christus olim, ita nunc Ecclesia aetate crescit, atque sapientia. Non enim est cum Apostolorum vita finitum Spiritus sancti magisterium: Doctor pro se à Christo Ecclesiae datus est, & donec ipse ad iudicium, id est, ad colligendam Ecclesiam veniat, eius est duraturum munus. Illud verò sententiam, quam tuemur, maximè videtur confirmare quod subdit praecedenti loco Sanctus Ioannes Euangelista: *Et crediderunt discipuli Scripturae & sermoni, quem dixit IESVS: hoc est, crediderunt eum hoc idem pronuntiasse, quod euentus probauit, mortem videlicet, ac resurrectionem. Quid autem est, quòd Euangelista verbum illud, Scripturae, addit; numquid idem est Scripturae, ac verbis Christi credere? An quia de eadem Christi resurrectione, Christi verba, & Scripturae loquuntur? Certè vtrumque pariter verum est: eidem enim infinitae veritati Christi, & Scripturae innituntur verba, eidemque veritati innititur adhibita vtrisque fides: hoc enim ipsum quod Christus dixerat, mortem videlicet, ac resurrectionem suam, quam plurima sacrae Scripturae praenuntiarunt testimonia. atque adeo vnus & idem passionis, ac resurrectionis euentus non modò debitam verbis Christi confirmabat fidem, verum etiam Scripturis, quae idem antè praedixerant.*

Et quamuis haec ita sint, adhuc tamen quidquam aliud solers ingenium scire desiderat, quam peculiari ratione, his Christi verbis euentu comprobatis, Scripturae fides in discipulorum animis confirmetur & augeatur. Sanè huius, ni fallor, quaestionis difficultas Euthymium praeclarum alioqui interpretem mouit, & ante eum fortè alios, vt verbum illud, *Scripturae*, nec legerit, nec interpretatus sit, cum tamen ab omnibus & legatur, & legendum citra controuersiam sit. Ego verò facile opinarer, propterea Scripturae meminisse hoc loco Euangelistam, quod non modo IESVS Christi Domini nostri verba completaviderint discipuli, verum etiam quòd dicta fuisse intellexerint ad aliquam antiquam scripturam respicientia, atque adeo verba cum Scriptura completa agnouerunt, & illorum, atque huius mutuam consensionem, quae fidem maximè confirmabat.

Quisnam autem ille alter locus sit, à nemine, quòd sciam, haecenus explicatum est: mihi verò celeberrimus ille occurrit Prophetae Amos, sub templi, aut tabernaculi parabola Christi indicans passionem, mortem, resurrectio-

nem, vt paulò superius indicauimus, modò vero fufius aliquantò explicandus videtur, qui sic habet: *In die illa suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & reaedificabo aperturas murorum eius, & ea quae corruerunt, instaurabo, & reaedificabo illud, sicut in diebus antiquis. Vt possideant reliquias Idumaeae, & omnes nationes: eo quod inuocatum sit nomen meum super eos, dicit Dominus faciens haec.* Hunc locum beatus Cyrillus aptissimè interpretatur: explicans enim verba illa psalmi, & *refloruit caro mea*, quibus carnis suae resurrectionem credere se & sperare profiteretur sanctus Dauid Propheta: *Reflorebit, inquit, rursus, atque reuiuuet, neque id absque Christo: ipse enim nobis resurrectionis initium, & verae scenopegiae ianua factus est, quod certè prophetica voce sic dicitur, & erigam tabernaculum Dauid quod cecidit: Tabernaculum enim caroque Christi à sanguine Dauid sumpta, prima ad immortalitatem virtute Dei Patris excitata est. Haec Sanctus Cyrillus. Eadem confirmat Theodoretus, longè à vero aberrare contendens eos, qui de Zorobabele haec Prophetae verba intelligere conantur. Prophetia enim, inquit, aeternorum bonorum continet promissionem, & omnes gentes cognituras Deum, de quibus nihil in factis Zorobabel euenisse inuenimus. Atqui Dominus noster IESVS Christus, quantum ad carnem pertinet, manans ex genere Dauid, quae promissa sunt Dauid compleuit. Nam *Verbum caro factum est*, & diuersus est in tabernaculo apud nos, quod ex Dauid acceperat. conuenienter igitur propheticus sermo Dauid tabernaculum reaedificatum dicit permanurum, non in breue tempus, sed in aeternum. Haecenus Theodoretus.*

Hoc idem, eodemque modo videntur intellexisse Hebraei, cum adhuc modicum lucis in eis erat; necdum enim tenebrae eos comprehenderant. In libro namque Zanhedrin quaedam verba leguntur, quae Latinitati donauit Galatinus, ita tamen vt difficultatem non modicam inuoluant, quòd ferè singula phrasim redoleant Hebraicam: ea tamen referre, & non nihil explicare operae pretium duxi, quoniam non parum confirmant resurrectionem, ac mortem Christi Iudaeorum hostium Christi pro eodem testimonia. Dixit, inquit, Rabbi Nahman ad Rabbi Isaac: *Quis fecit te audire, hoc est, à quo audisti, quando venturus sit, בר נפילי, bar niphili, id est, filius casus, hoc est, qui moriturus est. Ait ei: Quis est Barniphili? Dixit ei: Messias. Ait illi: Messiam ne vocas Barniphili, hoc est, moriturum? respondit ei, etiam. Sicut scriptum est. In die illa, suscitabo, vel erigam tabernaculum, casulam Dauid deietam vel prostratam חנופהלת hanophelet planè voce vsus est Rabbinus ille Talmudistica, à verbo נפיל naphal deducta, a qua deducitur quoque vox illa, qua dirutum, aut subuersum indicat tabernaculum vel casulam Dauidis, vt mirum non sit, eadem allegoria, ac consimilibus ferè verbis vsus fuisse Christum Dominum dicentem, *soluite, vel cadere facite, templum hoc corporis mei, quod ex genere, & profapia Dauid mihi exstruxit Spiritus sanctus, vnà mecum, & cum Patre meo, & in tribus diebus excitabo illud.* Haec verò mysteria, & hanc elegantissimam Christi ad prophetiam allusionem discipuli quidem tunc non intellexerunt, cum verba simpliciter prolata sunt: at postquam Christus resurrexit, verborum Christi memores, ea pariter cum prophetia intel-*

Amos 9. v. 11. & 12.

B. Cyrill. lib. 4. in Ioa. c. 35. Psal. 27. v. 7.

Theod. sup. Amos 9. sub

TEMPLI promissa instauratio non est ad Zorobabelis tempora coarctanda.

Galat. lib. 8. de arcan. c. 22

RABBINOrum testimonia de Christi morte & resurrectione.

NON LEVI

intellexerunt, & huic atque illi plenam atque perfectam fidem adhibuerunt, quam antea ita perspicuam habere non poterant eorum, quae non intelligebant.

Sed quamuis haec ita sint, vt videntur, perspicua, & mutuò cohaerentia, priùs tamen quam eadem ad nostrum applicentur institutum, videnda est eiusdem loci explicatio, quam legimus in Actis Apostolorum, beato Iacobo auctore. Non enim defuit eruditus planè nostrae aetatis interpres, qui hanc quam attulimus interpretationem minùs esse conuenientem existimaret, quòd aliam esse ab ea putauerit, quam Beatus Iacobus Apostolus persecutus est, atque a deo Beati Hieronymi illustria verba, & id quod volumus declarantia obijciunt nonnulli nobis.

S. Hieron. sup. Amos.

Vbi Apostolorum praecedat auctoritas, maxime Petri & Iacobi, quos columnas Ecclesiae vas electionis vocat, ibi omnis variae explanationis tollenda suspicio est, & quod a tantis viris exponitur, hoc sequendum. haec sanctus Hieronymus. Illud verò primum exponendum est, quod ab ipso Hieronymo, atque alijs omnibus Ecclesiae doctoribus receptissimum est, quòd quae ipsa Sancti Iacobi Apostoli verba indicant, locum hunc prophetae Amos allatum à Iacobo fuisse, ad gentium vocationem confirmandam, quam ipsius Spiritus sancti effusione probauerat princeps Apostolorum Petrus. Sed numquid propterea minùs confirmanda existimabitur gentium vocatio, quòd ea post resurrectionem Christi, immo & per resurrectionem Christi facta esse ostendatur? Dicamus igitur quod res est, locum Amos de Christi resurrectione sub tabernaculi aut templi instauratione loquutum, eamque factam fuisse testari, vt per eam possideant reliquias Idumaeae, &c. Quamuis enim Sanctus Hieronymus per tabernaculum Dauid Iudaeorum synagogam videatur intelligere, quam in Ecclesiam Christi aedificandam esse affirmat; tamen hanc quoque sententiam, quam tuemur, & amplecti videtur, atque eam probare Apostoli verbis esse conformem. sic enim habet: Nunc iuxta consuetudinem Scripturarum, post tormenta, post poenas, prospera & laeta promittens, suscitaturum esse se dicit: & in resurrectione Domini omnia restitutum: vt quod in synagogis ceciderat, surgat in Ecclesijs, & possideant credentes reliquias Idumaeae, & omnes nationes, vt quidquid reliquum fuerit de regno sanguinario atque terreno, in caelestia regna mutetur. haec Hieronymus. Qui maximè contextum videtur percensere. Illud enim vt possideant, Hebraicè ad possidendam, factam esse indicat instaurationem ad possidendum gentes: non igitur eandem gentium possessionem indicat instauratione tabernaculi, quam subsequens possessio, sed aliquid prauium, nimirum passionem, ac resurrectionem Christi. Qua quidem Christi passione, morte, & resurrectione Iudaeorum casum, & electorum instaurationem significari quoque intelliges, vt alias saepe. atque hic esse videtur translatus Hieronymi sensus.

Et haec de Amos testimonio dicta sufficiant: quoniam sancti Ioannis nos reuocant verba, testantia, discipulos, post resurrectionem Christi, verba Christi de templo corporis sui instaurando intellecta credidisse, quae nimirum, cum dicerentur, minimè intelligebantur. Vnde prudenter Cardinalis Toletus atque aptissimè colligit, Christum Dominum multa fecisse & dixisse, quae quamuis tunc non intelli-

RESPONDETUR obiectis aduersus hanc interpretationem.

VOCATIONEM gentium & resurrectionem Christi pariter indicat locus Amos.

Tolet. in Ioan. c. 2.

gerentur, non tamen propterea inutilia censenda sunt, quoniam postmodum opportuno tempore intellecta Apostolorum fidem in Christum, & nostram confirmarunt, illustrarunt, auxerunt: proptereaque tunc dicta, & facta fuerunt haud secus, quam quae à Prophetis olim facta dictaque recensemus quamplurima, quae tunc minimè intelligebantur. At postea intellecta, & cognita Ecclesiae fidem maximè roborarunt. Haec est Toleti sententia. Ex qua facile conficimus, Ezechielis visionem, de Salomonici templi instauratione magnifica, perpetua quadam allegoria loquentem, quamuis multis saeculis non plenè perspecta fuerit; tamen statuto diuinae prouidentiae tempore multa, & admiranda Christi Domini, eiusque Ecclesiae sacrosanctae mysteria patefacturam, eidem Ecclesiae salutaria, quae iam inde ab initio non aedificati modò à Salomone templi, sed & à Deo, sine principio, excogitati mirificè continebantur. Quae omnia eò magis admiranda credibiliaque videbuntur, quòd cum pluribus alijs sacrae Scripturae locis congruere intelliguntur, vt annotasse videtur Euangelista, qui simul, vt vidimus, fidem à discipulis Scripturae ac verbis Christi adhibitam fuisse commemorat. Nec minùs ad Ezechielis magnificentissimam promissionem, & scripturam instaurandi templi, quam ad verba Amos referenda putamus esse Christi verba, quorum fidem non ita planè confirmaret euentus, si de alio quam de Salomonis templo loqueretur Ezechiel, cuius similitudine, & exemplo Christus Dominus atque Amos propheta, cum alijs, ad Christi, Ecclesiaeque mysteria indicanda vsi sunt. Neque verò quisquam existimet, quidpiam supra captum nostrum nobis huiusmodi explicatione arrogare velle, quasi verò per nos aliqua denuo mysteria patefacienda sint: nam quamuis diuinae prouidentiae atque sapientiae nec impossibile sit, nec nouum infirma quaeque eligere, vt confundat fortia; (eo enim magis elucet artificis in rebus arduis industria, quo debilioribus vititur instrumentis, & ad negotium peragendum minùs aptis) tamen neque ad hoc ipsum assumendos nos esse arbitramur, neque eiusmodi quidquam à nobis sperandum esse praesumimus, sed illud tantummodo, quod verum est, ingenuè profiteamur, diuina quidem ope, & maiorum nostrorum cohortationibus excitatos, & adiutos, pro virili nostra conatos nos fuisse viam saltem eminus indicare, quam ingredientibus doctissimi ac sapientissimi viri, quibus numquam destituitur Romana Catholica Ecclesia, ea possint percipere mysteria, quae, vt perciperentur, Ezechielis visionem scribi iussit benignus Ecclesiae Pater Deus, ac sacris voluit consignari monumentis. Sed ne longius quam par est ab instituta narratione diuagemur, ad ea, quae huius visionis sunt magis propria, sequenti capite veniamus.

MULTA FECIT ac dixit Christus, quae quamuis tunc non intelligerentur, postea intellecta fidem maximè confirmant.

IDEM ESSE Ezechielis & Salomonis templum maxime fidem Ecclesiae confirmat.

QUID A nobis hac explicatione sperandum sit.

VISIONE HAC

TEMPLVM OSTENDITVR,

quò admissorum criminum dolore, eiusque instaurandi spem concipiant videntes.

Cap. XII.

INEM visionis huius superiore capite videmur persecuti, rationibus, exemplis, testimoniisque probantes, Deum propterea accuratè perspicendum ostendisse, quòd illud aptissimè Christi mortem, subuersum; eiusdem porrò resurrectionem praesignaret, instauratum. Quae omnia, vt dixi, ad mysticos sensus quos vocant, pertinere videbantur. qui quamuis praecipui sint, ac primùm à Propheta scribente plerumque intenti, tamen quoniam à sensu verborum magis videntur esse remoti, eius peruestigandi studium alium visionis finem historiae magis proximum excogitare nos admonet, inuentumque hoc loco proponere, quod dum praestare aggredieremur, duplex huius proponendae visionis finis sese nobis apud ipsum Ezechielem obtulit. Quorum alterum à Deo ipso propositum fuisse illis verbis indicat: *Tu autem fili hominis, ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis: & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus quae fecerunt.* Vbi Septuaginta interpretes legunt: & ipsi sustinebunt tormentum suum. Quae autem ea crimina sint, de quibus, viso templo, erubescere debeant, aut quod sit tormentum illud, aut peccatorum quae poena, quam iuxta Septuaginta interpretes sustinere cogantur, paulò superius enumerauerat, dicens: *Non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi & Reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis Regum suorum, & in excelsis. Qui fabricati sunt limen suum iuxta limen meum, &c. Propter quod consumpsi eos in ira mea.* Quae verba tum iuxta eorum explicationem suo loco allatam, tum vel maximè ipsa per se legenti indicare poterunt, peccata recensere Hierosolymae incolarum atque Regum, qui Salomonis Regiam templo coniunctam inhabitantes, à vitijs sceleribusque, praesertim innoxij sanguinis effusi, minimè abstinebant, vel ipsa templi religione deterriti. Sed neque his contenti sceleribus, templum ipsum idolorum abominationibus compleuerunt, iracundiam meam prouocantes cum Regibus populi, & cum populis Reges; propter quod templum, regia, omnia palatia, ac priuatae domus cum suis incolis consumptae sunt in ira mea.

Quia venit Nabuzardan princeps exercitus, seruus Regis Babylonis in Ierusalem: & succendit domum Domini, & domum Regis: & domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni, vt habet historia Regum. Videat nunc quae so lector, quantum inuicem conueniant praecedentibus sequentia, & attentè perpendat, euersum propter

A scelera Israëlitarum templum ob eorum oculos positum, quem erubescitiae ac doloris sensum excitare sit potens. qua ratione facilè intelliget meritò à Domino Prophetae praecipui: *Ostende domui Israel templum, & confundantur.* Nam si aliquod denuo excogitatum ad Ecclesiam praesentandam templum, quodque sit ab illo Salomonis longè diuersum, ostendendum praecipiat, quidnam illud confusionis pariat? quid erubescant, cum illud nihil omnino ad commissa scelera spectare videatur? immo verò Deum ac Dominum praeteritorum criminum penitus oblitum indicaret eiusmodi templum, admirandaque, & prope caelestis ac diuina Ecclesiae

B fabrica templi illius noui magnificentia praesignata. Excitaret vtique iacentes Israëlitarum Babylone animos in spem potiùs quàm in verecundiam. At contra vel ipsa solùm Hierosolymitani templi recordatio, nedum ipsa eius species oculis obiecta cum praesenti captiuitate collata, praeterita illa templi magnificentia, & gloria cum praesenti infelicitate ac seruitute comparata, quasi contrarijs contraria, omnem excitarent animi sensum, dolorem, confusionem, verecundiam; ac quasi iusto quodam vindicis irae zelo in seipsis exardescerent, qui sacrilego ausu ac temeritate tam speciosum templum, tam amplum, tam magnificum, tam sanctum hostium manibus profanandum, spoliandum, incendendum, ac penitus subuertendum tradidissent. Hoc inquam esse videtur tormentum illud, quod sustinendum ab eis dicitur, cum ostensum templum contemplantur. Nam Ecclesia Christi eiusque diuina forma obuersans oculis nihil vniquam asferre potuit, quod non sit gaudio atque exultatione plenissimum, cuius semper commemoratione ac promissione fausta Israeli ac laeta polliceri consuevit Altissimus, numquam aduersa aut tristitia. Teneamus igitur, hac etiam proximi finis ratione Salomonis templum ostensum fuisse Ezechieli, non aliud.

Sed & hoc ipsum altero quoque fine ab eodem Deo & Domino nostro Ezechieli indicato confirmari videtur. *Figuram domus, ait Dominus, & fabricae eius exitus & introitus, & omnes descriptiones eius, & vniuersa praecepta eius, cunctumque ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum: vt custodiant omnes descriptiones eius, & praecepta illius, & faciant ea.* Quae verba planè indicant, descriptiones atque imaginem eius templi, quod coram Ezechiele mensurauit Angelus, ab eodem Ezechiele iuxta Dei praeceptum traditam fuisse populo Israelitico, vt bene perceptis singulis eius partibus, dimensionibus, legibus, ordine, atque alijs, opportuno tempore cuncta exsequerentur, atque opere completerent. Neque verò quisquam arbitretur, descriptiones has templi quas ostendere praecipitur vates Israeli, verbo tenus, aut verbis scriptis factas fuisse; factae sunt enim graphicis lineamentis, ac geometricis mensuris, quod & intellexisse videtur sanctus Hieronymus, non minùs necessariam fuisse Geometriam Ezechieli ex hoc loco confirmans, quàm exploratoribus Palaestinae, vt supra retulimus, quosque fuisse etiam geometras confirmat Iosephus. Quod verò haec ad euersi templi instauracionem omnia spectent, disertis planè verbis ostendit Theodoretus. Deinde, inquit, praecipit Prophetae, vt populo ostendat templi aedificium,

SI ALIUD à priori ostendatur templum, vix apparet, quam exhibeat erubescendi occasionem.

TEMPLI Salomonici species dolorem maxime excitaret.

FINIS ALTER à Deo ponitur. Ezech. 43. v. 12.

LINEAMENTIS, non verbis modò descriptiones templi factae sunt ab Ezechiele.

S. Hieron. lib. 13. in Ezech. Ioseph. lib. 5. antiq. cap. 5. B. Theod. sup. Ezech.

DUPLEX huius visionis finis. Ezech. 43. v. 10. & 11.

Ibid. v. 7. & 8.

PROPTER peccata Regum ac populi subuersum fuit templum.

4. Reg. 25. v. 3. & 9.

cium, vt propter beneficij magnitudinem, & spem restitutionis in pristinum statum, conuersi delinquere desinant, & ab impietate deficiant. Non solum autem leuiter adumbrare & describere templi aedificationem iussus est, sed etiam illius caerimonias, & consuetudines ostendere, vt ipsorum obseruatione Dominum colant. Haec ille. Ex quibus satis firmum conficere licet argu-

DE TEM-
plo Salomonis
loquitur Eze-
chiel.

Ezech. 43. V.
18. & 10.

RITVS
templi recen-
sentur obser-
uati.

Esdra. 1. c. 3. V.
3. & c. 6. V.
17.

Esdra. 1. c. 5.
V. 1. & 2.

ZOROBA-
belis templum
à Salomonico
diuersum.
Aggaei 2. V.
3. & 4.

1. Esdr. 3. V.
11. & 12.

gumentum, probans de templo Salomonis locutum fuisse Ezechielem, eiusque figuras ostendisse Israeli. Nam eodem planè orationis contextu, templi, altaris, atque aliarum partium dimensiones percenset, & leges, ritus, ac caerimonias multas obseruari praecipit. ex quo dicendum videtur, aut has atque illas simul ad historiae pertinere veritatem, aut ad mysticos pariter sensus: nam nulla videtur assignari posse ratio, propter quam templi descriptiones ad historiam non spectent: leges verò, ac ritus maximè: sic enim à Deo accepisse refert ipse Propheta: *Hi sunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum: vt offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis. Et dabis sacerdotibus & Leuitis, &c.* Quis audeat negare, ritus hos seruari praecipit à Domino, cum, soluta captiuitate, integrum esset Israeli, templum, atque in eo altare construere? Numquid vitulus pro peccato offerendus, sanguine inungenda altaris cornua, anguli crepidinis, & corona ita ad mysticos Ecclesiae ritus pertinent, vt nihil eorum amplius obseruandum praeciperetur, aut obseruatum fuisset? At scimus oblatos super altari vitulos, vt habetur in libro Esdrae. *Collocauerunt autem, inquit, altare Dei super bases suas, &c. & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere.* Et iterum. *Et obtulerunt, inquit, in dedicationem domus Dei vitulos centum, &c.* Expiatum igitur fuit altare iuxta praescriptum Domini. Quis ergo non intelliget, reliqua quoque obseruata fuisse, & domum Dei exstructam iuxta descriptiones, quas Dei iussu dederat Israeli Ezechiel? Atque hoc maximè fit verisimile ex eo, quòd pijsimi principes Zorobabel & Iosue, vnà cum Prophetis Domini Aggaeo & Zacharia, ea omnia exsequerentur, quibus nihil fuisse credendum est antiquius, quàm diuinarum praeceptionum obseruantiam. Quae omnia si mutuò conferentur, non dubito quin lectorem in eam possint inducere sententiam, vt credat, templum à Zorobabele exstructum fuisse iuxta formam ab Ezechiele datam: quòd cum aliunde constet, vt infra ostendemus, fuisse etiam simile Salomonis templo; facile probat, ipsum Ezechielis exemplar simile fuisse Hierosolymitano templo, quod fuerat initio propositum, & à nobis probandum.

At nondum plenè videmur huic satisfecisse instituto, cum ex eiusdem propositi argumenti contrario euentu oppositum planè confici videatur. Nam templum à Zorobabele exstructum nec minima quidem ex parte Salomonis templo exaequari visum est, dicente ad Aggaeum Domino. *Loquere ad Zorobabel, &c. Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?* Accedit huc etiam Esdrae historia, varios animi sensus, immo & omnino contrarios enarrans, quos in Hebraeis excitauerat prima huius secundi templi fundatio. *Fundato igitur, inquit, à caementarijs templo Domini, steterunt sacerdotes, &c. Om-*

nis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eò quòd fundatum esset templum Domini. Plurimi etiam de sacerdotibus & Leuitis, & principes patrum & seniores, qui viderant templum prius, cum fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, stebant voce magna.

Huic verò argumento quod firmissimum aduersus eam, quam rationibus firmam tuemur sententiam, videri posset, facili negotio respondebimus, temporum sola distinctione facta, haec omnia accidisse prius affirmantes, quàm templum absolutum fuisset. Locus enim Esdrae, vt ibidem patet, de templi fundatione facta anno secundo Cyri, vel non multò post, loquitur. Decretum enim Cyri factum fuit eiusdem Regis anno primo: *at anno secundo aduentus eorum ad templum Dei in Ierusalem, coeperunt aedificare.* Aggaei verò prophetiam factam fuisse anno secundo Darius, idem Aggaeus testatur, quo data Hebraeis fuit libera potestas templum aedificandi. toto namque interiacente tempore ab opere cessatum est. Nec mirum sanè videri debet, tantam magnificentiae distantiam inter vtriusque templi fundamenta reperiri, cum de Salomonis legamus: *Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis octo siue decem cubitorum.*

De his verò, ac de toto aedificio Zorobabelico semel atque iterum lapides impoliti commemorantur. Verum, quòd ad vtriusque templi collationem spectat, firmum esse ac citra controuersiam debet, longè aliud esse alicuius aedificij figuram, dispositionem, mensuram, ordinem, totiusque fabricae rationem considerare: aliud magnificentiam, lapides, instrumenta, splendorem, venustatem, ornamenta perpendere: illa enim omnia ad formam spectant, haec ad materiam: illa quasi naturam aedificij substantiamque denotant, haec accidentia: illa si tollas, derit fabrica, haec quamuis desiderentur, manet tamen aedificium: illa si inuertas, aut mutes, non idem aedificium manebit, sed aliud: haec quamuis tollas, idem manere potest aedificium, D haud secus quàm de homine quoquam, deque eius vestimentis philosopheris. idem enim semper est homo, qui pretiosis, aut abiectis operitur vestibus: eisdem verò vestimentis, diuersi numquam in vnum coalescent homines.

Dicamus ergo, secundum Zorobabelis templum idem fuisse cum primo Salomonis: vtrique namque eadem fuit figura, dispositio, ordo, & fabrica vniuersa. Pretiosa verò materia, aureum, argenteumque instrumentum, venustas, & decor desiderata sunt, fateor. Et quamuis vtraque huius assumptionis pars rationibus fit, ac sacris testimonijs amplius suis locis confirmanda, hic tamen quàm breuissimè vtriusque fundamentum aliquod indicandum est potius quàm pertractandum. Priorem igitur partem probat locus Esdrae, sic inquit: *Seniores autem Iudaeorum aedificabant, & prosperabantur iuxta prophetiam Aggaei prophetae & Zachariae filij Addo: & aedificauerunt, & construxerunt, iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe Regibus Persarum: & compleuerunt domum Dei istam, & quae sequuntur.* Quis autem non videat domum aedificari, iubente Deo; qui semel locutus est, vt ait Psaltes, hoc est, vno atque eodem diuini verbi decreto immutabili semper manente; cuius etiam iussu atque consilio primum templum architectatum, & fabricatum fuit?

1. Esdr. 6. V.
3. & c. 3. V. 8

3. Reg. 7. V.
10.

1. Esdr. 5. V.
8. & c. 6. V. 4

FABRICA
& ordo aedificij ab eiusdem materia, & ornamentis longe diuersa est.

EADEM
vtriusque templi fabrica, ornamenta diuersa.

1. Esdr. 6. V.
14.

Psal. 61. V. 12

fuit? Accedit his etiam, quod in dedicatione huius absoluti templi nihil commemoratur moestum, nullus fleuisse, sed festos etiam dies in laetitia fecisse: *quoniam lactificauerat eos Dominus, & conuerterat cor Regis Assur ad eos, ut adiuuaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.* Verum adhuc vnus remouendus superesse videtur scrupulus: non enim eadem

QVOMODO
eadem mensurae dicantur, cum alterum templum alterius sit altitudine duplum.
2. Paral. 3. v. 4.

1. Esdr. 6. v. 4
IIDEM vtriusque templi ordines.
3. Reg. 7. v. 12.

DIVERSA
vtriusque templi ornamenta & instrumenta.

GLORIA
templi secundi maior, non quidem auro vel argento, sed Christi aduentu.

RESPON-
detur ad argumenta.

S. Hieron. lib. 13. in Ezech. 43.

fuisse videntur vtriusque templi mensurae: cum illud Salomonicum altum fuisse dicatur cubitos centum viginti, vt videre est in libro Paralipomenon: Zorababelicum autem solos sexaginta. Sed & hoc etiam nihil obstare potest, quod minus idem dicatur templum, eademque mensurarum proportiones, haud secus quam pueri iunioris corpus pedes altum quatuor haud diuersum est ab eo, quod post aliquot annos ad sex altitudinis pedes excreuit. Namque quod idem sit membrorum vtriusque templi numerus, eademque proportio, ex vtriusque fabricae contemplatione fiet manifestum. Siquidem de Zorababelico sic scribitur: *ordines de lapidibus impositis tres, & sic ordines de lignis nouis.* De Salomonicum vero: *Et atrium maius, inquit, rotundum trium ordinum, de lapidibus sectis, & vnus ordinis de dolata cedro: nec non & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus.* Vtrumque verò locum de eadem loqui porticu domus, eandemque referre triplicem contignationem, non est quod hic probari velit lector, cum propriam, eamque longiorem disputationem suo loco pertractandam exigat, quod eam videre, atque in hac sententia confirmari facile possit. Quod verò ad probandam secundam assumptionis partem spectat, vel vnum esse posset sufficiens argumentum, quia pluribus infra probaturi sumus, diuitias atque opulentiam Salomonis, ac pene incredibilem auri & argenti copiam, quam templo indidit, vniuersos omnium gentium, locorum, aut temporum thesauros longè lateque superasse. quis ergo non statim agnoscat, miseros illos Israelitas à durissima, diuturnaque Babylonica seruitute ereptos, opes aggerare minimè potuisse, quas vix ipsi eorum Reges ac populi, cum rerum potirentur, ac copia, vel minima quidem ex parte consequi potuissent? Accedit huc etiam eiusdem Aggaei prophetia, Dei nomine asserentis, gloriam nouissimae huius domus, quam Zorababel aedificabat, maiorem quidem futuram gloria prioris, non quidem auro & argento, quo erat pene destituenda, sed Christi Domini aduentu, qui cum aeterno Patre vnus est auri & argenti Dominus. Nam quod hic sit verus eius loci sensus, nihilque ad terrenam auri & argenti gloriam tam celebris prophetia spectet, propria etiam disputatione ostendendum est infra.

Iam verò quamuis certa atque stabilis videatur esse nostra sententia, argumentisque ex aduerso allatis plene videamur respondisse, non tamen propterea nostro nos arbitramur satisfecisse instituto, nisi sanctorum prius, doctissimorumque maiorum nostrorum, quorum auctoritati, quantum fas est, vltro deferimus, responsum demus: quoniam cum hac nostra sententia videntur pugnare. Atque in primis audiendus est sanctissimus Hieronymus. Domui, inquit, Israel ostenditur domus, &c. quam nequaquam illam putemus, quae à Salomone constructa, narratur in Regum & Paralipomenon libris. illa

enim alterius ordinis atque mensurae est, & in singulis magnam habens diuersitatem: tantoque inferior templo, quod nunc ostenditur Ezechieli, vt non solum cultores eius & aeditui, sed & ipse fabricator eius Salomon peccauerit, & offenderit Deum, licet postea egerit poenitentiam. haec sanctus doctor. Qui cum merita virtutesque aedificantium hoc extremum Ezechielis templum, cum vitijs ac sceleribus conferrat aedificantium Salomonis templum, non dubium est, quin rem, imagini eius comparet, vmbrae, corpus, templo, Christi Ecclesiam. qua in re nullum erit tam hebes ingenium, aut pene nullum quod non statim agnoscat, infinitis partibus templum ab Ecclesia, dignitate, artificio, magnificentia, splendore, atque alijs omnibus superari. qua in re, neque à Hieronymi sententia diffidimus, neque à nobis ipse dissentire putandus est. Nam quod nos constanter asserimus, Ecclesiae Catholicae descriptionem vniuersam, templi Salomonici Ezechieli ostensi dimensionibus, ac singulis partibus designari, id ipsum disertis verbis tenet, & profitetur ipse Hieronymus his verbis: Quodque Scriptura nunc dicit: *Cumque compleisset mensuras domus interioris, e-*

INFINITIS
partibus templo praestat Ecclesia Christi.

S. Hieron. lib. 13. in Ezech. 42.

duxit me per viam portae, quae respicit ad viam orientalem: ostendit cuncta, quae supra dicta sunt, & forinsecus, & intrinsecus, & in interioribus templi, hoc est, sancti sanctorum, proprie ad templi aedificium pertinere, & templi interioris. Hoc sancti Hieronymi testimonio, quid posset vel certius vel manifestius exoptari? At vrget, qua ratione allato prius loco alterius ordinis esse dicit atque mensurae? quis id non statim percipere possit ex dictis? quis non videat, longè diuersas esse atque alterius ordinis columnas, verbi gratia, Hierosolymitani templi à columnis Ecclesiae? harum atque illarum mensuras, materiam, formam, dispositionem, & reliqua? qua ratione locuti intelligendi sunt alij omnes sancti viri & Ecclesiae doctores, si qui praeterea inuenientur, asserentes aliud fuisse Ezechielis templum à templo Salomonis, nimirum, vt quemadmodum certò scimus ac firmiter credimus, diuersum longè fuisse à Salomonis templo corpus Christi, cum tamen pro eodem vsurpetur ab eodem Christo Domino, vt vidimus: ita etiam, quamuis aliam esse, quam describit Ezechiel, Ecclesiam Christi fateamur, à Salomonis templo longe diuersam; tamen illam sub huius nomine & figura describi, vtpote ad id praestandum aptissima, constanter asserimus. Quae omnia confirmat potius quam infirmat idem Hieronymus, haec paulò inferius subiungens: *Et mensus est eam undique per circuitum, siue iuxta Septuaginta interpretes, similitudinem domus.*

DIVERSA
re ipsa sunt Ecclesiae, & templi membra, similitudine eadem.

SIMILITUDO
domus, non ipsa domus ostenditur.

E Per quod demonstratur, non ipsam domum, sed similitudinem domus esse quae cernitur. Quibus consona videntur esse, quae initio huius visionis dixerat: Ita, inquit, & mihi legenti descriptionem templi mystici, quod Iudaei secundum litteram in aduentu Christi sui, quem nos esse Antichristum comprobamus, putant aedificandum, & nos ad Christi referimus Ecclesiam, & quotidie in sanctis eius aedificari cernimus, accidit. Quibus verbis quamuis domum ipsam videatur negare Hieronymus his verbis describi, sed imaginem, mysticumque templum, non verum, quodque in typo Ecclesiae reaedificandum sit, non re ipsa, tamen sapientissimi doctoris mentem sequen-

S. Hieron. lib. 12. in 40. cap. Ezech.

1. Corinth. 13
10. & 12.

sequentia verba declarant: Quia nunc, inquit, per speculum videmus in aenigmate. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est destruetur. Vnde & Moyses in tabernaculo, & Salomon in aedificio non veritatem tentorij & templi, sed similitudinem, figuramque fecerunt, vt per haec, quae minora sunt, & terrena, ea quae in caelestibus, & in spirituali aedificio sunt, intelligere possimus. Videt iam, ni fallor, prudens lector, sanctissimum Hieronymum eodem planè orationis contextu, quo veram domum esse negat eam, quam Ezechiel describit, veritatem quoque tentorij atque aedificij Moysis tabernaculo, ac Salomonis templo denegare, quo his atque illis confirmet, Ecclesiae mysteria ac veritatem repraesentari.

IPSVM TEM-
plum & ta-
bernaculum
vera esse negat
Hieronymus,
sed imagines
tantum vero-
rum.

VERA DI-
citur res, quae
mysticae op-
ponitur.

Ioan. 15. 1.

Quae quidem propositiones, si iuxta verborum sonum accipiantur, veritati ipsi sacrae Scripturae repugnant: quapropter & à pijsima Hieronymi mente omnino alienae censendae sunt. Eam verò assequi facilè poterimus, si antiquam sanctorum consuetudinem in memoriam reuocemus. Vsurpare enim plerumque solent vocem veri, & veram dicere rem aliquam, vel alteram veram esse negare, non quòd falsa sit aut ementita, sed quòd opponatur mysticae, parabolae, aut vmbrae. qua in re Christi Domini phrasim videntur imitari dicentem, *ego sum vitis vera*. atque adeo ipsum Christum vocant veram petram virga Moysis percussam, verum agnum, verum sacrificium, verum manna. Non quidem existimantes, aquam è petra scaturientem phantasma fuisse, agnum paschalem figmentum, sacrificia ementita, manna somnium, quòd vel cogitare impium esset, atque ab omni veritatis specie alienum; sed illud arbitrati, quod pium, veritati que maximè consentaneum est, illa quidem omnia vera fuisse, & re ipsa ita accidisse, vt in Scripturis sacris referuntur: sed quoniam ea symbola fuerunt eorum, quae opere & veritate completa sunt in Christo, & in Ecclesia; ideo haec dicuntur vera, illa vmbrae, haec res, illae rerum imagines, illae figurae, haec figuris ipsis expressae.

Hebr. 9. 24.

MOSAICVM
tabernaculum,
ac templum
exemplaria
fuerunt vero-
rum.

Qua in re doctissimi viri sanctissimum Paulum Apostolum videntur imitati, qui sic loquitur. *Non enim, inquit, in manu facta sancta IESVS introiuit exemplaria verorum, sed in ipsum caelum*. Apostolum itaque imitatus Hieronymus, Tabernaculum Mosaicum, Templum Salomonis, domum Ezechielis pariter non dignatur verorum nomine censere: quod exemplaria sint, similitudinesque veri Christi, eiusque solidae ac perpetuò duraturae Ecclesiae symbola. Parique ratione locutus fuisse videtur idem sanctus Hieronymus, qui dum huius atque illius domus sanctitatem confert, Salomonem illius auctorem peccasse confirmat. *Ista autem, inquit, talis est, vt qui eam mente conspexerit, cesset ab iniquitatibus suis. Quibus verbis id planè indicat, Salomonis templum longè inferius esse eo, cuius erat exemplum atque figura: Salomonis namque templum nullam suis architectis, operarijs, aut ministris conferebat morum aut vitae sanctitatem: at Ecclesia Christi eodem repraesentata, non solum ministros suos, & fabricatores sanctificat, verum spectatores vniuersos: eos inquam, qui huius templi pulchritudinem, dispositionem, lapides, ligna, omnemque fabricam perspicaci mentis intuitu ita perpenderint, vt veritas suo splendore illustrare, radijs*

A accendere, atque ad veram suorum criminum poenitentiam illos inducere facile possit. Hoc enim voluisse videtur significare Dominus, discipulis suis dicens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est*. Sed ne in re planè manifesta, magis ac magis confirmanda diutiùs commoremur, quàm par est, hic finem facimus: illud vnum addentes, quòd praeter ea, quae hic simul congesimus, in sequentibus etiam atque in reliquis disputationibus, ea omnia, quae in sacris litteris dicta sunt de altero templo, ad alterum quoque pertinere demonstrabimus: quòd magis firma sit haec nostra sententia, quam non ampliùs licebit in dubium reuocare, atque adeo deinceps sine vlla distinctione de templo loquemur, idem esse intelligentes Salomonis atque Ezechielis templum.

Matt. 5. 16

TEMPLI VRBIS,

C REGIONIS, LEVITICI ORDINIS, Legis, Reipublicae instauratione legitima, visione hac indicitur.

Cap. XIII.

D VLT A haecenus de fine huius visionis, deque obiecto, siue materia diximus: ostendimus namque, Angeli ministerio internis Prophetae oculis, vniuersi Hierosolymitani templi non faciem modò, verum etiam speciem omnem attentius contuendam fuisse propositam: cuius etiam multiplex finis ostensus est. Quae omnia ad tria potissimum capita Ezechielis spectare videntur, quadragesimum videlicet, cum primo & secundo continuo sequentibus. Verum cum reliqua omnia vsque ad finem Prophetiae, capita ad idem propemodum argumentum spectent; cumque tribus illis primis non de templi ac aedificij modo, verum multa etiam, de sacrificijs, ritibus, ac caerimonijs differantur, quodnam sit huius extremae Ezechielis visionis, nouem capitibus extremis comprehensae obiectum, qui que finis, insinuandum est hic potiùs, quàm pertractandum: quoniam singula proprijs quaeque locis explicata, faciliùs percipiuntur, perceptaque memoriae commendantur auidius. Atque vt à fine, primo utique principio eorum, qui ratione ducuntur, exordiamur, is multiplex, maximusque videtur esse, maximae huic visioni propositus. Primus verò in vniuersum is esse apparet, qui totius sacrae Scripturae proprius, Israelitarum videlicet, quibus tunc scribebatur prophetia, morum mutatio, & compositio, cuius quasi ianua est, & introitus praeteritorum criminum confusio, dolor, poenitentia. Huius verò intimus animi sensus

QVIS SIT
finis totius ex-
tremae visio-
nis, nouem ca-
pitibus com-
prehensae.

COMPOSITIO
is morum
initium poeni-
tentiae est.

sus

fus non alio aptiori spectaculo excitari posse videbatur, quam pulcherrima quondam facie templi proposita, quam suis sceleribus vitiauerant, deturpauerant, ab hominum memoria pene extinctam aboleuerant: id quod eiusdem Prophetæ verbis capite superiore ostensum est.

PECCATORUM contritionem sequitur consolatio.

Confusionem verò, ac peccatorum contritionem, atque poenitentiam consequitur consolatio, haud secus, quam corpus umbra. Atque hoc, secundo, sed potiori loco exoptare videtur Dominus poenitentia placatus. Qua enim alia ratione maiori potuissent laetitia perfundi miseri illi Israëlitaie Babylone detenti, quam templi conspecta forma elegantissima, cuius vel sola recordatio Dauidem Regem, pijsimum, sapientissimumque Prophetam tantopere recreabat, ut in ea, eius videndi desideriorum plena verba,

Psal. 26. V. 4 prorumperet: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae: ut videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.* Quidni delectetur Dauid videndi templi desiderio, quod quidem

TEMPLUM quare dicatur Dei voluptas.

templum Dei voluptatem vocare non est veritus, vel quòd eo inhabitando maximè gaudeat Deus, vel quòd Dei, hoc est, maxima voluptate perfundat illud ingressos?

Vt igitur Israëlitas in spem, quam de templo instaurando primùm conceperant, durante verò tandiu eius ruina, pene abiecerant, erigeret Deus, eamque vel collapsam excitaret, vel nutantem confirmaret, templi exemplar ob eorum

PROPONITUR templum, ut in spem erigantur captiui.

oculos proponi mandauerat. Nam cum primùm audierant augustissimum illud Dei templum dirutum fuisse, succensam, inque cineres omnino redactum, animos ac spem abiecerant, non modò ipsius templi, quod infinitis propè sumptibus fuerat exstructum, instaurandi, sed ne ipsius quidem Reipublicae, status, legis, sacerdotij, ac regni, quae omnia vni templo, eiusque sacrificijs, ac ritibus inniti, quasi solido firmissimoque fundamento videbantur: quod quamdiu durauit inconcussum, firma permansit Respublica Hebraeorum: cum primùm concuti coepit, tota Respublica collapsa periit. Ex quo genti illi maximum quoddam fidei, ac religionis amittendae periculum imminerebat: utpote cui timendum videbatur maximè, ne desperantes sese in omnem profunderent immunditiam, atque idolorum abominationem: indeque in tantum amentiae prolaberentur, ut patribus suis factas de Christo Domino mundi instauratore promissiones vel abnegarent, vel desperarent implendas. Ergo pijsimus Pater, ut familiae suae prospiciens, iacentes excitaret animos, promissum Salvatore venturum confirmat, denuo aedificatum antiquum templum Prophetæ ostendens, illum hortatur, ut attentius perpendat, num ad easdem mensuras, rationes, ordinem, leges, quas olim habuit, exactum sit. Praecipit enim, ut ex concepta idea exemplar expressum Israëlitis tradat, quo non modò reditum in patriam polliceatur felicissimum, verum etiam pignus quoddam sit, atque arrha pristinae religionis instaurandae, felicissimaeque Reipublicae restituendae, quae nimirum vniuersa veri numinis cultu, ac veneratione continebatur. Non enim aliud quiddam, templi exemplar proponens, videtur praestare, quam si Dei nomine illos iuberet bono animo esse. Ac tacitas verba Domini referre videtur, quae olim Isaias, huiusmodi: *Dixit Sion,*

MAXIME indigni huiusmodi consolatione Israel, ne amitteret fidem, ac spem promissi Christi.

TEMPLUM idem ostenditur, quod fuerat imago Christi.

dereliquit me Dominus, Dominus oblitus est mei. Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper. Non proijciam regnum Iuda, sicut proieci Israel, filios eius ab exilio, & seruitute assertos in patriam reuocabo, faciem eis Reipublicae restituam, sacerdotium instaurabo, augebo familias. Quòd si templum dirutum, incensa ligna, dispersi lapides, ablata supellex, non continuo spes perijt sacerdotij, adhuc integra res est me superstita. Ego enim ipse sum, qui primus templi fabricam excogitavi, qui Dauidem ex gregibus ad regnum, è regno ad inauditam diuitiarum opulentiam, partis ostium spolijs, euexi, locupletavi, quò sumptui esset, templique expensis. Ego illi operis exemplar, ac commentarios misi, ut intelligeret omnia opera exemplaris. Ego, inquam, qui Salomonem sapientia, Hiramum Regem beneuolentia, alterum verò Hiramum disciplinis, ac scientia cumulavi, ut opus exsequerentur: ego ipse sum, cui omnis fabricae ratio, dimensio, ac partes coram oculis sunt semper, ut proposita demonstrant lineamenta. Ego, cum opus esse iudicabo, aedificium, cuius modo exemplar ostendo, operè praestandum curabo. Huc enim spectare videtur, quòd aedificij ordine, fabrica, legibus, alijsque ad templum spectantibus commemoratis, subiungit Dominus: & facient ea. Quapropter, & hic etiam reliquis annumerandus est finis, secundae domus aedificatio legitima, quam ad exemplar prioris instaurari oportebat. Sed cum prioris vix superessent vestigia, quae aedificij dispositionem, ac partes vel aliqua ex parte referrent, ne ob exemplaris defectum à recta ratione aberrarent, idem Deus ac Dominus, qui primùm Dauidi archetypum templi miserat, nunc Israëlitis in manu Ezechielis ex prototypo paragorum mittit expressum, quo Dei domum legitimam, verissimamque aemulentur, & gloriae Domini habitaculum magnificum. Neque verò satis esse videbatur, templi domum, porticus, atria, gazophylacia, exhedras, habitaculaque instaurare, nisi eiusdem ritus, caeremoniae, instituta, ministeria, ministrique instaurarentur. Quare sicut olim Leuitici generis hierarchiam Dauidis ministerio instituit, sic eandem modò Prophetæ vaticinio instaurat. Et quae olim de ritibus, caeremonijs, legibus, ac sacrificijs per Moysen fanciuerat, nunc per Ezechielem in memoriam reuocaret, ne fortè eorum obliti, in oblationibus minùs dignè ac decenter peragendis peccarent, ac pro indulgentia Dei, sacramentis illis, ac beneuolentia promerenda, eiusdem subirent Dei Optimi ac Maximi indignationem, & iram. his verò omnibus ab Ezechiele ordine percensitis, sperari potuisset, ut cuncta haud secus in secunda hac domo, quam in prima ritè, atque ex ordine peragerentur. Illud etiam quòd ad Palaestinae regionis partitionem spectat, quam cum ingressuri essent filij Israel, certa quadam ratione, ac methodo diuidendam praeceperat Iosue Dominus, vel ex Dei praescripto, Israëlitis Iosue: quam facilè credi posset, non amplius extare, sublatis videlicet ab incolis terminis, dum captiuus detineretur Babylone populus: eam, inquam, iterum refert Dominus, ne fortè tribus aliqua, vel familia paternis priuaretur bonis, quae

dereliquit me Dominus, Dominus oblitus est mei. Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper. Non proijciam regnum Iuda, sicut proieci Israel, filios eius ab exilio, & seruitute assertos in patriam reuocabo, faciem eis Reipublicae restituam, sacerdotium instaurabo, augebo familias. Quòd si templum dirutum, incensa ligna, dispersi lapides, ablata supellex, non continuo spes perijt sacerdotij, adhuc integra res est me superstita. Ego enim ipse sum, qui primus templi fabricam excogitavi, qui Dauidem ex gregibus ad regnum, è regno ad inauditam diuitiarum opulentiam, partis ostium spolijs, euexi, locupletavi, quò sumptui esset, templique expensis. Ego illi operis exemplar, ac commentarios misi, ut intelligeret omnia opera exemplaris. Ego, inquam, qui Salomonem sapientia, Hiramum Regem beneuolentia, alterum verò Hiramum disciplinis, ac scientia cumulavi, ut opus exsequerentur: ego ipse sum, cui omnis fabricae ratio, dimensio, ac partes coram oculis sunt semper, ut proposita demonstrant lineamenta. Ego, cum opus esse iudicabo, aedificium, cuius modo exemplar ostendo, operè praestandum curabo. Huc enim spectare videtur, quòd aedificij ordine, fabrica, legibus, alijsque ad templum spectantibus commemoratis, subiungit Dominus: & facient ea. Quapropter, & hic etiam reliquis annumerandus est finis, secundae domus aedificatio legitima, quam ad exemplar prioris instaurari oportebat. Sed cum prioris vix superessent vestigia, quae aedificij dispositionem, ac partes vel aliqua ex parte referrent, ne ob exemplaris defectum à recta ratione aberrarent, idem Deus ac Dominus, qui primùm Dauidi archetypum templi miserat, nunc Israëlitis in manu Ezechielis ex prototypo paragorum mittit expressum, quo Dei domum legitimam, verissimamque aemulentur, & gloriae Domini habitaculum magnificum. Neque verò satis esse videbatur, templi domum, porticus, atria, gazophylacia, exhedras, habitaculaque instaurare, nisi eiusdem ritus, caeremoniae, instituta, ministeria, ministrique instaurarentur. Quare sicut olim Leuitici generis hierarchiam Dauidis ministerio instituit, sic eandem modò Prophetæ vaticinio instaurat. Et quae olim de ritibus, caeremonijs, legibus, ac sacrificijs per Moysen fanciuerat, nunc per Ezechielem in memoriam reuocaret, ne fortè eorum obliti, in oblationibus minùs dignè ac decenter peragendis peccarent, ac pro indulgentia Dei, sacramentis illis, ac beneuolentia promerenda, eiusdem subirent Dei Optimi ac Maximi indignationem, & iram. his verò omnibus ab Ezechiele ordine percensitis, sperari potuisset, ut cuncta haud secus in secunda hac domo, quam in prima ritè, atque ex ordine peragerentur. Illud etiam quòd ad Palaestinae regionis partitionem spectat, quam cum ingressuri essent filij Israel, certa quadam ratione, ac methodo diuidendam praeceperat Iosue Dominus, vel ex Dei praescripto, Israëlitis Iosue: quam facilè credi posset, non amplius extare, sublatis videlicet ab incolis terminis, dum captiuus detineretur Babylone populus: eam, inquam, iterum refert Dominus, ne fortè tribus aliqua, vel familia paternis priuaretur bonis, quae

PROPRIVS ostensi templi finis.

Ezech. 43. V. 11.

SECUNDAE domus aedificatio legitima ad exemplum prioris promittitur à Domino.

SICVT OLIM Leuiticam hierarchiam instaurauit Dauid, sic nunc Ezechiel.

REGIONIS item instauratio refertur.

quae

quae à Deo primùm donata, & longa saeculo-
rum serie postmodum fuerant confirmata. Eo-
rum autem omnium, quae dixi, exempla non
est, opinor, cur pluribus persequar, cum cuius
textum ipsum, ac verba Prophetæ legenti esse
possint in promptu. Quid enim aliud ea verba

Ezech. 43. V.
18. & 19.

significant: *Hi sunt ritus altaris, in quacumque
die fuerit fabricatum, ut offeratur super illud bo-
locansum, & effundatur sanguis. Et dabo Sacer-
dotibus & Leuitis, &c. Et illa: Omnis alienigena
& incircumcissus corde, & incircumcissus carne,
non ingreditur sanctuarium meum, omnis filius
alienus, qui est in medio filiorum Israel. Sed &
Leuitae qui longè recesserunt, &c. Sacerdotes au-
tem & Leuitae filij Sadoc, qui custodierunt caere-
monias sanctuarij mei, &c.* Ac tandem illa: *Cum-
que coeperitis terram diuidere sortito, separate
primitias Domino, &c.* Quid, inquam, haec omnia
cum reliquis eiusmodi, nisi rituum Leuitici or-
dinis, atque regionis vniuersae instaurationem
inducant? Quibus, si libet, & illa addenda sunt,
quae de templo, atque vrbe instauratione pluri-
bus ab eodem Propheta explicata sunt. Verùm
haec extrema vaticinia de terrae partitione, vr-
bis instauratione, reparatione templi, & diuini
cultus obseruatione augustiora multò sunt, at-
que illustriora, quàm quae Zorobabelis tempore,
aut Nehemiae videantur expleta; cum exitus
non ex aequo grandioribus illis promissioni-
bus respondisse videatur. Etenim vestibuli tem-
pli celsitudo breuior fuisse dignoscitur, quàm
quae olim fuerat in Salomonico: non enim illis
licuit ad cam pertingere, quam vel in exem-
plari expressam acceperant, vel priorem fuisse
memoria retinebant, sed cam tantummodo,
quàm Persae rerum potiti praefixerant, vt alibi
ostendemus. Apparatus etiam, supellex, at-
que instrumenta templi tenuiora multò fuerunt
prioribus illis: nimirum quae, ac quanta habe-
re potuerunt è captiuitate redeuntibus, & vndi-
que potentissimorum hostium vi, dolo, armisque
impetiti. Aedificium quoque ciuitatis, quam-
uis, magna quidem Nehemiae sollertia, Eze-
chielis dimensionibus responderit ex aequo, &
antiquioribus; non tamen pulchritudinem, per-
fectamque vrbe rationem affecuta est, quam le-
gimus apud eundem Prophetam: non enim
quadrata omnino forma, paribus lateribus, por-
tis munita pariter, atque exornata. Ac tandem,
vt omnia vno verbo concludam, regionis fan-
ctae partitio, vrbe dispositio, & forma, templi-
que instauratione numquam audita, vel lecta est
opere fuisse completa, post reuocatum è captiui-
tate populum, in patriamque restitutum. Quare
alius sanè sublimior prophetiae finis, aliud ad-
mirandum magis visionis obiectum inuestigan-
dum superest, quo tam illustris visionis sensus,
tamque magnificae promissionis vaticinium fa-
cilè percipiatur.

Idem 44. V.
9. & 10.

Ibid. V. 15.

Idem 43. V.
1.

TEMPLI,
vrbe, regionis
instauratione
quid augustius
promittitur.

INSTAVRA-
tio templi, vr-
bisque non ex
aequo priori-
bus respondit.

ECCLESIA
Christi sangui-
ne instauratione
hac visione
praedicatur.

Haec est Ecclesia Christi, cui cum veteri sy-
nagoga Hierosolymae nomen commune fuit,
idem fundamentum, eadem delineatio, mensu-
rae eadem, rationes, leges: nam vna semper
Ecclesia ex Iudaeis, & Gentibus coagmentata
existit, perpetuoque duratura est. Quae
quamuis vera sint, ac certa; tamen Ecclesiae
post Christum operosior est structura, augustius
aedificium, sumptus profusiores, maior firmitas,
ornatus dignior, gratior venustas, gloria illu-
strior, vtpote summa, perfecta, ac sempiterna.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A Cuius nimirum repraesentatio finis fuit propo-
siti exemplaris praecipuus, quemadmodum ip-
sum templi aedificium ostensae visionis obie-
ctum primarium fuit. Haec planè domus fuit
magnificentia, vt plenè exhausta, atque opere
compleuerit grandiora eiusdem Prophetæ ver-
ba, vniuersaque magnificentissimi templi clau-
stra, quae omnia suis locis explicanda, & confir-
manda à nobis sunt. Interim tamen negandum
non est, visionem hanc vniuersam ad Zorobabe-
lis, Nehemiaeque tempora referendam esse, vt-
pote in secundo templo, secunda vrbe, secunda
item regionis partitione, quasi in typo, verorum-
que vmbra opere completam. Sed de fine atque
B obiecto visionis iam satis.

MENTE CONCE

PTAM TEMPLI IDEAM

describere opus est.

Cap. XIV.

C

STENDIMVS, ni fallor, sa-
tis, visione hac Ezechielis ex-
trema Ecclesiam Christi re-
praesentari, sub templi Salo-
monici figura, quòd videlicet
templum, internis Prophetæ
obrutibus Angeli ministerio fuerat repraesenta-
tum. Ex quo fit vt perspectum quoque, vix posse
quemquam, ac ne vix quidem scribentis Pro-
phetæ, aut scriptae prophetiae mentem asse-
qui, quin prius ideam templi mente concipiat,
quam ipse vates concepiebat, vt Angeli, vel Dei
ostendentis templum, verba percipere posset,
ac mentem. Qui quidem vix etiam videtur
potuisse comprehendere, quae ab Angelo reue-
labantur Ecclesiae futurae mysteria, nisi prius
templum ipsum, in quo repraesentabantur, men-
tis oculis contemplaretur attentius. Qua enim
ratione quis scribentis ad se epistolam animum,
aut verba percipiat, qui characteres ipsos, litte-
rasque, quibus scribitur, percipere negligat?
Quid quod tota templi deformatio, Angeli di-
mensio, calamus, funiculus, gesta, dictaque om-
nia, quasi quidam scripti characteres sunt, Ec-
clesiae mysteria indicantes? quis igitur credat,
E haec absque illorum cogitatione percipi posse
aut intelligi? Et haec quidem intelligenti ne-
cessaria sunt omnino: at à docente, alia his sanè
maiora exigenda sunt, non enim satis est tem-
pli ideam mente percepisse, atque efformasse
perfectam, sed oportet, vt faciliiori quadam me-
thodo, ac via eam quam mente versat imagi-
nem, oculis audientium, vel scripta legentium
conspiciendam obijciat. id quod absque linea-
mentis, atque figuris fieri posse negamus: eos-
que, qui sine huiusmodi adminiculis alios hanc
visionem edocere velint, oleum & operam perdi-
turos certò statuimus. Nam praeterquam quod
non parui operis est, Hieronymo teste, quod

Supr.

NON POS-
set Propheta
Ecclesiae my-
steria, quae
templo extru-
endo reuela-
bantur agno-
scere, nisi tem-
pli ideam con-
templaretur
attentius.

PLVRIBVS
indiget, qui
hanc velit ex-
plicare pro-
phetiam.

d oculis

5. Hieron. lib.
13. sup. Eze-
chiel. 43.

MATHEMA-
ticis perspe-
ctum est, sine
imaginibus
hanc non posse
percipi visio-
nem.

Vitruu. prac-
fat. lib. 6.

EA SVNT
proprie homi-
num vestigia,
quae ab alijs,
quam à ratio-
ne praeditis fi-
gi non possunt.

Ezech. 43. V.
11.

ISRAELI-
tis, ut templi
visionem per-
cipiant, eius
imagines pro-
poni praeci-
piuntur à Deo.

SCRIBENTI
ac legenti de
architectura
imagines sunt
ob oculos po-
nendae.

oculis carnis, vel mente conspexeris, audientibus demonstrare, ut & ipsi tecum vidisse videantur. In illis porro rebus, quarum imagines praesentes oportet esse, ut intellectu percipiantur, id nulla ratione praestari potest, quin sensibus ipsis corporis figurae praesentes sint, quarum vniuersa ratio, dimensio, ac partes internis oportet esse praesentes. Id quod vsu, assiduaque experientia edocti fatebuntur omnes, qui mathematicas disciplinas, vel à limine, quod aiunt, salutauerint: eae enim omnes propter allatas rationes, puluere indigent, aut cerata tabula, aut alia quavis materia, in qua ducantur lineae, anguli figurae, numeri, atque alia id genus schemata, quae si desint, frustra omnino labores in addiscendis earum demonstrationibus, quantumvis perspicuis. Neque enim alia ratione Aristippus philosophus Socraticus, naufragio eiectus ad Rhodiensium litus, cum animaduertisset geometrica schemata descripta, exclamasse fertur: Bene speremus, hominum enim vestigia video, nisi quia Mathematicorum aliqui eo discurrentes de rebus mathematicis, mutò quidquam conferre nequuerint, quin figuras, de quibus loquebantur, arenae ipsi imprimerent, quae meritò à Philosopho sapientissimo hominum vestigia dicuntur, cum, quae pedibus imprimuntur, bruta imitari possint; haec non nisi ratione praediti. Cum igitur fabricae descriptio, quam fecit vates noster, ad Geometriam spectet, ut suprà ex Hieronymo ostendimus, & ratio ipsa demonstrat, perspectum quoque esse debet, atque exploratum, lineamentis indigere ipsius interpretationem.

Id quod non coniecturis modò, aut excogitatis argumentis posse confirmari videtur; verum multò magis Dei Optimi praecepto, qui, cum visionem hanc omnem repraesentata templi figura Prophetæ ostendisset, ut eam ipse Israeliti quoque percipiendam demonstraret, praecipit in hunc modum: *Figuram domus, & fabricae eius exitus, & introitus, & omnem descriptionem eius, & vniuersa praecepta eius, cunctumque ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum.* Quòd si Israelitis, qui ipsam domum Domini saepius viderant, in eaque versati, & commorati diutius fuerant, non satis erat eius audire descriptionem viua Prophetæ voce, sed necesse fuit exemplar descriptae fabricae tabula delineatum ostendere, atque eorum oculis, ex Domini praecepto, spectandum proponere: quis quaeso tantum sibi arroget vel percipiendo, ingenij, vel scribendo, aut docendo facilitatis, aut styli, ut absque lineamentis ideam templi vel tenere se putet exactè, cum audiat, aut legat, vel teneri, cum doceat, aut scribat? Legentis igitur, addiscentisque non minùs interest delineatio, quam vox, vel scriptura docentis. Dicam & hoc insuper, propterea maximè scribentem oportet delineationes proferre, quòd à legente absque illis percipi nulla ratione possit. Scriptorem namque oportuit, priùs quam animum ad scribendum applicuisset, omnia in promptu habuisse, quae scribere aggrediebatur; atque adeo, si geometrica erant, figuras; si arithmetica, numeros: si architectonica, imagines construendi, vel explicandi aedificij, vel efformasse, vel ita mente concepisse, ut eas facillè posset efformare. At qui legit, qua ratione poterit mentem assequi Scriptoris, nisi ipse quo-

A que animo verset figuram illam, quam animo versabat scribens? id quod in Mathematicis, aut in aedificatorijs, qua ratione fiat, videre non possumus, nisi oculis etiam aliquam imaginem contemplemur, ex qua proprias possimus mente concipere, & contemplari rerum ideas. Sed quamuis tantum fingamus in legente ingenij acumen, ut verbis adumbratam facillè concipiat figuram, atque aedificium, cuius longitudo, latitudo, celsitudo, portae, atria, deambulationes, cubicula, cenacula, conclauia, materies, ornamenta referantur ad viuum, mox fingat, & mente illud haud secus contempletur, quam si exstructum conspiceret, vel exactas vniuersas eius descriptiones vidisset, aut descripsisset, id quod rarum profecto est, laborisque & operae plenissimum, quodque nullus facillè aggrediretur; tamen etiam si omnia simul in vnum confluerent ingenium, exercitatio, facilitas, promptitudo, animique affectus, adhuc tutò hanc viam incedere non posset, quin infinitis propemodum erroribus, ac deceptionibus passim, ac singulis pene momentis pateret. Quamplurimae enim mathematicae demonstrationes mente versant perspicacissima, etiam ingenia, quae verae esse initio iudicantur, sed postquam, ductis in tabula lineis, iterum conferuntur cum lineis, lineae, & reliquae inter se partes, longè à verò aberrare deprehenduntur.

C Id verò in aedificijs potissimum vsu venire maximè consuevit, quod & vniuersa attestatur Republica, nec sine magno substantiae ciuium detrimento, atque existimationis iactura recolat. Nam quoniam architectorum penuria iam inde ab Augusti temporibus, ut auctor est Vitruuius, nosque attestamus, & vidimus, laboratum sit, plerumque sit, ut maximis sumptibus, maximisque alijs incommodis, ac detrimentis patres familias addiscant, non omnia quae mente concipiuntur, ita opere praestari posse, ut concipiuntur, quae si descriptionibus prius efformata fuissent, facillè dignosceretur, quatenam possibilita essent, aut secus. Neque verò aliter iudicandum censeo de aedificio, cuius membra seorsum referuntur, ad viuum exprimendo, quam de eo, quod mente concipitur, opere exequendo. si quis enim atrium, verbi gratia, quadratum centum vndequaue cubitorum referat, cuius quaternum laterum paria exigat intercolumnia triginta, quis quaeso hoc soluet absque descriptionibus problema, siue aenigma potius insolubile? si enim septena singulis atrij lateribus assignet intercolumnia, quater septena octo efficient & viginti, binis ad tricenarium numerum deficientibus: at si octona lateribus singulis distribuas, bina item intercolumnia quaesito numero adieceris. Hoc verò cum alijs quamplurimis eiusmodi problematis facillè in nostris descriptionibus explicatum inuenies. Quapropter liberè fatendum est, si quid hac nostra viginti annorum assidua defatigatione, Deo auctore, cui omnia accepta referimus, tandem profecimus, quod non ignoro, quam sit exiguum, multò magis ducendis lineis, earumque contemplatione profecimus, quam commentariorum lectione, verborum interpretatione, collatione mutua, meditatione, scribendis commentarijs, alijsque, atque alijs adhibitis praesidijs, quibus bonae memoriae pater Pradus, & ego nos vnà totos in hanc vnã curam impendimus; quamuis & illis quoque adiumentis, de-

ETIAM IP-
sis doctissimis,
atque exerci-
tatisimis ar-
chitectis ima-
gines aedificij
necessariae
sunt.

ARCHITE-
ctorum penu-
ria, iam inde
ab Augusto.

DESCRI-
ptionibus opus
est ad aedificia
denuo inue-
nienda, & ad
ea, quorum
partes seorsum
referuntur,
componendas.

descriptio.

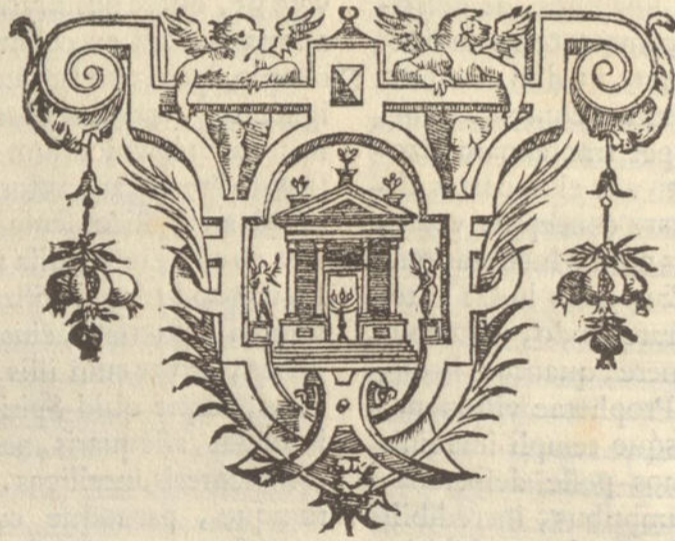
ARCHITE-
cti absque duce
Theologo haec
non legant.

ERECTAE
frontes faci-
lius, vestigia
difficillime
percipiuntur
ab ijs, qui af-
fueri non sunt.

sunt, ita nec pro meritis venerari: quare eos si-
ne duce Theologo haec euoluere non permitte-
rem. At legent Theologi, quid igitur fructus
percipient ex figuris his omnibus, qui nisi ex a-
liorum sententia ipsi per se figuras percipere
minimè possunt? delectabuntur ipsi quidem
earum imaginum aspectu, quae erectae aedifi-
cij facies repraesentant, earum operis pulchri-
tudinem, imaginum subtilem operam, fenestras,
columnas, ornamenta contemplabuntur, perci-
pient, nihil praeterea: in vestigijs verò, ex qui-
bus tota aedificij ratio, atque adeo prophetiae
explicatio maximè pendet, neque, quid signifi-
cent, agnoscent, neque qua ratione aut fiant,
aut ad aedificium pertineant: cum nihil simile
in exstructis, quae quotidie cernunt, aedificijs
perspexerint, aut existitisse cognouerint. Quae

A me sane ratio impulit, vt, praeter ea, quae ha-
ctenus praefatus sum, ad visionis intelligentiam
necessaria, aliquid insuper subiungerem, quod
ad intelligendas descriptiones, subindeque tem-
pli fabricam posset conducere. Qua in re ea-
tantum proponemus, quae ingeniosum Theolo-
gum ad hanc sacrae Scripturae visionem, atque
alia quamplurima eiusdem sacrae Scripturae lo-
ca intelligenda possint deducere; ab illis verò
omnibus superfedendum duximus, quae archi-
tectum vel edocere, vel perficere potuissent; ea
namque & alterius indaginis sunt, & à nostro in-
stituto aliena. quamuis non negem, architectos
quoque his sacris fabricis, & veram architectan-
di rationem edoceri, & quamplurimos fucos,
vmbraeque eius artis dedoceri facile posse.

Libri Primi Finis.

TOMI SECVNDI
EXPLANATIONVM
PARS SECVNDA
DE EXTREMA VISIONE
EZECHIELIS
PROPHETAE

DESCRIPTIONVM
TEMPLI EXPLICATIO
Liber Secundus Isagogicus.

ARCHITECTVM PLVRIBVS
disciplinis, & variis eruditionibus
ornatum esse debere.

CAPVT PRIMVM.

DESCRIPTIONES has cum alijs omnibus omnium aedificiorum ab Architecto fieri perspicuum est. Eas verò explicare vix possumus, quin pariter explicemus, num propria tradat praecipua Architectura, quibus huiusmodi aedificiorum imagines efformentur; an verò ea ab alia aliqua mutuetur scientia. Quod quàm sit huic nostrae disputationi non vtile modò, sed & necessarium, ipsa eius rei tractatio vel me tacente indicabit. Et quoniam ab alijs eruditionibus, exercitationibusque ea principia atque praecipua proficisci ambigendum non est, sed exponendum tantummodo, illud in primis videndum est, an alijs ornetur Architectura disciplinis, & quibus. Nam Architecturam scientiam esse definit

Vitruv. lib. 1. c. 1.

QVID SIT Architectura.

Vitruuius, pluribus disciplinis, & varijs eruditionibus ornatam, cuius iudicio probantur omnia, quae a ceteris artibus perficiuntur opera. Duo esse Architecturae propria initio proponit, & scientiarum praesidia atque ornamenta, & iudicium, quo probentur quae à ceteris artibus perficiuntur opera. quorum alterum ex altero videtur pendere, esseque alterum alterius causa. Ideo enim Architectus iudicare poterit, atque probare, quae ab artibus perfectionem suam mutuuntur opera, quòd scientijs, disciplinis, eruditionibusque instruitur. Nam qua ratione iudicet opera, quae absque scientia

Explan. Tom. 2. Pars 2.

tiarum praesidijs minimè conflantur ab artibus, qui artium ignarus sit, expersque scientiarum? Hanc verò egregiam Architecturae laudem non modò Architectorum princeps Vitruuius, verum etiam Philosophorum apex Plato recensuit. Nam regnandi artem scientiam esse astruit speculatiuam, quamuis opera aliorum dirigat: idque Architecturae exemplo his verbis confirmat: Etenim Architectus nullus manuum ministerio vtitur, sed vtentibus praesidet. SOCR. ita est. HOSPE S. Dum iudicium adhibet, non ministerium. SOCR. id quoque verum. HOSP. Iure igitur speculandi scientiae particeps est dicendus. SOCR. & maxime quidem. HOSP. Hoc, vt arbitror, ad iudicem pertinet, non ad finem, quo se attinet venire, & mox discere quemadmodum computator ille, sed incumbere, operariisque singulis operam accommodam mandare, quousque quod est imperatum absoluerint. Haec ille, qui mox vniuersam contemplationem in duo distribuit genera, quorum alterum iudicio tribuit, alterum imperio: atque adeo inter Imperatorias facultates Architecturam computare videtur; ac quemadmodum singula subditorum ministeria nota opus est vt sint Imperatori, vt sciat, quid cuique praecipendum sit: pari ratione ea omnia nota esse Architecto necessarium est, quae operarijs distribuere, & quorum opera iudicare tenetur. Neque verò hoc quod manifesta ratione ex praedicta Platonis sententia confici videtur, iudicio lectoris perscrutandum reliquit Plato; verum etiam testatum esse

ARCHITECTURA scientiarum eget praesidio.

IMPERANDI ars Architectonica dicitur. Plato de Regno.

ARCHITECTURA ars imperandi.

voluit; idque rationibus maximè confirmare voluisse videtur, dum Architecturae exemplo, plurimis quoque disciplinis imbutum esse debere philosophum contendit. Pulcherrimas, ait, atque

Plato lib. de philosoph.

maxime congruas animo disciplinas eas esse, ex quibus maximam quis gloriam in philosophia consequatur: maximam vero gloriam adipisci, si omnium artium peritus sit: at si minus omnium, saltem plurimarum, earumque praesertim, quae aestimatione sunt dignae, ea prae ceteris discens, quae liberos homines decent, quaeue intelligentiae ratione, non manuum ministerio conficiuntur. Tum ego, sic, inquam, dicis, quemadmodum in opificijs contingit, ubi opificem quinque ad summum, aut sex minis emeris, Architectum vero ne drachmarum quidem decem millibus? nam per omnem Graeciam

RARI IN Graecia Architecti, alibi verò rarissimi.

rari admodum reperiuntur. Haec ille. Censet igitur Plato, Architecto similem fore philosophum, qui libero homine dignas nouerit disciplinas; artes verò, opificumque traditiones, quoniam eas exercere non decet, diiudicare saltem possit. Vbi non modicè etiam commendat Architectum, utpote omni pretij aestimatione maiorem: quique inter sapientissimos Graeciae viros rarò posset inueniri. Et sanè quòd ad scientiae dignitatem, ingenijque acumen, ac dexteritatem spectat, vix vnum è multis reperias, qui architecturae addiscendae sit aptus, nedum edocendae. Namque qui modò architectorum nomen absque vllò scientiarum praesidio circumferunt potius, quàm merentur, non dubito, quin architectura ipsa si exstaret, in opificum numerum retruderet, vnde nullius facultate disciplinae audacter emerferunt. Quod quantum Reipublicae afferat detrimenti, quantumque subtrahat vrbibus ornamentis, ciuibusque emolumentis, aut commodis, iudicare facillè possent principes viri, gubernatores, ac Reges, qui, quae, ac quanta praesidia Reipublicae posset afferre architectura, vel experti fuissent, vel iudicio, ac ratiocinatione percepissent. quapropter, & inter grauissima illa supplicia, quae veteri Hierosolymae comminatur Dominus apud Isaiam, hoc vnum meritò annumerari videtur, quod auferet sapientem de architectis: illis omnibus praesidijs, atque emolumentis ut careat, quibus olim architectorum industria muniebatur, & ornabatur. Ea verò persequi non est praesentis instituti: nam, ut dixi, non nostri muneris est architectum instruere, dignitate, ac commodis scientiae, quam tradimus, propositis; neque audientem in officio continere, atque ad discendi labores libenter subeundos allicere, sed ea tantummodo proponere cupimus, quae ad enumeratas in sacris litteris fabricas percipiendas Theologum iuuare possint: quapropter & scientias illas percensere decreuimus, quae architecto necessariae sunt ad artificum opera diiudicanda, quod est sui muneris proprium.

ARCHITECTORUM penuria detrimentum Reipublicae est.

Isai. 3. 7. 3.

Plato Laches, sine de fortitudine.

DVO FIVNT ab architecto, aedificium, & architectura,

Duo namque fieri ab architectura tradit idem Plato, aedificium videlicet, & architecturam: illud quidem opus est, haec autem doctrina: nos verò ab illis omnibus superfedebimus, quae ad opus diriguntur perficiendum, ac de illis tantummodo quam breuissimè differemus, quae ad architecturae disciplinam propriè pertinent: non quidem de omnibus, sed de illis tantummodo, quae huic nostro instituto necessaria iudicabuntur. Ac prius, quàm à Platone discedamus, hoc vnum, quod initio proposuimus, amplius confirmemus, scientiarum videlicet praesidio muniri architecturam, sine quibus vix, aut ne vix qui-

dem consistere posset. Is igitur sapientissimè quidem artes omnes bifariam partiri decreuit, cuius rei gratia ab illis primùm segregat ea, quae ad rationis iudicium, ac scientias spectant: ait enim SOCRATES: Ecce si quis ab omnibus artibus segregaret numerandi, dimetiendique, & ponderandi peritiam, vile quiddam, ut ita dicam, esset, quod vnius cuiusque restaret. PROTARCHVS. Vile profecto, residuum quippe imaginatione quadam, ac sensuum experientia, & exercitatione, coniecturisque consequi liceret, quas plerique artes vocant, cura & labore vim suam omnem adeptas. Post pauca verò haec subdit: SOCRATES. Architecturam vero mensurae, & instrumenta iam plurima, quibus vitur illa crebro, ut perspicacem maxime, ita super ceteras artificiosam maxime reddunt. & quae sequuntur. SOCR. Ponamus igitur eas, quae dicuntur artes, in ordine duplici, alias, quae musicam quidem in operibus sectantur perspicaciae minoris participes, alias architecturae pedissequas aliquanto maioris. PROTAR. Ponamus, SOCR. Harum omnium perspicacissimas, quas paulo ante primas vocauimus. PROTAR. Numerandi peritiam, & quas cum illa supra inuisti, innuere nunc mihi videris. SOCR. Profus. Arithmetica, aliasque mathematicas facultates architecturae pedissequas vocat; quod absque illis architecturae dignitas stare non possit: vel, ut alij conuertunt, architecturae vestigijs insistent, quod ad architecturae praestantiam quodammodo aspirent.

Plato in Philo.

ARITHMETICAM cum ceteris Mathematicis Architecturae pedissequas vocat Plato.

Verùm haec omnia obiter à Platone dicta sunt, atque in aliarum rerum exemplum allata. Vitruuius verò, qui quae sunt ipsius architecturae propria ex instituto persequutus est, eas facultates enumerat, quae Architecto necessariae sunt: Itaque eum, inquit, & ingeniosum esse oportet, & ad disciplinam docilem (neque enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem potest efficere) & ut litteratus sit, peritus graphidos, eruditus geometria, & optices non ignarus, instructus arithmetica, historias complures nouerit, philosophos diligenter audierit, musicam sciuerit, medicinae non sit ignarus, responsa Iurisperitorum nouerit, Astrologiam, caelique rationes cognitatas habeat. Haec ille. Quibus exempla, rationesque subiungit, ut ostendat, quid, ac quantum è singulis enumeratis facultatibus accipiat architectus emolumentis. Verùm non omnia breui potuit percensere, in quibus architectus singularum disciplinarum traditionibus, principijs, & argumentis munitur. sine quibus ad summum architecturae templum peruenire non modò non posset, verùm ne in ipsa quidem confectandi via consistere. Ex ijs porrò, quas percensuit, disciplinis, duae tantummodo ad praesens institutum facere videntur maximè, quarum vtramque Graeca voce compellat, quoniam nulla tunc occurrebat Latina, qua praedictae facultates censerentur. Graphidos scientiam vocat alteram, alteram verò opticem. Graphis linearum deformationem, siue designationem indicat, quam Itali vocant, dissegnare, eiusque opera disegni, nosque ab Italis vocem cum eius artis vsu mutuati sumus. Nec desunt, auctore Philandro, qui eam, quae ad architecturam pertinet, γραμμικὴν, quasi lineationem dicas, vocent; γραφικὴν verò, & ad scriptorem, & ad pictorem, sculptoremue referant, ad illum, descriptionem, ad hos designationem transferentes. Qua in re quamuis, quod ad Graecas voces spectat, nihil morer, illud mihi placere non potest, quod scriptores illi indicare videntur, nimirum aliam esse graphidis scientiam, quae ad Architectos spectat; aliam verò, quae ad pictores, vel sculptores. Vfus enim & ratio non aliam esse sta-

QVIBVS FACULTATIBUS Architectus instruat.

GRAPHIDIS scientia quae dicatur.

G. Philand. in notat. Vitruuij.

GRAPHIDIS scientia pictoribus seruit, atque architectis.

tuariam artem admittit, quae leonem, verbi gratia, imitatur, ab ea, quae equum, vel hominem: quare cum aedificia describenda sint, eorumque ornamenta omnia, in quibus aliae atque aliae hominum, aliarumque rerum imagines sunt formandae, eadem prorsus graphidis peritia deformanda sunt omnia. Quibus accedit Vitruuij auctoritas, qui huius facultatis vsum illis verbis declarat: Deinde graphidos scientiam habeat, quo facilius exemplaribus pictis, quam velit operis speciem deformare valeat. Itaque censet Vitruuius, exemplaria ab Architecto pingenda esse, vt operis speciem, quam mente conceperit, ad viuum referre, atque ob oculos opificum, a quibus opere complenda est, expressam ponere valeat: tamen si non negem, aliquid interesse inter architecti, atque pictoris graphidem: illa enim quidquid ab ista praestatur, effecit ex munere, haec caret alienis, suis dumtaxat vacat. Pictoris namque, & statuarij exercitatio vniuersa in imitatione versatur; architecti vero non item. Nam quamuis apprimè nouerit aedificium quodcumque formare, viuisque, ac proprijs coloribus effingere, ita vt exstructum aedificium omni ex parte imitari videatur; tamen non propterea aliquam adeptus est architecturae laudem, nisi singulas partes metiri, earumque dimensiones, mutuaque analogiam, & ad vniuersam fabricam responsum ratiocinationibus confectetur, teneat, ac doceat. Non enim aliam ob causam regulae, ac circini vsum mutuari dixit Vitruuius a Geometria, nisi quia sine Geometria aedificium describens, pictor, non architectus habendus est. cuius quidem figmenta, cum ad fabricam reuocantur, vel infirma, vel ad vsum minus apta: vel, quod minimum est, naturae monstris simillima esse deprehendentur, quaeque maximam scientiae ignorationem in architecto demonstrent, dominumque aedificij iudicio, ac prudentia in eligendo maximè caruisse, cuius aedificia duratura diu non sint, sed citò casura.

PLVRIS EST in architecto facienda peritia, quam graphis.

Luc. 14. 30.

qui coepit aedificare, & non potuit consummare, ab omnibus illudatur in Euangelio, quanto magis illudetur, qui cum imprudens coepisse dignoscetur, nulla tamen ratione potuerit ab inceptis prudenter reuocari?

GRAPHIDIS exercitatio sine peritia aedificiorum vmbrae persequitur, non veritatem.

Haec vero omnia cum bona eorum pictorum venia dicta nunc sint, qui sibi tantum arrogant, vt ipsi Vitruuius fidem abrogare conentur, quod nullum ostendant esse posse architectum, praeter pictorem, cui vni tota incumbat architecturae peritia. At ni vereretur indigna esse quae proferrunt, ea hic referrem vniuersa, ipsa enim suo pondere ruerent, vel potius sua leuitate euanescerent. Vnum tamen afferam argumentum, quod esse poterit reliquorum omnium exemplum, & peritissimis, quos ipsi iactant, dignissimum. Profecto, inquiunt, ita res sese habet: Cui graphidis peritia defuerit (non pictor intellige) vt, quae particularia membra sunt, ea ita non aptet, vt non tam agglutinata, quam nata esse videantur, is integer haud habebitur architectus. Inde igitur accidit, vt ingentia ruant aedificia, vel

A manent mutila, manca, luxata; prodigatur census, vbi necesse non sit; retineatur, cum esset infumendus. Qua in ratiocinatione similes esse mihi videntur ei, qui Socratem, aut Pausaniam miserè perituros affirmaret, quod vestibus decoris, aut pulchris non induerentur. Quid enim aliud afferet aedificio pictura, si quid afferat, quam elegantem ornamentorum compositionem? Hoc enim interesse inter vtramque facultatem testatur auctor libri Machabaeorum, sic scribens: *Nouae domus architecto de vniuersa structura curandum est: ei vero qui pingere curat, quae apta sunt ad ornatum curanda sunt.* id quod & ipsi testari videntur, addentes haec verba: Ad architecturam cum magnopere spectet ornatus, quippe quae naturam imitatur, substantiam varijs ornamentis decorantem, &c. Sed quid haec cum ruinis, cum censibus? puto & sine pictoris ornamentis conseruari posse architecturam, haud secus quam sine barba virum, aut sine supercilijs, praeclaris naturae ornamentis, humanam faciem. Ego verò diuturna obseruatione nullum adhuc vidi pictoris aedificium, quod prae nimio ornamentorum fastu miserè non sit deformatum. in quo planè ostenditur, eos quadam specie pulchritudinis ita duci, vt, quoniam columnas, antas, parastadas norunt decorum aedificijs afferre, tot addant sine ratione, aut ordine, vt ea reddant, supra quam credi possit, monstrosa: haud secus quam qui, quod praeclarissima esse videret oculorum ornamenta, decorum afferre posse faciei putaret, si bini alij binis oculis imponerentur. At frustra in his confutandis immoror: quos enim noua & inaudita argumenta delectant, nullae, vt opinor, rationes, nulla exempla commouere, nedum illis quicquam persuadere poterunt. Numquid poterit eos Aristotelis auctoritas continere? at vereor, ne qui Vitruuij tot saeculorum consensione firmatam auctoritatem, falsa de vno Baptista opinione concepta eludere conantur, quid etiam simile aduersus Aristotelem machinentur. At si in fortem impegerint, confringantur necesse est.

D Verum hoc vnum negare non poterunt, graphidis peritiam manibus exerceri, quamuis rationis & iudicij imperio. at audiant Aristotelis sententiam, & qua ratione sit ea cum architectura conferenda: Quare, inquit, & eos, qui in quaque re architecti sunt honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus: quoniam causas eorum quae sunt, sciunt. illi vero sicut & quaedam inanimata faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea quae faciunt, vt ignis comburit, sed inanimata natura quadam horum singula faciunt manibus laborantes, propter consuetudinem. Haec Philosophus sapientissimus. Qui quod picturae proprium est, retulisse videtur, nimirum manibus laborare propter consuetudinem: namque quid faciat prorsus ignorat. Si enim eam caput humanum fingentem roges, quare sit sphaericum, nasus triangulari forma, oculi oblonga, frons lata, nihil horum se scire fatebitur, physicam ea spectant disciplinam, vel mathematicam. & si propius accedens ad eius facultatem roges, quid, quod lineae illae in plana ductae superficie corpora referant oculis, eminentia? ea in re optices scientiam consulendam esse, si sapiet, respondebit: pictor namque nulla alia facultate perfectum euadere se putat, quam consuetudine laborando, eosque imitando, qui in ea facultate excelluerunt. Architecturam verò vel ex ipso ipsius nomine

2. Machab. 2. 30.

NIMIVS architecturae ornatus decorum adimit.

VITRVVII auctoritas maxima.

Arist. 1. Metaph. c. 1.

QVO DIFFERAT a pictore architectus.

ARCHITECTI sapientes dicuntur.

S. Thom. 1.
cont. gent.
cap. 1.

mine discernere docet sapiens doctor Sanctus Thomas. Quae quidem, inquit, artes alijs principantes architectonicae nominantur, quasi principales artes, unde & earum artifices, qui architectores vocantur, nomen sibi vindicant sapientum. haec sanctus vir. Sed quid quaerimus in sapientiae riuulis, quae in ipso perenni sacrarum Scripturarum sapientiae fonte perspicua sunt, in quo viuis veritatis aquis sitim extirguere, atque in ipsa veritate conuiuere facile poterimus? Verum ne huiusmodi disceptationibus defatigati, minus apti ad sacra intelligenda reddamur, hic tantisper respirare decreuimus.

SAPIENTIAM

MAXIME IN ARCHITECTO

requiri ostendit Dominus.

Cap. I I.

ERVM omnium efficitrix, ac moderatrix diuina prouidentia in eo maxime elucet, quod sapientia, atque intelligentia duci homines exoptat, tum in alijs operibus suis, tum in illis maxime, quae ad diuinum cultum spectant. Quo admirabili Dei consilio factum est, ut facile intelligamus, infinitam Dei sapientiam, quae in omnibus, ac singulis suis operibus architectandis maxime elucet, non alijs, quam sapienter, maturoque consilio gestis delectari. Quapropter ad illius Mosaici tabernaculi fabricam, quod diuini opificij symbolum, Salomonicique templi exemplar fuit, non quamlibet artificum eruditionem, aut scientiam sufficere posse putauit, sed eam, quam ipse Deus Optimus, ac Maximus omnibus, & singulis operarijs mirabiliter indidit, maximo potissimum architecto. Sic enim legimus in Exodo: *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Ecce vocaui ex nomine Beseleel filium Vri, filij Hur, de tribu Iuda, & impleui eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & aere, marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum. Deditque ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam, ut faciant cuncta quae praecepi tibi.*

Exod. 31. V. 1

SAPIENTIA
& scientia Dei
in architectis.

DESCRIBI-
tur archite-
ctus.

Clem. Alex.
1. Strom.

Architecti mores, industriam, peritiam, ac ceteras partes, atque ornamenta reliqua describere videtur his verbis Dominus. Ex quo duo nobis, quae summae, ac perfectae veritatis sunt propria, licet conficere: alterum, ut in dignoscendo architecto, ac subinde, quid praestet architectura certo statuamus: alterum ut scriptores illos vera scripsisse, aut docuisse certo cognoscamus, qui ea scripserunt, quae huic diuinae veritati sunt consona, ceteros vana, inutilia, omninoque falsa. Qua in re & Vitruuij prudentiam agnosco, & vera esse omnino fateor ea, quae sanctissimus, ac peritissimus vir Clemens Alexandrinus allatis Exodi verbis confirmat. Quod a Deo fit, inquit, quae arte fit & est sa-

piens cogitatio, manifestum est, si hanc dictionem adiecerimus: *Et locutus est Dominus ad Moysen, & cetera subiungit, quae paulo ante retulimus. Omnes itaque artes a Deo emanasse probat. Et verum quidem est, idque magis fiet perspicuum, cum hoc loco, atque alijs quamplurimis ostenderimus, non sententias modo, verum etiam ferè verba ex sacris litteris desumpsisse quodammodo Vitruuium. Atque illud in primis explicare videtur Dominus, quod ad architecti mores spectat, illis verbis: *Vocaui ex nomine Beseleel, tamquam mihi carum & notum, addit interlinealis glossa. quibus verbis paterna Dei erga hominem illum voluntas exprimitur, plena humanitatis, & pietatis. id quod semel atque iterum obseruare licet in eodem Exodi libro.**

Nam cum de Moysen Deo familiari, ac coniunctissimo haec legamus: *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Haec etiam addita sunt Moysis ad Deum verba: *Praecipis ut educam populum istum, & non indicas mihi quem missurus es mecum, praesertim cum dixeris. Noui te ex nomine. & id est, sic enim solet sacra Scriptura coniunctionem illam interpretatiue usurpare, ut alias ostendimus, & hoc est inuenisti gratiam coram me. Et iterum ad Moysen Dominus: *Et verbum istud quod locutus es faciam: inuenisti enim gratiam coram me, & te ipsum noui ex nomine.* Singularem hanc Dei Optimi beneuolentiam, & amoris sollicitudinem testari videtur ipse Deus ac Dominus noster IESVS Christus sub pastoris boni translatione, *qui proprias oues vocat nominatim.**

DEVS
scientiarum, &
artium inuen-
tor.

VITRUVII
commendatio.

ARCHITE-
cti mores.

Exod. 33. V.
11. 12. & 17.

NOSSE EX
nomine quid
fit.

Ioan. 10. V. 3

Qua in re obseruandum maxime est, proprium quidem esse huius diuini amoris, ut bonos, dignosque sua voluntate diligit. Nam cum voluntas non feratur nisi in bonum, si nobis aliquando contingit, ut aliquid quod bonum non est, sub specie boni diligamus, id profecto sapientiae, ac recti iudicij defectu euenit: at cum diuina voluntas, & infinitae sapientiae, atque omnipotentiae coniunctissima ita sit, ut omnia vnum sint, fit ut quae sapiens voluntas est, decipi non possit, quae omnipotens, quem diligit, eum esse faciat, quem esse velit. Ex quo facile licet conijcere, singularem hanc, constantissimamque Dei voluntatem, quae ostenditur erga illum, quem ex nomine agnoscere, vel vocare dicitur, stare nulla ratione posse, nisi cum omni morum integritate, ac sanctitate. eam manifestè testantur sequentia verba: *Et impleui eum spiritu Dei. Quam morum integritatem in architecto, ut potuit, ingenio consequutus est Vitruuius, & philosophiae praeceptis consequi arbitratur, haec scribens: Philosophia vero perficit architectum animo magno, & uti non sit arrogans, sed potius facilis, aequus, & fidelis, sine auaritia, quod est maximum. Nullum enim opus vere sine fide & castitate fieri potest. Ne sit cupidus, neque in muneribus accipiendis habeat animum occupatum, sed cum grauitate suam tueatur dignitatem, bonam famam habendo. Haec enim philosophia praescribit. Haecenus ex Vitruuio, qui singula pene verba mutuatus fuisse videtur ab Exodo. Quare si cui superuacanea videantur haec, & ab ijs, quae architectum perficere possint, aliena, eum ego interrogabo, quidnam opus fuit Beseleelum, quem Deus architectum instruxerat, tam amanter, ac beneuolè ex nomine vocari, & quod maximum est, spiritu Dei repleti? Quod si respondeat, illum non modo scientia imbutum esse debuisse, ne ignorantia*

DEVS QVOS
diligit, dile-
ctione efficit
dignos.

ARCHITE-
ctus morum
integritate
primum fit
praeditus.

pecca-

peccaret in opere, & moribus integerrimum, ne malitia, aut cupiditate aberraret: ac tandem sanctum esse oportuit eum, qui sanctum Dei tabernaculum architectabatur. quod si haec respondeat de tabernaculi architecto, idem ego de Vitruuio respondebo, ea illum putasse ad architectum maximè pertinere, quae apud Moysen, primum architecturae praeceptorem ac magistrum legerat, vel ab illis acceperat, qui illa legerant.

His igitur sic statutis, quae virtutem decere maximè architectum indicant, reliqua quae ad scientiam pertinent, persequamur: *Et repleui*, inquit, *eum spiritu Dei*; vbi eruditè satis, vt cetera, Caietanus, iuxta Hebraeum, inquit, habetur spiritu Elohim, hoc est, spiritu diuini iudicij, vt diuinus archifaber sit in huiusmodi operibus.

Haec ille. Et sanè vox ipsa **אלהים** elohim, vt aliàs notauimus, Dei indicat supremam potestatem, quam in omnia, quae in caelo, aut in terra, aut in inferno sunt, exercet, quod rerum omnium potitur, vt Rex, Dominus, Princeps, ac Iudex. Quo nomine Angeli, aut homines diuinam gerentes potestatem, & auctoritatem censentur in psalmo, qui sic incipit **אלהים** elohim.

Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem **אלהים** elohim *deos diiudicat*. Chaldaeus paraphrastes, Deus, inquit, diuinitatem suam posuit in congregatione iustorum, qui potentes sunt in lege, in medio iudicum. Rabbi Abraham, Angelos; David verò, iudices, legit: hos enim, atque illos indicat ea vox. Qui quidem sensus haud alienus est ab architecti notione: est enim vox Graeca, principem significans, aut caput fabricum. cui consonat, quod Vitruuius dixit: Cuius iudicio probantur omnia, quae a ceteris artibus perficiuntur opera.

At si phrasim Hebraicam attentius consideres, facilè inuenies, vocem illam, *Dei*, pro superlatiuo, quibus Hebraei carent, vsurpari, vt alibi ostendimus; atque adeo, *spiritu Dei*, hoc est, magno repletum fuisse Beseleelum intelliges, quod & dixit Vitruuius: *Philosophia*, inquit, *perficit architectum animo magno*. Quam interpretandi rationem secutus videtur magnus Augustinus, sic inquit: Vtrum Spiritus sancti muneri etiam ista opera tribuenda sint, quae pertinere ad opificium videntur, an & hoc significatiuè dictum est, vt ea pertineant ad diuinum Spiritum sapientiae, & scientiae, quae his rebus significantur? Tamen etiam hic cum spiritu repletus dicatur iste sapientiae, & scientiae, nondum legitur Spiritus sanctus. Haec Sanctus Doctor; qui, quod spiritus Dei, quo repletus dicitur architectus, sanctus non dicatur Spiritus, negare videtur, ad Spiritus sancti dona sapientiae, intellectus, consilij, & scientiae pertinere: quamuis, quod bona sit, atque perfecta ea scientia, absque Dei dono, & Spiritus sancti gratia addisci, sciriue posse negemus. Quapropter menti Augustini magis est consona interpretatio allata, vt spiritu, hoc est, animo magno plenus dicatur architectus, quem magna decet meditari, quam plurimis imperare, pluribus, ac magnis imbui disciplinis. His etiam sequentia maxime consentanea sunt.

Sapientia enim, Hebraeis dicitur **בְּחָכְמָה** bechachmah, in sapientia, deducitur autem ea vox à radice **חָכַם** chacam, quae sapere significat, denotatque certam rerum tam humanarum, quam diuinarum cognitionem, ac scientiam: nec tan-

tum, sed & prouidum, ac sapientem esse significat in prouerbij, si **חָכַמְתָּ חָכָמְתָּ** chacamtha sapiens, *sapiens fueris: si autem illusor, tibi portabis malum*. Propterea etiam Deus sapientia firmasse dicitur orbem terrae: Qui facit, inquit Ieremias, *terram in fortitudine, omnipotentia sua: praeparat, firmat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit caelos*. Quae omnia Dei indicant sapientiam, atque potentiam, quae in mirabili hoc rerum omnium opificio elucet.

Et intelligentia, Hebraicè **וּבְהִבְוֹנָה** vbihbonah, & in scientia. vox est deducta à radice **בָּן** baian, quae propriè significat mente considerare, & animum certa dispositione, distinctione, & iudicio intendere: rectè verbo intelligendi Latinis dicitur, quod est res accuratè diiudicare, discernere, atque perpendere. Differt autem à praecedenti haec vox, quod haec actum illum mentis significat, quo res certò cognoscimus, aut agere decernimus, luce quadam mentem ipsam illustrante: at praecedentis vocis notio res similes, dissimilesue prudenter discerni denotat. quod mentis iudicium vocare liceret. Rabbi verò Leui praecedentem vocem esse affirmat certam, ac primariam rerum scientiam; hanc verò, cum res alias ex alijs colligimus, atque deducimus. Vtramque vocem coniungit Ieremias, prioremque quasi sequentis causam facit: *Quis est vir sapiens*, inquit, *qui intelligat hoc*, hoc est, qui sapientia ita sit praeditus, vt hoc possit intelligere? Hanc verò vocem **בָּן** baian aliqui sic explicant, vt significet considerare, & curare, quibus partibus, praesidijs, ornamentis res sit, aut esse debeat: haud secus, quàm in architectonica disciplina aedificium vniuersum in sua cubicula, deambulationes, ac partes arte quadam, ac proportione distribuimus, eiusque modum, ac normam praefigimus, vt commodè habitari possit. quae omnia voce **בָּנָה** banah aedificandi, illi **בָּן** baian forma, ac notione haud dissimili significantur. Quàm maximè igitur ad architectum pertinere censendum est Hebraicum verbum intelligendi, cum persimili verbo aedificandi, necnon Latino, intelligo, quod compositum ferunt ab inter, & lego, quia rem intrinsecus, penitusque considerare significat, vt diximus: non enim obiter perpenduntur, aut sine sollerti animi attentione aedificiorum fabricae perficiuntur, à qua longè alieni sunt, qui ea praestare nec norunt, nec volunt.

Et scientia. Hebraicè **וּבְדַעְתָּ** vbedaghat, & in scientia: deducitur autem ea vox à radice **יָדַע** iadagh, quae propriè mentis, & intellectus est, significatque discendo apprehendere, nosse, scire. metaphoricè tribuitur etiam brutis, & rebus inanimatis. aliquando etiam sensibus, atque experiri, vel experimento comperire significat. Sanè quattuor adhuc vidimus à Deo percenseri architecti eximia ornamenta, magnanimitatem, sapientiam, intelligentiam, scientiam, quorum tria priora, ad proprias, & quasi cognatas animi dotes spectare opinamur; hoc verò extremum labore, industria, ac studio conquisitum esse. Ideoque plerumque fit, vt, cum Deus vel prospera pollicetur, vel aduersa, subiungere consueuerit illa verba: *& scietis quia ego Dominus*. Solet etiam plerumque verbo videndi haec vox coniungi, quasi multiplici plurium sensuum experimento probari praecipiantur ea, quae perspicacissimo

visus

visus

visus

visus

visus

visus

Prouerb. 9.
12.
SAPIENS
sibi sapiens.
Ierem. 10. 12.

INTELLIGENTIA
quid sit.

R. Leui.

Ierem. 9. 12.
Forst. in dictionario.

VOX AEDIFICANDI,
& intelligendi fere eadem apud Hebraeos.

SCIRE
quàm late pateat.

QUATTOR
architecti ornamenta.

VITRUVIUS
ex sacris litteris
architecturae
praeceptiones
rimatur.

Caiet. in
Exod.

Aliàs c. 28.
Ezech. 1. 12.

NOMEN
Dei, Elohim,
quid sonet.

Psal. 81. 1.

Chaldaeus.

R. Abrah.
R. David.

ARCHITECTI
nomen quasi
iudicis, aut
supremae potestatis.

SPIRITUS
Dei, hoc est,
maximo, in
qui, praeclearo.

Aug. quaest.
138. in Exod.

QUID SIT
sapientia.

visus sensui proponuntur. Quamuis eadem transferantur ad interiores mentis sensus. Sic ad 3. Reg. 20. *V. Achabum Propheta: vade & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno Rex Syriæ ascendet contra te.* & apud Ieremiam Dominus: *Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. scito & vide quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.* Igitur nulli fas sit deinceps tantum ingenij sui perspicacitati tribuere, vt architectum se euadere posse præsumat absque scientia, labore, diuturnaue exercitatione parta: eum enim, quem magnanimum, sapientem, intelligentemque fuisse dixerat Deus, scientia quoque præditum fuisse dicit. At quoniam duplex genus scientiæ, vt paulò antè vidimus, enumeratur à philosophis, alterum quod mentem perficit, nec quidquam amplius præstat, alterum quod ad opus præterea dirigitur: è quibus illud intellectiuum propriè dicitur, hoc factiuum. ne hanc partem deesse debere architecto putemus, subiungit sacer Exodi textus, *in omni opere.* quam vocem non ita coniungit Hebraicus textus, vt scientia fuisse intelligatur in opere, sed omnia ab inuicem distinguere videtur: sic enim omnia ad verbum conuertit Regius codex: Et repleui eum (Beseleel) spiritu Dei, in sapientia, & in intelligentia, & in scientia, & in omni opificio. Horum autem omnium vsum, ac finem indicant sequentia: ad cogitandum cogitationes, ad faciendum in auro, & in argento, &c. Aptissimè Vulgatus sensum expressit verborum, *ad excogitandum*, inquiens, *quid quid fabrefieri potest ex auro, &c.* Nullus sanè reperiri potuisset Magister, aut Doctor, qui tanta sollicitudine, diligentia, ordine, ac methodo addiscentem instrueret, quanta Deus Optimus Maximus architectum docuisse legitur. Quae quamuis non omnino persecutus fuerit Vitruuius, magna tamen ex parte assequutus fuisse videtur. nam, præter alia multa huc spectantia, haec verba scribit: Cum in omnibus enim rebus, tum maxime etiam in architectura haec duo insunt, quod significatur, & quod significat. Significatur proposita res de qua dicitur: hanc autem significat demonstratio, rationibus doctrinarum explicata. Quare videtur vtraque parte exercitatum esse debere, qui se architectum profiteatur. Itaque eum & ingeniosum esse oportere, & ad disciplinam docilem: neque enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem potest efficere. haec ille. Et quidem ingenium, ac disciplinam pariter in architectis requiri, non modo in summo, ac reliquorum principe; verum etiam in alijs, qui, quod ipse statuit, curant vt exequantur artifices, probant quae sequuntur Domini verba.

Et in corde omnis eruditi posui sapientiam, vt faciant omnia, quae praecepi tibi. Hebraica verba, variam sectantes constructionem variè interpretantur, Scriptores aliqui. Et in corde omnis sapientis corde dedi sapientiam: Et in corde, inquiunt alij, cuiuslibet, qui ingenioso est corde, dedi sapientiam. Septuaginta: Et in corde omnis sapientis dedi intellectum. Caietanus, iuxta Hebraeum, inquit, habetur: Et in corde omnis sapientis corde dedi sapientiam. Propter reliquos cooperarios subiunctum hoc est, ad significandum, quod non istis duobus solum (Beseleelo, & Ooliabo) sed omnibus alijs bene eruditis in huiusmodi artibus ipse Deus dedit scientiam. Quo in loco prudenter notat Lipomanus, sapientiam, Dei esse donum, nec tantum quae ad iustitiam spectat, & pietatem, ve-

SAPIENTIA
eam quae ad iustitiam, quam quae ad artes spectat, Dei donum est.

rum etiam, quae ad industriam artis exercendae. Quare & in consecrandis eiusmodi scientijs, Dei auxilium implorandum est, ac ad Dei gloriam exercenda sunt quae parantur: ac quidquid denique ingenio, industria, aut sollicitudine consecuti sumus, id omne Deo acceptum referendum est.

Sed iam tandem, vt hoc argumentum breui absoluamus, quod alias resumendum est, vnum superest notandum, quod ad sapientis architecti rationem necessarium esse confirmat Aristoteles, nempe vt alios docere possit: id quod illis sacri textus verbis: *ad excogitandum quidquid fabrefieri potest*, indicari putat Chaldaeus paraphrastes, sic ea conuertens: ad docendum artifices, vt faciant in auro &c. Quocirca constans, perpetuumque Architecti epitheton, sapiens, esse videtur. Nam apud Isaiam: *Ecce enim, inquit, Dominus exercituum auferet à Ierusalem, & à Iuda validum, & fortem &c. & sapientem de architectis.* Et Sanctus Paulus sic ad Corinthios scribit: *Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui.* Quae omnia sacrae Scripturae testimonia, rationes, sententiae satis esse existimabuntur, ad persuadendum id, quod ab initio contendimus, architectum pluribus disciplinis ornatum esse oportere, ac scientijs imbutum: sordidam verò manuum exercitationem nihil ad eum spectare.

Ac tandem illud omnino statuendum est, quod pluribus explicare contendimus, architecti, atque pictoris longè esse diuersa ingenia, studia, dignitates, longè alia consilia. Id verò, præterquam quod cuiuslibet esse poterit, si sapiat, in promptu, disertis verbis in sacris litteris testatum est, ita vt nulli amplius de ea re ambigere liceat, aut dubitare. sic enim inquit auctor libri Machabaeorum: *Sicut enim nouae domus architecto de vniuersa structura curandum est: ei verò qui pingere curat, quae apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita aestimandum est & in nobis, &c.* Quapropter & à vero aberrare putandi sunt, qui omnium architecturae partium quasi fontem, atque directricem esse putarunt graphidem, ex qua pictura, glyphice, sculptura, ceteraque artes, quas vocant mechanicas (rectius dixissent *banauisticas*) fluxere. At quoniam graphis, quam isti putant architecturae fontem esse, ac directricem, nihil omnino praesidij architecto praestare potest, nisi & ipsa dirigatur ab optice, de hac quoque non nihil differendum est, quae ad describendas aedificij, quas proferimus, & explicaturi sumus imagines, praecipua subministrat, & leges eas, quas breuissimè sequenti capite innuemus potius quam pertractabimus.

ARCHI-

3. Reg. 20. *V.*
22.
Ierem. 2. *V.*
19.

DVPLEX
genus scientiæ, speculatiuum, & practicum.

Aristot. lib. 1. Metaph. c. 1. ARCHITECTUS & sapiens sit, vt alios docere possit.

Isai. 3. *V.* 1. & 3.

1. Corinth. 3. *V.* 10.

AB ARCHITECTO pictor quam longissime distat.

2. Machab. 2. *V.* 30.

ARCHITECTURAE

PRAECIPVA PARS DISPO-

sitionis, optices praeceptis ma-
ximè indiget.

Cap. III.

Vitruv. lib. 1.
c. 2.QVID SIT
dispositio.

INTER praecipuas architecturae partes à Vitruvio computatas non infimum locum tenet dispositio, cum ipsa sit ceterarum quasi finis, & quòd tanquam extremum, vltimumque spectant: tunc enim perfecta esse videbitur ordinatio, symmetria, decor, & distributio, cum dispositio fuerit omni ex parte absoluta, atque perfecta. Est enim, eodem attestante, dispositio rerum apta collocatio, elegansque in compositionibus effectus operis cum qualitate. ea verò ex cogitatione, & inuentione nascitur. Vtramque definit idem. Cogitatio enim, inquit, est cura studij plena, & industriae, vigilantiaeque effectus propositi cum voluptate. Inuentionem autem est quaestionum obscurarum explicatio, ratioque nouae rei vigore mobili reperta. Haec ille. Quibus, vt sapiens doctor, ac magister, summa proponit primum scientiae capita, moxque disciplinae ordinem secutus, ad prima vsque resoluit principia. Quocirca eum opus est, qui naturae ordinem perpendere velit, à simplicioribus, ac primis progredi ad suprema. Nam cum primum sapiens architectus decernit nouum aliquod, ad quemcumque finem vel vsum exstruere aedificium, quae ante alia omnia quasi in limine occurrit, inuentionis est. Primum enim inuenienda sunt ea, quae disponi, ordinariue cum symmetria, decoro, distributione possint. Oblata igitur deliberatione exstruendi fori, theatri, Regiae, aut templi, sapienti architecto mox occurrit forma totius, quadrata, verbi gratia, circularis, oblonga: mox, propter membrorum ac partium aedificij multitudinem, vsum, proportionem, atque alia eiusmodi, plures occurrunt difficiles quaestiones, & obscurae, quas dum explicare conatur, formam mutat, alias alio constituit partes, se iungit, componit, segregat, donec quaestiones omnes vigore mobili explicentur, reique nouae ratio concepta sit. tunc enim dispositioni patet locus. Verum quoniam, quae mente concipimus, non simul aduertere possumus, suntque omnia & singula sigillatim, & per partes examinanda, & conferenda, fit vt alia excidant, cum ad alia attendimus; horumque obliuiscamur, dum illa exquirimus; aut tam multa se simul offerant, vt, quid sit eligendum, iudicare vix, aut ne vix quidem possimus. Quapropter nullis quantumuis praestantissimis, acerrimisque ingenijs satis esse poterit ad aptam aedificij dispositionem, conceptas ideas mente euoluere, sed necessarium est, vt memini me dixisse, eas depingere, aut alia quauis ratione efformare, vt maneat, vt eas conspiceri oculis possint, menteque non semel, sed saepius contemplari. Accedit huc etiam, quòd cum architectus aedificium, quod intendit, architectari possit, fabricare non possit, quinimmo sit plurium artificum manibus exstruendum,

INVENTIO
primum sese
offert archite-
cto.CONCEPTAS
ideas aedificij oportet
describere.

A quibus nulla ratione possint verbo conceptae ab architecto ideae repraesentari, ideo necessarium quoque fit, illas omnes ideas informare, alia atque alia ratione depingere, vt ab artificibus concipiantur. Horum autem similia in architectando hoc Ezechielis templo nobis fatemur accidisse. Nam cum apud Ezechielem templum quoddam iam exstructum legeremus, cuius murum, portas, thalamos, atria, porticus, gazophylacia, ingressus Angelus metiretur, inuentione quidem opus fuit, ac dispositione, haud secus quam si à principe, dominou areae, domus esset exstruenda, cuius magnitudinem, vestibula, atria, porticus, ambulationes, conclauia numero definirentur, ac magnitudine certa: ideoque vigore mobili noua res inuenienda nobis fuit, quae obscuras quaestiones, ne dicam abstrusas, penitusque remotas explicaret. Cuius quidem rei dispositio pluribus ideis explicanda fuit. Nam quamuis hoc aedificium exstruendum non sit, explicandum tamen fuit ita, vt à legentibus, si non omnibus, saltem à quamplurimis perciperetur. qua in re multò plura, atque maiora praestanda à nobis sunt, quam ab architecto, in suis aedificijs explicandis, praestari soleant, aut debeant. hic enim fabricae ideas artificibus suis exponit, qui eas contemplari, illisque perspectis aedificium vniuersum, singulasque eius partes concipere, & docti, & assueti sunt. At nobis, quorum interest, Theologum, non fabrum instruere, vt huius magnificentissimi aedificij partes singulas, earumque dimensiones, situm, atque vsum percipere, diiudicare, atque alijs, si opus fuerit, explicare facile possit, quot, & quanta, Deus immortalis, praestanda forent? Ex multis verò non multa, sed paucissima quaedam ex maximè necessarijs, quam breuissimè, facilique stylo, ac perspicuo explicare decreuimus. Quae si non omnibus in promptu esse poterunt, vt cuperem, an meam, vel suam, quisque accusare debeat ignorationem, videant alij: nobis enim concedendum est, vt aliqua ex optices scientia hic ordine proponamus, quòd facilius propositae descriptiones à sollerti lectore percipiantur. Qua de re Vitruuius sic habet: Species dispositionis, quae Graece dicuntur *ιδέαι* ideae, hae sunt, Ichnographia, Orthographia, & Scenographia. Ichnographia est circini, regulaeque modice continens vsum, ex qua capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Orthographia autem est recta frontis imago, modiceque picta, rationibus operis futuri figura. Item Scenographia est, frontis & laterum abscedentium adumbratio, ad circinique centrum omnium linearum responsus. Haec ille. Quae sanè omnia ad optices praecepta spectare nemo non videt: siquidem de efformandis aedificij vestigijs, fronte, lateribus agunt, ita vt parua aedificij imago cum magno aedificio, forma, longitudine, latitudine, dimensione omni ex parte conueniat, quod est illius scientiae proprium, quam Latina voce Itali, Hispanique perspectiuam vocamus, Graeci *ὀπτικὴν* opticen.

In hac verò scientia, quae omnium pulcherrima haberi meritò potest, vtpote quae circa luccem, rerum quasi pulchritudinem, ac visum sensuum pulcherrimum versetur, illud in primis omni admiratione dignum sese offert, quòd ductae in plana superficie lineae, corpora, solidasque figuras ita expriment, vt non oculos modò fallant, verum etiam ipsum rationis iudicium plerumque decipiant. Quae gloria non picturae tan-

INVENTIO
opus
fuit, ad Eze-
chielis tem-
plum archite-
ctandum.DISPOSITIONIS
species
tres.PERSPECTIUA
scientiarum
pulcherrima.

Plin. lib. 35.
c. 10.

NOBILE
pictorum cer-
tamen.

OPTICES
inuestigandae
initia.

QVAE SINT
nobis tractan-
da, & quo or-
dine.

rae tantum debetur, sed perspectivae, optices-
que scientiae. Nobile quoddam certamen Zeu-
xididis cum Parrhasio enarrat Plinius. Et cum ille,
inquit, detulisset vuas pictas tanto successu, ut in scenam
aues aduolarent, ipse detulisset linteum pictum traditur, ita
veritate repraesentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens, fla-
gitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intel-
lecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam
ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem.
Haec ex Plinio. Ego verò, qui picturam num-
quam didiceram, neque quemquam agnoui ge-
neris mei pictorem, cum perspectivae praeceptis
adolescens delectarer, ductis lineis, orbicu-
lare lignum pluribus excavatis pyramidibus a-
liquando finxi, quod cum muro nihil minus co-
gitans affixissem, vidi ego ipse praesentibus alijs
matura aetate virum, digito pyramidis profun-
ditatem experiri conantem: nec sine rubore &
adstantium risu, tandem comperit lignum cum
pyramidibus adumbrata fuisse, atque mentita.
Quae quidem res cum admirationem pariat,
philosophandi quoque occasio fuit: & quae pe-
ritissimi olim viri de optice tradiderunt praecep-
ta, sollicitè inuestigare, inuestigata attentius
percipere, percepta memoria coegit retinere.
quae omnia si huc essent referenda, & diutius
quam par esset detineremur, & à recto instituti
tramite deflexisse meritò iudicaremur. Qua-
propter scientiarum peritis tantum haec nos
scribere arbitrantes, summa tantum rerum capi-
ta perstringemus, ea solum afferentes, quae ab
alijs vel non plenè, vel non eodem ordine ex-
plicantur, ac sine quibus figurarum, quam pol-
liciti sumus, explicationem, nec nos tradere, nec
lector percipere potuisset. Ea verò, quae ad op-
ticem spectant, ad tria potissimum capita reuo-
cantur: aut enim de visu agunt, aut de luce vi-
sui maximè necessaria, aut tandem de graphidis
figuris, qua ratione oculis proponantur, quae
res ipsas ad vivum repraesentent. Haec verò ex-
trema eius pars, quae ad praesens institutum
spectare potissimum videtur, tota ex eo pendet,
ut cognoscat lector, qua ratione visio fiat. sed
neque ea aut percipi aut tradi potest, quin lucis
natura, & umbrae apprimè sit nota. quare & de
luce, quantum sequentis capituli angustiae per-
mittent, agendum in primis est.

DE LVCE. ILLV

MINATIONE, ET VMBRIS.

Cap. IV.

DE LVCE
visionis exem-
plari agen-
dum.

LLUMINATIO, & lux, quam
sunt videndis coloribus neces-
sariae, tam sunt eorum, quae
in visione accidunt, non sym-
bola modò, sed & exempla.
quare necesse est, ut is, qui
quae ad visum spectant, nosse cupit, prius de illis
philosophetur, quae ad lucis, atque illuminationis
naturam spectare probabuntur. Quorum
quidem omnium consideratio, & ad philoso-
phos spectare videtur, & ad optices praecepto-

A res, atque magistros. Verum inter hos, atque il-
los tanta est opinionum diversitas, atque oppo-
sitio, quanta ne ab ipsis quidem vtriusque scien-
tiae professoribus componi posse videatur. nam
ut alia multa praetermittam, ego ipse noui, au-
ribusque hisce meis audiui eruditum magnae
auctoritatis & existimationis virum, doctorem
pariter, ac philosophiae magistrum, aperto ore
negantem vniuersa optices praecepta, principia,
rationes, eamque nihil, quod scientiae sit pro-
prium, continere existimantem. Ea namque ra-
dios ab oculo emisso lineas esse putat, aliquo
loci intervallo à se inuicem distans, eosque rem-
visam attingere cono, coni basis res visa sit, ver-
tex in oculo, cuius verticis angulus quò maior-
fuerit, eò res maiores videntur; quò minor, mi-
niores, & quarum rerum angulus fuerit aequa-
lis, eas oculo pares videri: lumen insuper imper-
mixtè agere: atque alia id genus quamplurima,
quae physicis rationibus, atque principijs vi-
dentur esse contraria. Quae tamen omnia, si at-
tentiùs perpendantur, & vera, & rerum naturae
maximè consentanea esse deprehendentur.

Atque illud in primis cuius debet esse per-
spectum, cuius ignoratione non in his modò, ve-
rum & in alijs omnibus disciplinis, ac scientijs
quamplurimi admittuntur errores. quid nimi-
rum ad physicam spectet considerationem, quid
ad visionis scientiam, & quo fine physicus lu-
cem consideret, quo perspectivus. Nihil e-
nim hic de rerum naturis, motu, aut generatio-
ne differit, aut corruptione; ille verò nihil prae-
terea. quare cum perspectivus visionem confi-
derat, aut lucem, eius terminos, lineas, superfi-
cies, puncta, figuras, sectiones, rectitudines, at-
que alia id generis quamplurima considerat;
lucis naturam eam esse supponit, quae à philoso-
phis traditur. Hoc tamen interest perspectivum
inter, atque philosophum, quòd hic opinionum
multitudine, ac difficultate oppressus à recto ve-
ritatis tramite plerumque dilabitur; ille Ma-
thematicorum ductus argumentationibus, in-
directam veritatis viam semper deducitur, ita
ut, etiam si falsas plerumque mutuetur à philo-
sophis sententias, nec fallat, neque decipiatur.

Fuit, nulli dubium est, maximè inter philoso-
phos controuersum, an visio fieret emissis ab o-
culo radijs, an verò admissis rerum formis. Prio-
rem partem tenuit Stoicorum, & Academicorum
schola, & in his Plato, quem secutus est Se-
neca, Chalcidius, Lactantius, Galenus, atque
alij. Quibus omnibus ex aduerso stat cum Ari-
stotele Peripateticorum schola. Ex ijs porrò, qui
optices praecepta tradiderunt, Euclides, Ptole-
maeus, Alchindus, Academicos secuti sunt. at
Vitellio auctor perspectivae communis, atque
alij Peripateticorum sententiam tuentur. In qua
planè tam celebri controuersia, doctissimorum-
que virorum periculosa digladiatione vna per-
spectiva tuto progreditur, quam à veritate ne la-
tum quidem vnguem discedere cogit aut ha-
rum vis argumentationum, aut illorum auctori-
tas, & in dicendo maiestas. Nam quid quid ab-
his statuatur, aut illis, linea, verbi gratia, quam
perspectivus considerat, eiusque sectio, eadem
omnino censenda est, idemque praestabit, vel ab
oculo procedat ad obiectum, vel ab hoc tendat
in oculum. Qua etiam ratione & his alijs om-
nibus, quae obijci possent, respondebitur, & fa-
cile deprehendetur, verissimas huius scientiae
demon-

VARIAR
opiniones.

PRINCIPIA
optices, quae
philosophicis
traditionibus
videntur ad-
uersa.

QVID IN-
terit inter
physicam, ac
perspectivam
lucis conside-
rationem.

MATHEMA-
ticus nec fal-
lit, nec decipi-
tur.

AN VISIO
fiat emissis ra-
dijs, an verò
admissis re-
rum formis.

Plato in Ti-
maeo.

Senec. lib. 1.
quaest. nat.

Chalcid. sup.
Timaeo.

Lact. lib. de o-
pif. Dei c. 8.

Galen. l. 7. de
placit. Hipp.

& l. 10. de v-
su part. & lib.

1. Prognost.

senten. 19.

Arist. 2. de
an. lib. 7. tex.

67. & 74. &
alibi.

Euclid. defini-
1. optices.

Ptolem. in
catoptrico.

Alchin. lib.
de aspect.

Vitel. perspec-
com. prop. 1.

demonstrationes, veris quoque philosophorum placitis esse maximè consentaneas. Non enim mihi non displicere potuerunt illorum ingenia, qui, cum mathematicis adhaerescunt disciplinis, philosophiae insultant, ac nobilissimae scientiae derogant, quantum suae quique tribuendum existimant auctoritatis, & gratiae: vel contrà, eorum, qui veterem illam philosophorum iactantiam cum rerum plerumque ignoratione coniunctam sectantes, mathematicas disciplinas contemnunt, iniurijs laceffunt, aut damnant. Hi profectò omnes tam exiliter mihi videntur de sua quique scientia sentire, vt nihil putent in ea esse laudandum, praeterquam quod de laudibus alterius, atque existimatione detraxerint: vel, quod vtrique scientiae, & suae, & alienae laudibus satisfacere posse diffidant.

MATHEMATICA, & Philosophiae con-eordia.

Nos verò ab huiusmodi controuersijs, ac disceptationibus abhorremus, & semper abstinuimus, ideoque operae pretium lectori facturos nos esse existimauimus, si, citra vllam disceptationis controuersiam, nostram sententiam breuissimè aperiamus, qua explicata, arbitramur, omnia, in quibus dissident à philosophis perspectiui, vel ab his illi, facilè posse componi. In quibus receptissimas Peripateticorum tuebimur sententias, quas quoniam confirmare non vacat, apud eosdem rationes eorum, atque argumenta exquiret lector.

LVCIS NATURA.

Illud verò in primis verum esse censemus, lucem à luminoso corpore in proximo diaphano produci, quae lucem praeterea in simili sequenti medio producit, & sic deinceps. Quo fit, vt lux, nisi aliunde intendatur, in proximo vehementior, in remotiori debilior sit, atque adeo tandem deficiet, non alia ratione, quam potentiae debilitate, & vt ita dicam, impotentia.

Sed & illud quoque notandum est maximè, quòd cum omnes luminosi partes illuminare sint aptae, atque illuminent, producent vtrique in qualibet parte medij sibi praesentis lucem omnes. Nulla enim assignari ratio potest, ob quam partes hae luminosi partem sibi praesentem medij illuminent, non autem aliae, quibus pari ratione eadem medij pars praesens est.

QVAE PARTES quibus dicantur praesentes.

Illam verò medij partem, partibus luminosi praesentem esse dicimus, ad quas ab illa recta linea duci potest, quae nullo opaco interiacente abscindatur, quaeue nulla medij diuersitate refringatur. nam de directo, quod primum etiam lumen vocant, sermo nobis est, non autem de refracto aut reflexo. Dicitur autem recta linea definire posse ea, quae praesentia sunt, aut illuminari possunt: tum quòd rectus est omnis naturalis non impeditus motus, quod in leuium, grauiumque motu, calefactione, atque alijs videre est. Recta item breuissima via est, quaeque continuam lucis productionem dirigit, & quae aequè interiacet inter sua extrema: quapropter naturae motus, nisi aliunde impediatur, nunquam à rectitudine discedit, nec diuagatur, sed recta tendit in suum, vel obiectum, vel terminum. Quae sanè ratio Euclidem peritissimum Mathematicum impulit, vt rectum esse definirit, cuius extremis media officerent. Quod verum ita est, vt omnibus, ac singulis medij partibus conueniat ex aequo: sublatis enim quibuslibet è medio partibus, quaecumque fuerint reliquae, adhuc extremis officient. quia nimirum, si lucem, aut visionem impedire possunt, luce, aut oculi in altero extremo constituto, alterum

MOTVS NATURALIS rectus est.

Euclid. defn. 1. casoptr.

nec videri, nec illuminari potest, officiente, verbi gratia, non minùs vno medij palmo, quam centum. Ideoque non recto conuenire nulla ratione posset, cum eius partes extremis non officiant, nisi quae ad rectitudinem accedunt.

Iam verò ex dictis illud poterit esse in promptu, quod difficillimum visum fuit quamplurimis, lumen vnde quaque diffundi per totum circumstans medium diaphanum, idque ad modum sphaerae trina dimensione corporeae. Non quòd lux corpus sit physicum, vt falsò aliquibus imponitur, sed quòd ad modum medij recipiatur, non in puncto, linea, aut superficie, sed per totam medij longitudinem, latitudinem, ac profunditatem. Quae sanè non obstant, quò minus in quolibet puncto medij liceat considerare pyramidem. ducta namque si intelligatur à praedicto puncto recta linea, aliquod extremum punctum luminosi contingens, & puncto priori lineae manente, linea circumferatur per omnia luminosi extrema, praedicta vtrique linea pyramidem describet, aut conum, quo, quamuis imaginario, continentur omnes omnium luminosi partium irradiationes, quae ad datum punctum recta feruntur. Non tamen propterea sentimus, multiplicem lucem in medio reperiri; immo verò, eandem in qualibet parte medij ab omnibus luminosi partibus, quibus est praesens, produci, magis tamen intendi, quò à pluribus partibus producta conseruatur. Quod si aliqua ex dictis luminosi partibus vel corrumpatur, vel ne illuminet, impediatur, lux manet eadem à reliquis pendens partibus, minùs tamen intensa, quò à paucioribus irradiatur luminosi partibus. Idem de pluribus numero luminosis sentiendum censeo. Nam si natura lucis ea est, quae in eodem subiecto multiplicari possit, quòd à pluribus procedat luminosis, ea quoque multiplex erit, quòd à pluribus eiusdem luminosi partibus progrediatur: qua ratione in eadem parte medij infinitas lucis partes reperiri conficietur: cum partes sint in eodem luminoso

L V M E N vnde quaque diffunditur in sphaerae modum.

P Y R A M I S luminosa ad quodlibet medij punctum terminata.

infinitae medietates, tertiae, quartae, centesimae, millesimae, & sic deinceps: quòd est inconueniens. Neque verò oppositum probabis, si dixeris, vnitas solis partes vnam lucem producere, quae vnus more operantur: secus verò de discretis luminibus sentiendum esse, quae diuersas possent luces in eodem medio producere. Nam si medium solem zona cinxeris ferrea; tunc vtrique solis vtraque pars lumen producet in medio, haud secus, quam si discreta esset ab altera, cum partes, quae sunt inter eas, nihil profus, aut in illuminatione, aut in eius modo operentur. ridiculum verò esset affirmare, partes extremas nouum sortiri operandi modum, vel propterea tantum, quòd mediae partes operirentur, vel non operirentur. Idem verò dicendum videtur, si non circa solem, sed in qualibet parte medij statueretur opacum: nimirum partes quoque luminis diuisas esse. Quae omnia cum minimè videantur probanda, illud maximè videtur, quòd initio proponebamus, & à pluribus luminosis, & à pluribus eiusdem partibus, eandem lucem in medio produci, magis intensam, quòd à pluribus; minùs verò, quòd à paucioribus producitur. Quibus planè non obstat, plures vmbrae ab eodem opaco, eidem, vel pluribus luminosis obiecto produci. quinimmo hanc, quam sequimur, philosophandi viam confirmat, vt, cum primum

NON MULTIPLEX lux, sed eadem à pluribus luminosis in eadem parte medij recipitur.

Q V A M V I S diuersae vmbrae à diuersis luminosis, eodem opaco interiecto, producantur, non tamen probatur, multiplicem recipi in medio lucem.

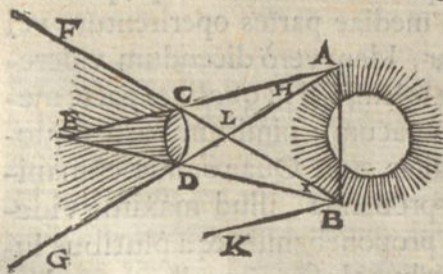
RESPON-
detur ad argu-
menta.

umbrae naturam considerauerimus, ostendemus. Sed vt eodem vnde fumus digressi, reuertamur, non dubito, quin ex luce refracta, vel reflexa aliquis contendere possit, irradiationem lineis fieri, non autem trina dimensione continuam. Videmus enim, solis radios ex concauo speculo reflexos, vel concauo vtrimque perspicillo refractos ita ad vnum punctum concurrere, vt lucis intensione ignis etiam in apta materia, accendatur: quod fieri minimè posse videtur, nisi radios linearum more distinctos ad idem punctum concurrere intelligamus. Tamen si rem, attentius perpendamus, pari quoque ratione eadem omnia luci accidere posse intelligemus, etiam si per totum circumstans spatium in sphaerae modum lux diffundatur. Id quod communi quoque exemplo omnibus poterit esse in promptu. Videmus enim, iacto in quiescentem aquam lapide, vndas circumquaque turgescere, atque aquam à lapide diuisam paulatim à lapide discedere, atque circularum instar extendi: quae planè vndae, si ad aliquod allidantur solidum, eodem ferè quo priùs impetu, eodem prorsus, quo priùs ferebantur itinere, reflectuntur. Ex quo mox fit, vt pluribus vndique iactis lapidibus, si omnes pariter ab eodem concauo reflectantur, omnes simul ad idem punctum conueniant, in quo aquae maximè erunt compressae: quae quidem aquae, si vltèriùs producantur, magis ac magis à sese inuicem separabuntur. Neque aliter de solis luce è concauo speculo reflexa philosophandum putamus, ex qua refractae quoque in perspicillo ratio reddetur aptissima. Illud praeterea, quod demonstrant, lineas assumentes perspectiui, pro lucis illa continua emanatione, & verum est, & naturae maximè consentaneum, cum in continua etiam luce longitudo possit à latitudine, & profunditate seiuncta considerari, ex qua, vt paulò ante ostendimus, lucis rationes, & motus demonstrari facillè possunt. Quòd si quis adhuc lucem emisis lineis in medio produci contendet, quòd solem aspiciens, lineas videat, aut stellas firmamenti scintillare, aut noctu lumina quasi irradiare, id omne debilitati visus adscribat, cuius causa palpebrae mouentur, pilorumque eius motu luces diuiduntur. quod verum esse probabit, qui, praedicta aspiciens, manu palpebras firmauerit, ne moueantur: tunc enim nullas prorsus videbit lineas. Sed vt lucis natura melius cognoscatur, de eius priuatione, ac tenebris non nihil dicendum est.

LINEAE
perspectiuo-
rum quomodo
accipiuntur.

RADII LI-
nearum more
quare videan-
tur in sole.

VMBRAE
recta tendunt.

Est igitur umbra lucis priuatio in subiecto, quod lucis potuisset esse particeps. Vmbrae verò recta tendere & experimur, & ipsa lucis probata natura demonstrat. id quod proposito exemplo amplius explicandum videtur. Illuminet primùm sol AB, totum circum-

quaque spatium, cui intra sphaeram actiuitatis solis, vt aiunt, obijciatur sole minùs opacum CD, per cuius extrema C, & D, ducatur superficies plana, transfrens per medium solis, & opaci. In qua superficie, lucis, atque vmbrae licebit considerare naturam, ac terminos. A puncto namque C, ducatur recta indefinita, circulum solis AB, tangens in A, sitque ACE: & rursum ex D, ducatur pariter indefinita, eundem circulum AB, tangens in B, sitque BDE. Has verò duas lineas facillè demonstrare^a possimus concurrere in aliquo puncto extra CD. Iuncta namque AB, & ex puncto B, ducta BK, parallela ipsi AC, facillè ostenderetur, angulos CAB, DBA, duobus rectis esse minores, vtpote qui partes sunt duorum CAB, KBA, duobus rectis aequalium^b. Sit igitur linearum concursus in E. Ex quo mox fit, spatium illud omne CED, vmbrosum esse, vtpote cuius nulla pars parti luminosi sit praesens: non enim potest ab aliqua luminosi, quae in praedicta superficie existat, duci recta linea ad aliquod spatij praedicti CED, punctum, quae non transeat per opacum, cum binae rectae AC, BD, luminosi, opaci, & vmbrosi extrema contingant. Reliquum verò medij spatium illuminatum est, vtpote quod aliquibus saltem solis partibus praesens est. Non tamen omne eodem modo, aut pari lumine illustratur. Nam si ex iisdem punctis opaci C, & D, ducantur aliae rectae ICE, HDG, contingentes eundem circulum AB, in punctis H, I, illae planè ostendent, spatium FCE, minùs illuminari, quàm reliquum superstans lineae CF, siquidem ex arcu IB, ad spatium FCE, nulla potest duci recta, quae non transeat per opacum CD. Quae partes solis IB, non illuminabunt spatium ECF. atque hoc ipsum de spatio GDE, demonstrari facillè poterit eisdem rationibus.

^a Axiom. 13.
lib. I. Eucl.

^b Propos. 29.
lib. I. Eucl.

TRIPLEX
umbra ex eo-
dem vmbroso,
& luminoso
procedens.

Atque hinc orta videtur esse communis illa, perspectiuorum sententia, quae lucem impermixtè agere confirmat: tum quod lucem à duplici luminoso progredientem, duplici, eaque vnicuique directa via duci obseruauerint: tum etiam quòd vmbrae quoque diuersas ex eodem opaco producant. Quod & verum est, & optices considerationi maximè necessarium: non tamen propterea ipsi quidquam de natura lucis statuunt, quae physicae considerationis est. Nostri verò instituti esse arbitramur, vtriusque sententiae rationes proponere, vt pariter ostendamus, eas inuicem minimè pugnare. Nam si in eadem figura arcus tantummodo AH, BI, lucefcere ponamus, quorum AH, magis; BI, minùs splendeat, tunc illuminatio, & vmbrae eodem sane modo, quo priùs, considerandae sunt, hoc vno excepto, quòd tota umbra spatij GDC E, fit ex priuatione lucis AH, umbra verò spatij EDCF, fit ex priuatione lucis BI. Ex quo mox fit, vt triplex esse videatur umbra maxima pyramidis ECD, vtpote quae vtraque luce priuatur, minima ECF, quae minori tantummodo luce BI, priuatur, & media EDG, quae maiori tantummodo priuatur luce. Quae quidem vmbrae non alia ratione procederent in priori positione: siquidem nihil ad illuminationis priuationem multiplicandam facit luminosos arcus AH, BI, partes esse eiusdem luminosi AB, aut non esse; vel quòd idem est, medijs partibus HI, luminosis, aut opacis continuari, aut, eisdem sublatis, disiungi. Nam quòd ad illuminationem medij spectat, satis suprà ostensum est, eadem ratione philosophandum, siue ab vno, siue à pluribus corporibus lux procedat: semper enim eadem in eadem parte medij lux reperitur.

PERSPECTI-
ua nihil ha-
bet ipsi philo-
sophiae con-
trarium.

Neque quidquam aduersus praedicta probat, lucis ex varia luminum & corporum positione, diuisio, cuius rei exemplum licebit aspicere, si illuminationem vtriusque luminosi AH, BI, per idem

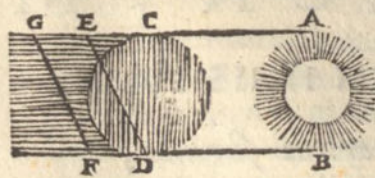
idem tabulae foramen L, transire fingamus. Nam pars medij F, illuminatur à BI, non autem ab AH, & pars, quae est in G, illuminatur ab AH, non autem à BI. Quòd quamuis verum sit, adhuc tamen non magis diuersa lux esse putanda est, quae est in F, ab ea, quae est in G, quam quae in superioribus demonstrationibus ostensa est eadem esse, quae est in spatio ECF, cum ea, quae est in spatio EDG. nam, lucem esse magis vel minus intensam, lucem non facit esse diuersam. Quae omnia motus exemplo magis esse poterunt perspecta. Ponamus, homines duos quodam impetu determinato simul mouere re-
 ctà lapidem, atque in medio motus cesset alter mouere, alter verò eodem quo prius impetu mouebant ambo, motum prosequatur lapidis, quis quaeso neget lapidem eodem semper motu latum fuisse, spectante prius duplicem motorem, posterius verò vnum tantum? Quae pari ratione de alijs omnibus naturae motibus philosophanda videntur, cum actio recipiatur in passio, motus autem specificetur à termino. Ea porro, quae de superficie vna considerata sunt, & de omnibus alijs probari possunt, quo lucis, umbrarumque termini perspecti habeantur.

Sed vnum superest explicandum huic nostrae disputationi maximè necessarium, nimirum vt umbras perpendamus, vel vt verè sunt, vel vt apparent corporibus, quorum sunt umbrae, maiores, minores, vel aequales. id quod ex luminoso, atque opaci collatione procedere affirmamus. Nam in priori demonstratione, atque figura ostensum est, umbram opaci CD, in pyramidem CED, terminari. id quod si attentius perpendatur, non alia ratione euenire probabitur, quàm quod luminosum AB, maius ponitur opaco CD: quare, si lineis ductae rectae CD parallelis secetur pyramis, aut triangulum CED, omnes utique minores erunt ipsa CD, vtpote similitium angulorum bases, quorum minora sunt latera lateribus CE, ED. Posset autem nonnumquam abscindi triangulum CED, lineis non parallelis maioribus, vel aequalibus ipsi CD. In cuius rei demonstratione non est immorandum: satis est enim, si propterea intelligamus, minorem umbram maiorem, vel aequalem opaco apparere posse, iuxta modum, quo abscinditur ab ea superficie corporis, in quo umbra apparet; nam in aëre non videmus umbram.

Tunc verò umbra semper maior erit umbroso, cum luminosum minus esse ponetur umbroso. Nam si in eadem figura illucescere ponamus tantummodo arcum AH, is quidem iuxta demonstrata, ex corpore CD, umbram projiciet ECDG, quae semper maior erit, quò magis distabit à recta CD, cum rectae EA, & GH, si extendantur ad A, concurrant, triangulumque constituent, cuius basis sit CD, infra quam basim vtrumque umbram consideres, impossibile est lineam ducere vel minorem, vel aequalem ipsi CD, quae vtramque lineam CE, DG, attingere possit, vt ex ductis eidem CD parallelis facile confirmari poterit, iuxta ea, quae paulò ante demonstraui.

Tandem umbra semper umbroso aequalis erit, cum luminosum aequale ponetur umbroso, si ponamus, exempli gratia, luminosum AB, quod ad plures casus vitandos sit sphaericum, aequale umbroso etiam sphaerico CD, & iuxta ea, quae in priori demonstratione dicebamus

A per vtriusque sphaerae centra ducatur superficies plana, in qua ex punctis C & D, ducantur rectae ECA, FDB, quas parallelas esse oportet^a, vtpote aequalibus vtriusque circuli diametris perpendicularibus.

res. b quapropter, umbram inter parallelas indefinitam esse, & semper ipsi umbroso corpori parem, perspicuum est: quam si abscindas sectione ipsis AC, BD perpendiculari, atque adeo ipsis diametris AB, CD, parallela sectio erit illis aequalis. si autem sectio FG, parallela illis non sit, semper erit maior quàm AB, vel CD.

Nam si ex D, ducatur DE, sectioni praedictae parallela, erit ei aequalis^d, & maior^c recta DC, vtpote in triangulo DCE, recto, hoc est, maximo trianguli angulo opposita. quare & sectionem illam maiorem esse oportet umbroso diametro CD. quod erat vltimo demonstrandum.

Ex quibus illud quoque perspectum esse poterit vnicuique, quod in perspectiua communi demonstratum est, umbrosum sphaericum luminoso minus umbram projicere pyramidalem: aequale, columnarem: maius curtam, & euersam pyramidem infinitam. quorum omnis demonstratio ex dictis comprehendetur, si quae de vna superficie probata sunt, de singulis simili ratione ductis, simili argumentatione probare posse arbitremur. His etiam pariter demonstratum est illud, quod maximè perspectiuus posset esse vsui, reliquis delectationi, nimirum, qua ratione umbrae in obiecta superficie terminentur, cum per quaelibet bina umbroso corporis puncta duci possit superficies, in qua umbra determinatur, eiusque cum obiecta superficie sectio haberi facile possit, cuius termini, umbrae dent terminos, quae ab assumptis opaci punctis procedit. Vnum praeterea animaduertendum est, ne non satisfecisse videamur scire cupientibus, vbinam lux, aut umbra habeatur maxima. quod perspectum esse poterit, si per centra lucentis, & umbroso corporis recta ducatur, vel, quod idem est, si axis cylindri, aut conici ducatur, circa quam umbram maximam esse oportet, vtpote, quod ab omnibus partibus medij illuminati maximè distet: lux enim non modò recta tendit, sed & reflectitur, ac refrangitur, vt antea dixi, qua ratione si pyramidis quoque lucis, quas initio dicebamus, consideremus, circa earum axes lux erit maximè intensa. Illud etiam praetermittendum non est, quo philosophis faciamus satis, lucem naturae accidens esse, quod in subiecto diaphano recipitur, ex quo luci idem accidere existimamus, quod reliquis, quae natura constant rebus, lucem puncto, linea, superficie terminari posse, aut continuari: in superficie verò, linea, aut puncto lucem esse non posse. Quapropter cum superficies, lineas, puncta, pyramides lucis, aut umbrae ad demonstrationes assumimus, vel physicè accipiendae sunt, quantitatem, & partes habentes, aut de terminis assumptae lucis agere credendi sumus. Atque his dictis, vniuersae lucis considerationi, quod ad nos attinet, fecisse iam satis existimamus: superest, vt de visione, quae lumine fit, atque imaginibus, pari ratione philosophemur, quod sequenti capite quàm breuissimè praestare decreuimus.

Quae umbrae sint vel appareant maiores, minores, vel aequales opaco, cuius sunt umbrae. VMBRA maior umbroso. QVA RATIONE umbrae à perspectiuis in obiecta superficie terminentur. QVAE LUX aut umbra maxima sit. QVOMODO puncta, lineas, aut superficies lucis accipiamus.

IDEM MOTUS à duplici, & ab vno productus motu.

^a 18. tertij Euclid.

^b 33. primij Euclid.

^c 31. primij Euclid.

^d 33. primij Euclid.

^e 19. primij Euclid.

^f 32. primij Euclid.

Perspect. commun. prop. 24.

OCV L O R V M

VISIONEM IN IPSIS FIERI,

*susceptis rerum formis,**quas vocant species.*

Cap. V.

EADEM RATIO
lucis, ac visionis.

BADEM ferè omnia, quae illuminationi, ac lumini accidere ostensa sunt, pari quoque ratione visioni, ac rerum formis euenire putandum est. Visionem namque in oculo fieri ita certum est, ut nulla indigeat probatione. quis enim credat, oculum extra videntem, in re visa suo uti videndi ministerio, manente semper in eo, qui videt, potentia visiva? Hoc igitur constituto, praesentis disputationis vniuersae fundamento firmissimo, cetera utique moles aedificij facile superstruetur, exstructaque manebit. Ex quo primùm fit, ut quoniam res quae videndae sunt, magnitudine, ac numero pene infinitae sunt, ac longè ab oculo distitae, quaeque ad oculum afferri nulla ratione possunt, earum saltem afferendae sint formae, vel imagines, quibus res ipsae videantur. Quapropter in visione, haec sunt perpendenda, sine quibus videri posse negat Aristoteles, visuum, visibile, perspicuum, lumen, species.

Arist. 2. de anima c. 3.

QUINQUE
sunt ad perspicuum necessaria.

Visuum dicitur potentia, visibile obiectum, quod forma mediante mouet potentiam, ex quo fit, ut duplex obiectum perpendatur à Philosophis, alterum quod videtur, nempe color, alterum quo mediante fit visio. perspicuum vero & lumen medium est, quod nisi intersit visuum inter & visibile, nihil videbitur. Visibile, ut dixi, color est, qui sine lumine visuum non mouet. lumen verò in perspicuo recipitur. Perspicuum autem visibile quodammodo dicitur, non secundum naturam suam, sed propter externum colorem. Aer autem, aqua, crystallum, vitrum, hisque similia, solida, aut liquida corpora, perspicua dicuntur, in quibus perspicui ratio reperitur. Est autem perspicuum potentia perspicuum, utpote quod tenebrarum etiam sit susceptiuum: lumen verò est actus perspicui. Quod autem videtur, color est, qui videri non potest, nisi in lumine. Nam ut ait idem Aristoteles: hoc erat ipsi colori esse, motiuum esse secundum actum perspicui. actus autem perspicui lumen est. Porro visioni haec omnia inesse probat idem Philosophus, ex eo, quod colorem supra visuum positum non videmus, sed color mouet quidem perspicuum, puta aerem, & hoc continuo existente mouetur sensorium. ex quo colligit aduersus Empedoclem, nihil in vacuo videri posse: necessarium enim est medium; quoniam, cum aliquid videmus, sensitiuum patitur, hoc non à colore, cum, qui sensitiuum contingit, color non videatur: superest igitur, ut à medio patiat, quod, ut dictum est, oportet esse illuminatum. Huc etiam referenda sunt, quae in vniuersum de omni sensu tradit idem philosophus, cum videlicet susce-

L V M E N
quid sit.

Arist. 2. de anima tex. 73.

Ibid. tex. 121.

Aptiuum esse, quod sensus sit id, quod susceptiuum est formarum sine materia. Confirmari id putat assiduo experimento. videmus enim, vehementi sensibili sensum corrumpi, cuius rei aptissimam quoque rationem affert. Nam si fortior sit sensorio motus, soluitur ratio. hoc autem erat sensus: sicut & consonantia, & tonus percussis fortiter chordis. Sensum itaque in debita ratione sensorij ponit, quam corrumpi necesse est, sensibili ultra modum adhibito. id quod in gustu, odoratu, & auditu facile ab omnibus percipitur. Nullam enim aliam licet adinuenire causam, cur hoc amarum, illud dulce, hoc verò nunc amarum gustui videatur, quod antea ut dulce degustabatur: nullam, inquam, aliam eius rei assignare poteris causam, quam debitam proportionem, siue rationem, vel huic contrariam in cibo, ac in gustu. Quae omnia, facile etiam confirmantur ex ijs, quae initio perspectivae communis demonstrantur: lucem nimirum, aut colorem illuminatum impressiuè operari in visu. Ea verò cuius facile possunt experimento probari: oculus namque splendidissimam lucem intuens attentius, vel colorem simili luce illustratum, dolet, ac patitur, indeque ad debiliorem lucem conuersus, tenebras videre videtur, aut colores, quos videt primo colore permistos, donec lucis, aut coloris vestigia oculis impressa penitus euanescent.

SENSVS
omnis susceptiuus est formarum sine materia.VEHEMENS
sensibile sensum corrumpit.Perspect. com.
prop. 1. & 2.

Quibus quidem rationibus, ac doctissimorum hominum testimonijs nihil contrarium suadet, quod de fascinatione legimus. Non enim me latent, quae scribit Plinius: In eadem, inquit, Africa familias quaedam effascinantium Isigonus, & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis Triballis & Illyrijs, adijcit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque, quos diutius intueantur, iratis praecipue oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes. Hinc orta fuisse creditur vetus illa opinio timentium sibi à fascino, quoties vel à seipso, vel ab alio coram laudaretur: quare in laudando addebant plerumque vocem praefiscinae, aut praefiscini: ideoque cum magnificè de seipso locuturus esset veterator ille apud Plautum, quasi inuidiam à se auertere cupiens, ait:

DE FASCINATIONE.

Plin. lib. 7.
cap. 2.PRAEFISCINI,
quid.

Plaut. in Afnaria.

Titin. in Setina.

Praefiscini hoc nunc dixerim.

Sed & Titinius in Setina inquit.

*Paula mea amabo pol tu**Ad laudem addito praefiscini, ne puella Fascinetur.*

Apuleius etiam: Igitur, inquit, quod difficile, factu erat, quodque reuera arduum nobis existimabatur gratum esse populo, placere ordini, probari magistratibus, & principibus, id praefiscine, (sic enim legendum, censo, non ut corrupti ignoratione codices habent, praefusuè) dixerim, iam quodammodo mihi obigit. Haec ille. Vniuersum porro fascini damnum ab oculis, non verò à labijs laudantium in laudatos promanare, nulli non perspectum fuit. Quare Varro cuiusdam antiquae consuetudinis meminit, qua pueris, ad auerruncandas fascinationes, collo res turpículas appendebant, quae intuentium oculos à puerorum attenda contemplatione, sua turpitudine, aut nimia deformitate auocarent. Huc forsitan respexisse credendi sunt serui illi, qui, quòd Aesopum omnium hominum turpissimum vidissent, dicebant ab hero pro domus fascino emptum fuisse. Ex his verò quae de fascinatione dicta sunt, efficax desumi

Apul. lib. 3.
Florid.M. Varro lib.
6. de ling.

Lat.

TVRPICV-
lae res puero-
rum collo appen-
sae contra
fascinum.In Aesopi
vita.

defumi posse videtur argumentum, ad probandum visum in rem visam agere, haud dissimile illi, quo nos ex Aristotele probauimus, à re visa visum moueri, vtpote quod vehementiori visibili corrumpatur. Verum, est quaedam longè diuersa ratio: visus enim lucis, aut formarum immaterialium receptiuus, qui in proportione debita consistit, ab excessu lucis, aut formae corrumpitur: sanitas, aut vita fascinatorum non ita. non enim in vna proportione consistit, nec quolibet excessu corrumpitur, sed alia aliqua venenata, ac pene corporea qualitate, qua morbus inducitur, aut interitus. Huiusmodi autem qualitatem eiaculari oculis malè affectis, nec nouum, nec inauditum est, cum Agatharchides scribat Pnyllorum gentem in Africa extitisse, quorum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, vt cuius odore sopirent eas. Mos vero liberos genitos protinus obijcendi saeuissimis earum, eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. His verò contrarius minimè censendus est Auicenna, qui animam alicuius vehementer affectam in malevolentia tradit habere impressionem nocuenti, in aliquem maximè puerum, quòd, propter corporis teneritudinem, est facilè impressionum susceptiuus. Nam quamuis animo tribuere videatur Auicenna nocuenti impressionem, id ita intelligendum est, vt ab animo moueatur corpus, quod malè affectum damni sit causa, & velut instrumentum. Quod mirificè, vt cetera, Angelicus doctor Thomas illis verbis explicare conatur. Quod autem, inquit, de fascinatione inducit Auicenna, ita accidit, quia mediante motu cordis immutatur corpus coniunctum, cuius immutatio prouenit ad oculum, à quo infici potest aliquid extrinsecum, praecipuè si sit facilè immutabile, sicut etiam oculus menstruatae inficit speculum. Habent igitur huiusmodi mulieres effascinatrices tantam cordis, simul quoque sui corporis infectionem, vt facilè inficiant naturalis imaginationis vi, quae tantum potest, vt vel etiam exanimet seipfos, ij, qui acrius imaginando mente aliquid concipiunt. haec Sanctus Thomas. Cuius planè sententia in idem recidit, quod paulò antè dicebamus: mouet enim animus, siue etiam imaginatio malè affecta corpora, quae visu postmodum venena eiaculari videntur. id quod ferè in poenam efferatarum mentium à natura inditum malum existimat Plinius, sic scribens: Adeo naturae, cum ferarum morem vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore, & in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid vsquam mali esset, quod in homine non esset. haec ille. Quibus alicui forte videbimur nondum propositae difficultati fecisse satis. Nam quod venena eiaculentur oculi, potius confirmare videtur Platonis, quàm Aristotelis sententiam, quia videtur iisdem visuius radijs, qui ex oculis emicant, venena ad ea, quae videntur, transmitti. Verum, vt dixi, longè alia ratio habenda est eorum, quae visionis sunt causa, atque eorum, quae, dum videmus, accidunt, & cum visione nihil habent commune. Sed vt institutam de fascino disputationem facilius absoluaamus, nonnulla praemittenda sunt, quae visionis naturam magis explicabunt.

Rerum vtique immateriales formae primùm mouent illuminatum medium, quod actu perspicuum dicitur: hoc verò potentiam mouet, vt fiat

visio, non quidem formarum, sed rerum quarum sunt formae, quamuis haec sine formis ad potentiam delatis videri non possent. In qua quidem formarum delatione haud aliter philosophandum est, quàm praecedenti capite de lumine dicebamus, nimirum, species haud secus quàm lumen in directum ferri, praeterquam in refractione, aut reflexione, de quibus non est nobis sermo. Ex quo mox fit, vt in ea tantummodo loca rerum deferantur species, quibus res ipsae praesentes sunt, ductis nimirum rectis lineis à rebus ad loca, ad quae sunt species deferendae. Vnde liquet id, quod paulò inferius magis explicandum est, visionem perfectam fieri circa lineam illam rectam, quae à re visa ad medium potentiae visuuae per mediam pupillam duceretur. eam perspectiui cathetum vocant. Per hanc igitur lineam, & visuas species ad oculum adduci intelligendum est, & per eandem venenos spiritus ab oculo ad rem visam deduci. Tum quòd ea linea, vtpote recta, breuissima est, atque adeo iuxta illam maximè sibi mutuò visus, & res visa propinqua sunt, quod non parum actioni conducit, tum vel maximè, quòd, dum à re, quae videtur, ad oculum deferuntur species, ibique fit visio, indeque ad interiores sensus, ac tandem ad superiores animi potentias deferuntur, facilè animus ad odium, amorem, desiderium, admirationem, aut eiusmodi commouetur, quo noxij quoque flatus excitantur, & officunt ijs, vel inficiunt ea, quae attentius contuentur. Quamuis quod ad commaculata à menstruatis feminis specula, an id visu, an verò halitu fiat, non vti que exploratum est, quem etiam tenellulis pueris nocere posse dubitandum non est: is enim cum oculis pariter in eos dirigitur, dum à fascinatricibus conspiciuntur. Haec omnia, & damna pariter, quae fascino pariat, breuissima oratione, admirabili sapientia plena complexus est sanctissimus Apostolus Paulus, sic scribens: *O infensati Galatae, quis vos fascinauit non obedire veritati?* Vbi Sanctus Ioannes Chrysostomus sic scribit: *Vulnere (reprehensionis) inflicto, protinus temperat dolorem.* Non enim dixit, quis vos seduxit? quis vobis abusus est? quis vos circumuenit? sed quis vos fascinauit? sic moderans increpationem, vt non careat laude. Haec enim verba sunt indicantis, quòd prius inuidia digna fecerint, quòdque id quod accidit, daemonis insultu factum sit, qui secundis eorum successibus vehementer reclamauerit. haec ille. Qui notionem verbi *bascaeno* bascaeno reperisse videtur, quo eodem & fascinare, & inuidere significant Graeci. Quam eandem Chrysostomi notationem cum percussisset Theodoretus, haec subdit: *Ostendit autem etiam paternam Apostoli benevolentiam. eos enim deflet, vt qui collectas diuitias perdidierint. Quisnam, inquit, inuidus, & fascinator daemon admirabiles vobis opes eripuit? haec ille.* Quae de fascinatione dicta sufficiant.

Iam verò illud superest examinandum, quo Euclides emitti ab oculo radios ad videndum, non recipi ab eo quidquam, probare contendit: Natura enim in animalibus sentiendi instrumenta ita fecisse putat, vt eorum quaedam ad recipiendum accommodata essent, quaedam secus: auditum quippe odoratum, & gustum caua fecit,

SPECIES
ad ea tantummodo loca deferuntur, quibus res sunt praesentes.

QUAE LINEA
visionis dicitur cathetus.

MENSTRUATAE
mulieres specula inficiunt visu, aut halitu.

MODERATE
Sanctus Paulus Galatas reprehendit.
S. Ioan. Chryf.

EODEM
verbo inuidere, & fascinare significant Graeci.
B. Theodor.

Euclid. in optics.

FASCINATIO
quomodo fiat.

Agatharchi. apud Plin. lib. 7. cap. 2.

Auicenna.

PESSIMAE
animi affectiones virus nonnumquam exhalant.

S. Thom. 3. cont. gen. cap. 803.

Plin. ibid.

EFFERATAE
mentes venena eiaculantur.

RESPOND
detur ad argumentum fascinationis.

vt reciperent extrinsecus aduenientia corpora, quae sensus mouerent. Quamobrem, si in visione corpora visum mouentia ad visum potius accedant extrinsecus, quam vt oculus aliquid ex se emittat, deberet ipse oculus cauus esse, vt ad receptionem simulachrorum esset commodior. Id autem aliter se habere constat: globosum enim esse oculum, perspicuum est. Haec est Euclidis sententia, quam retulit Penna: quae, vt est à mathematicis disputationibus, quod initio dixi, aliena, ita esse videtur pluribus partibus ipsi

Ioan. Penna
in praefat.
optices.

OCVLI CA-
ui sunt, & ad
recipiendas
species aptif-
simi.

Arist. 2. de a-
nima tex. 121
S. Aug. lib. 12
de genes. ad
litt. c. 16.

SPECIES
visuæ immat-
eriales, & spi-
ritualibus for-
mis persimiles.

OCVLVS
quare sit sphæ-
ricus.

OCVLVS
sphaericus est,
vt capax sit
plurium par-
tium.

Clau. c. 1. com-
men. sphæ.
VT FACI-
lius voluatur.

veritati contraria. Omnia enim sensuum instrumenta caua sunt, & ad recipiendas rerum formas aptissima: nam, vt vidimus ex Aristotele, sensus omnes ab obiectis mouentur, ac recipiunt, quae à proprijs emittuntur species. Illud verò certò colligeret, alia ratione constitui oculum oportuisse, si corporum susceptiuus fuisset. at contra res se habet: res enim quae videntur, non vtique afferuntur ad oculum, sed tantum earum formae, quas sine materia vocauit Aristoteles, vt verè sunt, & vt nonnulli putant, ab Augustino dicuntur spirituales, quarum susceptioni aptissime efformatus est oculus in medio cauus, quamuis cauitas exigua sit, prae ceterorum sensuum cauitatibus: quoniam huius sensus species magis sunt à materia sepositae, & spiritualis naturae magis similes. Haec verò oculi cauitas, vel hoc foramen, quo species visuæ recipiuntur, opertum est exteriori quadam tunica, quae perspicui naturam inducit, atque adeo medij: est enim pellucidi cornu instar. Est etiam pupilla huiusmodi tunica operta, quò refrangerentur species, & visus plura percipere simul posset, & singula melius. Quod & à perspicillis ante oculos positis praestari videmus. Et sanè, quae tunica cornea impedimento non est, quò minus ab oculo emicent iuxta Euclidem radij, eadem non fore impedimento censenda est, vt pupilla recipere possit extrinsecus aduenientes lucis radios, cum formis rerum quae illuminantur, & colorem habent. Iam verò quòd sphaericus sit oculus, immo quòd ea, & non alia forma esse debuerit, vt commodè videre possent animalia, probant rationes quamplurimae; ex quibus vnã tantum vel alteram attexuisse sit satis.

In primis pluribus constare debuit oculus tunicis, humoribus, venis, neruis, atque alijs partibus, quae omnes capacissima oportuit contineri sphaerica forma, ne magnam capitis partem impedirent oculi bini. Alia tamen esse videtur longè praestantior, & perspicua magis ratio, illi persimilis, qua probant astronomi, caelum esse sphaericum propter motuum diuersas rationes, vt videre est apud Clauium: atqui non pauciores motus, sed plures fiunt oculis, vt acies ad plura dirigatur, citiusque conuoluatur, non ad voluptatem modò, sed & ad necessitatem, quò videlicet praecaveantur damna, quae caecis passim occurrunt, atqui, si alia quacumque figura esset oculus, vt puta angulari, vel oblonga, moueri non posset absque eo, quò locum, cui inest, aut diuideret, aut dilataret, extenderetque mox contrahendum, aut saltem humori immergeretur, quòd flueret, quae omnia non sine dolore fierent, nec sine grauissimis capitis incommodis & damnis. Mitto hic etiam rationes alias ad perspectiuam spectantes, quia si non esset sphaericae formae, pauciora videret, neque ita facile diju-

A dicare potuisset rerum formas, quae à centro oculi, aut à loco visionis aequidistare minimè possent. Est iam igitur, ni fallor, satis, superque confirmatum, visuam potentiam à rebus visis moueri, oculumque aptissime constitutum ad recipiendas rerum formas, quas illuminati colores ex se emittunt. De quarum natura & affectionibus pressius sequenti capite agendum est.

B R E R V M F O R M I S

P E R S P I C V V M M O V E R I,

quod visus instrumenta mouet. Cap. VI.

RISTOTELIS verbis, quoniam eius videtur maxime probanda sententia, libuit caput hoc exordiri. Is enim sic scribit: Color quidem mouet perspicuum, vt aerem, ab hoc autem, cum sit continuus, sensus instrumentum mouetur. Quibus verbis indicare videtur Philosophus, & visibilis obiecti, & formarum, quas species visibiles vocant, naturam, & quid in visione haec praestent. Nam dum à colore ait, moueri perspicuum, obiectum visibile describere videtur, esse colorem: vel, vt pressius loquamur, colori in extrema corporis parte constituto, hoc est in terminatiua superficie, inesse rationem, propter quam moueatur medium. Nam quamuis alia quoque videri posse putat idem Philosophus, in quibus propriam rationem coloris inuenire non datur, cuiusmodi sunt ea, quae noctu lucent, atque adeo in tenebris videntur, & quae perspicua sunt, vt aqua, vitrum, crystallus, & huiusmodi; tamen ea quoque propterea videri existimarem, quò aliquam induant rationem coloris. Cuius rei argumentum mihi videtur efficax, quòd ea omnia coloribus ita exprimunt ad viuum pictores, vt vera putes. Cuius rei hanc possumus assignare rationem, perspicuum, eodem philosopho attestante, videri minimè potest, nisi ratione coloris extrinseci: at cum minus perspicuum magis perspicuo immergitur, ab hoc illud ita discernitur, vt terminari videatur: quae ratione vitream ampullam in aere videmus, atque alia eiusmodi. Neque ab hac lucis longè diuersa est ratio, quae cum actus sit perspicui, non proprie videtur, sed est ratio medij, sine qua obiectum videri non posset: at cum maxima lux à minori luce aliqua ratione secernitur, ipsa lux haud secus, quam color videtur, atque adeo, ingrediente solis radio per fenestram in cubiculum, lucis terminum in ipso aere videmus, non modò in obiectis rebus magis aut minus illuminatis. Non me latet eorum sententia, qui lucem in medio diaphano videri posse omnino negant. cuius rei argumentum esse putant manifestum, id quò experimentum docet. Nam si lumen solis per aliquod paruam foramen in cubiculum obscurum ingrediens, aliud habeat ex aduerso foramen, quo egrediatur, minimè videtur in medio

Arist. 2. de
anima tex. 73

VISIBILE
quid sit.

COLOR
tantum videtur,
& quae
rationem coloris induunt.

PERSPICUUM,
& lux
quomodo videantur.

in medio. ex quo confici putant, lumen in medio non videri, nisi alicubi reflectatur. Quae quidem ratio nihil nobiscum pugnat: nam lumen tunc in medio non videri accidit, non alia ratione, quam quod medium illuminatum non est: colores enim, ut vidimus, perspicuum potentia minimè mouent; sed quod est actu perspicuum, hoc est illuminatum: at lumen illud, de quo loquimur, quod rationem induit colorati, cum illam tantum partem aeris illuminet, quam directè pertransit, neque reflectatur, ut reflexum lumen reliquas partes aeris illuminet, minimè videtur. id verò non aliunde prouenit, quam quod medium nondum habeat rationem perspicui actu. Haec eadem ratio est, propter quam aliqua sunt ab eodem philosopho enumerata, quae in lumine quidem non videntur, in tenebris autem efficiunt sensum, ut ea, quae apparent ignea, atque splendent; haec autem nomine carent vno, ut fungus, cornu, piscium capita, squamae, & oculi. sed nullus horum proprius color videtur. Quae sanè omnia & colorata sunt, & ignea sunt, atque splendentia; sed lumen quo splendent ita est exiguum, ut, interdiu lucente sole, non omnino splendescere videantur: noctu verò quamuis spendor ille videatur, qua rationem induit ignei coloris, non est tamen potens lux illa medium illuminare, ut proprius eiusmodi rerum color videatur. Et hoc est, quod dixit Aristoteles, in lumine quidem non videri lucentia, sed colorata; in nocte verò lucentia videri, quamuis earum rerum nullus proprius videatur color, qui maiore indigeret lumine, ut medium posset mouere. Posset tamen haud temere de his quisquam asserere, & proprio colore, & lumine quodam visibilis naturam induere, quod propriam non habet rationem coloris, aut lucis, quare candori apparent similia, siue illuminatae albedini. haec enim omnia, quae noctu lucent, interdiu candida apparent, aut flaua. eiusmodi verò colores luci similes quam maximè sunt. Eadem verò ratione qua de perspicuo initio proponebamus, luminis, ac nebulae exemplo confirmari possunt, eademque ostendit, cur haec oculis proxima non videantur, ab eis verò remota cernantur. Contingit enim plerumque, in medio nebulae existentes, eam videre minimè posse, utpote quae rationem induens perspicui, impedire non possit, quò minus res, quae ultra illam sunt, perspiciantur: nebula verò non alia ratione perspicuum immutat, quam si à minori lumine immutaretur: oculus verò minus lumen non aduertit, aut diiudicat, cum ne ipsum quidem medium, ut diximus, videat, nisi ratione coloris extrinseci. At cum ab oculo abest eiusmodi nebula, omnino impedit visionem rerum, quae ultra illam sunt, atque ipsa terminari videtur, & rationem coloris induere, atque à magis perspicuo aere secerni, quare & videtur. Idem de alio quouis perspicuo iudicandum videtur, ut de aqua in aeris medio constituta, quae in parua quantitate visum non mouet, in maiori videtur faciliùs, in maxima non videri non potest. idemque de ipso aere existimarunt nonnulli, in magna distantia videri, caeruleique coloris rationem induere, quo colore non caelestes orbes modo, colore carentes, verum etiam longè à visu sepositos coloratos montes induit. Pari quoque ratione & de igne in obscura nocte lucente philosophandum est: is enim aërem circumquaque illuminat, qui, si oculo pro-

aximus sit, rationem induit perspicui actu, quo mediante colores cernuntur. at si ab oculo sit sepositus illuminatus aer, perspicui rationem, quodammodo amittit, & quòd à tenebris secernitur, quasi coloratum corpus videtur. quae etiam causa est, cur ignea lumina noctu maiora videantur à longè quam propè, & maiora quam verè sunt. At his breuiter de visibilis natura pensis, aditum nobis ad formas intelligendas patefecisse videmur.

Et quidem quoniam visibiles species natura & operatione simillimas esse diximus lumini, illud in primis explicandum videtur, in quo differant à lumine. nam quòd sine lumine species non producantur, ratione, exemplisque confirmavit Philosophus, cum perspicuum à colore moueri sine lumine non posse dixit, atque adeo neque ab aere visuum. Verum hoc vno distat à specie lumen, quòd hoc sit quaedam realis qualitas, illa verò minimè, sed dicitur intentionalis. Cuius rei vel vnum potest esse firmum argumentum, quòd lumine qualitates producuntur, ut calor, qui plerumque intenditur ita, ut ignem producat: at à rerum formis nullus vnquam apparuit naturalis effectus, vno excepto repraesentandi. Cui consonat etiam, quòd, cum lumen vnà cum rerum formis recipiat prospiciens oculus, à lumine quidem patitur, & dolet, res plures prospiciens; non ita, si vnam tollas animi attentionem, quae caput, non oculum grauari potest. Huius verò rei perspicuum exemplum animaduertere licet in debiliore potentia, & vehementiori lumine, in quibus maior est proportionis distantia: in proportione verò consistit potentia, ut vidimus ex Aristotele. ex quo etiam fit, ut sensus nonnumquam corrumpatur. illud verò idem quod de lumine diximus vehementiore, de colore etiam vehementiùs illuminato pariter sentiendum est. Hinc etiam fit, ut hoc obiter notemus, oculum in perspicuo aequa ratione illuminato prospicientem maximè delectari, excrecente verò lumine obtundi, deficiente fatigari.

Hoc igitur vno excepto, quo distant à lumine formae, siue species, haud alia planè ratione, quam à luce lumen producitur, & à quocumque colore illuminato formae colorati repraesentatiuae producuntur in medio, quae deinde producunt consimiles in oculo formas, siue species visiuas. hoc enim significare Philosophus voluit, dum quae retulimus verba scripsit: Color quidem, inquit, mouet perspicuum, ut aerem; ab hoc autem, cum sit continuum, sensus instrumentum mouetur. Itaque & medium oportere putat esse continuum inter colorem, ac visus instrumentum, verbi gratia, pupillam, ut visio fiat. Reprehendit igitur primùm Democritum, falsò existimantem, in vacuo exactè, perfectèque videri, deinde medium esse necessarium hac ratione confirmat: Visio namque fit patiente aliquid sensitiuo, at ut patiatur aliquid ab ipso colore, qui videtur, fieri nequit. nihil enim agit in distans, restat igitur ut a medio. Quare necesse est aliquid esse medium inter colorem ipsum & visum. Quod si id vacuum fiat, non modo non exactè, sed neque quidquam omnino videbitur. Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorem videri? Qua quidem Philosophi ratione non modo medium, ac lumen visioni necessaria esse probantur, verum etiam species. quae enim alia ratione color medium moueat, nisi in eo sui similitudinem producat? quae quidem similitu-

IGNIS QUARE longe distans noctu maior appareat, quam interdiu.

SPECIES visibiles lumini perfimiles.

QVID INTER sit lumen inter, & species.

SPECIES visiuae naturalis non producuntur.

IN AEQVA illuminatione oculus delectatur, in vehementi obtunditur, in deficiente fatigatur.

Arist. 2. de anima tex. 73.

MEDIUM continuum visioni est maxime necessarium. Tex. 74.

SPECIES visioni necessariae.

LUMEN per foramen in cubiculum ingrediens quando videatur.

QUAE NOCTU tantum lucent, quomodo videantur.

NEBULA oculis proxima non videtur, ab eis remota cernitur, & quare.

CAELI ET montes longè sepositi caerulei videntur propter aërem.

SPECIES
non videntur.

militudo aut species, quamuis ipsa non videatur, tamen ita colorem visuo repraesentare potest, ut ipse color videatur, species non ita: alias enim, si species cerneretur haud secus quam imago picta Caesaris, quae & Caesarem repraesentare, & ipsa videri potest, non utique color videretur, sed eius species, sicut in proposito exemplo imago, non Caesar videtur. In quo sua intentione frustrari videretur natura, quae, dum colorem videre intendit, speciem produceret, quae pro colore videretur, cum color ipse nulla ratione videri posset. Ne ergo natura frustra colores videre contendat, concedamus & nos, quod ipsa praestare ad videndum solet, nimirum species, aut formas rerum in medio illuminato, siue actu perspicuo producere. medium porro cum continuum sit, & usque ad visus instrumenta pertingat, species in instrumentis, hoc est, in glaciali humore producit, quae minimè videntur, sed neque videri possunt, sed causae sunt potentiam determinantes ad eiusmodi obiecti, cuius species sunt, visionem. Quibus sic statutis, & de ijs, quae huiusmodi formis accidunt, nonnulla sunt sequenti capite praenotanda.

QVA RATIONE

SPECIES PERSPICVVM

moueant, & visum.

Cap. VII.

SPECIES
circa coloratum
in sphaerae
modum
producentur.

SPECIES
in directum
tendunt, non
impeditae.

QVAELIBET
coloris pars
speciem producit
in qualibet
parte medij.

MNE id, quod coloris est particeps in perspicuo illuminato formas producit, ut diximus, sed qua ratione species fiant, examinandum est. Atque in primis eas, nisi aliunde impediuntur, vnde quaque circa visibile in sphaerae modum produci necessarium est. Nulla enim assignari ratio potest, propter quam in hanc potius quam in illam partem producantur, à dextris, an à sinistris, ante, an retro, sursum, aut deorsum. Hoc tamen semper obseruatur, quod de lumine prius dicebamus, ut in directum tendant, & ad ea loca, quibus est praesens id, cuius sunt formae. Quod de recta specierum productione intelligendum est, atque eisdem planè rationibus confirmandum, quibus quae de lumine his similia diximus, comprobantur. Quamuis enim species huiusmodi, & suis quoque locis refrangantur, atque à solida, & perpolita superficie reflectantur, tamen refractione & reflexione superferendum est nobis in praesentiarum. Praedictus verò producendi modus, suapte natura efficit, ut quaelibet coloris pars pariter concurrat ad producendam speciem in qualibet parte medij, cui praesens est. Est autem illis omnibus medij partibus color praesens, ut diximus, ad quas ab hoc rectae duci possunt. Ex quo mox fit, ut in quolibet puncto medij terminari putent pyramidem perspectiui: quia si ab assignato puncto ad extrema visibilis rectae lineae intelligantur ductae, illis utique comprehende-

A retur species omnis, quae vno immoto oculo posset visum in eo mouere. quare & in qualibet parte medij praedicti potest fieri eiusdem visibilis visio, si tamen eidem parti sit visibile eodem modo praesens: species namque eas omnes visibilis partes repraesentare potest, à quibus producit. Non enim alia ratione de huiusmodi rerum formis philosophandum esse existimaui, quam supra de lumine. Quare vna eademque species omnes obiecti partes repraesentat. sicut enim ex pluribus lucis partibus idem lumen produci dicebamus, quibus si nouae lucis adueniant partes, lumen utique in eodem medio intenditur, non tamen aliud, aut nouum lumen producit: corruptisque prioris lucis partibus, non aliud à priori lumen in medio manet. ita sanè vna eademque species ab vniuersis coloris partibus fit, eas omnes visui repraesentare potens, à quibus producit. Quod si pars aliqua coloris addatur, vel subtrahatur, vel, quod idem est, opaco interposito, vel sublato, occultetur, vel manifestetur, eadem planè species eiusdem vbique manet, partes illas repraesentare potens, à quibus producit, illas verò minimè, à quibus iam non pendet. Eadem verò omnia, quae de visibili quodam vno, eiusque omnibus partibus, vnam, eandemque speciem, producentibus diximus, & de omnibus visibilibus vna visione comprehensis pari ratione credendum esse ostendemus, cum primum visionis modum aliqua ex parte indicauerimus.

Et in primis speciem in qualibet parte medij produci diximus, quod in debita proportione accipiendum esse nulli dubium esse debet. Nam cum color finitae potentiae sit, non ad quamcumque distantiam speciem producit, sed in debita, ultra quam, deficiente agentis potentia non producit: citrà verò minutae quaedam partes minimè repraesentantur distantes, quoniam earum potentia non eo usque producit. atque adeo iter agentes videmus prius montes quasi vniiformes, eodemque colore praeditos: deinde singularum partium colores propius accedentes distinguimus, ac tandem arbores, saxa, animalia, atque his similia. Quod etiam in caeco visum à Christo apud Marcum non simul, sed paulatim recipiente obseruare possumus. prius enim videt *homines quasi arbores* ambulantes, deinde restitutus clarè videbat omnia. Haec igitur, quae de specie visibili diximus, visionis quoque modum manifestare posse arbitramur. Nam cum in qualibet parte medij speciem inueniri dixerimus, quae visibilis, verbi gratia, libri, sit repraesentatiua, cum primum eiusmodi species instrumentum visus attigerit, adhibita animi attentione fit libri visio. Qua in re cum perspectiui considerent librum maiorem esse foramine illo pupillae, per quod introducit species in instrumento visionis recipienda, visionem fieri affirmant per conum, cuius basis fit in re visa, cuspis in oculo. Hinc rursus philosophorum nonnulli putauerunt, Mathematicorum sententiam id asserere, quod quamuis ab aliquibus probeatur, verum tamen alicui videri omnino non debuisset: visionem nimirum cuiuscumque rei in puncto illo indiuisibili fieri, quo cuspis terminatur coni.

Verum oppositum à nobis constituendum est primum, quod cum verum esse probauerimus, facillimè poterimus mox demonstrare, Philosophorum,

IN QVOLLIBET puncto medij quomodo fiat pyramidis.

VNA SPECIES omnes visibilis partes repraesentat.

VNA SPECIES plura visibilia repraesentat.

COLOR IN qualibet distantia speciem producere non potest.

QVOMODO & quando visio fiat.

VISIO FIT per conum, cuius basis in re visa, cuspis in oculo fit.

fophorum, ac Mathematicorum veras, probatas, que sententias minimè secum inuicem pugnare; immo vero his illas, illisque has maximè confirmari, certioresque reddi. Visionem quidem in indiuisibili fieri, & speciei repugnat, & visionis instrumento, & visui, & visioni. Fatemur enim speciem intentionalem esse, & à luce distare, quòd haec qualitas sit realis, illa tantum repraesentatiua forma sine materia, quae extensionis sit capax, quaeque cerni non queat, sitque propterea spiritui simillima. his tamen minimè obstantibus, semper manere debere speciem existimamus intra naturam rerum corporearum, aut saltem earum formarum, quae in subiecto recipiuntur extenso. quare cum & in medio recipiantur, & in instrumento, quae magnitudines sunt, iuxta eorum naturam recipientur extensae. Quinimmo cum species suapte natura repraesentet obiectum, aliquo sui repraesentare censenda est: quod praestare minimè potuisset, si indiuisibilis esset, cum omni parte careret. Hoc etiam diligens, & considerata Philosophi ratiocinatio suadet, qua sensum sensationis in instrumento comparat his verbis: Nam id quod sentit, inquit, aliqua est magnitudo, non tamen ratio sensitiui, neque sensus est magnitudo, sed est quaedam ratio, potentiaque illius. Quibus verbis visus, aliorumque sensuum instrumenta magnitudines esse confirmat, hoc est, substantias extensas, & quantas, quae species suscipiunt sensibilem: sensum vero in ratione, seu proportione consistere planè indicat, quod disertis verbis testatur, subdens:

SPECIES quae in subiecto recipiuntur extenso, extensas esse oportet.

Arist. 2. de anima tex. 122

SENSVVM instrumenta magnitudines sunt.

Ibid. tex. 123

QVAE SIT ratio vel proportio, in qua consistit sensus.

Defin. 9. lib. 5. Euclid.

Eucl. defin. 5. lib. 5.

E A D E M species in diuersis recepta potentijs visum non mouet propter proportionis defectum.

Manifestum autem ex his, propter quid sensibilem excellentiae corrumpunt sensitiua: si namque sit fortior sensitiuus motus, soluitur ratio. hoc autem erat sensus: sicut & symphonia, & tonus percussis fortiter chordis. Proposito exemplo significare voluisse videtur Aristoteles, quae sit ratio illa, siue proportio, quae dat esse sensui: quae haud dissimilis est symphoniae & tono. At cum perspectum sit, proportionem paucioribus, quam tribus terminis inueniri minimè posse, necessariò affirmare cogemur, proportionem hanc in instrumento, potentia, atque specie consistere, species enim vices gerit obiecti; nihil enim praeterea licet inuenire in visione, quod sit huius proportionis terminus. quare inter speciem, quae recipitur in instrumento, & instrumentum ipsum, atque potentiam, proportio quaedam ponenda est, vt fiat visio. Proportionem autem inter ea, quorum alterum quantitate est praeditum, alterum verò expers: cuiusmodi sunt, diuisibile, instrumentum, & indiuisibilis species, reperiri non posse definit Euclides. non ergo potest indiuisibilis species visioni esse apta.

Quae sanè omnia etiam si tam stabili, ac firma ratione minimè confirmarentur, tamen ipsis quoque quotidianis experimentis manifestarentur. Positis enim in eadem distantia, eademque perspicui, ac luminis ratione oculis, verbi gratia, noctuae, atque aquilae, eandem rem intuentibus; ita tamen, vt propter noctuae debilem potentiam rem non perspiciat, quam praestans visiva potentia aquila videat: seclusa omni alia differentia, ceterisque paribus constitutis, parem utique speciem inuenire licet in instrumento visionis noctuae, & aquilae; cum tamen ab hoc fiat visio, ab illo verò non fiat. Huius verò rei causa quamuis ex debili potentia oriatur, ea tamen vna non sufficit, cum propius accedens oculus noctuae videat. Quare alia

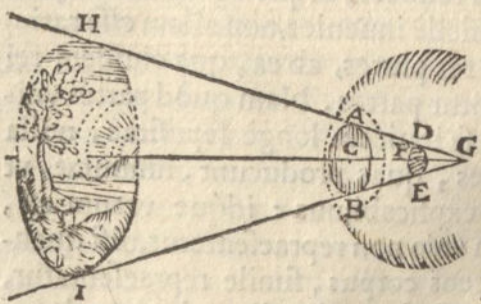
A praeterea differentiae ratio ex magnitudine ipsius speciei petenda est, quae in instrumento visionis constituta debiliorem non moueat potentiam, moueat autem fortiorem, quae tamen in indiuisibili specie adinueniri non potest. Haec verò non ratione modò, neque tantum experimentis confirmari possunt, & philosophorum auctoritate & placitis, verum etiam perspectiuorum ratiocinationibus stabiliuntur, atque argumentis. Iidem enim ipsi, qui visionem per pyramidem, quam radiosam vocant, fieri contendunt, cum eiusdem pyramidis formam propius considerant, eam esse curuam affirmant, angulumque eius inchoatum non completum, tantum abest, vt

B in ipso indiuisibili anguli termino visionem fieri existiment. Ac ne vlla superesset dubitandi ratio, qua permoti nonnulli, putarent perspectiuos ita sentire, vt illis falsò adscribitur, perspectiuus quidem demonstrari existimant visionem fieri, dispositis in glaciali humore rerum formis, eodem quo res ipsae sunt ordine; earumque partibus suis quibusque locis dispositis. alias enim confusa, ac minimè ordinata rerum visio fieret, haud aliter quam in ebriorum oculis, confusis ac perturbatis vini flatibus rerum formis. Verum enim uero, in oculo, ordo, ac partium dispositio debita in indiuisibili, partibus carente, non inuenitur, vt omnibus Mathematicis in promptu, perspectumque est: Mathematicos igitur sentire necessesse est, species in organo extenso susceptas extensas esse, non verò indiuisibiles. Sed etsi species omnino indiuisibiles essent, nihil profecto esset in specie, quo discerneret visus inter res maiores, minores, aequales, atque id genus alias, quas longum esset percensere, praetermittere operae pretium. His igitur sic constitutis, visionis modus, & speciei magnitudo ita percensenda est: vt visionis instrumentum magnitudo quaedam esse existimetur, atque in modum sphaerulae compressae, ad lenticularem tendens figuram. Atque circulem esse versus anteriorem oculi partem, demonstrat ipsa foraminis circularis figura, quae exterius conspicitur, & per quod species admittuntur. Nam si alia quauis forma esset, verbi gratia, angulari, utique inutiles forent anguli, ad quos species per circulare foramen non admitterentur, aut inutiles essent species, quae per maius foramen introducerentur. Est etiam instrumenti magnitudo ipso foramine minor, eadem ferme ratione: nam à visibili maiori per foramen minus inductae species rectà tendentes, minorem formam ulterius productae efficiunt: atque adeo instrumentum quidem sensationis minoris circumferentiae erit, quam sit ipsum foramen, saltem quod ad vsum spectat proximum visionis. Illud etiam certum est, atque ab omnibus receptissimum, omnium tunicarum & humorum centra vna recta linea contineri.

C His igitur sic constitutis, quae de visione dicturi sumus, propositis figuris, atque exemplis expedite à nobis dici, facileque à lectore percipi poterunt. Sit igitur circulus A B, pupillae foramen, cuius centrum

D quae exterius conspicitur, & per quod species admittuntur. Nam si alia quauis forma esset, verbi gratia, angulari, utique inutiles forent anguli, ad quos species per circulare foramen non admitterentur, aut inutiles essent species, quae per maius foramen introducerentur. Est etiam instrumenti magnitudo ipso foramine minor, eadem ferme ratione: nam à visibili maiori per foramen minus inductae species rectà tendentes, minorem formam ulterius productae efficiunt: atque adeo instrumentum quidem sensationis minoris circumferentiae erit, quam sit ipsum foramen, saltem quod ad vsum spectat proximum visionis. Illud etiam certum est, atque ab omnibus receptissimum, omnium tunicarum & humorum centra vna recta linea contineri.

E His igitur sic constitutis, quae de visione

igitur circulus A B, pupillae foramen, cuius centrum

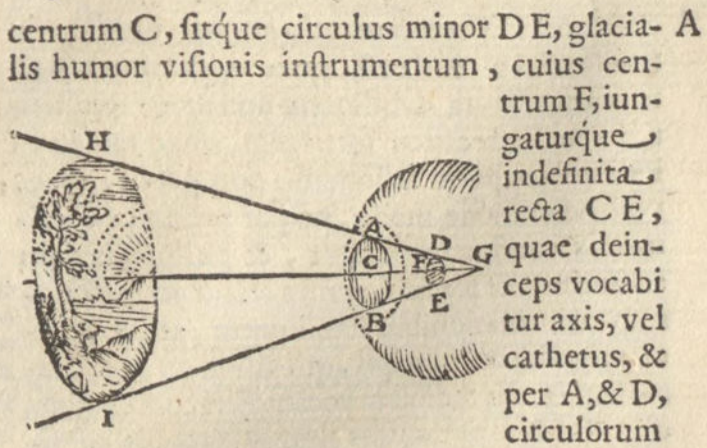
PERSPECTIUI quoque negant visionem in indiuisibili fieri. *Perspect. com. lib. 1. prop. 38. & 40. & 7.*

VISIO FIT dispositis rerum formis eodem quo res ipsae sunt ordine.

QVAE ebrii res videant perturbatas.

VISIONIS modus, & speciei magnitudo. *Lib. 1. persp. com. prop. 30.*

Perspect. com. prop. 34.

VNA OC-
li vnus visio
quomodo ter-
minetur.

centrum C, sitque circulus minor DE, glaci-
lis humor visionis instrumentum, cuius cen-
trum F, iun-
gaturque
indefinita
recta CE,
quae dein-
ceps vocabi-
tur axis, vel
cathetus, &
per A, & D,
circulorum
AB, DE, axi respondentia puncta, iungatur inde-
finita recta AD, quae axem secet in G. & immo-
to manente puncto G, circumducatur recta GA, B
donec ad eundem locum reuertatur, vnde mo-
ueri coepta est: tunc enim conus descriptus erit
lineae motu, qui quidem conus ea omnia com-
prehendit, quae vna recta visione percipi ab vno
possunt oculo. quod si conus terminari intelli-
gatur ad visibilia, sitque eius basis vtrumque
HI, ea omnis, eiusque species vniuersa medium,
atque potentiam ex aequo mouebit. Nam, si
praedictum vnus rectae visionis conum atten-
tius perpendamus, facile inueniemus eius basi
HI, omnia visibilia contineri, quae vna possunt
recta percipi in exte: cono vero vertex in oculo
est, quamuis in extremo puncto, vt dixi, visio
non fiat: species vero visibilium, quae basi con-
tinentur, ita complet oculi foramen, vt nihil
praeterea videri possit ab oculo: quoniam ex
suppositione, nulla pars visibilis extra praedi-
ctum conum, aut basim existens, praesens est
organo; quare & recta visione videri non potest.
Verum tamen est, propter diuersam interiacen-
tium mediorum raritatem, vel densitatem. spe-
cies refrangi, atque aliqua extra conum in oculo
recipi, atque videri, de quibus non esse opera-
pretium modò differere existimaui; sed de recta
visione tantum, vt saepius dixi. Illud insuper
animaduertendum est, species visibilium, quae
basi comprehenduntur, ita conum, foramen,
& instrumentum visus complere, vt eae tan-
tummodo visum moueant.

VNIUS VI-
sionis an vna
sit species.

QVOD NON
sit vna, proba-
tur.

VNA ESSE
probatur.

Inf. cap. seq.

RERVM DI-
stantia non
cernitur, nisi
interiacentia
corpora cer-
nantur.

De eiusmodi verò specie ambigi meritò pos-
set, an vna sit, vel multiplex. Nam multiplex ef-
se videtur, quae plurium rerum colore, magni-
tudine, situ, diuersarum est repraesentatiua.
Videmus siquidem vnico intuitu maximam cae-
li partem, quae solem, lunam, ac stellas plures
continere simul posset, ac insuper vrbes, oppida,
campos, montes, valles, flumina, fontes, ma-
ria, plantas, arbores, siluas, atque alia magnitu-
dine, ac numero propemodum infinita. Quis
igitur credat, tot rerum tam diuersas naturas,
colores, ac formas in vnus conuenire speciei
productionem? At contra, si quis ea, quae su-
prà diximus de pluribus eiusdem visibilis parti-
bus, vnã eandemque speciem producentibus,
in memoriam reuocet, atque attentius perpen-
dat, haud difficilè inueniet, non aliam esse ratio-
nem videndi res plures, ab ea, qua eiusdem rei
plures videantur partes. Nam quòd partes vni-
tae sint, vel à se inuicem longè sepositae, nulla
ratione species, quas producunt, immutat, vt
infra magis explicabimus: idque verum est,
cùm partium vnio non repraesentetur, nisi quan-
tum interiacens corpus, simile repraesentatur,
aut dissimile. Sed & nulla alia ratione oculo re-
praesentari potest distantia, quàm quòd interia-

centia corpora ostenduntur, quae si minimè vi-
deantur, extrema coniungi existimabuntur. cu-
ius rei exemplum vel vnum è multis, quae af-
ferri potuissent, rem totam facilè confirmare
poterit. Videmus enim plerumque Lunam, Ve-
nerem, Saturnum, & stellas alias firmamenti,
quae omnes in eadem videntur esse superficie:
ita vt nisi iudicium accederet rationis, dijudi-
cari minimè posset, multò ampliùs errantes
aliquas à fixis distare stellis, quàm à nobis er-
rantes ipsas. cuius rei non alia potest assignari
ratio, quàm quòd interiacentia corpora, vtpote
perspicua, minimè possint visum mouere, vt vi-
deantur. Et certè quamuis nulla alia suppete-
ret huius rei ratio, ab ea, quam quotidie experi-
mur, sufficiens esse putaretur ad nostram senten-
tiam confirmandam. coloribus namque artifi-
ciosè in plana, aut non plana superficie disposi-
tis, ita visibilia omnia praedicto comprehen-
sa cono imitantur pictores, vt fere iudicium ip-
sum rationis eludant: proponunt enim simul
videndas caeli stellas, terras, montes, campos,
valles, homines, maria, flumina, fontes, quod
nulla ratione fieri posset, si res ipsas plures spe-
cies repraesentarent, tabulae picturam, vna
tantum species. Quod etiam exemplum ea
confirmat, quae paulò superius dicebamus, o-
culum nimirum minimè discernere, an res di-
uersae, diuersiue colores rem vnã compo-
nant, an verò plures, quae alijs rebus interia-
centibus à sese inuicem distent: cùm, vt dixi, in
eadem tabula, maximè vniti sint colores, qui
res longè à se distitas mentiuntur. Fit etiam ex
hac ratione perspicuum, cur species diuersarum
rerum visum pariter mouentes, minimè confun-
dantur; cùm eadem sit plurium visibilium ra-
tio, atque eiusdem visibilis plurium partium,
quae, vt verè sunt, ita videntur, haec, verbi gra-
tiae, dextrae, illae sinistrae, illae sursum, haec deorsum.
Verum haec explicanda sunt magis. Ecce
enim, manu ducente nos ipsa ratiocinatione,
quasi inopinato, & de repente incidimus in diffi-
cilem illam quaestionem, quam initio propone-
bamus. Eam verò intra huius extremi capi-
tis angustias coarctandam minimè censuimus:
quinimmo eam sequenti, cum alijs nonnullis ad
visum spectantibus, explicare, Deo dante, sta-
tuimus.

STELLAE
omnes quare
in eadem esse
videantur su-
perficie, cùm
longe à se in-
uicem distent.

SPECIES
diuersarum re-
rum, quare
non confun-
dantur in oculo.

DE IIS QVAE
VISVI ACCIDVNT.
Cap. VIII.

ISVM maximè diligi ab hominibus, tradit Philosophus, & quòd ad scientias maximè fit necessarius, & quòd ea, quae visu cognoscimus, certò cognoscere arbitramur. Aristotelis haec sunt verba: Etenim remota utilitate ipsi sensus per se cari sunt, is maxime, qui fit per oculos. Non enim ut agamus solum, sed nihil etiam acturi ipsum videre omnibus, ut ita dicam, alijs anteposimus. Causa autem est, quòd hic sensus vnus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem afferat, multasque differentias ostendat. haec ille. Ex quibus, maximè necessarium visum esse ad scientias inuestigandas, conficiunt Doctores, utpote quem rerum quamplurimas formas, siue species mentireferre cognoscant, quarum contemplatione, ac collatione scientiae putantur inuentae, auctae, magisque ac magis quotidie locupletatae. Negandum tamen non est, auditum ad perdiscendas, quae ab alijs inuentae sunt, scientias maximè esse necessarium. Confirmant etiam praedictis verbis Aristotelis, visus iudicium maximè certum esse: nam dum maximam cognitionem afferre dixit, aliud indicare videtur voluisse, quàm dum subdit, multas rerum differentias ostendere. illud enim ad perfectam cognitionem spectare videtur, hoc ad multiplicem. His verò minimè obstare videtur, quòd tactu experiri quoque soleamus ea, de quorum certitudine visus iudicio non acquiescimus. Id quòd significare voluisse Thomas videtur, qui de Christi resurrectione dubitans, ac certior fieri vulnerum experimento cupiens: *Nisi videro, inquit, in manibus eius fixuram clauorum.* Visui verò minùs fidens subiungit: *& mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.* Vtrumque verò benignissimus permisit Dominus, ut videret, ac tangeret. Quem locum explicans Augustinus, praedictam videtur confirmare sententiam: Suffecerat, inquit, ad fidem propriam vidisse quem nouerat, sed nobis operatus est, ut tangeret quem videbat: ut si fortè diceremus delusos fuisse oculos, non possemus dicere, manus illius fuisse frustratas. In resurrectionis enim manifestatione de aspectu ambigi potest, de tactu non potest dubitari. Haec Sanctus Doctor. Sanctissimus verò Euangelista Ioannes, pari quoque ratione: *Quod audiimus, inquit, quòd vidimus oculis nostris, quòd perspeximus:* Verùm non horum tantummodo sensuum testimonio contentus fuisse videtur, cum & tertium addat, subiungens: *& manus nostrae contrectauerunt de verbo vitae.*

Quibus planè locis negari non potest, certiora haberi, ut verè sunt, quae visu, & tactu simul experimur, quàm quae visu tantum. Nam quae simul videmus, ac tangimus, & duplici ea sensu percipimus, & proprius experimur: at quae clausis oculis, aut non videntibus, manu contrectamus, nos saepius decipiunt, quàm quae visu propius contemplamur. Cuius rei exemplum suppe-

ditat aptissimum historia Genesis. Dubitans namque caecus Isaac, an filius, cuius vox, aliaeque coniecturae suadebant esse Iacobum, verè is esset, an quem assererat Esau: *Accede huc, inquit, ut tangam te, fili mi, & probem utrum tu sis filius meus* Esau, an non. quo palpato, subdit sacer historicus: *Et non cognouit eum, quia pilosae manus similitudinem maioris expresserant.*

Et quamuis haec ita sint, tamen nullus videtur sensuum tot patere deceptionibus, toties falli, tamque ab obiecti perceptione aberrare, quàm visus. Non enim cernimus res in rebus ipsis, neque ut verè sunt, sed ut per species repraesentantur, quas rem eandem aliter atque aliter repraesentare multiplex ex capite contingit. Primum enim, si perspicuum, per quòd à rebus ad visum deducuntur species, non sit eiusdem rationis, raritate potissimum, ac densitate species immutantur. Esse autem illud densitate par, videtur impossibile. Nam per aërem frequentius aspiciamus, cuius varias dispositiones, etiam si nihil curemus, tamen pars oculi diaphana, per quam species deducuntur ad visionis instrumentum, quòd ferè in oculi centro constituitur, densa magis est, quàm aër, inter extremum oculum, & rem, quae videtur, existens. Quare refringi species necesse est, ad oculi ipsius ingressum. Refractio verò specierum, rem aliter, atque alio in loco repraesentat. Vtriusque deceptionis perspicuum proponitur in sole exemplum, quem maiorem apparere contingit in horizonte, quàm in meridie, cum propius ad nos accedat, tota terrae semidiametro in meridie existens. Id verò accidere tradit Ioannes de Sacrobosco, propter crassiores terrae vapores interiacentes. quorum etiam causa solem citius à nobis videri contingit, quàm oriatur. Nam cum demonstratum sit, radios lucis, vel coloris, occurrente medio densiori, super cuius superficie perpendiculares, aut recti non sint, ad perpendicularem frangi; occursum verò subtilioris, à perpendiculi diuer- ti; ut species, rariori occurrente medio, rem maiorem repraesentent: densiori occurrente, minorem, quàm repraesentarent, si medium vniuersum simile fuisset. Quae ratio diuersum facile probat apparendi modum.

Quòd verò ad locum spectat, propter refractionem alibi rem videri quàm sit, ratione probandum est, & experimento. Nam cum species, ut diximus, recta ferantur, oculusque ibi rem videre soleat, vbi recta linea ab oculo ad rem visam ducta terminatur, cum refracta specie rem aliquam videt, ibi eam videre putat, vbi radius ille, qui ad oculum pertinet, in directum ductus terminatur. Huius rei vel vnum sufficere poterit exemplum, cuius experimento quiuis facile nobiscum sentire suadebitur. Fiunt aliquando perspicilla altera facie plana, altera verò, pluribus exstantibus exangulis planis, aspera, quibus, si rem aliquam prospicias, toties vnã multiplicari videbis, quot sunt in vitro diuersae superficies: neque vnquam poteris digito rem veram contingere, quamuis singulas, quas vides imagines, coneris successiuè disquirere. cuius rei causam nullam aliam inuenies ab ea, quam paulo ante proposui. Addamus his etiam, quae in perspectiua communi demonstrata sunt: omnium radiorum super visum orientium vnum, transire non fractum, esseque illum, qui ad rectos angulos in oculi incidit superficiem, trans-

fitque

fitque

fitque

ditat aptissimum historia Genesis. Dubitans namque caecus Isaac, an filius, cuius vox, aliaeque coniecturae suadebant esse Iacobum, verè is esset, an quem assererat Esau: *Accede huc, inquit, ut tangam te, fili mi, & probem utrum tu sis filius meus* Esau, an non. quo palpato, subdit sacer historicus: *Et non cognouit eum, quia pilosae manus similitudinem maioris expresserant.*

Et quamuis haec ita sint, tamen nullus videtur sensuum tot patere deceptionibus, toties falli, tamque ab obiecti perceptione aberrare, quàm visus. Non enim cernimus res in rebus ipsis, neque ut verè sunt, sed ut per species repraesentantur, quas rem eandem aliter atque aliter repraesentare multiplex ex capite contingit. Primum enim, si perspicuum, per quòd à rebus ad visum deducuntur species, non sit eiusdem rationis, raritate potissimum, ac densitate species immutantur. Esse autem illud densitate par, videtur impossibile. Nam per aërem frequentius aspiciamus, cuius varias dispositiones, etiam si nihil curemus, tamen pars oculi diaphana, per quam species deducuntur ad visionis instrumentum, quòd ferè in oculi centro constituitur, densa magis est, quàm aër, inter extremum oculum, & rem, quae videtur, existens. Quare refringi species necesse est, ad oculi ipsius ingressum. Refractio verò specierum, rem aliter, atque alio in loco repraesentat. Vtriusque deceptionis perspicuum proponitur in sole exemplum, quem maiorem apparere contingit in horizonte, quàm in meridie, cum propius ad nos accedat, tota terrae semidiametro in meridie existens. Id verò accidere tradit Ioannes de Sacrobosco, propter crassiores terrae vapores interiacentes. quorum etiam causa solem citius à nobis videri contingit, quàm oriatur. Nam cum demonstratum sit, radios lucis, vel coloris, occurrente medio densiori, super cuius superficie perpendiculares, aut recti non sint, ad perpendicularem frangi; occursum verò subtilioris, à perpendiculi diuer- ti; ut species, rariori occurrente medio, rem maiorem repraesentent: densiori occurrente, minorem, quàm repraesentarent, si medium vniuersum simile fuisset. Quae ratio diuersum facile probat apparendi modum.

Quòd verò ad locum spectat, propter refractionem alibi rem videri quàm sit, ratione probandum est, & experimento. Nam cum species, ut diximus, recta ferantur, oculusque ibi rem videre soleat, vbi recta linea ab oculo ad rem visam ducta terminatur, cum refracta specie rem aliquam videt, ibi eam videre putat, vbi radius ille, qui ad oculum pertinet, in directum ductus terminatur. Huius rei vel vnum sufficere poterit exemplum, cuius experimento quiuis facile nobiscum sentire suadebitur. Fiunt aliquando perspicilla altera facie plana, altera verò, pluribus exstantibus exangulis planis, aspera, quibus, si rem aliquam prospicias, toties vnã multiplicari videbis, quot sunt in vitro diuersae superficies: neque vnquam poteris digito rem veram contingere, quamuis singulas, quas vides imagines, coneris successiuè disquirere. cuius rei causam nullam aliam inuenies ab ea, quam paulo ante proposui. Addamus his etiam, quae in perspectiua communi demonstrata sunt: omnium radiorum super visum orientium vnum, transire non fractum, esseque illum, qui ad rectos angulos in oculi incidit superficiem, trans-

fitque

fitque

fitque

fitque

fitque

fitque

VISVM quare maxime diligamus.

Arist. 1. metaph. tex. I.

VNVS VISUS maximam cognitionem, multasque rerum differentias ostendit.

VISVS, ET auditus quomodo ad scientias necessarii.

CERTVS VISUS, certior nonnumquam tactus. Ioan. 20. v. 25.

S. Aug. serm. de temp. 161.

I. Ioan. 1. v. 1.

TACTVS etiam decipitur.

VISVS PLURIMIS, ac maximis patet deceptionibus.

SPECIES aliter, atque aliter obiectum repraesentant.

REFRACTIO specierum visionem immutat.

Ioan. de Sacrobosco. cap. 1. sphae. ibid. Clavius. Lib. 1. persp. com. prop. 15. & 16.

REFRACTIO rem alibi repraesentat.

Persp. com. lib. 1. prop. 35

VNVS RADIUS non fractus in quavis visione recipitur, & quis.

fitque per centra humorum omnium, & tunica-
rum oculi: hunc verò radium paulò superius vi-
sibilis conij axem nuncupari diximus. His consti-
tutis perspecta erit ratio, propter quam illa visi-
bilis pars, cuius species per eiusmodi conij axem
oculo proponitur, perfectam efficiat visionem:
reli quarum vero partium illae melius percipian-
tur, quae dictae lineae propinquiores sunt, quòd
minus à perpendiculari refringantur; illae verò
partes confusae magis percipiantur, quòd magis
à dicta seiunguntur recta, quaeque magis re-
fringuntur. Ex quo fit, vt velocissimo quodam
motu oculus moueatur, dum rem aliquam, ac
singulas eius partes certò cognoscere cupimus,
vt cum, verbi gratia, legimus, quò lineam illam
ad singulas scripturae partes, syllabas, aut litte-
ras applicandam deferamus. Quae sanè ratio

*Eucl. postul.
1. optices.*

QVARE
radios visum
mouentes à se
inuicem dissi-
tos esse dicant
Mathematici.

Ibid. prop. 1.

QVARE
totum obie-
ctum simul
non videatur.

PLVRA S I-
mul non viden-
tur perfectè.

*In Apparatu,
parte 2. lib. 1.
c. 6. prop. 11.*

VISVS DE-
cipitur in re-
rum magnitu-
dine perci-
pienda.

Euclidem Mathematicum praestantissimum mo-
uit, vt radios ab oculo emissos affirmare videat-
ur, aliquo interuallo inter se distare, cum tamen
contrà etiam ipse Euclides sentiat. Nam cum
rem totam simul non videri confirmet, sequen-
tia verba subiungit, quae, quid verum, ac cer-
tum sit, quidque ipse sentiat, planè demonstrant.

Totum, inquit, *a d.* non simul cernitur, existimatur au-
tem totum simul cerni propter delatorum radiorum celerita-
tem, quae vtraque propositionis pars & vera est,
& eam propositis exemplis explicare conten-
dunt non pauci. Contingit enim non rarò, vt
deperditam acum, vel quid simile ante oculos
habeamus, ac saepe saepius locum intuentes, in
quo est, acum tamen non videamus, donec tan-
dem visum figamus, atque acum ipsam linea il-
la, aut directo radio attingamus. Cuius rei ratio
non alia poterit assignari, quàm quod, dum ocu-
lo rem illam paruam inquirimus, quam refra-
ctis radijs minimè possemus percipere, oculum
sensim moueamus, vt radius ille directus singu-
las attingat loci partes. At si duplicem visionem
ad duo visibilis puncta simul delata esse finga-
mus, duo illi directi radij in oculi centro concu-
rent: quare, quo magis ab oculo recedent, eo
magis à sese inuicem separabuntur, ideoque
minimus oculi motus magnum percurrer visibi-
lis spatium, atque adeò animi attentio visioni
necessaria, esse non potest ita continua, vt singu-
las percipiat interiacentes partes, quod, exem-
plo à nobis alibi allato, perspectum esse lectori
facile poterit. Hoc verò, quod continuo oculi
motu contingit in perfecta partium visibilis
comprehensione, ita considerauit Euclides, vt
si plura visione vna comprehenderentur. Quod
esse non potest, vt quotidiana docet experien-
tia. nullus enim videre potest pari attentione
dum legit, primam, & vltimam lineae alicuius
syllabam: ex quo fit, visum non radijs aliquo
interuallo inter se distantibus fieri, sed delatione
lineae illius, quae, quoniam per omnes spatij
partes continuo motu ferri non potest, adhibita
animi necessaria attentione ad omnes videndas,
ideo perceptio singularum visibilis partium, non
alia ratione fieri videtur, quàm si per radios à se
inuicem distitos videretur.

His igitur praetermissis, quae propter specie-
rum refractionem visum decipere quodammo-
do solent, superest, vt ad alia veniamus, quae vsu
quotidiano docente magis in promptu sunt, &
cognitu faciliora. Contingit enim non rarò, vi-
sum decipi circa rerum magnitudines, maiora,
aequalia, vel minora iudicans, quae eiusmodi

A non sunt; remotiora, propinquiora, ad dexteram
declinare, aut ad sinistram, sursum esse, aut deor-
sum, quae ita non sunt. atque vt tandem omnia
vno verbo concludam, decipitur planè sensus
collatione rerum circa magnitudinem, figuram,
locum, motum, & alia eius generis quampluri-
ma. Omnis namque rerum collatio fit, colla-
tione partium eius speciei, quae in visus instru-
mento semel, vt dixi, recipitur. Ac in primis
ea omnia aequalia videntur, quorum species
aequalem occupant instrumenti partem: &
maiora videntur ea, quorum species maiorem
complent instrumenti partem; minora, quae
minorem. Quae sanè consideratio rationi ma-
ximè videtur consentanea. Nam cum vnica
visione illa tantummodo species visum mo-
ueat, quae totum complet oculi foramen, at-
que adeo totum etiam exaequet visus instru-
mentum, huiusmodi planè species haud aliter
visum mouebit, si à re aliqua magna, vel par-
ua, vna, vel multis producat. modum enim
repraesentandi non mutat, siue hac, siue illa ra-
tione intelligatur producta.

Res vniuersa, cum illa, quam supra ma-
gis explicandam esse polliciti sumus, proposito
exemplo ob oculos mentis quodammodo pro-
ponetur. Contemplemur in primis conum,
illum visionis, quem supra explicauimus, &

C in eius medio aptetur aeneus circulus, verbi
gratia, moneta, ita vt conij axis per centrum
transeat monetae, ei insistens ad angulos re-
ctos, & ita oculo sit proximus, vt circuli ter-
minos conij terminis visus adaptet. quibus sic
constitutis, nemo non videt, monetam aequa-
lem prorsus videri rebus omnibus, quae antea
videbantur. Quoniam, quorum extrema ita vn-
dequaque conueniunt, vt vnum ab alio non
excedatur, aequalia certè iudicabuntur. Hoc
verò idem, quod de vniuersa visione diximus,
de singulis quoque eius partibus iudicandum
esse censemus. Si enim canis, & equus vna visio-
ne cernantur, ita vt species canis, sinistram,

D exempli gratia, instrumenti visionis partem oc-
cupet aequalem omnino ei, quam à dextris oc-
cupat species equi, quis neget, cani parem
equum videri? praesertim cum canem, & e-
quum liceat considerare ita disponi, vt eorum
species eandem occupent conij partem, atque in-
strumenti. nam si conum perpendamus, quo
equus in eadem distantia, qua erat prius, cer-
nebatur, & canem in eadem etiam distantia ei-
dem aptari cono imaginemur, equi pariter, &
canis extrema conuenire iudicabuntur, atque
adeò exaequari videbuntur: alias enim aequa-
les instrumenti partes eorum species minimè
occuparent, quod esset contra suppositum. Haec

E verò omnia, quae de rebus minoribus, aequali-
bus, vel maioribus oculo apparentibus ad for-
marum in oculo receptarum quantitatem retu-
limus, ad angulos referre consueuerunt Ma-
thematicorum more Perspectiui, maiora vi-
deri statuentes, quae maioribus cernuntur co-
ni angulis, minora, quae minoribus, paria, quae
paribus. quae & vera sunt, & ex ijs, quae dixi-
mus, confirmantur, sicut haec ab illis. Nam
quò maior est, qui ad conij verticem fit, aut qui
fieret, si extenderetur decurtati conij angulus,
eo magis ab inuicem seiunguntur conij latera:
quapropter in eadem à vertice distantia, maior
erit basis eius conij, cuius maior est angulus; at-
que

QVOMODO
rerum, quae
videntur, col-
latio fiat.

*Supr. cap.
praeced. cir-
ca fin.*

QVOMODO
moneta vna
aequalis videri
visioni,
qua caelum,
terra, maria,
aliaque quam-
plurima con-
spiciuntur.

AEQUALIA
videntur ea,
quorum spe-
cies parem oc-
cupant instru-
menti partem.

*Euclid. optic.
postul. 5. 6. 7.*

QVAE PA-
ribus, maiori-
bus, minori-
busve angulis
cernuntur, pa-
ria, maiora
minora viden-
tur esse.

que ex opposito, quo maior est basis eiusdem altitudinis coni, eo maiorem esse necesse est coniangulum, vt mathematicis rationibus facile demonstrari potest. Agimus enim de conis, quorum axis, vt diximus, basi perpendicularis est: quare si per axem ducta intelligatur plana superficies, ea vtrique abscindet conum, & basim, atque in praedicta superficie triangulus describetur à communi sectione laterum, & basi coni cum ducta superficie: qui quidem triangulus diuisus erit bifariam ab axe coni, quae perpendicularis erit basi trianguli. Iam verò si alterius visionis conus, ducta simili superficie, eiusque triangulus cum praedicto conferatur, quae de cono, eiusque basi diximus, vera vtrique erunt in triangulis: nimirum vt quorum bases, & altitudines aequales erunt, anguli ad verticem sint aequales. & quorum altitudines, & anguli ad verticem sunt aequales, bases quoque aequales erunt. prius enim latera aequalia esse probabuntur, ac mox bases. A sectione verò, & triangulo in plana superficie descripto, ad conos facilis est progressus. aequales enim planorum triangulorum bases aequales dant circulorum, qui bases sunt in conis, diametros; diametri verò aequales aequalium circulorum sunt: at coni angulos solidos aequales esse necesse est, quorum similes sectiones aequales dant angulos planos. eadem enim ratio est vnus, atque omnium possibilium sectionum. Verum haec ad Mathematicos tantum spectant, quibus non est in praesentia mos gerendus, sed insinuandum tantummodo, ea, quae assumimus, demonstrari posse. Ex demonstratis igitur mox fit, vt, si ad idem oculi punctum conuenire ponamus omnes omnium visionum conos, sicut maximè fit probabile, facile intelligamus, ex maiori, vel minori coni angulo, maiorem esse coni basim, vel minorem: hoc est, instrumenti visui, vt basi maiori occupata, à cono parte, maiorem fieri angulum ad coni verticem.

Neque absimili omnino via reddendam esse rationem putamus eorum, quae radijs tribuit Euclides, sublimiora nimirum apparere ea, quae sublimioribus conspiciuntur radijs, depressiora quae depressioribus, dexteriora, quae dexterioribus, sinistriora tandem, quae sinistrioribus attinguntur radijs. Nam cum paulò superius ostenderimus, rerum species in instrumento visionis susceptas repraesentare res ipsas, quarum sunt formae, nec tantum eas, verum earum quoque dispositionem, magnitudinem, locum, & his similia, eaque omnia praestent iuxta modum quo in instrumento recipiuntur, fit vt, quod ad quattuor illos dispositionis modos, sursum, deorsum, dextrum, ac sinistri spectat, non aliter res appareant, quam vt in instrumento sunt dispositae species, nimirum superiora apparent ea, quorum species superiori manent loco, inferiora, quorum manent in inferiori, & sic de reliquis. Quae sanè specierum dispositio non aliunde prouenire censenda est, quam ex praesentia obiecti, atque eius partium, quia videlicet vna recta linea, vel ad modum lineae quaedam magnitudo directa, speciem, & rem, cuius est species, attingit, vel refracta, si species refringatur in medio. atque huiusmodi lineas radios meritò vocat Euclides, quia lucis radijs sunt simillimae. Sed mirabitur fortasse quispiam, quid sit, quòd ex sex positionibus, quas natura rebus indidit, penes quas à philosophis considerantur omnia disponi, quattuor tantum expendimus, hoc est, sursum, deorsum, dextrorsum, ac sinistrorsum; de reliquis, ante, & retro, nihil curauerimus. Verum cum de visu egerimus, cui, quae retro sunt, perspecta esse non possunt, nisi reflectantur, cum de reflexione nihil nobis agendum sit, neque de ea positione quidquam est differendum. Anteriora verò sunt omnia, quae videmus, atque inter ea, quae ante oculos nostros sunt, superiora, & inferiora, dexteriora quoque, & sinistriora consideramus: nam quae propriè supra nos sunt, aut infra nos, aut à dextris, aut sinistris, corpore nostro interiacente, non magis videri possunt, quam ea, quae retro sunt, nisi aut refringantur, aut reflectantur. de quibus, vt saepe dixi, nihil attinet ad praesens institutum disputare. Ac tandem de rebus, quae rectè oculis ipsis obijciuntur, neque sursum, neque deorsum, neque ad dexteram declinant, neque ad sinistram, plura esse non possunt, atque adeo mutuo conferri nequeunt, sicut de alijs collatio facta nunc est.

Vt ergo, quò cupimus, tandem veniamus, de his, quae ante oculos sunt, ad calcem huius capituli consideranda sunt quaedam scitu iucunda, non minus, quam cognitu facilia. Ex ijs igitur, quae supra oculos nostros sunt, quae remotiora sunt, videntur esse inferiora: ex ijs, quae infra oculos sunt, quae remotiora sunt, videntur esse superiora: quae ad dexteram constituuntur, quò remotiora, eo magis ad sinistram accedere videntur: sicut è contrà, quae ad sinistram conspiciuntur, quò magis recedunt ab oculis, eò magis accedere videntur ad dexteram. Quae omnia accuratè demonstrat Euclides; id omne consimili visibilibus radiorum dispositioni tribuens, quod verum est, facileque à lectore perspicui potest, atque nostrae sententiae aptari. siquidem ita disponuntur in instrumento visionis species, vt eorum quae infra oculum sunt, quae remotiora sunt, superiori loco species producant in instrumento visus. id quod, si rectè imaginemur quas ducit Euclides lineas, facillimè demonstrabitur. Verum hoc ipsum, quod proprium huius disputationis est, proposito exemplo explicandum est magis. Exemplum autem sit huiusmodi: Intra cubiculum constituti, in alterius ex brevioribus parietibus medio terga ponamus, & conum illum, quo supra diximus vnã visionem contineri, imaginemur, atque eius coni axem in aduerso pariete figamus pauimento parallelam: & quidem is conus intra cubiculi tectum, pauimentum, dextrum, & sinistram parietem terminabitur prope nos, quia, vt dixi, quae supra, aut infra nos, aut à lateribus nostris constituuntur, non videntur. quare quandam exigunt debitam distantiam, quae anteriora sunt, atque à nobis videnda. Igitur, cum iuxta ea, quae dicta sunt, nihil extra conum illum videatur, omnia, quae videnda sunt ea visione, intra conum illum videnda sunt. Notetur igitur in tecto, pauimento, ac muris eius coni terminus: & si per similes conos videri, quae videntur, imaginemur, conus, verbi gratia, palmi proximi dicto termino, per conum videbitur, qui est intra primum, atque adeo priori minor erit. quapropter eius partem superiorem deprimi necesse est, inferiorem eleuari, dextram, & sinistram ad medium accedere, atque adeo totum conum magis accedere ad axem, quam primum: quapropter species earum rerum, quae per directionem huius secun-

QVAE RETRO sunt, recta visione videri non possunt.

QVAE SUPERIORA sunt oculis, quò magis ab oculo recedunt, eò magis descendere videntur.

Euclid. optic. prop. 10. 11. & 12.

Diximus hoc cap. in notat. vnus radius &c.

a 4. Primi Encl.

Euclid. optic. postul. 8. 9. 10. & 11.

QVO AD dexteram, sinistramue magis accedunt radij visionum, eò magis ad eam partem accedere videntur res.

di conī deferuntur ad instrumentum visionis, eandem, quam diximus, conorum dispositionem in eodem instrumento obseruabunt: ideoque visibilia, quae huiusmodi producunt species, non alia ratione apparere censenda sunt, quàm ea, quae species disponuntur in organo, nimirum sublimiorum remotiora descendere videbuntur, inferiora ascendere, & sic dextra, & sinistra ad medium appropinquare. Haec autem omnia, quae de cono vnius palmi cum priori cono collato dixi, pari quoque ratione de cono secundi palmi intelligenda sunt, respectu secundi conī, cui est totus interior, ac sic de reliquis. Quapropter quas videmus à perspectiuis formari figuras, omnes videmus ad quoddam punctum conuenire. sed haec magis sequenti capite explicanda sunt.

QVARE
Perspectiuorum figurarum ad vnum concurrant punctum.

DE AEDIFICIORVM

IDEIS, AC PRIMVM DE

Ichnographia. Cap. IX.

IXPOSITIS ijs, quae ad visum in vniuersum spectant, reliquum est, vt ea, qua ratione ad hanc nostram disputationem pertineant, iam declaremus. Et quoniam Salomonici templi imagines hoc libro explicare instituimus, quae ad tria genera reuocantur, Ichnographiam, Orthographiam, & Scenographiam, de his primùm, quid sint, & quomodo fiant, agendum esse necessario duximus. Perspectum igitur omnibus esse debet, aedificia nulla ratione fieri posse, quae dignitatem habeant, atque praestantiam, quin architectus primùm mente concipiat vniuersum aedificium, quod opere praestandum est; nec alia ratione concipiat ab ea, quàm ipsum habere vult, & disponit aedificium. At cum immensa propemodum aedificij moles non possit vniuersa simul ex aequo hominis intellectui repraesentari, necessarium esse existimandum est, illud temporis successione, ac per partes considerari. Ea verò partium vna consideratio minùs esse videtur sufficiens ad perficiendam cogitatione symmetriam, pulchritudinem, ordinem, proportionem, & alia, quae in totius, ac partium collatione consistunt. Quocirca necessarium fuit, ideas ipsas lineamentis efformare, vt manentes imagines saepius contueri, conferre, iudicare, ac tandem perficere possit. Sed quoniam vniuersum aedificium nulla ratione potest sub vnum aspectum proponi, sed neque vno, eodemque lineamentorum genere praesignari, multiplex illud fuit, ac pluribus eiusdem generis lineamentis efformandum. quae sane lineamenta cum eiusmodi plerumque sint, quae in aedificijs ipsis non appareant, atque aliorum modus, & ratio ex alijs sit petenda, euenire plerumque, immo & ferè semper solet, vt, cum huiusmodi aedificiorum figurae ijs proponantur, qui architecturae periti non sunt, inutiles omnino censeantur, vtpote quae, quas partes aedificij repraesentent, minimè indicare posse, huiusmodi prospectoribus videantur. Quae sanè res in eam me impulit sententiam, vt de singulis nonnulla di-

FVTVRVM
aedificium mente concipiendum est prius.

QVARE
aedificiorum ideae lineis efformandae sint.

NONNVL-
lae aedificiorum figurae, & ideae inutiles videntur imperitis, quae maximè sunt necessariae.

A cam, non quidem ea, quae architectos edocere posse putentur, sed ea tantummodo, quae ad percipiendas descriptiones, quas proponimus, sufficere iudicabuntur: quibusque Theologi ipsi, & illi potissimùm, qui studio sacrarum Scripturarum tenentur, ipsas templi, ac singularum eius partium ideas perspectas habere, & eas cum sacris historijs conferre, & conuenientes esse cognoscere, ac diiudicare possint: si tamen, quae proponimus, accuratè, ordineque legere non grauantur: eaque attenta mentis cogitatione perpendere. Vt igitur rem totam ordine perscrutemur, ideas quas mente conceperit architectus, si exterius lineis efformare voluerit, triplici eas ratione poterit delineare; tot enim esse tradit Vitruuius dispositionis species, quae communi voce dicuntur ideae, Ichnographia, Orthographia, & Scenographia. De his verò non eodem, quo percensentur modo & ordine, agendum esse putavi; tum quod, quae propter plurimum Scriptorum controuersias, ac disputationes magis dubia videntur esse, priùs explicanda videbantur: tum vel maximè, quòd ex Scenographiae explicatione multa pendent ad aliorum explicationem necessaria.

Est igitur Scenographia, si Vitruuium audiamus, frontis, & laterum abscedentium adumbratio, ad circinique centrum omnium linearum responsus. At si eiusdem interpretès audiamus, vix quidquam certi definiti posse putabimus. Vocem enim, eius notionem, ac singula propemodum definitionis verba adducunt in controuersiam. sunt enim qui, Sciographiam, legendum putent, non Scenographiam. Ego verò, quam ipsi Sciographiam scribunt, Graecè sic lego Σκιαγραφία Sciagraphia: eaque voce significari tradunt lexica adumbrationem, ductum, & inumbratam picturam, lineamenta, fallacem, inanemque rerum speciem repraesentantia. Est insuper huius vocis notio simillima voci, qua rem adumbratam significamus, cui meritò Cicero non suis coloribus expressam opponit. Hanc verò vocem illi, quam in omnibus ferè Vitruuianis codicibus legimus, substituendam esse arbitrantur, tum re ipsa idem suadente; tum Vitruuij definitione planè indicante, cum adumbratam frontis, ac laterum abscedentium imaginem ea voce significari tradat. Verùm eos Scriptores, qui hanc sententiam tuentur, mirari non desino, vtpote Scenographiam ad optice pertinerere arbitantes, cuius vsum minùs vtilem esse censent architecturae, & non vident, multò minùs vtilem fore adumbratae picturae rationem. illa enim omnes, ac singulas aedificij partes, terminos, proiecturas, ostia, porticus, ac reliqua expressis lineis, angulisque demonstrat, quamuis ad vnum punctum, quasi ad circini centrum lineae respondeant omnes: at in adumbrata pictura vix terminos rerum aufugientes, vt dixi, & minùs apparentes visu conspiceris acutissimo. Sed quamuis haec prior definitionis pars ad Sciagraphiam, hoc est, vmbrae descriptionem, sola adumbrationis voce respicere videatur; reliquae nulla ex parte ei poterunt adaptari. quas enim in adumbratis figuris lineas inuenies, quae ad circini conueniant centrum? quòd si haec pars Sciagraphiae non conuenit, nec tota definitio. quare subtilis haec vocum inuestigatio superuacanea censenda est, quamque non multum curasse Vitruuium putarem, quem rerum,

H A E C S I
accurate legant Theologi percipient.

Vitru. lib. 1. cap. 2.

SCENO-
graphia quid sit.

SCIAGRA-
phia quid.

ADVMBRA-
ta pictura architecturae inutilis omnino.

SCENO-
graphiae no-
tio.

non vocum cura tenebat. Accedit his etiam ip-
sa vocis *Σκηνογραφίας* Scenographias notio, quam
vno verbo scenae descriptionem, aut delineatio-
nem licet conuertere. Dicitur autem scena ea
theatri pars, quae inter duo extrema protendi-
tur. id videlicet omne, quod medium inspe-
ctanti theatrum vna visione apparet, quod nul-
la ratione lineis, aut etiam coloribus exprimi,
aut fingi potest, quin optices habeatur ratio per-
specta. Nam quod scriptoribus quibusdam vi-
sum est inconueniens, Scenographiam ad opti-
cen pertinere, quae architectis minus apta iudi-
cetur, nullum planè inconueniens adducit:
praesertim cum non minùs Ichnographia, & Or-
thographia ad opticen pertineat, quàm Sceno-
graphia: quamuis alia optices ratio seruetur in
hac quàm in illis, vt mox explicabimus. Quae
planè sententia tunc esse poterit lectori perspe-
cta, cum, quos vsus praestet architecturae Sceno-
graphia, ostenderimus. Quare & ex ea optices
parte, quae ad praxim spectat, nonnulla sunt
principia assumenda, quibus probare possimus,
eum modum, quem in ideis Scenographia for-
mandis tenere consueuerint architectorum pe-
riti, ad optices praecepta spectare, quamuis im-
peritorum vulgus nulla certa ratione ducatur,
sed fallaci quadam, imperitorum plerumque,
imitatione.

QVAE SIT
perspectiua,
practica, quis
eius finis.

Vt ergo propiùs ad rem accedamus, vniuersa,
quae ad praxim spectat perspectiua, hac vna re
continetur, vt det communem sectionem conii,
quem diximus, vnius visionis, & plani propositi.
Quoniam eius finis est, oculo rem aliquam con-
spiciente, lineas in data superficie ita dispone-
re, vt earum species non aliter visum moueant,
quàm rei propositae species mouebant. vel, quod
idem est, idem prorsus putetur spectare oculus,
lineas ductas in data superficie prospectans, at-
que rem ipsam in seipsa conspiciens. Quod fieri
posse ex ijs probatum esse videtur, quae supra à
nobis tradita sunt. Nam rerum species tunc vi-
sum mouere diximus, cum in visionis instru-
mento quanto recipiuntur species, eundem ser-
uantes ordinem, eandemque rationem, seu pro-
portionem, quam res ipsae, quarum sunt species,
in seipsis seruant. Earum praeterea rerum spe-
cies oculo praesentari confirmauimus, quae
praesentes oculo sunt: res verò praesentes esse,
ad quas ab oculo, vel à quibus ad oculum re-
ctae lineae duci possunt, nisi propter medij di-
uersitatem refringantur. Ac tandem illud consti-
tuimus, quod maximè debet esse perspectum,
rerum distantias minimè videri, speciesque haud
alia ratione visum mouere consueuisse, si à di-
stanti producantur obiecto, quàm si à proximo:
nam quamuis hae accuratiùs, quàm illae visum
moueant, & minutiores partes repraesentent,
quas illae non possunt; tamen, cum id pluribus
alijs ex causis euenire pari ratione contingat, vt
ex defectu potentiae, luminis, aut attentionis, vel
ex crassiori medio, aut ex similibus, non potest
visui innotescere. id ex distantia obiecti, & non ex
alia causa procedere. His igitur ob mentis ocu-
los constitutis, si conum aliquem visionis consi-
deremus, quo omnis species vnius visionis, vt
dixi, continetur, si eiusmodi conus superficie
quacumque secetur, atque eandem speciem,
quae priùs ab obiecto producebatur, ab illa su-
perficie produci intelligamus, eadem omnino vi-
sio fiet, cum eadem sit species iuxta suppositum.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

POSSIBILE
est, lineas in
data superficie
ductas rem a-
liquam ad vi-
uum reprae-
sentare.

DISTAN-
tiam rerum o-
culus non vi-
det.

Idem hac etiam ratione faciliùs fortè perci-
pietur. Fingamus, species, quae intentionales
sunt, reales esse, quaeque non modò repraesen-
tare, sed & videri possint, ac seipsas exprimere,
vbicumque secentur: & tunc perspectum om-
nino erit, visionem eandem fieri, abscisso, vt dixi,
quacumque superficie cono, siue maneat obie-
ctum, siue conseruentur in dicta superficie ex-
pressae species, obiectum representantes. Tan-
dem hoc ipsum mathematica ratione confirmari
potest. nam si lineas rectas ductas intelligamus
ab omnibus obiecti partibus, ad omnes partes in-
strumenti visionis, in quibus earum species reci-
piuntur; si inter obiectum, & visum quaelibet
superficies consideretur, ea vtique ab omnibus
praedictis lineis secabitur, neque alia ratione
visionis instrumentum contingent, quae ab ob-
iecto per dictam superficiem ductae sunt lineae,
quàm quae à superficie ad oculum vsque ducen-
tur, si earum reliquae partes corrumpantur; eun-
demque prorsus dispositionis modum, & distan-
tiae obseruabunt, siue hac, siue illa ratione con-
siderentur: cum, quod ad linearum terminos,
qui in instrumento recipiuntur, spectat, extrin-
secum omnino sit, si longiores ponamus lineas,
omnes pariter, siue breuiore, siue alias breuiore,
alias verò longiores. Ex quo fit, vt si quis
praedictarum linearum in dicta superficie ter-
minos signaret, ita vt visum possent mouere,
eandem visionem efficerent, quam eadem li-
neae ab obiecto procedentes priùs efficiebant.
Quod si dictos linearum terminos lineae con-
iungerent, illae non modò indiuisibiles visibi-
lis terminos repraesentarent, sed & longitudi-
ne praeditos: lineas verò, ac puncta physica dici-
mus visibilia, non verò mathematica. Quae qui-
dem lineae praedicta ratione ductae, si vmbri-
quoque distinguantur, rei, quae lineis repraesen-
tatur, similibus, humanos oculos ita decipient, vt
verae videantur, quod supra à nobis ostensum est.

Huius, ni fallor, artis gloria ceteros excel-
luit Ephesinus Parrhasius, de quo sic Plinius
scribit: Primus symmetriam picturae dedit, primus ar-
gutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris con-
fessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Haec
est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere,
& media rerum, est quidem magni operis, sed in quo mul-
ti gloriam tulerint: extrema corporum facere, & desinen-
tis picturae modum includere, rarum in successu artis inue-
nitur. Hanc verò eximiam pingendi artem extre-
mis corporum delineatis, graphidis artem me-
ritò vocat ipse Plinius, de eodem vita functo
haec subdens. Alia multa graphidis vestigia extant in ta-
bulis, ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur arti-
fices. Quae verba perperam explicata videntur
fuisse à Barbaro, graphidis vestigia cum aedifi-
ciorum vestigijs confundente, quae Ichnogra-
phiae dicuntur: nam ex his proficere facillè pos-
sunt architecti, non pictores, de quibus loquitur
Plinius. Accedit, quòd longè diuersa sunt aedifi-
ciorum vestigia, quae graphicè fiunt, à tabula-
rum vestigijs, vel membranis, quae graphicè pi-
ctae sunt. Haec enim à Plinio recensentur: illa-
rum nec meminit. Sed his praetermissis, quae ad
Plinij spectant intelligentiam, magnam profecto
laudem, iustamque gloriam Parrhasio non con-
cessere modò, verum etiam cum praeconio obtu-
lerunt Antigonus, & Xenocrates, qui de pictura
scripsere: siquidem ea picturae parte excellit,
quae praecipua est, & reliquarum origo, gra-
phidis

QVOMODO
sectio conii vi-
sionis eandem
producat vi-
sionem, quam
res ipsa, quae
eiusmodi cono
videretur.

PERSPE-
ctiuae ratio.

Plin. lib. 35.
cap. 10.

PERSPE-
ctiui celebra-
rimi.

PARRHA-
sius graphidis
peritissimus.

Hermol. Bar-
bar. not. in
Plin.

GRAPHI-
dis peritia pi-
cturae origo.

Vitru. lib. I.
c. I.

GRAPHI-
dem ab optice
sejungit Vi-
truius.

CVR OPTI-
ces principia
tradiderimus.

SCENO-
graphia quid
repraesentet.

SECTIO
coni vnus vi-
sionis Sceno-
graphia dicitur,
differtque
à pictura.

phidis nimirum peritia, atque ea item graphidis parte, quae maxima est inter reliquas; quamque, cum in aedificijs efformandis versatur, Scenographiam appellat Vitruuius, qui architectum esse oportere dixit graphidis non ignarum, quò facilius exemplaribus pictis, quam velit operis speciem deformare valeat. Quibus verbis graphidem quasi genus quoddam disciplinae proposuisse videtur, ad operum species deformandas necessarium; quod deinde in suas quasi species tribuit, Ichnographiam, Orthographiam, & Scenographiam. Hanc autem facultatem ab optices scientia seiunxisse videtur, cum inter architecti scientias, opticem, & graphidem seorsum enumerauit, huic operum tribuens efformationes; illi verò lumen in aedificijs, ac certis regionibus ductus. Quod, contrà quàm à Vitruuio definitur, praestitum à nobis esse cuiquam fortasse videbitur, qui non aliam ob causam optices quasdam rationes percensuimus, quàm vt graphidis descriptiones explicaremus. quod est huius libri institutum. Verùm, si res ipsa attentius perpendatur, hoc idem inter opticem, ac graphidis scientiam interesse comperietur, quod inter eam, verbi gratia, Geometriae partem, quae in perficiendo versatur intellectu, & eam, quae ad opera exsequenda dirigitur. hanc practicam, illam speculatinam appellare consueuerunt Doctores.

Et quemadmodum Geometria, quae dicitur practica, intelligi plenè non potest, nisi propriae speculatiuae rimetur principia: ita sane vix certi quidpiam de graphide, practica optices parte definiri, aut percipi posse putandum est, quin aliqua assumantur optices, speculatiuae videlicet partis, principia; quae, si plenè sint à legente perspecta, perspicua planè erunt, quae de graphide, atque eius partibus diximus: at contrà, si illa vel perspecta non fuerint, vel obliuione recesserint, haec omnia obscura satis, atque intellectu difficilia, ne dicam impossibilia, videbuntur.

His igitur sic in vniuersum constitutis, quid esse Scenographiam Vitruuius intelligat, cui libet, vel me tacente, esse poterit in promptu, cum, quas aedificij partes ea soleat repraesentare, proponat, nimirum frontes, ac latera, non vt Ichnographia vestigia tantum, aut, vt Orthographia, frontes solummodo, sed simul frontes, ac latera à frontibus abscedentia. Quae sanè frontis, ac laterum species non aliud indicare videtur, quàm quod vna visione percipimus. Itaque, si totum aedificium iam exstructum imaginemur, atque illud oculis immotis contueamur, frontis vtique, atque abscedentium laterum species instrumenta visus mouent; cuius quidem aedificij praesentia cono quodam, vt dixi, continetur, quem si aliqua plana superficie abscissum intelligas, verbi gratia, tabula, membrana, aut papyro, & vniuersorum aedificij terminorum lineas, aliqua reliquisse in superficie vestigia imaginis, ea vtique ipsum aedificium oculo in eadem distantia constituto repraesentabunt, vt dixi, haud secus quàm ipsum sua specie aedificium

oculo repraesentabatur. Ea verò tabulae figura Scenographia dicitur, quàm hoc vno distare à pictura cognosces, quòd haec coloribus proprijs ipsas aedificij partes, lapides, verbi gratia, ligna, ferreos cancellos, atque alia format, Scenographia lineis, atque vmbis eiusdem omnino rationis diuersas plerumque aedificij partes re-

praesentat. atque haec ratio est, propter quam adumbrationem eam vocauit Vitruuius; non, quòd minus exactas imagines formet, vt solet adumbrata pictura. quippe quae exactissima est, & eximia minimarum etiam aedificij partium efformatrix. Quibus addendum censeo, non, modò Scenographiam latera cum fronte adumbrare consueuisse; verùm etiam cum eis pariter pauimentum plerumque, ac tectum, quorum non meminit Vitruuius, quòd ea viderentur Ichnographiae beneficio perpendenda.

Sunt insuper diligentius inuestiganda, quae Scenographiae accidunt, ijs haud dissimilia, quae visui accidere diximus, cui, quae à fronte recedunt, si sublimiora oculo sunt, depressiora videntur, si depressiora, sublimiora apparent; & quae ad dextram recedunt, ad sinistram accedere videntur; sicut è contrà, quae in parte sinistra ab aedificij fronte recedunt, versus dextram ad medium appropinquare videntur: cumque species non alia ratione abscondantur à Scenographiae superficie, quàm qua ab oculi instrumento recipiuntur, fit vt in ipsa Scenographia abscedentia à fronte latera, pauimentum, ac tectum, quò magis à fronte recedunt, sibi mutuò appropinquent: vt, si eorum lineae extendantur, ad certum quoddam punctum conuenient, ac pyramidem quandam constituent, non quidem eam, quae versus oculum tendit, ac visionem efficit, vt imperitum vulgus existimat, sed eam, quae ex aduerso constitui videtur, eò quòd superiora descendere, ascendere inferiora, dextra, ac sinistra sibi mutuò appropinquare videantur. Quae sanè Scenographiae ratio, & perspecta Vitruuio fuit, & eam disertis verbis indicare voluit, eius definitioni partem illam adiungens, ad circinque centrum omnium linearum responsus, hoc est, haud secus ad quoddam punctum coeunt lineae omnes, quàm si ad circini centrum omnes, quas à circumferentia ad centrum ductas esse intelligeremus.

Sed posteaquam Vitruuij definitionem, atque ipsam Scenographiae naturam satis superque explicasse videmur, ecce tibi, quasi ex aduerso sese nobis opponit eruditus quidam magnae auctoritatis hac nostra aetate Scriptor, quandam obijciens non parui momenti argumentationem, quia videlicet parum utilis esse videtur hoc descriptionis genus architectis, operarijs verò nihil; qua ratione ductus, aliud quidpiam Scenographia, vel, vt ipse legit, Sciographia significari arbitratur. Eius verò argumentum duo videtur à nobis exigere. Primum, quos vsus architectis afferat Scenographia: secundum, quare huiusmodi, quam dicimus, Scenographia minùs videatur esse conueniens. & vtrique dubitationi pariter responderi à me posse confido. Primum quidem facile perspectum erit, si ea in memoriam reuocemus, propter quae diximus, architectum descriptionibus egerè, nimirum, vt, exstantibus ideis, partes cum partibus, & eas cum vniuerso aedificio conferre possit. hoc igitur vna maximè potest praestare Scenographia. Nam, vt modò diximus, Ichnographia vestigia tantum pingit aedificij, Orthographia singulas erectas aedificij facies, latera cum frontibus repraesentare non potest: at verò Scenographia, pauimenta, frontes, latera, tecta, haud alia ratione pingit, quàm oculo repraesentarentur, cum perfectum fuisset aedi-

QVARE DICATUR ADUMBRATA.

QVOMODO AD MEDIUM ACCEDANT LINEAE IN PERSPECTIVA.

QVOS VSUS AFFERAT ARCHITECTIS SCENOGRAPHIA.

fet aedificium, omnibusque suis numeris ab-
solutum, cuiusque forma non architectis mo-
dò, verum alijs quoque expendendum, &
quasi oculis conspiciendum, futurum aedifi-
cium proponat. Quod quantas, quamque
praeclaras praestare possit fabricae utilitates,
omnibus vel me tacente perspectum erit, illis
potissimum, qui innumera damna experti sunt,
quae afferre solet fabrica praecedens conside-
rationem, siue maxima commoda, quae na-
scentur ex eo, quòd, priusquam aedificetur, ple-
ne consideretur, atque expendatur. Quae
quamuis non multis essent probata, quorum
exemplo reliquis possent esse perspecta, saluber-
rimo tamen, ac sapientissimo Christi Domini
consilio probarentur. Is enim cum sui seque-
lam maturè considerandam esse suaderet, id sese
ad fabricae alicuius aedificationem accingen-
tis exemplo confirmat, dicens: *Quis enim ex*

Luc. 14. v. 28.

*vobis volens turrim aedificare, non prius sedens
computat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad
perficiendum. Non temere quisquam turrim
aedificandam aggreditur, sed etiam atque etiam
considerat, num possit necessarijs sumptibus suf-
ficere. id quod illis potissimum verbis signifi-
care videtur Dominus, sedens computat sumptus,
hoc est, seridò, ex otio, prudenti consilio: seden-
tes enim cogitamus, quae praedicta ratione
consideramus. Eius rei praeclarum exstat apud
Iob exemplum. nam vbi nos legimus: *Respon-
dete, obsecro, absque contentione, & loquen-
tes id quod iustum est iudicate: Septuaginta le-
gunt: Sedete obsecro, & non sit iniustus. & rur-
sum: iusto adestote, vbi Olympiodorus, & Poly-
chronius existimant, perinde esse, illos sedere
praecepisse, ac si aperte dixisset, vos ipsos meo-
rum verborum iudices constituo, cum iudices se-
dentes iudicent. Dydimus verò, sedentis animum
curis vacuum, attentumque, & inquirendae ve-
ritatis cupidum, sedendi voce significari, existi-
mat: & vtrumque praestare solitum eum, qui
aedificium suscipit peragendum, indicat Domi-
nus, subdens: *Ne posteaquam posuerit fundamen-
tum, & non potuerit perficere, omnes qui vident,
incipiant illudere ei dicentes: quia hic homo coepit
aedificare, & non potuit consummare.* Dedeco-
ri confirmat, tribuendum esse propemodum sem-
piterno, ab incepto opere desistere, prudentiae,
ac sumptuum penuria. At quis non videat, sum-
ptus nulla ratione computari posse eius aedifi-
cij, cuius magnitudo, forma, materia, dispositio
perspecta non sit, ac satis cognita? Quòd si to-
tius aedificij ratio prius pensanda est, deinde
sumptus, ac tandem operi manus admoenda,
ea profectò dispositionis pars, quae Scenogra-
phia dicitur, & maximè conducere potest ad fa-
bricae rationem praemeditandam, maximè ne-
cessaria iudicanda erit architecto. Sed ne diu-
tius in hac re confirmanda immorer, planè pro-
fiteor, me vel nullo negotio omnibus tum aedifi-
ciorum dominis, tum verò maximè ipsis archite-
ctis necessariam esse Scenographiam: idque vni-
uersis suadere me posse considerem, nisi tantum
exigeret Scenographia industriae, artis, operae,
quantum satis esse videatur, ad doctissimos
quosque, & studiosos viros ab eius exercitatione
deterrendos. Nam & ego ipse, qui bonam aeta-
tis meae partem huic operi perficiendo, nullis
parcens laboribus, sumptibus, operis, expendi,
ab initio hoc vno desiderio tenebar, inter tot**

Iob. 6. v. 29.

Luciae 14. v. 29. & 30.

SCENO-
graphiae diffi-
cultas.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A templi descriptiones, quas profero, vnam vni-
uersi aedificij proponere Scenographiam, eam
saepe conatus sum exequi, saepius ipsa rei diffi-
cultate, ac temporis, quod exigebat, longitudi-
ne victus, ab incepto desisti: sed qui totius tem-
pli Scenographiam exhibere non potui, nobilissi-
mae, atque praecipuae eius partis, nempe sancti
sanctorum, ecce exhibeo, cum huiusmodi inscri-
ptione.

PROSPECTVS TESTVDINIS MV-
RORVM ET PAVIMENTI SANCTI
SANCTORVM ATQVE ARCAE TE-
STAMENTI CVM CHERVBINIS.

In qua aptissimum eorum, quae diximus, licebit
aspicere exemplum. Si quis enim locum ingres-
sus, qui dicitur, Sanctum, sublatoque muro,
sanctum à sancto sanctorum diuidente, ipsum
sanctum sanctorum vno intuitu prospiceret, is
absque dubio muros tres, fornicem, ac pauimen-
tum, inque eius medio arcam cum suis Cheru-
binis ex auro, Moysè praecipiente, diductos, at-
que pauimento insistentes; alios duos, quos Sa-
lomon è ligno factos laminis operuit aureis: nec-
non reliquos muris adpactos, & interpositas
palmas, cum reliquis aureis, gemmatisque orna-
mentis, de quibus suis locis agemus. quae om-
nia non alia ratione, si ex eodem loco aspiceret,
videre sibi videretur, quàm in dicta apparet
Scenographia. Non tamen diffido, posse me,
quamuis hac prima editione non possim, si Deo
dante vita superstes fuerit, & totius templi Sce-
nographiam operis huius supremam manum ap-
ponere. Sed ad institutum redeuntes, supererat
iam tandem, vt rationem redderemus, propter
quam minùs utilis videatur architectis Sceno-
graphia: sed quoniam haec eadem ratio alias ab
hac longè diuersas optices rationes, Ichnogra-
phiam videlicet, & Orthographiam adinuenire
coegit, inuentisque frequentius vt, eas sequen-
ti capite vtilius tractandas putauit.

SCENO-
graphiae
exemplum.

D

DE RELIQVIS

AEDIFICIORVM IDEIS,

Ichnographia, & Orthogra-
phia in vniuersum,

Cap. X.

E

ARCHITECTI munus esse di-
xit Plato: incumbere, opera-
riisque singulis operam ac-
commodam mandare, quous-
que quod est imperatum ab-
soluerint. Cui sanè muneris
vix, ac ne vix quidem poterit satisfacere, qui duo
alia, quae his maximè sunt necessaria, minimè
praestiterit. Primum, vt futurum opus mente con-
cipiat, perspectumque maximè habeat: deinde, vt
eam ipsam, quam mente concepit, operis ideam
ob oculos ponat artificum, ita, vt illi quoque ar-
chitecti mentem plenè, ac perfectè assequantur.

Plato allatus
c. 1. huius lib.

DVPLEX
architecti mu-
nus.

f 3 Qua

Qua enim ratione exequi poterit artifex architecti mentem, quam non assequitur, aut quomodo impeperabit architectus, quod nondum cognitum habet, neque perspectum? Atque hoc est, si finem attendas, praecipuum, ac maximum architecti munus: idemque, si ipsius scientiae dignitatem spectes, ad nobilissimam partem spectat, quae architectum perficit, ei que imperandi facultatem tribuit, ac potestatem. Igitur, ut architectus hoc suo munere fungatur strenuè, ordinandae sunt ei quantitates, adhibita symmetria, dispositione, eurythmia, decore, ac distributione, quae sunt architecturae partes; quas minime poterit in fabrica, quam architectatur, obseruare, nisi aedificium exprimat, ut saepius dixi. Atque ut eius eurythmiam & distributionem obseruet, aspectuique, atque oculis iudicandam proponat, aptissima est ea, quam diximus, Scenographia. quae verò ad symmetriam spectant, quae in partium, ac totius commensuratione consistit, non facile in Scenographia perfici possunt. nam, ut supra diximus, abscedentium laterum lineae ad vnum conueniunt punctum, haud secus quam ad circuli centrum à circumferentia ductae lineae: ex quo fit, ut earum rerum, quarum pares sunt altitudines, atque adeo lineis comprehensae sunt parallelis, in Scenographia lineis comprehendantur conuenientibus, & aliae alijs sint maiores, quae videlicet magis à concursu distant; aliae verò alijs minores, quae nimirum magis ad concursum accedunt.

Et quamuis huiusmodi membrorum aequalium disparitas, quae notissima esse debet architecto, incommodi parum afferre possit; illis tamen, quorum opera, & artificio in exequendo opere uti deberet, nocere posse plurimum credebatur. Id enim omne, quod, aliquibus partibus perspectis, de alijs, quae non ita perfecte apparerent, consequi ratiocinatione potuisset architectus, nec minima quidem ex parte assequeretur artifex. quapropter alia fuit excogitanda graphidis ratio, quae omnes, ac singulas ita proponeret aedificij partes, ut quaelibet earum commensurari cum tota fabrica posset. huiusmodi autem fuit partim Ichnographia, partim Orthographia, de quibus agendum nobis est hoc capite potissimum.

Illud verò in primis exponendum est, quod tamquam certum assumpsi, mensurari oportere fabricam, cuius proponuntur imagines, si tamen opus perficiendum sit. Id quod non modò quotidie omnium aedificantium experimentis comprobatur assiduis, & architectorum omnium placitis; verum etiam sacrae Scripturae testimonijs confirmatur luculentissimis. Nam cum Ezechieli praecepisset Dominus. *Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum*, utique exstruendum, si erubesceret ab iniquitatibus suis, mox subdit: *& metiantur fabricam*. Hebraicè תכנית thachenith, exemplar. Figuram domus mensurandam tradere praecipitur. Igitur ut fabricae futurae mensurabiles ideae fierent, noua uti opus fuit optices ratione, ea nimirum, quae parallelis vniuersa contineretur lineis, non verò ad aliquod punctum conuenientibus, ut accidit in Scenographia. Cuius rei modus non alia ratione explicari facilius potest, quam umbrarum, ac lucis exemplo. Duplicem enim esse lucis, & opaci, atque adeo umbrarum com-

parationem diximus: alteram minoris inaequalitatis, quando videlicet lux est umbroso minor, & umbra in pyramidem maiorem semper excrefcit: aut maioris inaequalitatis, quando lux est umbroso maior, & umbra semper in pyramidem decrefcit. Alteram verò collationem aequalitatis esse ostendimus, quando nimirum lux est umbroso par, & umbra semper aequalis procedit, lineis contenta parallelis. Ad eundem utique comparandi modum, duplicem quoque esse videndi rationem licet considerare, quod ad ideas formandas spectat: alteram, quae communis est, ac naturalis, qua visus minor est re visa: alteram verò, quae luminis exemplo fingitur, cum oculus aequalis esse ponitur rei visae; & id, quo visucae species continentur, aut cylindrus est, si res, quae videtur, sphaera sit, aut circulus, oculo parallelus: aut parallelepipedum, aut alia quaeuis solida figura, constans parallelis, iuxta rei, quae videtur, modum, & oculi formam, qui similis figurae, & omnino par ipsi rei visae fingitur, eiusque fronti parallelus. Atqui Scenographia priorem visionis modum exigit; Ichnographia verò, & Orthographia posteriorem. In eo verò Ichnographia, & Orthographia similes omnino sunt Scenographiae, quod sicut haec communi sectione fit plani, & conii rei visae, sic etiam Orthographia, & Ichnographia sectione fiunt dati plani, & illius cylindri parallelepipedii, aut cuiuslibet figurae parallelae, qua effectam illam visionem contineri diximus.

Est tamen in hac ipsa sectione cylindri aliquid Ichnographiae, & Orthographiae proprium. semper enim fieri intelligitur plano ad angulos rectos ipsi parallelae figurae constituto, contra quam in Scenographia euenire diximus. in qua visionis conum plano quocumque secari fingimus, & ad quoscumque angulos constituto. Hinc mox fit, ut ea omnia, quae visui sunt parallela, in Orthographia, & Ichnographia aequalia formentur omnino ipsis aedificij membris, & eandem rationem secum inuicem habentia. quod ex sectione oritur figurae parallelae, ut supra demonstraui.

Est & aliud quoque considerandum, in quo cum Scenographia pariter conueniunt Orthographia, & Ichnographia, quod nihil videre possunt praeter ea, quae oculo sunt praesentia: praesentia autem oculo dicenda sunt ea, ad quae ab oculo rectae duci possunt lineae. Hoc verò quod vniuersale, & omnibus commune est, propria quaedam accidentia in Orthographia, & Ichnographia fortitur, quae explicanda seorsum videbuntur. Ac primum quae ad Orthographiam spectant, in qua aedificium, licet considerare perfectum, & oculum ipsi parem, ex aduerso in directum constitui: ex quo mox fit, ut ipsa tantum frons aedificij oculo obiecta conspiciatur, & ex lateribus abscedentibus nihil. Quod quidem proposito exemplo esse poterit cuius in promptu. Nam si imaginemur vnam ab oculo huiusmodi conspici ipsi oculo parem columnam, cui in directum plures aliae aequales columnae constitutae sint, prior utique praedicta columna videbitur, reliquarum nulla. Ductis enim binis planis, omnes illas columnas tangentibus, ipsa quoque plana si extendantur, oculum contingent, utpote ipsis columnis aequalem, & in directum consti-

QVO DIF-
ferant sine
Scenographia
ab Orthogra-
phia, & Ichno-
graphia.

QVO PER-
spectiuae ge-
nere Ichno-
graphia for-
metur, & Or-
thographia.

SECTIO PA-
rallelae figu-
rae, qua visio
continetur, in
Orthographia
& Ichnogra-
phia ad rectos
fit angulos.

Sup. c. 6. hu-
ius.

MEMBRA
aedificij in Or-
thographia &
Ichnographia
paria sunt ipsis
aedificij mem-
bris, & eandem
proportionem
habentia.

EX LATERI-
bus absceden-
tibus nihil vi-
detur in Or-
thographia, quod non sit
oculo praesens.

SCENO-
graphia, quae
utilis est ar-
chitecto, ope-
rarijs minus
esse videtur
proficua.

Ezech. 43. v.
11.

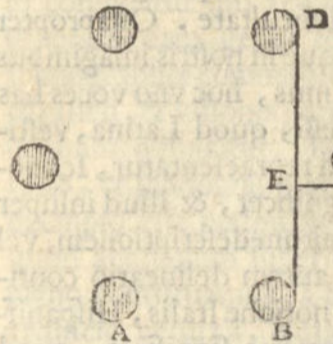
QVONIAM
Scenographia
mensurari non
poteft, noua
adhibenda fuit
optices ratio.

tutum. quapropter ea quoque plana visionem A
vniuersam terminabunt. atque adeò prior co-
lumna, utpote opaca, totam visionem complebit,
& nulla præterea alia videbitur columna. Hoc
igitur, quod de columnis dixi, de portis, fene-
stris, muris, ac quibusvis aedificij partibus in-
telligendum est, quarum prior tantummodo vi-
debitur, reliquæ omnes illi æquales, & in di-
rectum constitutæ non videntur. ex quo fit, vt
cùm è multis ordine dispositis in aedificio æ-
qualibus membris, ac partibus, ea tantummodo
ostendatur in Orthographia, quæ anterior est,
haud secus, quàm si ea tantum esset extruen-
da in futuro aedificio, necessarium fuit, ichno-
graphiam excogitare, quæ singulas partes suis
quasque locis constitutas ostenderet, vt mox vi-
debimus.

ICHNO-
graphia cur sit
inuenta.

IN ORTHO-
graphia aliqua
veris apparent
rebus æqua-
lia, alia mino-
ra, nulla maio-
ra.

Ex ijs verò, quæ paulo superius de orthogra-
phia, & ichnographia diximus in vniuersum, ijs
nimirum rerum ideas ostendi ipsis rebus, quæ
videntur, æquales, idque propter sectionem,
quam diximus, parallelæ figuræ ad angulos re-
ctos, aliquid sequitur, quod est orthographiæ
proprium. nam cùm ea aedificij frontem, siue
faciem repræsentet oculo ipsi aedificio magni-
tudine pari, iuxta diuersam aedificij rationem
fit, vt aliquæ aedificij partes in orthographia
repræsententur, ipsis, quæ in aedificio sunt
extructæ, vel extruendæ, æquales, aliquæ
verò minores, nullæ maiores. Horum omnium
ratio, proposito exemplo, perspecta esse cuius
poterit. Sit enim aedificium ABCD, exangu-
lum, sex constans columnis A, B, C, D, &c. pa-
ribus seiunctis intercolumnijs. Iam, si eius facies

AB, conspiciatur, vt dixi, cùm visio per parallelas fiat ad angulos rectos sectas, apparebit v-
tique intercolumnium AB, ipsi aedificij consimili intercolumnio par: at
BC, quamuis sit æquale ipsi intercolumnio AB, non apparet il-
li æquale, sed quanta est distantia CE, ducta nimirum parallela BD, iuxta quam fit visio, & illi perpendiculari CE, iuxta quam fit sectio. Cumque nulla possit duci ad parallelas perpendicularis, quæ maior sit ipsa distantia columnarum, quæ penes perpendiculares pensatur, fit, vt nullum intercolumnium maius appareat eo, quod verè est, vel futurum est in aedificio; quod & in omnibus alijs licet obseruare. nobis enim summa tantummodo capita insinuanda sunt, quibus totum huius scientiæ corpus innititur, vel continetur.

QVAE SINT ORTHOGRAPHIAE PROPRIA.

Cap. XI.

T igitur ad explicanda aliqua de Orthographia propius accedamus, illud in primis animaduertendum in vniuersum est, quod non semel Vitruuius suis adiunxit definitionibus, quodque non semel ab expositoribus vel explicatum est, vel insinuat, vel in dubium saltem reuocatum, vt ab alijs exquireretur; nisi fortè rem, vt perspicuam, silentio præmittendam duxerunt: quam non parum rei percipiendæ conducere posse putauit, si plenè percipiatur. Est autem quod inquirimus, quid voce sæpius repetita, modica, & modice significare voluerit. Nam ordinationem sic definit: Est, inquit, modica membrorum operis commoditas. Et iterum: Ichnographia est, inquit, circini, regulæque modice continens vsus. Ac tandem: Orthographia autem est, ait, recta frontis imago, modiceque picta rationibus operis futuri figura. Quid autem ea voce prioribus locis significare voluerit, hoc extremo disertis verbis explicare videtur, modicè pictam fore testatus figuram, quæ futuri operis rationibus, vel proportionibus sit efformata. Idque propterea maximè notandum toties duxit Vitruuius, quod non modò minus vtilis forent aedificij figuræ, si pares omnino ipsi aedificio formarentur; sed quod ferè essent impossibiles. Quare necessarium omnino videbatur, vt modici aedificij ideam conciperet in primis architectus, quod esset maximi futuri aedificij velut exemplar, cuiusque membra, iuxta operis commoditatem, proportionemve ordinarentur, & firmitatem. Atque huius quidem modici aedificij vestigium Ichnographia dicitur, erecta frons Orthographia; ideoque modicè depicta dicitur, & modica commoditas. Sed id ipsum quare de Scenographia non dixerit, exponendum est, quo, quid Scenographiæ nomine significare voluerit Vitruuius, iterum confirmemus. Nam si quod Daniel Barbarus significari Scenographia putat, significaretur, nimirum quod vulgò Italis dicitur profilum, non minus addenda esset vox, modica, quàm reliquis: eiusdem enim modici aedificij murorum crassitudines, membrorum proiecturas, recessus, ac partes indicat ipsa haud secus, quàm Orthographia frontem, & Ichnographia vestigium. Id quod propositis binis exemplis fieri potest lectori manifestum. Inter ideas enim templi alteram proponimus, quæ domum Dei, eiusque interiores partes ostendit, cum hac inscriptione: SECTIO MVRORVM TESTVDINIS, ATQVE CENACVLI AVLAE SANCTAE OSTENDENS FACIEM SANCTI SANCTORVM. Quam quilibet obseruare poterit, cubitorum mensurâ æqualem esse faciei orientali, & occidentali prospectui; nec non lateri ipsius domus, ac triplici vestigio, quæ simul proponuntur. Alteram verò vniuersi templi ideam proponimus cum hac inscriptione: DISSECTI TEMPLI SALOMONIS ORTHOGRAPHIA OSTENDENS

QVARE
vox, modice,
addatur defi-
nitionibus i-
dearum.

MINVS
vtilis, atque
impossibiles
forent aedifi-
cio pares i-
deæ.

Dan. Barb.
sup. Vitru.
NON EST
Scenographia
quod Itali di-
cunt profilo.

INTE-

INTERIORA PORTICVVM, ET ORIENTALEM SANCTVARIUM FACIEM, NEC NON TERNOS EIVSDEM FACIEI, ET ATRII INTERIORIS, ATQVE EXTERIORIS ORDINES, BINOSQVE ATRII GENTIVM. Quam quidem ideam, vniuersali ipsius templi Orthographiæ, vniuersalibusque vestigijs æqualem esse, non modò cuiuslibet conferenti perspectum erit, verùm etiam ibidem est annotatum. quod nulla ratione fieret, nisi eiusdem aedificij dissecti hæc esset imago, cuius est integri Orthographia. quapropter quamuis hæc pingendi interioris aedificij ratio difficilior multò sit exteriori Orthographia, id quidem non ex ipsa pingendi, vel efformandi

QVARE difficilius sit secti aedificij quam integri Orthographiam pingere.

IN SCENO-graphia non est quod modicum imitemur aedificium, sed verum.

CVR NON omnes descriptiones nostrae æquales sint.

scientia prouenit, sed ex eo, quod difficilius ab architecto concipiuntur eiusmodi membrorum, ac singularum aedificij partium sectiones, quas sola imaginatione, atque intellectu conspici licet, oculis ferè numquam. Quapropter hæc etiam aedificij pingendi rationem ad Orthographiam reuocandam duxi, à qua non alia ratione differt, quàm quòd hæc integri, atque perfecti aedificij frontem repræsentat, illa verò vel omnino, vel aliqua ex parte resecti, vt & in ipsa nostra vniuersali Orthographia videre licet, in qua murum, & porticum orientalem vniuersam sustulimus, quæ muri atrij Israel prospectum impedire posset. Longe verò diuersa ratio est de Scenographia reddenda: nam cum ea, vt diximus, conum abscindat visionis, quæ oculo ferè minimo fit, & re visa quàm maxima, sectio vtique minor semper ac minor fieri poterit, quòd propius ad oculum, conum absciderit: ex quo fit, vt si vel ipsum aedificium in propria magnitudine conspiceretur, eius Scenographia pingi potuerit quacumque ratione modica: quapropter non fuit ea proprietates aedificij pingendi exigenda. Fuit autem in Orthographia, & Ichnographia id necessariò exprimendum, quoniam, vt dixi, sectio parallelæ ferè semper fit ipsi aedificio, quod videtur, par. quam quia oportuit modicam ad vsum facere, exprimendum necessariò fuit, modici aedificij deformationem esse debere.

Sed quoniam in hanc incidimus disputationem, qua maximas figuras difficilius comparari, ac minus vtiles esse diximus aedificatoribus, reddenda hic obiter ratio videtur, propter quam nos omnes eiusdem aedificij formas æquales non adhibuerimus, sed alias alijs maiores, minores alias. Quod vt præstemus, primum statuendum est, huius aedificij tam immensi figuras ipsi aedificio pares efficere, neque operæpretium esse, neque possibile. Quapropter modici cuiusdam aedificij ideas oportuit præstare, quòd ad illud maximum eandem in omnibus partibus seruet rationem. Huius porrò modici aedificij, cum omnes partes vna formari non possint imagine, vt neque vna possunt visione comprehendi, ita oportuit omnia foliorum papyri magnitudini attemperare, vt quòd plures aedificij partes simul essent formandæ, eò breuioris mensuræ aedificium illud modicum fingeretur, vt in vtraque vniuersali Orthographia videre est: at cum pauciores partes sunt exprimendæ, vt cum domus tantummodo sanctuarij fuit efformanda, maius aedificium effinximus, quod quomodo fiat, post pauca explicabitur, atque singularum descriptionum

numeris, ratioque reddetur. prius tamen de Ichnographia in vniuersum aliqua exponenda sunt.

QVID PRAESTET

ARCHITECTIS ICHNOGRA-

phia, & quomodo fiat.

Cap. XII.

ST quidem Ichnographia, Graeca vox, ab *ἰχνο* deducta, quod est vestigium, & *γραφία*, quod est delineatio, descriptio: quasi dicas, vestigij delineatio. Et quamuis hæc vna vox rem ipsam ita significet, vt nulla Latina satis explicari posse videatur, eam tamen auersantur nonnulli, superstitiosa quadam Latini sermonis obseruatione; quem non esse putant peregrinarum vocum mixtione foedandum: cum contra illis eueniat, vt, quòd proprijs vocibus careant, & ab alienis abstineant, rebus ipsis, quas cuperent, explicandis non sint, ac ne, plerumque percipiendis. Sed quamuis eorum ratio minimè probanda videatur, illis tamen morè esse gerendum duxi, illud vnum maximè veritus, ne viderer, illam ipsam percipiendi templi difficultatem peregrinarum vocum augere velle difficultate. Quapropter **VESTIGIVM** vbique in nostris imaginibus pro Ichnographia scribimus, hoc vno voces has ab inuicem distare professi, quòd Latina, vestigium, id referat, quòd repræsentatur, Ichnographia idem ipsum significet, & illud insuper quòd repræsentat, nimirum descriptionem, vel delineationem. Hæc autem delineatio consimili planè voce, atque notione Italis, Hispanisque *planta* dicitur, idemque significat, quòd Latinis, pedis planta; qua vestigium terræ imprimitur. vestigium porrò simile est omnino, & æquale plantæ, cuius est vestigium. Quæ planè notione vel maxima ex parte indicari videtur, quid sit Ichnographia: nam si fingamus modicum aliquod aedificium super plana aliqua superficie ita constitui, vt quas premit partes, etiam signet, quæ, sublato aedificio, manerent in superficie signa, ea propriè vestigium aedificij Latinis, Ichnographia Graecis, *planta* Hispanis, Italisque, ac Gallis diceretur, quasi plana, vt auctor est Philander. Quæ sanè figura haud dissimilis esset ei, quæ maneret, deambulante homine, si super candido marmore plano plantas haberet rubrica infectas. Ex quo mox contemplari licet, muros rectos, ac pares, lineis parallelis signari, in portis verò murum abscindi, teretes columnas circulis, semicolumnas semicirculis, antas exstantibus lineis extra murum, pilas quadratis figuris repræsentari, & sic de reliquis. Quæ omnes figuræ quoniam vix, ac ne vix quidem dirigi, aut circumagi, vel æquari possunt, sine circino, ac regula, ideo horum instrumentorum meminit in eius definitione Vitruuius, quòd contineat circini, ac regulæ

ICHNO-graphia vnde dicta.

VESTIGIVM ab Ichnographia in quo diuersum sit.

VESTIGIVM & planta.

Philan. in not. c. 2. Vitruui.

EXPLICA-tur definitio Ichnographiæ.

gulae vsus, idque non in maximi aedificij deformatione, sed modici: quoniam ex Ichnographia modica delineatione capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Quia nimirum, iuxta Ichnographiae significationes, in solo, vel plana superficie pavimenti formantur extruendi aedificij prima delineamenta. Atque, ut hoc etiam obiter dicamus, haec ferè potissima causa est, propter quam aedificiorum Ichnographiae difficilius, quam Orthographiae ab ijs, qui architecti non sunt, percipiuntur: immo verò nulla ratione cognoscantur; quoniam erectas aedificiorum frontes, quas refert Orthographia, frequenter respiciunt, qui architecti sunt, & ij, qui architecturae sunt ignari. at aedificiorum vestigia architecti tantummodo vident, idque semel, cum lineae ducuntur in areis, ad dirigenda totius aedificij fundamenta. Atque illud in primis, maximeque obseruandum est à lectore, si aedificium hoc, quale, quantumque fuerit, percipere cupiat, ut vestigia eius, siue Ichnographias perpendat attentius, & plenè concipiat, ac singulas propemodum vestigij lineas, quid ex ipso aedificio repraesentent, & quare partes aliquae quasi adumbrentur, aliae lineis ductis tantummodo designentur, perpendat, meditetur, intelligat. Huius verò rei ratio tunc esse perspecta, lectori poterit, cum ipsam Ichnographiam ad optices praecepta reuocauerimus, cuius non minus praeceptis innititur, quam ipsa Orthographia, aut Scenographia.

Est autem, ut dixi, Ichnographia modica vestigij descriptio, vel, quod idem est, quae vestigium describit modici aedificij, quod oculo conspicitur ipsi aedificio pari; vel, ut ad proprium eam genus reuocemus, est quidem Ichnographia communis sectio plani pavimento paralleli, & visionis parallelae, qua aedificium è sublimi despicitur. Huius autem definitionis ratio, & Ichnographiae natura, proposito lucis exemplo erit perspicua. Nam si modicum aliquod aedificium super tabula, vel pavimento plano constituamus, à & luminoso quodam ipsi aedificio aequali, eique ad perpendicularum superposito illuminari faciamus, umbra utique parallela vniuersos aedificij terminos in pavimento notabit. quos si manere facias, & illuminatas pavimenti partes ab umbrosis aliqua ratione seiungi, sublato utique aedificio, eius Ichnographiam in pavimento describeris: quia, nimirum umbra illa aedificij parallela, pavimento secatur ipsi umbrae ad rectos angulos constituto, quae sunt huius visionis, ac perspectivae propria. Est tamen ad plenam Ichnographiae cognitionem aliquid insuper considerandum. Quod, cum luci sit proprium, extremis tantum corporum terminari, quae maximè procurrunt aedificij partes, praedicta ratione signatae erunt, atqui ad architectum spectat, non eas describere tantummodo, sed & illas potissimè, quae ad perpendicularum eriguntur, cuiusmodi sunt muri, parastades, columnae, & quae his sunt similes. Quapropter, sublatis ex ipso modico aedificio omnibus, quae extra perpendicularum procurrunt ornamentis, praedicta ratione delineanda est Ichnographia, & partes illae, quae muris, columnis, pilis, reliquisque eiusmodi solidis aedificij membris operiuntur, adumbrandae sunt: deinde verò, si opus fuerit, adijciendae coronices, bases, ac stylobatae, & singularum

partium termini, lineis in ipsa Ichnographia designandi sunt, quo proiecturae, quae extra perpendicularum procurrunt, à reliquis perpendicularibus partibus in Ichnographia discernantur. Huius verò rei exemplum vel vnum in nostris descriptionibus ostensum videri poterit lectori satis. In ipso namque primo & vniuersali vestigio, peribolus quidam totum aedificium circumquaque ambiens occurrit. Qui quidem peribolus, ut in vniuersalibus Orthographijs apparet, quibusdam constat quadratis, quos stylobatas vocant, ordine dispositis, aliisque in aedificio ex aduerso constitutis respondentibus. praedicti verò stylobatae quibusdam marmoreis interiectis cancellis vinciuntur, qui aditum intercludunt, visum verò minimè impediunt. Et huius quidem periboli vestigium ita delineauimus, ut totum illud pavimenti spatium, quod operit, adumbraretur. Verum quoniam totus hic peribolus, stylobatae nimirum, & cancelli, proprijs ornamentis extra perpendicularum procedentibus desuper, & infra cingitur, horum quoque ornamentorum proiecturas binis hinc inde procedentibus lineis designauimus, quoniam eiusmodi proiecturarum rationem habuisse videtur mensurans aedificium angelus, ut in explicatione capituli quadragesimi mox videbimus. similia verò proiecturarum lineas, tum in hac, tum in reliquis Ichnographijs quamplurimas alias obseruare licebit.

Hac verò eadem ratione, qua ornamentorum proiecturas, à perpendiculari aedificio seiunximus, ut tam hoc, quam illas in Ichnographia signaremus, superiores quoque aedificij perpendicularis partes auferendas esse monemus, ut fenestrarum, & ostiorum apertiones in ipso vestigio assignentur. Ex quo mox apparet, portas totam abscondere in Ichnographia muri crassitudinem, fenestras verò maximam eius partem; quoniam inferiorem fenestrae partem quodam muro occludere solemus, ne incauti per fenestram cadant, muro utique subtiliore, quo accessum ad prospiciendum commodiorem praestet.

Verum enimvero haec vna consideratio vniuersam Ichnographiae rationem lectori manifestabit, si ab omnibus erecti aedificij partibus lineas, & superficies perpendiculares in pavimentum ita cadere imaginetur, ut omnes sui vestigium vna cum parte ipsius aedificij, quae pavimentum premit, maneat, earumque signa impressa ibidem perseuerent. tunc enim omnia, & singula totius aedificij membra, tam interiora, quam exteriora, omnium arearum distributiones, columnarum propria loca, earundem, & omnium murorum crassitudines, portarum, & fenestrarum apertiones, nec non ipsa aestuaria, quae in media murorum crassitudine aperiantur, cum exstantibus antis, & pilis, proiecturae coronicum, capitulorum, ac spirarum, cum reliquis maioribus, vel minoribus membris, in Ichnographia, tamquam in vestigio conspiciuntur, haud secus, quam si totum aedificium diaphanum esset, cuiusque termini omnes viderentur, medijs partibus visum minimè impediuntibus. ex quo fit, ut singularum partium dispositionem, magnitudinem, locum in Ichnographia prudens dignoscatur architectus. Verum quoniam plurium similia partium diuersae lineae confusionem non modicam in eadem

QVARE difficilius Ichnographiae, quam Orthographiae percipiuntur.

ICHTNOGRAPHIA opticeis praeceptis efficitur.

ICHTNOGRAPHIA quid proprie sit.

NON MODICO aedificij membra in Ichnographia, sed & ornamentorum proiecturae signantur.

TRAVO

OMNES

PROIECTURAS periboli quare signauerimus.

QVOMODO fenestrae in Ichnographia signentur.

ALIA RATIO exprimentae Ichnographiae.

QVAE COMMODA praestet Ichnographia.

dem Ichnographia parere possent, vsu receptum ab omnibus architectis iam est, vt, cum varijs contignationibus coaxatum aedificium in altum erigitur, singularum contignationum singulae fiant Ichnographiae. quod & nos in his nostris descriptionibus obseruandum duximus, tripli-

QVARE plures fiant eiusdem aedificij Ichnographiae.

OMNES eiusdem aedificij Ichnographiae simul faciendae.

cem vniuersi aedificij Ichnographiam his nostris commentarijs apponentes, primam videlicet, quae primam referat vniuersae fabricae contignationem; secundam, quae secundam, eique omnino similem tertiam; & tandem aliam Ichnographiam tradimus fundamentorum: quarum omnium rationem in sequentibus reddendam esse arbitramur. Prius tamen saluberrimo quodam consilio monendos esse architectos duximus, vt omnium contignationum Ichnographias in vna eademque describant Ichnographia, in qua diuersorum colorum lineis diuersa distinguant contignationum vestigia, quae postmodum in varias transferant papyros, seorsum singula: sic enim fiet, vt superiora omnia membra inferioribus aptè respondeant, vt decet, solida solidis, cauitates cauitatibus. quae vel vna obseruatio venustati, ac firmitati non parum conducere possit; ea verò neglecta turpissimi admittantur errores, quibus perniciosissima succedat ruina. Huius verò aedificij nostri sapientissimus architectus, quod illud, quasi totius architecturae normam proponere videatur, hac vna lege illud à fundamentis muniuit, ornauit, erexit. Quod quàm verum sit, quilibet vel mediocriter in architectura versatus facile poterit experiri, si superiores omnes Ichnographias inferiori velit superinducere. Sed de Ichnographia, quid sit, quos vsus praestet, ac quo modo fiat, iam satis explicatum est, ac de aedificiorum ideis in vniuersum. Reliquum est, vt eas, quas huius aedificij proponimus, pressius explicemus.

DESCRIPTIONVM

RATIO, NUMERVS, ORDO

traditur.

Cap. XIII.

MAXIME procliue in reprehensionem est liuore tactum hominum genus: hic verò aduersus eos potissimum concitatur, qui arduum aliquod opus aggrediuntur, ac maximum. Inuidiae quidem aculeos reformidabat initio praesagus noster animus; verum assiduo iam vsu, & quasi consuetudine expertus, non reformidat modò, sed vitat, aufugit, detestatur. Nam, etiamsi quid de re quauis sentiam, liberè me dicturum profitear, ac liberam cuique potestatem facturum sentiendi, siue etiam ex his nostris lucubrationibus carpenti quod volet:

A tamen non est cur negem, quod in me humanum est mihi, planè nonnumquam animum merore contrahi, quòd plures me habere sentiam reprehenses, quàm imitatores, pluresque multò, qui improbrare contendant, quàm qui percipere cupiant, quae profero. Sed quamuis huius mei sensus rationem habendam esse non crederem, tamen despiciendi non sunt obtrectatores ij, qui legentes quoscumque à veri perceptione detertere suis conatibus facilè poterunt, illisque obsistere. Non enim cuius integrum est iudicare, an obmurmurans, veritatis id studio faciat, an aliqua eius specie delusus, seu propriae potiùs quasi affectionis illecebris seductus.

B Oblatrantium igitur conatibus obsistendum est, non quidem semper, aut ex professo, sed arrepta occasione, quae ad id nos quodammodo praestandum compellat. Est igitur haec in primis accipienda. Nam cum de numero, ac partibus descriptionum scribendum mihi iam esset, in memoriam redijt, quod mihi olim obijciebat vir quidam Architecturae peritus, tantam imaginum multitudinem ostentationi potiùs meae adscribendam, quàm necessitati, potiùsque me architectum haberi velle, quàm Ezechielis interpretem, cum haec sacrae architecturae ratio architectis minimè probanda videretur, quibus meliora suppeterent exempla apud eius Scriptores; Theologis verò, aut ijs, quos eruditos vocat, minùs fore frugifera iudicarentur. Quae sanè obiectio duo videtur inuoluere, non tam nobis, quàm ipsi veritati contraria. alterum est, de huius architecturae, cum Graecorum, aut Romanorum architectandi praeceptis collatione, alterum de schematum numero, ac multitudine, quae sine magna temporis, ac sumptuum iactura haberi non potuit: si tamen paucioribus schematis quod cupimus potuit haberi.

Quod verò ad primum spectat, non minùs haec sacra, ac paenè diuina architectandi ratio reliquas omnes antecellere putanda est, quàm humanis soleant inuenta diuina praestare. Id verò, quoniam non est hoc loco ostendendum, in propria loca reijciendum est, quibus luce meridiana clarius ostensuros nos esse profiteamur, omnem Romanorum, aut Graecorum architectandi rationem, aut si quae est alia, vel nobilior, vel vetustior, ab huius fabricae ratione, eiusque ideis desumptam fuisse. quapropter hanc, atque illam non alia ratione conferendam esse, mox apparebit, quàm si fluminis aquae cum aquis conferantur fontis, ex quo dimanant.

Quod verò ad alteram partem obiectionis attinet, huius loci proprium esse non negem, cui, quod ad alia properamus, quàm breuissimè satisfaciendum esse existimaui. Atque illud in primis, quod ad me, meamque ostentationem attinet, fateri me cogit, idque ingenuè, ea quidem, quae mihi obijciuntur, atque ijs peiora facile potuisse de me alios suspicari. nam si architecturae dignitas, atque nobilitas spectetur, atque ego tantopere videar gloriae cupidus, vt quae supra ingenij, atque exercitatoris meae vires sunt, mihi arrogem, facile eam affectem. Verum iudices, & arbitros in hac causa eos omnes appello, qui meam non sunt auersati consuetudinem: facile enim cognoscere poterunt, me numquam de architectura quidquam non vocatum, vel egisse, vel non, cum primum potuerim, quid horum aggressum dimississe.

OBIECTIO-nibus nonnumquam, & quomodo respondendum sit.

QVO DIF-ferat à reliquis huius aedificij architectura.

fisse. De me verò non est, opinor, cur plura A
 perfequar, cum non paucis sim notus: de re ip-
 sa breuiter dicam. Et quidem hoc primum fi-
 denter dicam, me, quam sequor impeditae viae
 ducem, diuinae Scripturae auctoritatem, & ve-
 ritatem, eandem semper habiturum sperare vin-
 dicem, atque omnium aduersariorum incur-
 sum propugnatricem. Est igitur locus sacrae
 Scripturae celeberrimus, cuius praesidio nostra
 tuebimur consilia, non circa praesentem dispu-
 tationem modò, verum etiam alijs in rebus non
 paucis. quapropter eius ferè singula verba hic
 semel explicare oportebit. Locus autem sic ha-
 bet: *Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descri-
 ptionem porticus, & templi, &c.* Quo sanè loco
 cum templi descriptiones à Dauide, Deo aucto-
 re, Salomoni datas legamus, à nobisque eius-
 dem templi, vt dixi, descriptiones sint traden-
 dae, operae pretium esse existimandum est, at-
 tentius inquirere, num ibidem aliquis descri-
 ptionum numerus, aut ordo insinuetur, quem
 cum tenuerimus, & muneri nostro satisfacisse
 videamur, & esse ab omni prorsus repre-
 hensione immunes. Cuius rei gratia locus est
 cum Hebraica lectione conferendus.

Atque illud in primis, quod dedisse dicitur,
 Hebraicè scribitur *הבנית* habenith, quae vox simili-
 tudinem, figuram, exemplar significat, propriè
 aedificij, cum à radice *בנה* banah deriuetur, quae
 aedificare significat. Verum pro imagine, figura,
 exemplari, plerumque accipitur. vt in Exodo:
Iuxta omnem similitudinem. Ex Hebraeo sic Re-
 gius codex: secundum omnia, quae ego videre
 faciam te. *את הבנית* eth habenith similitudinem ta-
 bernaculi *ואת הבנית*, ueeth habenith, & similitudi-
 nem omnium vasorum eius, & sic facies. Et in
 Deuteronomio: *Ne forte decepti*, inquit, *facia-
 tis vobis sculptam similitudinem, aut הבנית* habe-
 nith *imaginem masculi, vel feminae.* Atqui non
 vna eademque imagine, aut exemplari eodem
 tabernaculum repraesentari posse, cum omni-
 bus vasis suis, cuius, vel me tacente, perspectum
 esse poterit, atque in promptu. Quapropter nul-
 li mirum videri debet, si quam iisdem verbis, ea-
 dem planè phrasi imaginem, vel descriptionem
 templi datam fuisse Salomoni legimus, nos non
 vna, sed pluribus descriptam fuisse cartis, aut
 membranis affirmemus, praesertim cum aedifi-
 cium nullum vna possit imagine, aut descriptio-
 ne repraesentari, vt supra pluribus ostensum est.
 Accedit huc etiam, quòd non eandem aedificij
 partem, sed plures, magnitudine, loco, ac for-
 ma longè à sese inuicem distans, eiusmodi descri-
 ptione, aut imagine expressas fuisse testatur sa-
 cer historicus. Atque hinc reliquae disputatio-
 nis exordium sumendum esse putauimus. Ad
 duo igitur potissimum capita descriptiones om-
 nes Salomoni datae reuocari videntur, & meri-
 tò; duabus enim praecipuis partibus vniuersa
 huius aedificij fabrica constat: altera potissima
 est, & quae propterea quasi iure suo domus Dei
 dicitur: altera, quae atria dicuntur.

Priorem partem illis verbis contineri existi-
 mamus. *Dedit autem Dauid Salomoni filio suo
 descriptionem porticus, & templi, & cellariorum,
 & cenaculi, & cubiculorum in adytis, & domus
 propitiationis.* Haec autem omnia ad domum
 Dei propriè spectare, disertis verbis indicat He-
 braea lectio, quam sic conuertit Regius codex:
 Et dedit Dauid Selemoh filio suo exemplar por-

ticus, & domorum eius, & cellariorum eius, &
 cenaculorum eius, & cubiculorum eius intrin-
 secorum, & domus propitiationis. Idem ferè Se-
 ptuaginta interpretes indicant; sic enim habent
 in Latino Sixtiano codice: Et dedit Dauid Salo-
 mon filio suo exemplar templi, & domorum eius,
 & zacchon eius, & cenaculorum, & apothecarum
 interiorum, & domus propitiationis. haec ibi.

Atque vniuersa huius loci interpretatio ex
 propria vocis *מולם* vlam notione, eiusque fre-
 quenti vsu pendet. ea enim, vt latius infra
 ostendemus, porticum illam, seu vestibulum
 templi significare solent sacri Scriptores, non
 modò Propheta noster, & Ioel, atque alij, ve-
 rum & Historici: vt videre est in libris Regum,
 & Paralipomenon. Hanc verò porticum ad Dei
 domum propriè pertinere, cui ex aduerso consti-
 tutum erat altare, non verò ad atria, indicant
 ij, qui Deum in templo suo adoraturi *inter ve-
 stibulum*, Hebraice *מולם* vlam, & *altare*, plo-
 rabant, *Sacerdotes ministri Domini*, & dice-
 bant: *parce Domine, parce populo tuo: cum
 contra fecisse, testetur Ezechiel, iniquos illos vi-
 ros, quos viderat, ingressus in atrium domus
 Domini interioris: Et ecce, inquit, in ostio tem-
 pli Domini inter מולם* vlam, *vestibulum, & alta-
 re, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes con-
 tra templum Domini, & facies ad orientem, &
 adorabant ad ortum solis.* Quae omnia vestibulum
 hoc, seu porticum ad domum Dei propriè
 spectare indicant. quare meritò septuaginta,
 interpretes, sensum potius quàm verbum red-
 dentes, templum reddiderunt pro porticu, aut
 vestibulo templi. Vestibuli autem, seu porticus
 potius meminit; quàm reliquarum domus Do-
 mini partium, Sancti, aut Sancti Sanctorum:
 quoniam templum ingredientibus, vel ab O-
 riente prospectantibus vestibulum primum ap-
 parebat; cuius imaginem, vel descriptionem,
 dedit Dauid, & domorum eius, hoc est, domus
 Sancti, & domus Sancti Sanctorum, quae vesti-
 bulo adiacebant. cui interpretationi adstipula-
 tur vulgata nostra, & templi, reddens pro *בתי
 battaii*. cum, quasi iure suo, praedictae partes
 templi, vniuersae sibi nomen vendicent. nisi ma-
 lis, templi, & domorum eius, vocè dici vni-
 uersali, ea omnia comprehendente, quae postea
 per partes distribuit: tam latè enim Hebraea
 vox, domus, patet, vt omne habitationis genus
 ex aequo denotare possit.

Et cellariorum. Hebraicè *וגנזאכאיו* veganzacaiu, &
 cellariorum eius. Vox est, cuius notio pene
 ignoratur: cum hoc loco tantummodo legatur
 in Biblijs. Verum concursus omnium interpretum
 sententia, eam in cellaria, apothecas, gazophy-
 lacia conuertit. Qui ferè omnes interpretes,
 vocem esse notione similem putasse credendi
 sunt voci *גנזים* ganzim, quae thesauri loca signifi-
 cat, quibus pretiosissima quaeque reponuntur:
 vel potius ipsas res repositas significat vox Per-
 fica, gaza, haud dissimilis. Eius notionis exem-
 pla passim occurrunt. apud Ester pessimus A-
 man: *Decerne*, inquit ad Regem, *vt pereat, &
 decem millia talentorum appendam arcarijs ga-
 zae tuae.* & apud Ezechielem *ובגנזי* vbenginze,
gazarumque pretiosarum. Hanc verò vocem
 Aquila in Magozis legit voce Hebraica, quam
 uis non nihil Graecorum more mutata: idemque
 de voce illa, quae à nobis explicatur Septua-
 ginta interpretes fecisse videntur, & *ζακχών* zac-
 chon

SACRAM
 Scripturam
 ducem, & pro-
 pugnatricem
 sequimur.

1. Paral. 28.
 V. 11.

EXEMPLAR
 aedificij à Da-
 uide Salomoni
 datum.
 Exod. 25.
 V. 9.

Deut. 4. V. 16

PLURES
 descriptiones
 Salomoni fue-
 runt datae.

DVPLEX
 templi pars.

1. Paral. 28.
 V. 11.

VLAM VE-
 stibulum tem-
 pli significat.

Ezech. 40.
 V. 48.

Ioel. 2. V. 17.

Ezech. 8. V.
 16.

TEMPLI
 domus quae
 dicantur.

Ester 3. V. 9.

Ezech. 27.
 V. 24.

chon eius scribentes. & iterum infra זאחזוֹ zaccho. Ex dictis igitur satis esse perspectum arbitror, quod ea voce significantur loca illa circa templum, in quibus aurea, argenteaque templi vasa pretiosissima asseruabantur. De reliquis verò atriorum gazophylacijs paulo inferius meminit, cum atriorum quoque descriptiones datas fuisse dixit.

CENACVLA
templi superiora.

Et cenaculi וַחֲלִיתַי vahalichai, & cenaculorum eius. vox est à radice גָּלַח ghalah deducta, quae ascendere significat, & superius indicat cenaculum. Fuisse autem triplici columnarum ordine porticum templi erectam, suo loco ostendemus. quapropter duplici saltem cenaculorum ordine porticum ascendisse, nulli dubium esse debet, ac propterea cenaculorum eius meminisse hic sacrum historicum, facile credimus; quamuis, & singula cenacula in suas quoque partes diuisa fuisse, indicent eorum Ichnographiae, idque propter fabricae rationem factum esse, cuius vel mediocriter instructo in promptu esse poterit. Verum est tamen, plures quoque alios vsus praestare eiusmodi cenaculorum partitionem potuisse. Horum quoque cenaculorum domus Domini meminit liber Paralipomenon: qui aurea recensens Sancti Sanctorum ornamenta: *Cenacula quoque*, inquit, *textit auro.* ac si aperte testaretur, non tantum domum Sancti Sanctorum auro contextam fuisse; verum etiam cenacula illi superstructa.

2. Paralip. 3.
v. 9.

CVBICVLA
intrinseca
quae dicantur.

Et cubiculorum in adytis. וְחֲדָרֵי הַפְּנִימִים vachadarai hapenimim. & cubiculorum eius intrinsecorum. Harum vocum prior à radice חָדַר cheder deducitur, quae adytum, cubiculum interius, aut penetrabile significat. & hoc loco interiora, quaedam loca, quorum meminit Propheta noster, dicens: *Et erat interior domus in lateribus*, hoc est, inter latera domus, ut ibi videbimus. Tandem absoluit hanc primam descripti templi partem Historicus sacer, dicens: *Et domus propitiationis.* Quam nulli dubium est esse Sanctum Sanctorum. Haec verò omnia, quae hactenus explicata sunt, iterum recensentur circa finem capituli in Sixtiano Septuaginta interpretum codice, tam Graeco, quam Latino, verbis illis, quae à Complutensi & vulgata absunt. Sunt autem huiusmodi: Et dixit David Salomoni filio suo: Confortare, &c.: ecce exemplar templi, & domus eius, & zaccho eius, & cenacula, & apothecas interiores.

Ezech. 41.
v. 9.

DE TRIPLICI

SANCTVARI ICHNOGRAPHIA, & quadruplici Orthographia, necnon de oraculi Scenographia.

Cap. XIII.

X his igitur omnibus testimonijs numerus earum imaginum, quibus domus Domini representanda est, in hunc modum colligetur: Triplex vestibulicontignatio tresexigit ipsius domus Domini Ichnographias. Primam, quae sic inscribitur: **VESTIGIVM PRIMVM SANCTVARI.** In quo quidem vestigio vestibulum in primis occurrit, & latiora quaedam hincinde cubacula, quibus pretiosiora fortasse vasa asseruabantur, atque adeò gazophylacia dici possent; suntque fortasse ea, quae cellaria dicuntur à Vulgatae interprete. non quod in eiusmodi cellis quidquam esculentum reponeretur, aut poculentum, sed quod esset sacrarum fortasse

NVMERVS
descriptionum
domus Domini
probat. PRIMVM
vestigium sanctuarij.

vestium promptuarium, haud secus quam frumenti, vini, aut olei cellarium. Vterius deinde progrediendo, aula conspicitur, quae sancta dicitur, in qua altaris incensi vestigium circa interius ostium apparet, atque hinc inde, secundum murorum latitudines, ac longitudines, vestigia mensarum, & candelaborum. Interius verò Sanctissima constituta est cella, quae Adytum, Sanctuarium, Sanctum Sanctorum, Oraculum, Domus propitiationis dicitur; quorum nominum ratio suis locis reddenda est. In huius medio vestigium est arcae testamenti. quae omnia duplici muro circumdata sunt, quodam interiacente cauedio, quod in cellulas quasdam

diuisum est, interiectis muris quibusdam paribus dispositis interuallis, quorum pars illa, quae extra murum extimum projicitur, quadratis pilis, seu antis ornatur, quas quadratas columnas vocaret vulgus: interiectos verò muros costas vocat Propheta, ut infra videbimus. Obseruanda ibidem sunt fenestrarum vestigia sibi mutuo respondentia, extrema intimis, dextra sinistris, posterioribus anteriora. reliqua verò huius primi vestigij facile, cum haec perceperit, secum ipse percipiet lector: faciliusque multo, cum singulas partes, earumque dimensiones, ac proportionem certis probauerimus sacrae Scripturae testimonijs. Secunda porò Ichnographia sic inscribitur: **VESTIGIVM SECVNDVM COENACVLI SANCTVARIO SVPERSTRVCTI.** Quod quamuis firmitate tuenda, ac proportione coacti in quinque partes secuerimus, cenaculi tamen nomine omnes censuimus: quoniam singularum partium vsus, nomina, aliaque id genus quamplurima ignoramus. Est tamen obseruanda in hoc vestigio murorum crassitudo aptissime constituta, maior, quo magis ascendit fabrica superstructa. Sunt etiam parastades diligentius perpendendae, quae circa vestibulum ad perpendicularum inferioribus respondent; reliquae circa domum retrahuntur ad interiorum murum, praetermissio

SECVNDVM vestigium.

termisso in inferiore ordine muro exteriori, cui nulla desuper exstruitur fabrica. Fenestras item secum inuicem, & cum inferioribus respondentes ibi videbis. Tertium tandem vestigium sic inscribitur. VESTIGIUM TERTIUM TVRRIS VESTIBULO SANCTVARI SVPERSTRVCTAE. Cuius quidem paraftades, fenestras, diuisiones aptissimè constitutas esse, quiuis vel me tacente obseruabit. Secundum porrò, ac tertium vestigium in eodem excusum est folio, quod vtriusque esset capax. Et haec de vestigijs sanctuarij in vniuersum dicta sufficiant.

Orthographiae ratio reddenda nunc est, quam quattuor figuris exprimendam esse, quod paucioribus non posset, censuimus. Prioris hic est titulus. ORIENTALIS FACIES VESTIBVLI SANCTVARI ET TVRRIS SVPERSTRVCTAE. In qua triplex ordo sursum ascendit, quilibet tetrastylus, dispositis miro artificio paraftadis. fornix conspicua est in imo. quadruplices vtrinque cellariorum fenestrae, aureis cancellis, non ornatae minus, quàm munitae. coronis item aureis inter sculpta capitella pendentibus, impositis desuper ornamentis, ad ostentationem maiestatis, proportionis, venustatis, ac infinitae sapientiae, quae in architecto effulget. Succedit huic similis, ordo secundus, debita proportione decrescens: cui tertius magnitudine impar, maiestate supremus superstruitur; utpote qui celeberrimum illum angularem lapidem sustinet, in quo vniuersa aedificij dignitas, gloria, celsitudo continetur: quam alias opportunè magis percensere decreuimus. Huius verò Orthographiae venustati, artificio, dignitati explicandae, quoniam imparem me esse sentio, atque profiteor, eam silentio praetermittendam potius esse existimaui, quàm imperita oratione implicandam. Quapropter operaepretium me lectori facturum putem, si illum meo silentio ad perscrutanda singula incitarem, ne, dum à me explicata esse omnia arbitraretur, facilè ab inuestigatione desisteret.

Huic proximè succedit eiusdem aedificij Orthographia, cui hic titulus adiicitur. ASPECTVS LATERIS SANCTVARI ET COENACVLI AC TVRRIS SVPERSTRVCTAE VESTIBULO. Quae planè Orthographia mira varietate decoratur, paribus vndique constans paraftadis, aequis dispositis intercolumnijs, dissimili plane artificio dispositis. simplices enim in postica sui parte, duplices sunt in anteriore antae, inferiores vniuersae perpendiculares sunt: secundi ordinis aliae perpendiculares, aliae ita contrahuntur in summo, vt extra perpendiculum protrahantur in imo: quae etiam causa est, cur coenaculum templi & minus sit latum, minusque longum, quàm inferius sanctuarium cum duplici muro suo: quod, vtriusque collato vestigio, cuiuslibet perspectum esse facilè poterit. Tandem ordo tertius vestibulo tantum superstructus prae reliquis erigitur, atque angulari lapide rotum ferè aedificium, quasi corona, insignitur, & decoratur.

Haec autem summa similium partium dissimilis compositio, nonnullos, qui se putabant architecturae esse peritos, ita permouit, vt, immeritò quamuis, audacter tamen verbis, ac scripto aduersus mirabilem hanc partium compositionem obmurmurarent, haec nobis obijcientes: Columnae laterales domus (permittamus

Explan. Tom. 2. Par. 2.

A hoc illis, vt ignorantium more, antas columnarum nomine censeant; & nos in his omnibus obiectionibus, pro columnis, antas intelligemus, vt illis morem geramus.) Columnae, inquit, laterales domus, quae versus Orientem sunt, non respondent Occiduis eiusdem lateris, quia istae singulae disponuntur, illae autem binae. Columnae posteriores domus non respondent anterioribus, contra artem, contra rationem, contra pulchritudinem tam magnificae fabricae. Columnae anteriores domus non respondent laterales eiusdem domus, non minori deformitate. Haec illi. Quae sane obiecta omnia propterea contemnenda duxi, quod ex summa rerum ignorantia promanare videantur: nam praeterquam, quod de Diuina quodammodo sapientia secus, quàm par est, sentire videantur, rerum etiam principijs, & naturae, ac omnibus omnium scientiarum praeceptionibus omnino repugnat insulsa illa & insipiens, quam exigunt, omnium partium, atque membrorum similitudo; estque vsui omnino inutilis, atque ideo à fine architecturae quam longissimè aberrans. Quis enim non videat idem ferè praestare aspectui pulchritudinem, quod auribus harmonia, nimirum partium rei, aut soni proportionem, debitamque collocacionem, quam ex proportione maioris, vel minoris inaequalitatis dimanare perspectum est: aequalitate enim fidium vnisonus fit, non consonantia. meritò sanè Philander aedificiorum symmetriam explicans, haec verba subiungit: Ardua profectò res, tam varias, tam dispersas partes ita collocare tamen, vt in organo non sit gratior concentus discordia illa fidium concordis, quam oblectat in structura grata partium, & vniuersae molis commodulatio. Haec ille. quae definitioni illi, quam harmoniae tribuunt nobilissimi philosophi, maximè sunt consentanea. non enim acuti tantum soni, aut grauis tantum commodulatio harmoniam parit, sed acuti, & grauis simul. sic enim Plato. Ordinis autem, inquit, qui in motu conspicitur, nomen Rhythmus, idest numerus, esse potest; sed eius, qui in voce, acuto, & graui simul temperato, harmonia, idest concentus; vtrumque vero simul chorea nominabatur. Sed his, quae nimis speculatiua sunt, aut videri possent, omissis, ad propinquiora exempla veniamus. Rationem, seu proportionem in architectura ex humani corporis symmetria petendam esse, confirmat illis verbis Vitruuius: Non potest aedes vlla sine symmetria, atque proportione rationem habere compositionis, nisi vt ad hominis bene figurati membrorum habuerit exactam rationem. At si humanum corpus primum exemplar est totius architecturae, hi quidem, quos dixi censors, similes esse videntur ijs, qui humani corporis compositionem reprehenderent, quod pedes capiti non respondeant: caput, quod facies occipiti sit dissimilis: faciem, quod, oculis in summo constitutis, bini alij in ima facie non respondeant. Sed vt hoc etiam obiter dicamus, non modo perfectissimam architectandi rationem prae se fert hoc aedificium, omnem complectens humani corporis, eiusque membrorum aptissimam compositionem; verum etiam perfectissimi inter caetera animalia leonis figuram ita reulit, vt admiranda quamplurima Verbi incarnati mysteria simul praesentaret. sed quod ad hominem spectat, alibi fusiùs, & opportune magis tractandum praetermittamus. De leone illud vnum referamus, quod receptissimum ab Hebraeis semper fuit;

g vt apud

NON EST omnimoda, omnium partium similitudo ad pulchritudinem expectanda.

Philander super Vitruuij cap. 1.

PARITATE fidium vnisonus fit, non consonantia.

Plato dialog. 2. de legibus.

ARCHITECTURAE ratio ex humani corporis symmetria petenda.

TERTIUM vestigium turris.

SANCTVARIj Orthographia quadruplex.

ORTHOGRA

ORTHOGRA

Talmud. tra-
statu de men-
suris templi.

Ioseph. 6. belli
cap. 6.

DIVINA
mysteria, &
quam fabricae
rationem simul
obseruauit ar-
chitectus.

Vitruu. lib. 3.
cap. 1.

NON SEM-
per posticum
antico debet
esse simile.

vt apud Talmudistas videre est, quibus templum Ariel, hoc est, Leo Dei, vel magnus, dici existimabatur, quod templum angustum esset retro, & latum ante, & assimilabatur leoni, inquit, quia dictum est: Vae Ariel, &c. quia leo est angustus retro, & latus ante. Hanc verò Hebraeorum sententiam confirmat Hebraeus Iosephus: Et a fronte quidem, inquit, altitudo eius, & latitudo centenos cubitos habebat, pone autem quadraginta cubitis angustius erat. Aditus enim veluti quibusdam humeris vtriusque vicenum cubitorum producebatur. Et quamuis in cubitorum numero, quo humeri illi protenduntur, cum Iosepho non conueniamus; tamen latiores humeros facimus, posteriorem partem templi angustior; vt illinc leonis pectus, brachiaque referat, hinc caudam. ac, vt verum fatear, vniuersa huius fabricae compositio leonem refert, qui caput extollit in anteriore parte, cuius celsitudo angulari lapide, quasi leoninis iubis, coronatur. Quae omnia leonem illum de tribu Iuda, qui vicit omnia, merito possent referre, vt aliàs ostendemus.

Verum hoc idem fortasse argumentum aduersus nostram sententiam contorquere tentabunt aduersarij, quòd praedicta mysteria respererit huius fabricae architectus potius, quam exactam, atque perfectam fabricae rationem. quasi verò architecti sapientia ita fuerit exigua, vt vtrumque simul praestare nequiverit. quod si praestare potuit, vt omne hominum genus fateri tenetur, vtrique praestitit, cum nulla possit, veri saltem specie, ratio cogitari, quae se iunctam fuisse à mysterio sapientiam suadeat. At quoniam aliàs ostensuros nos esse professi sumus, omnem architectandi rationem ab hac vna fabrica petitam fuisse, hoc idem, quod reprehendunt hi, tamquam propriam architecturae legem recenset Vitruuius. Aedium autem principia sunt, inquit, e quibus constat figurarum aspectus, & primum in antis, quod Graece *παρὰ τὴν ἀνάκτορον* in parastasin, dicitur, deinde prostylos, amphiprostylos, & quae sequuntur. & post pauca subdit: Amphiprostylos omnia habet, eaque prostylos, praeterea que habet in postico ad eundem modum columnas, & fastigium. Ex quo mox fit, aedem, quae prostylos dicitur, anticum postico similem non habere. Ac ne hi quidem tantae auctoritatis molem, vt effugiant, eleuare contendant, vt & illi, quos supra retulimus, iam ante fecerunt, ipse se maiorum suorum auctoritate communit Vitruuius, templa referens Iouis, & Fauni in Tiberina insula multò ante constructa. Sed & nos nobilissimum illud templum omnium seculorum probatione celeberrimum, quod omnium adhuc temporum, atque inuidiae iacturam euasisse conspicimus, illis proponemus, Pantheonem, inquam, in quo videmus anteriorem porticum, cui similis nulla ex parte esse deprehenditur, aut fuisse posticum. Sed & in ipsa porticu, quam nemo non laudat, octo disponuntur columnae, quarum prima, tertia, septima, & octaua antas habent, quibus respondent muro templi, adpactas; at secunda columna, quarta, quinta, & septima nullas habent similes antas, quibus respondeant in muris: immo verò mediae portae ostio obijciuntur, reliquae medijs cavitatibus oculamentorum (vt ex eius descriptionibus, quae passim ab architectis circumferuntur, apparet) sunt aduersae, quod vtrumque vitiosum esse iudicaretur ab ijs, qui minimè perpen-

dunt venustatem, decorem, ac pulchritudinem, eam, & à natura, & ab arte maximi fieri, quae maximè vsui sit; illam omninò respici, quae minus utilis, seu potius nocens iudicaretur, cuiusmodi esset ea, quam isti exigunt. Nam si iuxta horum falsam apprehensionem domum sanctuarij componamus, quia porta vna in porticu aperitur, alia quoque in postico similis aperienda esset, atque ab angulis Meridianis Orientali, & Occidentali aequè distantes binae aliae in muro Meridiano, totidemque in Aquilonari, ac rursus aliae mediae: qua ratione vniuersa domus portis, fenestrisque vix esset sufficiens, nedum sacris ministerijs, atque vsibus, quod maximè esset absurdum. Sed diutiùs fortasse quàm par erat, in his futilibus refellendis immorari videbimur. verum hoc semel funditus euelli permittent prudentes, quod pulchri, rationisque falsa species facillè posset quamplures decipere. quapropter, illis omisissis, institutum explicandae secundae Orthographiae ordinem, & quasi telam texemus. Parastades extrinsecus quasi vincuntur, interiecto muro, parum supra earum medietatem ascendente: in quo quidem muro porta vna aditum ad cubicula; deinde verò ad vestibulum aperiēbat. in ipso quoque muro triplex fenestrarum ordo conspiciebatur, lumen in ipsa interiora cubicula inducens. reliqua verò parastadium pars, ipsum templi murum fulciens, tota conspicua erat, atque inter parastades fenestrae aulae sanctae lumen recipiunt, vt in dissecti templi Orthographia videri potest. Secundus deinde ordo parastadium retractiones circa templi cenaculum indicat, duplices fenestras, ac desuper aureas achrotherias, de quibus suis locis agemus. Tertius tandem ordo, velut leonis caput supra vestibulum tantum euectus, miro planè artificio, ac summa omnium membrorum consensione perficitur.

Succedit huic tertia Orthographia, cui hic titulus in imo praefigitur: OCCIDENTALIS ASPECTVS SANCTVARI COENACVLI ET TVRRIS SVPEREMINENTIS. In cuius ordine inferiore quinque parastades sunt, fenestrarum tres ordines, & binae desuper fenestrae, quae Sanctum Sanctorum illustrant; si tamen externa luce illustrabatur locus ille. De quo fusiùs suis locis. In secundo verò ordine retractiones parastadium magis sunt conspicuae, quàm in alijs descriptionibus, quibus incumbit extremum coenaculi coronamentum, ac desuper tectum aureis ornamentis conspicuum, quae achrotheriae dicuntur. Tertius tandem ordo quam simillimus est tertio ordini turris, in prima Orthographia descripto, cui respondet ex aduerso. Huius verò fastigium, quod non est illi simile, quod Itali, & nos frontispicium vocamus, atque adeo neque illi, quod apparet in fronte: dignitas enim angularis lapidis alterius omnimodam similitudinem respuit, vt suo loco ostendemus. Quae haecenus dixi, exteriores tantum facies domus proponunt, reliquae interiores aperiunt.

Quarta namque Orthographia sic inscribitur: QUARTA SECTIO MVRRORVM TESTVDINIS ATQVE COENACVLI AVLAE SANCTAE OSTENDENS FACIEM SANCTI SANCTORVM. Haec est forma, illa, quam vulgò Itali proslum vocant, voce mutata nos persil; eam, vt supra dixi, Scenographiam dicendam esse arbitrantur nonnulli, sed falsò,

EA PVL-
chritudo ex-
petenda, quae
utilis est, inu-
tilis respuen-
da.

ORTHO-
graphia tertia,
templi postici
referens.

QUARTA
Orthographia
dissecti templi.

Supra cap. 9.
huius libri.

falso, vt ibidem ostendi. Repraesentat autem ea aptissimè interiora quaecumque aedificij membra: quod vt praestet, primum imaginatur aedificium dissectum, sublatamque esse anteriorem partem, & id, quod visione, quam diximus, parallela videretur, repraesentat. Atque illud maximè in hac, & reliquis eiusmodi Orthographijs obseruandum est, vt attentius cognoscatur in primis, in qua parte Ichnographiae sectio aedificij fiat, quaeue aedificij pars sublata sit; vt, quatenam repraesentetur, possit percipi. Igitur in prima, quam diximus, Ichnographia, seu in primo vestigio, in ipsa interiori muri domus longitudine, quinae hinc, & quinae illinc aperiuntur fenestras. si igitur per medias illas fenestras, quae reliquarum omnium medium obtinent, secta intelligatur esse vniuersa domus, eiusque anterior pars, quae Orientem spectat, sublata, quod reliquum est ad Occidentem, hac vna figura repraesentatur: in cuius medio porta primum Sancti Sanctorum, cum omni ornatu suo ostenditur: muri deinde duplices hinc atque illinc domum ipsam ambientes ostenduntur; quamque sint lati, & alti: atque cubicula illa, quae inter duos muros, ac binas parastades triplici ordine cedrinis tabulatis distinguuntur, eorumque ternae fenestras dissectae; super quorum tectis fenestras item aliae in aulam sanctam lumen immittunt. E trabibus item illis grossioribus, longioribusque, quae totam fere domum colligabant, & continebant, vna zophoris respondens conspicitur. ac super prima trabatione muri eriguntur cenaculi, cum suis vtrinque parastadis, sectisque fenestris. inter sectos verò cenaculi muros, non quidem murulus ille depingitur, qui cenaculum in duas partes diuidit, sed, haud secus, quam si is sublatus fuisset, quaternae illae fenestras ostenduntur, quae in occiduo muro aperiuntur. & illae quidem propterea fuerunt pingendae, quòd nulla alia esset Orthographia, in qua earum interior forma depingeretur, & quòd latiores essent interiùs quàm exterius. Tandem superius cenaculi fastigiatum tectum exprimitur, ita dispositum, vt imbres facilius effluerent, desuperque possent homines sine molestia ambulare. Ac tandem in summo achrotariae reliquis persimiles constituuntur.

SANCTI Postremum tandem locum obtinet Scenographia, cuius hic est titulus. **PROSPECTVS TESTVDINIS MVRORVM ET PAVIMENTI SANCTI SANCTORVM. ATQVE ARCAE TESTAMENTI CVM CHERVBINIS.** De qua nihil dicam, praeter illa, quae superius explicata sunt: quae propterea legenti quaerenda sunt. His verò interim percensitis ternis Ichnographijs, quaternis Orthographijs, atque vna Scenographia, videre iam puto lectorem, omnes & singulas ita fuisse necessarias, ad plenam domus Domini intelligentiam eiusque partes singulas, quae allato Paralipomenon loco recensentur, cognoscendas; vt ne vna quidem praetermitti potuerit, quin sacrae Scripturae deesse, aut legentium commodis obesse videremur. De reliquis verò atriorum ideis idem sentiendum esse sperabo, cum primum parem de eis rationem reddidero. si tamen calamus longa descriptione defatigatum interim aptare licuerit.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

DE ATRIORVM

TEMPLI ICHNOGRAPHIIS

in vniuersum.

Cap. XV.

ATRIOREM fabricae huius partem primis illis verbis loci Paralipomenon. quae superioribus capitibus tractauimus, contineri diximus, posteriorem, quam hoc capite tractandam suscipimus, extremis, quae non alia ratione, quàm illa exponenda sunt. Sunt autem huiusmodi. *Necnon & omnium, quae cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum, diuisionumque Sacerdotalium, & Leuitarum in omnia opera domus Domini, & in vniuersa vasa ministerij templi Domini.* Septuaginta interpretes sic habent in Sixtiano codice: Et exemplar, quod habuit in spiritu suo, atriorum domus Domini, & omnium pastophoriorum, quae in circuitu, quae ad apothecas domus Domini, & apothecarum sanctorum, & diuersariorum, & vicium Sacerdotum, & Leuitarum, ad omnem operationem ministerij domus Domini, & apothecarum ministerialium vasorum cultus domus Domini. Ex Hebraeo sic conuertit Regius codex: Et exemplar, vel similitudinem omnis, quod fuerat in spiritu cum eo in atrijs domus Domini, & in omnibus cubiculis vndeque in thesauris domus Dei, & in thesauris sanctorum, & diuisionibus Sacerdotum, & Leuitarum, & in omni opere seruitij domus Domini. Illud autem in primis verba ipsa indicare videntur, quod supra assumebamus, nimirum, aliud esse atriorum exemplar, vel figuram, ab exemplari, vel figura domus Domini: non enim temere repetit exemplar atriorum datum, cum antea exemplar porticus domus datum fuisse dixisset, sed velut insinuans, hoc ab illo diuersum fuisse. Neque propterea, praedictas descriptiones domus superuacaneas esse, credendum est, quod in atriorum descriptionibus vel maxima ex parte sint, quia in Ichnographijs atriorum, Ichnographiae quoque sunt domus Domini: & in illorum Orthographijs huius Orthographiae, & Orientalis potissimum facies in dissecti vniuersi templi Orthographia. non, inquam, superuacaneae videndae sunt domus Dei propriae ideae, cum de ea tam multa membra, & ornamenta, tamque diuersa ministeria, idque tam difficili stylo, enumerentur in sacris historijs, atque prophetijs, vt ea in maiori forma vix à solerti lectore percipiantur; in minori, qualem oportuit esse atriorum capacem, ne vix quidem perciperentur.

Est aliud, quod difficultatem videtur inuoluere, explicandum, qua ratione à Davide excogitata fuisse, dicat historicus, atria, quasi primum inuenta, cum eundem Dauidem ipse historicus inducat dicentem: *Omnia, inquit, videntur scripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris.* Verum, omnem

1. Paralip. 28. v. 12. & 13.

ALIUD exemplar domus, aliud atriorum.

QUARE IN maiori forma factae sint domus Dei descriptiones.

2. Paral. 28. v. 19.

DEO IN-
uentore exco-
gitat David
templi atria.

sublatam esse difficultatem, facile intelligemus, si vtrumque verum esse affirmemus, & à Deo Optimo ac Maximo acceptum fuisse vniuersi templi exemplar, & scripturam ad illud intelligendum aptissimam, & à Dauide atria excogitata fuisse. Vel, quod idem est, Deo inspirante, atque impellente, cogitasse vniuersa, ac singula exemplaris opera. Id enim indicat Hebraea phrasim ברוח beruach in spiritu, illi persimilis, quam apud Lucam Euangelistam legimus. ibi enim, cum Simeonem virum iustum, ac timentem Deum responsum à Spiritu sancto accepisse dixisset, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini, *Et venit, inquit, in spiritu in templum*, &c. Simeon verò venit, non tantum impulsu Spiritus sancti, quo iusti quicumque ad quaeuis rite peragenda deducuntur, iuxta illud Beati Pauli Apostoli: *Qui spiritu Dei aguntur*, vel deducuntur ad bona opera exequenda, *ij sunt filij Dei*, vti que per adoptionem; sed & praeter impulsu illum iustis communem, alium habuit impulsu Prophetarum proprium; quia nimirum certa reuelatione cognouerat, visurum se tunc natum iam de Virgine Christum Domini.

IN SPIRI-
tu venire, aut
cogitare, quid
sit.

Rom. 8. v. 14

Ex quibus
etiam

Toletus in
Luc.
S. Cyprianus
Timotheus
Iuuenius.

Quam sententiam tuentur apud Toletum Iuuenius, Cyprianus, & Timotheus. Pari quoque ratione David in spiritu vti que Dei, cuius reuelationibus assuetus iam fuerat, cogitauerat: hoc enim indicat particula illa superaddita Hebraicae phrasi עמו ghamu cum eo, quasi dicat, non vti que proprio, quod aiunt, marte, sed in spiritu Dei: cum eo assistente, ac docente illum spiritu Dei, cogitauerat, mente euoluerat atria, & reliqua, quorum exemplar à Deo ipso acceperat, eiusque explicationem, & reliqua, de quibus iterum nobis agendum est. Quod verò ad loci huius intelligentiam reliquum est, omne in eo versatur, vt atria enumeret, ea quidem plurima, & exedras circa ea, quarum varia recenset ministeria, variisque vsus. Alia enim erant, in quibus thesauri asseruabantur domus Dei; alia, in quibus thesauri sanctorum.

THE SA V-
rus, & thesau-
rizare quid sit.

Quid autem thesauri nomine intelligendum sit apud Hebraeos, ipsa vox indicat, quae sic habet לצרות leatfroth. ea verò à radice אצר atfar deducitur, qua significant, recondere, reponere, recludere in arcam, aut penum. Eius exemplum videre est in libris Regum: nuncijs enim Regis Babyloniorum ostenderat Ezechias domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia: unguenta quoque, & domum vasorum suorum &c. Roganti autem Isaias quid vidissent nuncijs, respondit Rex: *Nihil est, quod non monstrauerim eis. Dixit itaque Isaias Ezechiae: Audi sermonem Domini: Ecce dies venient, & auferentur omnia quae sunt in domo tua, & quae אצרו atfru condiderunt patres tui.* Eleganti eiusdem vocis translatione vsus est Amos Propheta חאצרם chaotfarim, qui recondunt. *Thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in domibus suis.* Ex hoc verbo deducitur nomen אוצר otfar thesaurum significans, thecam, aut apothecam, omnem denique locum, in quo aliquid reponitur, vt aliquando depromatur. vim vocis exprimit Graeca θησαυρος thisauros τὰ εἰς ἀύριον τίθεσθαι to is aurion titesthae, quasi in crastinum reponere, hoc est in tempus futurum. Id significare voluisse videtur Sanctus Paulus

Amos 3. v. 10.

Rom. 2. v. 5.

Romanis scribens: *Thesaurizas, reponis tibi iram*

A Dei depromendam in die irae, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quae omnia exempla illud vnum probare videntur, quod hic locus maximè videtur exigere; nimirum thesauri nomine non modo aurum, aut pecuniam reconditam, vt vulgo putatur, significari, verum etiam, vt dixi, quidquid asseruandum reponitur: id quod, non coniectura modo ducti asserimus, sed multo magis luculentissimo quodam Malachiae testimonio: *Inferte*, inquit, *omnem decimam in domum* אוצר האוצר haotfar *thesauri in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus.* Sed & aperte magis in ipso Paralipomenon libro. *Cellis autem vinarijs* Hebraicè לצרות leotfaroth *praeerat Zabdius Aphonites: supra apothecas autem olei Ioas*, Hebraicè ועל אצרות vegalotfaroth, super thesauris olei licet, conuertere. Itaque thesauri hic dicuntur, vel apothecae, quibus vinum, oleum, frumentum, ligna asseruabantur, & reliqua, tam quae necessaria erant ad cultum domus Dei, quam quae ad alendos Sacerdotes, vel Leuitas: quos sanctos, hoc est, Deo dicatos vocat. quas quidem omnes apothecas, vel horrea omnia in cryptoporticibus templi reponimus, vtpote in aptissimo loco, quique alijs quoque sacrae Scripturae testimonijs confirmatur, vt videbimus.

THE SA V-
rus non modo
pecunias, aut
aurum, sed o-
mnia alia,
quae asseruan-
tur, significat.

1. Paral. 27.
v. 27. & 28.

Exedrae item referuntur Sacerdotalibus, Leuiticisque diuisionibus datae; quas quidem exedras cubacula fuisse, indicat vox Hebraea, iuxta versionem Regij codicis, quam retuli, quae in superioribus templi cenaculis exstitisse, suis locis ostendemus. Exedras item fuisse commemorat in circuitu atriorum, in omnia opera domus Domini, & in vniuersa vasa ministerij templi Domini, quae in ipso templi pavimento collocanda esse, suis locis constabit. Quae omnia, si distincte, & veluti per partes ostendenda sunt, paucioribus, quam tribus Ichnographijs minimè possunt exprimi, cum, vt dixi, singularum contignationum, aut singulorum aedificij ordinum singulae sint Ichnographiae perficiendae, vt earum ratio exhibeatur.

Tres igitur vniuersi templi Ichnographias praestamus: priorem sub hoc titulo: **VESTIGIVM PRIMVM TEMPLI HIEROSOLYMITANI ET VNIVERSARVM ILLIVS PORTICVVM A SALOMONE CONSTRUCTARVM EX SACRAE HISTORIAE MONVMENTIS EZECHIELISQVE DESCRIPTIONE DEPROMPTVM ATQVE EMENDATISSIME EXACTVM AD PRIMARIVM EXEMPLAR OLIM A DEO INVENTORE DAVIDI TRADITVM ET AB ANGELO POSTEA EZECHIELE PROSPECTANTE COMENSVRATVM.** Quae quidem vniuersa Ichnographia quadrato schemate formata est, paribus angulis, ac lateribus, in qua periboli cuiusdam occurrit primùm vestigium: qui sane peribolus, quod aedificij nomine censeretur, in Vulgata nostra versione, altitudineque calami vnus definiretur, quasi cantherius in porta fuisse videtur Beato Gregorio, vt ex parte supra, plenius in explicatione Ezechielis ostendimus. Et hic peribolus super celsissimis substructionibus exstructus arulis quibusdam ordine dispositis constat, mirabili artificio; ita vt peribolo in area circumquaque descripto, ductisque lineis oc-

PERIBOLI
descriptio.

Ezech. 40. v. 5.

cultis

cultis, parallelis à medijs quadratis periboli, ad A opposita similia quadrata eiusdem periboli, vniuersi aedificij quodammodo vestigium habetur, vt peritis, vel me tacente, esse poterit in promptu, atque omnibus, cum primum, quae dicturus post pauca sum, perceperint. Peribolus hic perpetuus est, cancellis quibusdam interiectis inter stylobatas, ijs tantum locis exceptis, qui ex aduerso portarum sunt, quos oportuit esse peruios. Post peribolum via est vniuersa, plana, satis ampla, & quae longitudine sua totum vndequaue circuit aedificium. Viae huic adiacet murus, hinc anthis, illinc adpaetis semicolumnis distinctus, quibus triplex columnarum ordo ex aduerso respondet. Porrò in muro, porta, ac fenestrae medijs intercolumnijs aduersae quamplurimae designantur. Quod reliquum est columnas inter, & interiorem murum, spatium, sub dio est, atriumque gentium appellatur: praedictae quoque quaternae circum porticus, porticus dicuntur gentium.

Quadratum subsequens, paribus constans lateribus, quattuor caeli prospiciens angulos, siue regiones, totum ad Israelitam ita spectat, vt sub poena capitis alienigenas arceret; illudque accuratissimè & mensuratur ab Angelo, & describitur ab Ezechiele, cum contra, Dei iussu, quae haecenus dixi non modo non referantur à Propheta, verum ne Angelus quidem ea metiatur: cuius rei rationem reddendam alibi esse existimauimus. Aedificij exterior murus existantibus paribus semicolumnis, extrinsecus & intrinsecus totus ornatur. atque hic vnus murus perpetuus est, ac solidus, in quo portae, fenestraeque aperiuntur, iuxta vniuscuiusque loci opportunitatem, & proportionem. reliqui verò omnes muri, quibus interior haec area in plures quadratas, & non quadratas diuiditur, vniuersi postibus distinguuntur, quibus fornices incumbunt. Sunt quoque postes omnes adpaetis paribus semicolumnis exornati, ijs exceptis, qui in angulis sunt, quos columnarum quadrantes exornant. Inter duplices hos muros, duplex columnarum ordo porticus singulas in ternas diuidit ambulationes: qua ratione porticus omnes cedrinis trabeationibus potuerunt contignari; reliquae verò inter porticus quadratae areae sub dio manent. Et quamuis haec in vniuersum dicta satis esse videbantur ad praesens institutum, quo viam tantummodo quasi digito ostendere decreuimus, ad reliqua percurranda: tamen, quoniam ex huius Ichnographiae perfecta cognitione vniuersa Ezechielis prophetiae intelligentia pendere videtur, de ea hic etiam proprius aliquid dicendum est.

Expian. Tom. 2. Par. 2.

DE TRIPLICI
VNIVERSALI ICHNOGRA
phia. Cap. XVI.

B VNT in primis domum hanc ab Oriente ingredienti gradus ante portam obuij, quos (vt hoc etiam alibi praetermissum non omittamus) ductis lineis signari necesse est in vestigio, quae quidem lineae graduum altitudines repraesentant, quas vulgo Hispani cementarij peraltes vocant. atque adeo quot sunt in vestigio lineae, tot sunt computandi gradus: quot lineis concluduntur areae, tot graduum retractiones indicant, quas voce aptissima dicti fabri vocant huellas, vestigia; quod eiusmodi retractiones ascendentium, vel descendentium pedibus proterantur. Portam mox indicat interruptus murus: eius verò intercapedo portae indicat latitudinem; muri crassitudo, hinc inde postes, qui portam muniunt, ac sustinent superliminare. Hos postes calamo metitur Angelus, vt videbimus. Muri crassitudinem praetergressos spatium quoddam suscipit tripla latitudinis longitudine, quod postibus eorum simillimis, quibus atria cinguntur, & ipsum cingitur, donec ad exteriorem murum venias, qui haud aliter apertus est, quam ipsa prior porta, simili omnino, ac pari muri crassitudine, atque intercapedine. atque hoc totum, quod dixi spatium, cum suis postibus, semicolumnis, fornicibus, mensuris, ornamentis, maiori cura ab Angelo mensuratum describit initio huius visionis Propheta noster Ezechiel, ipsum spatium, portae nomine saepe saepius censens. Quòd si ad interiora extra portam progrediaris, quadratam aream inuenies atrij exterioris, siue Israelis atrium latis porticibus vndique cinctum, quarum, quae ad Orientem spectat, & quae ad Occidentem septenis aperitur fornicibus, porta media, ternisque hinc, ac totidem illinc relictis. reliquae verò porticus, quae ad Aquilonem, & Meridiem spectant, septenis pilis, octonis fornicibus constant: qui quidem fornices non vniuersi templi modo videndi facultatem liberam praebent, verum etiam pedibus peragrandi. Huic verò, quam diximus, quadratae areae ternae aliae eidem similes, & aequales vtrinque adiacent, paribus ab inuicem seiunctae porticibus, quae omnes ad atrium spectant Israelitarum, ad quod per binas alias portas praeter dictam patet accessus: altera sistitur ad Meridiem, in medio muro Australi aperta, altera eidem ex aduerso constituta, quae in medio muro Aquilonari aperitur. Intra atrium exterius atrium iacet interius, quod sublimius est inferiore, vtpote ad quod per gradus ascenditur, quorum vestigia in ipso apparent portarum introitu. idem atrium peribolo quodam totum cingitur colligante postes porticum, quae ipsi atrio interiori adiacent. Sunt autem huius atrij portae tres, totidem atrij exterioris portis similes, pares, & ex aduerso respondentes. Diuiditur autem ipsum atrium interius, secundum longitudinem, in areas binas,

PRIMAE
Ichnographiae propria tractatio.

quadratam alteram, in qua sacrificiorum peragebantur sacramenta, cuiusque in medio aeneum erigebatur altare, & quodam peribolo claudebatur ab Occidente inter templum, & altare praedictum. ac tandem reliqua areae pars priori latitudine par, longitudine maior est: in cuius medio templum illud sacrosanctum erigitur, de quo superiore capite dicebamus.

Hortamur igitur benignum lectorem, ut, cum primum hanc vniuersam Ichnographiam, vel hoc vniuersi templi vestigium perspexerit, eius admirandam compositionem, quae primum sese offert conspicienda, perpendat: nam praeter peribolum, & atrium gentium, quod atrium Israelis cum templo cingit, ac pene coronat; atrium ipsum Israelis, vel potius illud omne spatium, quod quadrato muro Israelis cingitur, porticibus circa murum totum circumdatur, ac reliquum binis alijs ex aequo interiectis porticibus ita diuiditur, ut vniuersa area in areas distributa sit quadratas octo: oblongiorem vnam, quod porticus vna, quae aream templi diuideret ab area altaris, sublata sit, ne aut conspectum, aut locum ipsum templi impediret. Fiunt autem, vbi porticus aliae alijs occurrunt, quadratae porticus pulcherrimae sexdecim, inter quas manent porticus oblongiores tres & viginti. Quae omnia cur ita pridem facta sint, ratio à nobis reddenda est, sed non prius quam horum omnium partium dimensiones ex sacris literis comprobentur.

VESTIGIVM
secundum vniuersale.

Huic primo vestigio secundum imminet, cuius hic est titulus: **SECUNDVM TEMPLI SALOMONIS VESTIGIVM CVBICVLA OSTENDENS PRO SACERDOTIBVS CANTORIBVS ET ALIIS MINISTERIS, NECNON GAZOPHYLACIA PRO SANCTIS VIRGINIBVS, CONCILIO SENIORVM, SCHOLA THEOLOGIAE ET ALIIS MINISTERIIS.** In quo primum expendenda est exterior porticus, porticibus respondens gentium, quam, ut dixi, constare certum est quaternis columnarum ordinibus, quorum quartus, ut ait Iosephus, intextum habet lapideum parietem, atque ita fiunt per interualla ternae porticus. super harum media, & super binis medijs columnarum ordinibus, bini alij eriguntur hoc secundo vestigio, inter quos vna manet desuper contignata porticus. reliquum hinc atque illinc tecti spatium liberis patet ambulationibus subdialibus, quas domata vocant: eas verò coronae vtrinque cingunt, iuxta praecceptum Domini. *Cum aedificaueris, inquit, domum nouam, facies murum tecti per circuitum.*

Deut. 22. 7. 8

Septuaginta interpretes: coronam, vertunt, solarium tuo: *ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in praecipue ruente.*

Reliquum verò huius vestigij aedificium omne, eiusque partes inuicem sunt simillimae: muri enim omnes exteriores porticum, qui postibus, & fornicibus aperiebantur, hic sunt perpetui, & in quibus fenestrae tantummodo aperiuntur. Super medijs verò porticum columnis quadratae quaedam pilae eriguntur, subtilioribus quibusdam murulis inuicem, & cum grossioribus muris colligatae, ita ut cubiculis hinc atque illinc adiacentibus, via quaedam perpetua, & aequalis totum vndequaue peruium faciat aedificium. Sexdecim autem illae quadratae porticus, qua-

rum in priori vestigio memini, propter lumina, & propter ambulationis laxationem, necnon ad pompam, & splendorem aedificij manent peruiuae. Cenacula omnia varijs ministerijs, ministrisque attributa fuerunt: quorum, quae nota esse potuerunt, in ipso describuntur vestigio, & suis locis, ac testimonijs confirmabuntur. reliqua similibus vsibus fuisse disposita certo scitur: quamuis, quae, quibus, ignoretur. Huius porro secundi vestigij commodis seruiunt sca- lae, quae iuxta Angeli praescriptum, & proportionis rationem disponuntur: earum verò in priori vestigio non memini, quoniam ad aedificium minime videbantur spectare, utpote quae

extructo iam aedificio è lignis cedrinis sint superadditae, ut infra ostendemus. Huic demum vestigio, secundum quoque domus Domini vestigium adiecimus, non quidem ignorantes, hoc, & illud non in eadem esse superficie, quippe quod duplo altius ascendat; sed ut secundum vtriusque aedificij vestigium pariter cerneretur, & posset conferri, ac dijudicari, quae huius membra membris illius ex aduerso respondeant. Illud praeterea arbitantes, quod si illud domus Domini vestigium pingeremus, quod maneret, si superficies, quae secundam atriorum contignationem se iungit à prima, domum Domini diuideret, operae nobis non parum, utilitatis lectori

quam modicum, confusionis quam multum fortasse attulissimus. Tertiam atriorum contignationem vestigio exprimere non oportuit, quoniam, si extrinsecam columnarum porticum ab hac Ichnographia sustuleris, eadem tertiam atriorum contignationem omnino exprimet.

Quartam porro, ac quintam contignationem, in quibus eminentia castella cum tectis inferiorum exprimerentur, vestigio indicandas esse non censui. non quidem, quod reprehensionem eorum subterfugerem, qui nos multitudine propositarum imaginum architectos haberi velle arbitrantur: sed quod facile possent in hac ipsa Ichnographia cognosci, si longiores porticus tectis opertas esse imaginetur lector, quadratas sursum ascendere; tunc enim quartum haberetur vestigium. Quintum verò, si harum quadratarum porticum mediae columnae tantum putentur ascendere. Atque ita puto me satis iam dixisse, quod ad hoc exordium spectat, de secundo vestigio, & reliquis superioribus.

Supereft iam, ut ad ima descendamus, fundamenta ipsa rimemur, quorum tertium proponitur vniuersale vestigium cum hac inscriptione: **VESTIGIVM MVRORVM SVBSTRUCTIONIS TEMPLI SALOMONIS, ET GAZOPHYLACIORVM QVAE ERANT IN EIVS CRYPTOPORTICIBVS PRO CVLINIS HORREIS CAETERISQVE APOTHECIS EXSTRVCTA.** In hoc verò vestigio murus quidam exterior immensae magnitudinis conspicitur, porticus gentium latitudini, crassitudine respondens: non enim minori crassitudine extruendus fuit murus, qui ab imis vallibus ad vsque

montis culmina, incredibili propemodum altitudine erectus, aggeres sustinere posset, quibus area templi laxabatur, necnon superimpositam porticum gentium, quam non decuit superaggesta terra fundari; sed in solido illo muro ad usque solidam petram in vallem profundam descendente. Hic verò murus, quamuis, ut dixi, perpetuus

SECUNDVM
vestigium domus Domini cum secundo vestigio atriorum pingitur, & quare.

TERTIVM
vestigium atriorum, quartum, ac quintum, quare non fiant.

VESTIGIVM
tertium fundamentorum.

petuus fuisset, non tamen eadem crassitudine: A
 nam in angulis, in quibus maiorem exigit ratio
 firmitatem, duplam habuit crassitudinem eius
 quae est inter extremos angulos: medium spa-
 tium binis parastadis munitur, quae pares qua-
 ternis angulorum parastadis cum sint, vna cum
 eis extra perpendicularum in inferioribus procur-
 runt, quo firmitus fidentis totius montis aedifi-
 cio pressi, molem sustinere possint. Praedicta
 verò muri celsitudo ab Oriente quidem, & à
 Meridie maxima est, ab Occidente minor, ab
 Aquilone minima: proptereaque ab Aquilo-
 nari muri tractu medias parastades sustulimus;
 ab Occidente verò minus celsas fuisse testamur:
 quinimmo, & ipsi muri ab his duobus lateribus B
 non omnino pari crassitudine reliquorum fue-
 runt. quamuis, quod, qua ratione facti fuerint,
 conijcere non possumus, similes eos reliquis effe-
 cerimus. sed de substructione hac, plura sequenti
 capite dicemus.

Interiorum omne aedificium porticibus atrio-
 rum Israelis, & sacerdotum subiacet, ac tem-
 plo, addita crassitudine, quam fundamenta exi-
 gunt, de qua suo loco. Vniuersa verò haec fa-
 brica, quoniam, vt titulus indicat, pro gazophy-
 laciorum, & culinarum vsu relicta fuit inter
 fundamenta domus; ideo porticus omnes in
 gazophylacia, & congruam illorum ambulationem
 distribuuntur. quare exteriora gazophy-
 lacia longiora sunt, ambulationem vnam ante
 se habentia; reliqua verò hinc inde disposita,
 ambulationem habent mediam, quae totum
 vndequaue peragrat aedificium. Fundamen-
 ta praeterea templi perpetua finximus, non
 quod tam solida fieri debuissent putemus, sed
 quod eorum formam aliqua certa coniectura,
 vt cetera, definire non possimus. Spatium au-
 tem illud, quod in medio atrio interiore sub al-
 tari depingitur, locus is est, in quem cineres ex
 altari defluebant, inde postmodum educendi, vt
 in loco ad radices Caluariae montis ad id desi-
 gnato, quem in imagine depinximus, asserua-
 rentur. Atque his interim in vniuersum praeli-
 batis de atriorum Ichnographijs, satis me dixisse
 existimaui: nam quae superest interioris atrij
 partialis Ichnographia, opportuniùs explicabitur
 inter Orthographias, quarum potissimùm de
 causa facta fuit.

FUNDAMENTA domus Domini.

Explan. Tom. 2. Par. 2.

DE IDAEARVM

MODICA MENSURA, DEQUE

substructionibus templi, &
 earum Orthographia.

Cap. XVII.

RIVSQVAM de Orthogra-
 phijs quidquam dicamus, ex-
 plicanda nobis fuit modica
 mensura, & eius ratio reddenda,
 quae in omnibus tam Ichno-
 graphijs, quàm Orthographijs
 describitur, sub cubitorum, aut calamorum no-
 mine, ac numero. quod cum praestiterimus, mo-
 dum quoque praescribemus huiusmodi descri-
 ptiones conficiendi, & examinandi. Ponamus
 igitur ob oculos iterum vestigium Sanctuarij
 primum, quod oporteat nunc primum delineare.
 Et quidem illud esse debet in primis perspe-
 ctum, quot, verbi gratia, cubitis totum aedifi-
 cium, ac eius singulae partes longae sint, ac la-
 tae. Quo habito, magnitudo perscribi solet, intra
 quam velim Ichnographiam vniuersam contineri:
 qua nimirum papyri magnitudine delineanda
 proponatur. His igitur omnibus sic constitutis,
 cum vniuersae domus longitudo centum sit
 cubitorum, ea definiatur in papyro, vt libuerit,
 aut ita temperetur, vt vsui futura sit in
 descriptionibus, quod te docebit vsus, & aedi-
 ficij magnitudo: & ducta vna linea, aut binis
 parallelis, in eis notetur dicta longitudo; ea
 in duas aequas partes secetur, & earum altera
 in dicta linea, aut in dictis parallelis notetur,
 eaque deinde in quinque diuidatur partes
 aequales, & earum extrema vna in decem
 partes aequas diuidatur, adiectis numeris, qui-
 nario quintae, denario decimae, quaternisque
 alijs partibus maioribus proprij addantur nu-
 meri, secundae viginti, tertiae quadraginta, ac
 quartae demùm quinquaginta, vt sub praedicta
 Ichnographia obseruare poteris. Hanc igitur
 mensuram aptissimam habebis, & ad quascum-
 que aedificij praedicti delineationes faciendas,
 & ad eas commensurandas, quae eiusmodi men-
 sura factae fuerint. Huiusmodi mensuram vulgo
 Hispani Gallica voce vocamus Pitipie, quasi
 petit pie, hoc est, paruus pes, quoniam pedibus,
 non cubitis, aut quauis alia longitudinis men-
 sura aedificia metimur. Nos verò in descriptionibus
 dictam mensuram cubitos vocamus, aut calamos,
 quoniam cubitis mensuratur hoc aedificium,
 aut calamis. Atque vox calamus indicat, tot
 partibus ex his domum Domini, verbi gratia,
 in imagine latam esse, quot cubitis eadem
 domus Domini lata erat. atque eadem de reli-
 quis partibus aedificij, & de vniuerso aedificio
 ratio est: eandem enim proportionem habet quaelibet
 pars huius Ichnographiae ad quemlibet numerum
 partium diuisae lineae, quam similis pars
 aedificij ad parem cubitorum numerum. Est
 autem, non cubitorum modo habenda ratio, sed &
 calamorum, quippe quod saepe calamis, nulla
 facta cubitorum mentione, mensuret plerumque

MODICA cubitorum mensura quomodo accipitur.

MODICAE mensura e cum imagine proportio.

Propheta partes huius aedificij. Quapropter eidem quoque mensurae addendi fuerunt calami, seruata quam habent ad cubitos proportione. Haec verò ostendenda est esse, quam habet quaternarius ad numerum viginti quinque, & octonarius ad quinquaginta cubitos. quare si praedicta linea in partes diuidatur rursus octo, singulae earum calamum vnum referent, cubitos continentem sex cum quarta insuper cubiti parte. Huius autem calami ratio reddenda, est paulo inferius: eius verò cum cubitis collatio multiplex habetur in tabula proportionum septima, in qua cum nostris quoque, & cum antiquis mensuris confertur.

Tabula proportionum septima, in fine secundae partis tom. 3. Apparatus.

SVBSTRVCTIONUM prima Orthographia.

His igitur de idearum mensura constitutis, ad Orthographias explicandas accedamus. Et quidem iuxta ea, quae diximus de mensura, contemperanda pro modo delineationum, nos eam mensuram ad vestigia delineanda delegimus, quae neque plus nimio excrescere eas faceret, neque ita minueret, vt subtiliores partes non perciperentur, & iuxta praedictam mensuram, primam effecimus Orthographiam, quae sic inscribitur: ORIENTALIS FACIES SVBSTRVCTIONIS AB IMIS VALLIBVS CVBITOS TRECENTOS ERECTAE AD SVSTINENDOS AGGERES QVIBVS ATRIORVM TEMPLI AREAM SALOMON LAXANDAM CVRAVIT. NECNON PERIBOLI ATQVE PORTICVVM QVAE AD HEBRAEOS QVAEQVE AD GENTILES PERTINEBANT. SVB MINIMA CVBITORVM MENSURA QVA ETIAM VNIVERSALIA VESTIGIA DIMETIVNTVR. in qua quidem inscriptione corrigendus error in primis occurrit: nam pro, DIMETIVNTVR, DEFINIVNTVR, scribendum fuisset. Est autem, non modo ductis lineis, verum etiam addito hoc titulo, quid exprimat huiusmodi Orthographia fere perspectum. Nam Orientalis facies potius quam reliquae, describenda fuit, quoniam haec celsissima fuit, vt paulo ante dixi; quare haec potius quam aliae aedificij dignitatem, ac maiestatem commendare maxime posset. Haec autem structura, & à lapidum magnitudine, & subtili opera, & ab artificio maxime commendatur à Iosepho suo loco afferendo. quamuis, non maximi faciendam esse hac in re Iosephi auctoritatem, putarem, cum diuina quaedam suppetat IESV CHRISTI Domini nostri, ac maxima huius aedificij commendatio: Nam, Cum egrederetur de templo, inquit Beatus Marcus Euangelista, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structurae. Et respondens IESVS ait illi: Vides has omnes magnas aedificationes? Et quidem de hac templi facie, quam explicamus sermonem fieri perspicuum est: nam è templo egressum Christum, ad montem Oliuarum recta iuisse, constat ex eo, quod mox subdit Euangelista: Et cum sederet in monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, &c. At montem Oliueti Orientalem faciem vrbis, ac templi prospectasse, infra pluribus ostendendum est. Quod verò ad historiae intelligentiam spectat, optime noster Maldonatus expressit: Videtur, inquit, discipulus ille, quisquis fuit, qui templi Christo structuram ostendit, tempus, locumque, vt illi templi pulchritudinem demonstraret, idoneum quaesivisse, si forte commouere eum ad

SVBSTRVCTIONIS commendatio. Marc. 13. v. 1. & 2.

Ibid. v. 3.

Infra tom. 3. parte 2. cap. 5

Maldonat. in Marc.

A commiserationem posset, totique vrbi Ierosolymitanae, saltem propter templi amplitudinem, & religionem parceret, quod res illi indigna videretur, vt tantum, tamque elegans templum euerteretur. Hanc autem templi magnitudinem suadent amplius verba Christi, *magnas aedificationes* vocans eas; qui, quod ipsa veritas sit, neque quidquam, quod verum non esset, proferre poterat, neque verò quid, quod ultra veritatem transcenderet. sed de his alias. Nostrae explicationis filum retexamus. Apparet in summo huius substructionis porticus Israelis gentium porticui supereminens: & ea quidem columnarum, ac parastadium dispositione, immo verò multo magis atriorum, & porticuum distributione, modum quoque ipsis substructionibus videtur praescribere: quod collata cum vniuersali Ichnographia, haec eadem Orthographia indicabit. Nam atrium Israelis in areas tres diuiditur, quibus pari mensura tres respondent fornices, viam illam desuper sustinentes, quae vniuersum circumdat templum, & inter peribolum, & murum iacet porticus gentium. Areas quaternae porticus diuidunt, ac finiunt, quibus adnumerandae sunt binae hincinde porticus atrij gentium: atque his quidem senis porticibus totidem in substructione respondent anterides, siue erismae. quae quidem erismae in imo procurrunt quidem extra perpendiculum ad centenos cubitos, & paulatim sursum contrahuntur, donec in summo tantum procurrant, quantum est crassus murus substructionis, hoc est, cubitos quinquaginta.

MAGNAS templi aedificationes vocat Christus Dominus.

TEMPLI atria, & porticus modum substructionibus praescribunt.

SVBSTRVCTIO

NVM TEMPLI SYMMETRIA

cum Vitruuij praeceptionibus confertur.

Cap. XVIII.

ED illud quidem maxime notandum hic sese offert, quod non sine maxima admiratione recolo; cum enim haec omnia multis ante annis ex ipsis huius fabricae principijs, & dimensionibus hausissem, nec quidquam me legisse eiusmodi apud Vitruuium meminissem, tandem incidi in Vitruuij locum ita de substructionibus agentis, vt omnia, quae tradidit praecepta ex huius substructionis obseruatione deprompta fuisse videantur. locus autem sic habet. Maxima autem esse debet cura substructionum, quod in his infinita vitia solet facere terrae congestio. Ea enim non potest esse semper vno pondere, quo solet esse per aestatem: sed hybernis temporibus recipiendo ex imbribus aquae multitudinem crescens, & pondere, & amplitudine dirumpit, & extrudit structurarum septiones. Itaque, vt huic vitio medeatur, sic erit faciendum, vt primum pro amplitudine congestionis crassitudo structurae constituatur. Hoc primum Vitruuij praeceptum vt intelligatur hoc maxime aedificio obseruatum, seu potius ex huius obseruatione desumptum, in memoriam reuocanda sunt, quae de mello à Salomone aedificato, & voragine ciuita-

Vitruu. lib. 6. cap. 11.

VITRVVIVS praecepta substructionis ex huius obseruatione deprompt.

Alibi tom. 3. part. 1. lib. 2. cap. 8. 3. Reg. 11. 27. SVBSTRV-ctio quae dicitur, & congestio.

Iosephus 6. belli cap. 6.

Ioseph. 8. antiq. cap. 2. SVBSTRV-ctio laus.

FALSVM est, ab Herode substructiones templi factas fuisse.

QVO DIFFERT à Meridiana Orientalis substructio.

ciuitatis Dauid completa alibi diximus. Nam, vt ibi ostendimus, murum erexit ab ima valle meridiana templi, quam substructionem vocare licet, iuxta Vitruuianum loquendi morem: spatium verò, quod erat reliquum murum inter, & montem templi, terra completum, siue aggestum fuit. hoc verò totum spatium, quod coaequatam voraginem ciuitatis Dauid vocat historia Regum, vocaret Vitruuius congestionem. Non autem alia ratione de superstructione Orientali censendum est, quàm de Meridiana, cum de Orientali plura dicat Iosephus, sic scribens: Fanum autem conditum erat, vt dixi, supra durissimum collem: Et initio quidem vix templo cum atrio Israelis, atque areae atrij gentium sufficiebat iacens in summo planities, quod vndique praeceptum erat, atque decliuus. Cum autem Rex Salomon, qui etiam templum aedificauerat, muro eius partem ab Oriente cinxisset, vna porticus aggeri est imposta, &c. Huius autem substructionis alibi meminit his verbis: Dici autem non potest, ac vix etiam oculis credi, quam mirandum fuerit illud exterius fanum. Ipse contextus indicat de atrio gentium loqui, cum illud conferat cum atrio Israelis, cuius ante meminerat. Vallibus enim expletis tam profundis, vt ad prospectum oculi caligarent, & aggesta ad quadringentos cubitos terra, eam vertici montis, in quo templum exstructum est, aequauit. Hanc cinxit duplicibus porticibus, quas columnae e natiuo saxo sustentabant, & laquearia cedro expolita tegebant. Haec ille, in quibus non satis sibi constans videtur esse Iosephus, cum hic substructionibus, & porticibus cinctum dicat à Salomone intra septennium templum; ibi verò tantummodo Orientale latus. At quamuis dubitari facile possit apud Iosephum, num vnus Salomon, an verò & alij quoque Reges post eum vniuersam templi substructionem absoluerit; illud tamen in dubium venire non potest, quia manifestè falsum est, quod quidam nostra aetate affirmarunt, substructiones has ab Herode constructas fuisse. quibus ipse palàm contradicit Iosephus, qui etiam illa referens, quae Herodes aedificauerat, cum ad superstructiones venit, semper has explicat à Salomone aedificatas fuisse. id quod mox afferendo eiusdem testimonio confirmabitur. Illud tamen me certo affirmare posse non dubito, Scriptores illos nouae illi sententiae minimè subscripturos fuisse, si animaduertissent, eam ex aduerso pugnare cum illis omnibus sacrae Scripturae locis, quae à Salomone tradunt mello aedificatum fuisse, cum, vt alibi ostendimus, nihil aliud mello significet, quàm huiusmodi substructionem. Sed de muri auctore alibi, nunc quod ad substructionem spectat. Hoc vno Orientalis substructio à Meridiana distare videbatur, quod haec in voraginem quandam angustiore definebat, cui respondebat altitudo ferè aequalis ex aduerso in monte Sion; at verò Orientalis substructio Opheli imminens, in latissimam vallem Iosaphat quodammodo definebatur; ita vt eius prospectus maximè esset conspicuus, vt ex Euangelij loco paulo ante allato, & ex ipsa vrbis imagine constare poterit. Iam verò propiùs ad rem accedentes, murus Israel non potuit super congestione fundari, quin ad solidam vsque montis firmitatem descenderet; aliàs enim vitiosa nimis esset structura, & ruinae maximè pateret, quod quàm longissimè abesse debet ab huius aedificij consideratione. atqui substructionis crassitudinem consimili argumento confirmare licebit, fuisse non-

A minore latitudine porticus gentium, & muri illam ambientis, quae praedictae imminet substructioni; est enim quinquaginta ferè cubitorum, atque adeò murus substructionis quinquaginta cubitorum, calamo vno superans praedictae porticus latitudinem. Superest autem inter substructionem hanc, & murum Israelis congestio quinquaginta cubitorum, quanta videlicet est latitudo atrij gentium: ex quo fit, vt congestio ipsi substructioni latitudine sit par; ita enim fieri oportuit, propter congestionis sexcentorum cubitorum longitudinem, altitudinem, & trecentorum, propemodum infinitam. Hoc verò significare voluit Vitruuius, sic scribens: Itaque vt huic vitio medeatur, sic erit constituendum, vt primum pro amplitudine congestionis crassitudo structurae constituatur. Illud verò pro amplitudine, quod rationem, ac debitam proportionem exigere videtur in hoc nostro aedificio, paritatem denotat, cum congestio quinquaginta sit cubitorum substructionis crassitudini par. Neque verò hac vna constituta substructionis crassitudine contentus fuit Vitruuius, sed insuper haec verba adiecit: Deinde in frontibus anterides siue erismatae sint, vna struantur. Anterides, erismatae, Graecae voces ab eodem deducuntur verbo ἐρίσω herido, firmo, figo, fulcio. Ideo erismatae, siue, vt alibi scripsit ἐρείσματα herismata, sunt fulcimenta, vt bene notauit Philander. Hinc fit compositum ἀντερείδω anterido, contrafulcio, vel obnitor, indeque ἀντερείδωσ πύλα structuram fulciens. vocis notionem, potius quàm rem ipsam significare videtur vox Italica *contraforti*; rem potius indicat altera *speroni*. Hispani vocamus *entiuos*. Porro anterides vnà cum substructione faciendas esse praecipit Vitruuius, illud innuens, quod in huiusmodi fulcris maximè requiritur, nimirum vt ipsa anteridum structura bene sit connexa, & colligata, & secum ipsa, & cum ipsa substructione. quod fieri vix potest, nisi eadem structura, eodemque tempore erismatae fiant, & substructionis muri. id quod meritò notandum, ac maximi faciendum duxit Iosephus, de huius substructionis fabrica sic scribens: Huius, montis inquam Moria, verticem prius Salomon Rex noster, instinctu Dei muro circumdedit. Radices quoque eius alio muro cinxit, cui versus austrum subiecta est vallis profunda. Hic murus constat saxis grandibus, plumbo inter se iunctis complectens interius spatium, & in profundum descendens, vt miranda sit magnitudo, & altitudo structurae forma quadrangulari. Saxorum enim magnitudo a fronte est conspicua, interiora ferro vincta iuncturas continent contra omnium temporum iniurias firmissimas.

Sed ad Vitruuium redeamus, qui haec praedictis de erismis subiungit: eaeque inter se distent tanto spatio, quanto altitudo substructionis est futura crassitudo eadem, qua substructio. Hunc locum explicans Philander. Habet, inquit, Superbi Tarquinij agger (is hodie ab aede Sancti Viti ultra Diocletiani thermas protensus cernitur) anterides, sed aliquando frequentiores, aliquando rariores, quàm Vitruuij praescriptum patitur. Quam rem bene consultus, quisquis fuit ille, Architectus pro loci natura temperauit. Haec ille. Hoc porro praeepto Vitruuius communes fabricas respexisse videtur, quarum nulla ad tam incredibilem ascendit celsitudinem, quanta haec nostra est. Accedit huc etiam, quod vel ipse Vitruuius, vel ij, à quibus Architecturae praeccepta, legesque susceperat, fortè diffidebant, tam omni-

CONGESTIO substructioni par.

Vitru. lib. 10. cap. 1.

QVID ANTERIDES, quid erismatae sint.

Philander ibid.

Iosephus 15. anti. cap. 14.

ERISMATA, & murus, cui adiacent, vna facienda, ac bene colligata.

CRASSITUDO, & distantia anteridum.

SVBSTRV-
tionis sym-
metria quam
maxima.

Ezech. 42.
v. 16. & seq.

PARTIVM
& anteridum
substructionis
mensurae, ac
proportiones.

VITRVVII
locus explica-
tus.

PERQVAM
pro plusquam.

IN IMO
magis subtru-
ctio à conge-
stione propel-
litur.

omnimodam, tamque exactam partium symmetriam, vel in ipsis substructionibus posse ab omnibus obseruari. quapropter illa tantummodo praescripserunt, quae firmitati substructionis conducere possent, reliqua, quae ad decorem, ac venustatem, consultò praetermiserunt. Ego verò, cum in hoc architectando edificio nullam aliam legem mihi praescripserim ab ea, quam numeri ipsi calamorum, aut cubitorum, quos sacrae Scripturae tradunt, praescriberet, quo magis ac magis rationes symmetriarum perpendo, eo magis admiror Dei optimi, ac maximi in eo architectando sapientiam. Nam tota periboli in singulis lateribus longitudo centum viginti quinque calamorum fuisse ab Ezechiele traditur, ut in eius explanatione videbimus: quorum octoni calami cubitis exaequantur quinquagenis, quanta est anteridum latitudo, & in summo prominentia: tantundemque recedunt ab angulis extremae anterides, quò ipsi respondeant muro substructionis, cui supereminet porticus gentium. Et quoniam in angulis maiorem adhibendam esse munitionem certum est, ideo haec extrema erismae à proximis quinquaginta tantum cubitis distant, quanta est atrij gentium extra porticus latitudo: cum reliquae ab inuicem centenis, ut dixi, distent cubitis. Altitudo verò huius substructionis trecentorum cubitorum fuisse definitur à Iosepho. quapropter erismae, altitudinem fortientur suae latitudinis sextuplam, quanta videlicet est humani corporis altitudo ad proprii vestigij longitudinem. Prius tamen quam reliquas proportiones persequamur, operae pretium fore existimaui, reliqua Vitruuij de hac re verba, percensere. Procurrant autem, inquit, anterides ab imo, per quam crassitudo constituta fuerit substructionis, deinde contrahantur gradatim, ita ut summam habeant prominentiam, quanta operis est crassitudo. Hunc locum, ex ijs, quos videre potui, nullus interpretum affecutus esse videtur. Sed quoniam eorum sententias refellere non vacat, quid sentiendum esse arbitremur, breuissime ac dilucide proponemus. lectoris deinde iudicio, in quo illi à vero aberrauerint, statuendum. Atque illud magis est perspicuum, quod Vitruuius vltimo loco tradit, nimirum ut promineant in summo anterides extra substructionis crassitudinem, quanta est ipsa substructionis crassitudo: id enim denotant illa verba: quanta operis est crassitudo. Illud, propter dicendi modum, ac phrasim, maiorem inuoluit difficultatem, quod initio dixerat; ita ut nonnullis suspicio inciderit, mendum librarij vitio subrepisse, ac pro, perquam, plusquam legendum fuisse. Ego verò quamuis de mendo nihil ausim affirmare, ne videar illis subscribere, qui temere antiquos quoslibet Scriptores corrumpunt, correctionis causa; tamen eum esse verum loci sensum, quem eiusmodi correctio indicat, haud dubito. An verò Latina phrasim admittat, ut perquam dicatur pro plusquam, iudicent bene de lingua Latina meriti: mihi enim Vitruuium Latinae linguae peritissimum sequi certum est. Loci igitur sensus est, ut anterides in imo, quod celsitudine substructionis, quasi longiori veste, maiori vi à congestione propellantur anterides, eae amplius procurrant, quam quae fuerit substructionis crassitudo, ac deinde contrahantur gradatim, ita ut summam habeant prominentiam, quanta operis, siue muri substructionis est crassitudo. Hoc autem, quantum procurrere debeant in imo anterides, non definit

A Vitruuius, puto, ut pro loci, ac firmitatis ratione à prudenti Architecto constitueretur: at nos quamuis eiusmodi nec simus, nec haberi velimus, quoniam nullibi huiusmodi prominentiam decerni comperimus, eam consimili praedictis ratiocinatione constitui posse arbitrati sumus. illis igitur inferioribus prominentijs haud secus innitetur fabrica, quam pedibus homo; humani igitur pedis erit ei apta proportio. Pedis longitudinem Albertus in tres aequas partes diuidit, quarum anteriorem digitis, mediam ossibus, & neruis, postremam tibiae iuncturae, aetalo tribuit, ex quo fit, ut pes à tibia promineat duplo, plusquam tibiae anterior pars à tali extrema, atque ad eò centum quinquaginta cubitos prominere fecimus à muro substructionis imas anterides, summam quinquagenos (tantundem enim crassa est substructio) centenos reliquos gradatim contraximus. & quamuis vocis origine idem significari videatur, ac si per gradus contraheretur, iam tamen vsus obtinuit, ut gradatim idem significet, quod sensim. Quapropter nos primùm gradus subiecimus substructioni, vel, ut Vitruuij verbis utar, scamillos impares adiecimus, hac ratione: anterides in imo cingit trium calamorum fascia, hoc est, dimidiae latitudinis erismae, sublatis binis illis hinc inde calamis incumbarum; sic dicuntur stipes illi, quibus incumbunt fornices. At in summo fascia quaternos alta est calamos; propter nimiam enim altitudinem tantundem adijciendum fuerat, ut aliquam videatur habere ad latitudinem proportionem. Huic igitur imae fasciae alia subiicienda fuit quattuor calamorum, & huic tertia quinque: sic fit, ut fasciae debitam seruent venustatis proportionem, ac omnes simul duodenos altae sint calamos, qui quarta pars sunt quadragenum octonum, quibus trecenti illi altitudinis cubiti continentur, ut in ipsa videre est Orthographia, in qua omnes lapidum ordines altos fingimus calamum vnum, hoc est, cubitos sex cum quarta parte cubiti, de quibus Iosephus: Saxa, inquit, quadragenum cubitorum magnitudinis erant: nam & pecuniarum copia, & populi largitas maiora dictu conabatur. Has igitur retractiones fecimus ita per gradus, tum ob dictam rationem; tum verò maximè, quoniam non aequale fuisse videtur solum in ima valle ophel, quae huic erat subiecta structurae, sed ad Meridiem depressior, ad Aquilonem celsior, id quod alibi satis aperte me demonstrasse recolo. Subscribit his Iosephus, de hac substructione sic scribens. Cuius quod humillimum fuit trecentenis cubitis munierant: in quibusdam vero locis pluribus, non tamen omnis altitudo fundamentorum videri poterat, multum vallibus obrutis, ut angustas vias oppidi coaequantur. igitur, ne huiusmodi soli inaequalitas ipsas anterides absconderet, quod vitiosum est, & maximè vitandum in structura, gradus illos aptauimus, haud aliter quam stylobatis gradus respondent in templorum porticibus. Demum vestibula illa, seu loculamenta fornibus operata sic manent, duplo ferè altiora quam lata, gratissima proportione. Haec autem omnia de substructione tractanda in praesentiarum duxi, eum, quod nullum videbantur deinceps commodiorem posse sortiri locum; tum, ut à fundamentis, quasi naturae ordinem sequentes, aedificij tractationem aggredieremur. Vnum tamen superesse videbatur, quo vniuersae huius primae Ortho-

Albertus Du-
verius lib. de
symmetria
part. corp. bu.

HUMANI
pedis propor-
tio anterides
mensurat.

GRADVS
substructioni
quare subij-
ciantur.
Vitruu. lib. 3.
cap. 3. & 5.
cap. 9.

Ioseph. 1. y. an-
tiq. cap. 14.

Alibi tom. 3.
parte 1. lib. 3.
cap. 21.

ALIA QVO-
que ratione
gradus in sub-
structione
fiunt.

MEMBRA
in aedificio
abscondere vi-
tiosum est.

Orthographiae rationem redderemus, ut aliquid de porticibus summis diceremus; verum & haec proprium habent tractationis locum, & hic tam sunt exiguae, ut in eis vix possent minutiora membra, & ornamenta signari. quapropter cum hac ratione maiores fuerint aliae factae Orthographiae, quae hic dicenda videbantur, in proprium caput reijcienda sunt, quo eiusmodi Orthographiae, Deo bene fauente, explicabuntur.

DE PECVLIARI

QUADAM ATRII INTERIORIS Ichnographia.

Cap. XIX.

IEFFICULTAS illa, quam extremo superiore capite attingebamus, nimirum quod vix, ac ne vix quidem membra aedificij omnia, atque ornamenta in superiore Orthographia possent exprimi, nedum à lectore discerni, tanti ponderis est, ut vel vna posset novas exigere descriptiones, novos sumptus, nouum opus. Quid enim nobis profuisset, tam improbo labore, tot sumptibus, tot incommodis, quibus vita etiam nostra nonnumquam periclitabatur in explicando hoc templo, vel potius in explicando Dei Optimi sermone de templo, defatigatos fuisse, si illud vnum, quod maximè ad Dei gloriam optabamus, nimirum ut intelligeretur, ipsis datis descriptionibus, consequi nos posse desperaremus? Quamuis enim adhuc lectori minimè perspectum sit, quibus sacrae Scripturae verbis haec contineantur, aut quam potissimum ob causam olim scriberentur, ac modò ab Ecclesia Catholica legenda proponantur; tamen ea omnia tunc esse perspecta poterunt, & cognita, cum totus noster hic liber legetur, cuius extrema Ezechielis visio nulla ratione absque his, quasi primis principijs percipietur. Fuerunt quidem, mihi credat lector, descriptiones aliae maiori forma conficiendae, neque frustra putet minores has factas fuisse; non enim fuisset papyrus vlla tam magna, quae maiores posset commodè capere, quae libris annexae darentur in vulgus. Hanc vnam tamen utilitatem afferet in primis illa, quam protuli substructionis Orthographia, & eius, quae desuper erigebatur vtriusque porticus, quod cum singulas primi ordinis columnas tantae crassitudinis fuisse intelligat, quantam possent, ut ait Iosephus, tres homines consertis inter se complecti brachijs, quibus pares esse pilas illas cognoscet, quae murum atrij gentium ornant extrinsecus, eas perpendiculari collatione substructionis tam exiguas videri, ut fere sine perspicillis non videantur. huius quidem substructionis magnitudinem fuisse propemodum immensam cognoscet, & quae ipsam quodammodo superare videatur humanam cogitationem. Sed his, quae ad templi magnificentiam faciunt, praetermissis, quae ad reliquas

A descriptiones explicandas spectant, ordine prosequamur. Et illud in primis proponendum est, quod, propter allatas rationes, vniuersas templi ideas, quod ad fabricam spectat, vna Scenographia dempta, sub triplici modica cubitorum mensura expressimus, quam, ut diximus, vulgo nos petipie vocamus. Maxima fuit illa, sub qua tres Ichnographiae, & quattuor templi Orthographiae fuerunt factae, quas initio proposui; minima verò ea, qua tres Ichnographiae vniuersales, cum ea, quam dixi substructionis Orthographia confectae fuerunt. Alia quoque mediocri adhibenda fuit cubitorum mensura, ita temperata, ut Orthographiae cum suis quaeque membris videri possent, atque ornamentis, nec tamen papyri modum plus nimio excederent. Sed quoniam, ut dixi, vix possunt Orthographiae exactam aedificij rationem ostendere, nisi cum suis Ichnographijs conferantur, ideo & sub eadem mensura alia quoque fuit Ichnographia paranda, cui respondeant ad vnguem proponendae Orthographiae. Et haec quidem Ichnographia esse vniuersi templi prae magnitudine non potuit, quoniam paucioribus, quam duodenis eiusdem magnitudinis folijs non potuisset comprehendi. fuit igitur facienda partis, & quidem nobilissimae, cui hic est impositus titulus: VESTIGIVM ATRII INTERIORIS, ET SANCTVARII. Huic verò titulo alius additur, finem indicans, propter quem haec fit facta Ichnographia. estque huiusmodi. EIVSDEM CVBITORVM MENSVRAE SVNT ORTHOGRAPHIAE VNIVERSALES. Atque ob hanc causam seorsum ab alijs Ichnographijs hanc vnam explicandam esse duxi, atque vna cum ipsis reponendam Orthographijs. Est autem & alia huius praeponendae Ichnographiae, & praecipua fortasse causa, quae ad aliam adhibendam cubitorum mensuram nos impulit; nimirum, quoniam in parua illa atriorum Ichnographia apponi non poterant distinctae, quae ad huius atrij ministeria ibidem exstitisse recensentur, ideo opus fuit maiori forma hoc atrium fingi, quo eiusmodi instrumenta omnia, vel saltem ea, sine quibus intelligi Propheeta noster haud posset, suis locis apponerentur.

In hac igitur Ichnographia, ut ad propria descendamus, domus Domini in medio atrio primum visitur, cum ijs omnibus membris, atque instrumentis, quibus in priori illa maxima eiusdem Ichnographia conspiciebatur. Hoc vno haec ab illa distat, quod haec platea quadam viginti cubitorum latitudinis vnde quaque cingitur, quae rursus triplici ex parte lata porticu circumscribitur; ex reliqua Orientali peribolo tantum, illi haud dissimili, qui totum atrium cingit interius. Illud verò hic potius obseruandum, quia commodius quam alibi, quod centra semicolumnarum atriorum directè aduersis respondent templi circumquaque antis, quamuis duplo sint latiores quam illae. Ac ne quidquam deesse videretur ad perfectam rationem symmetriae, postes ipsi atriorum latitudine pares sunt ipsis antis templi, ut singula suis locis, sacra Scriptura probante, confirmanda sunt. In porticibus praeterea meridiana, & aquilonari scalae illae apparent, quarum longa oratione meminit Propheeta. earumque graduum numerus facile poterit suis locis computari. Ab Occidente murus fabricam claudit perpetuus semi-

OMNES fabricae ideae sub triplici sunt modica cubitorum mensura.

PECVLIARIS Ichnographia atrij interioris.

IN HAC Ichnographia plurima templi instrumenta suis locis apponuntur.

Ezech. 42. 7. 9.

MINORES ac maiores Orthographiae cur fiant.

Iosephus. 15. antiq. cap. vlt.

femicolumnis hinc atque illinc ornatus, in quo A fenestrae in medijs intercolumnis aperiuntur. patent quoque in eo binae illae portae in medijs quadratis porticibus, quas eiectionis dici ostendemus: atque in eis septeni illi gradus atrij exterioris, portarum gradibus, numero, atque altitudine respondentes, quod vniuersarum porticum templi area aequae librata sit. His autem portis proximae sunt scalae, ad vsum cenaculorum iuxta symmetriam dispositae, quarum mensurae, & graduum numerus prioribus, iam dictis, respondent. & haec de Occidentali Ich-nographiae parte nunc dicta sufficiant. In Orientali tres illae apparent celeberrimae atrij interioris portae, cum suis vestibulis, thalamis, frontibus, gradibus, atque alijs, quae in ipso quadragesimo Ezechielis capite recensentur, mensurantur, repetuntur. In earum Aquilonari, & Meridiana constituuntur hinc atque illinc quaternae illae lapideae mensae, pro sacrificiorum vfu, quem infra dicere suadebit Ezechiel. In portarum medio quadrata iacet area atrij interioris, quae propriè ad sacerdotes pertinet, vtpote in qua ferè omnia eorum ministeria peragebantur. clauditur hoc atrium à Meridie. Oriente. & Aquilone porticibus, ab Occidente peribolo eodem, quo plateam ante templum concludi paulo ante dicebamus. In quo peribolo bina ostiola hinc atque illinc aperiuntur, nullum in medio, reuerentiae, & religionis ergo, ne videlicet per ea egressuri terga templo verterent. praedicta verò ostiola non temere, aut casu facta, sed fere ab vniuerso vestigio deducta sunt, vtpote postibus orientalem portam munientibus recte respondentia. In atrij medio altare illud aeneum ita constituebatur, vt ternis, cum interioris, tum exterioris atrij portis esset conspicuum. Altaris verò ipsius vestigium, eius ferè singula membra, partes, mensuras indicat, & quadratam formam, ab Oriente gradus, peribolum, seu coronam circa fossam, quae ad suscipiendum victimarum sanguinem iacet in imo: crepidinem deinde vtramque, ac demum ipsum altare superius, quod craticula operiebatur, lignis, atque ignibus continendis, cineribusque excernendis aptissima, quorum omnium formam, ac dimensiones Ezechiele duce proponemus. Altaris dexteram ab Oriente occupat mare illud aeneum, magnitudine, artificio, capacitate admirandum, cui ex aduerso stat pulpitem illud, quod musach sabbati dicebatur, quod quamuis ligneum esset, propterea omittendum non fuit, quod mari ipsi quodammodo responderet, ne videretur à latere sine aliqua symmetria constitutum. Tandem decuit bases lutherum ibidem assignari, quae, quoniam plures erant, magnitudine, artificio, & opera mirabili non parum conducere videbantur ad huius atrij, immo & ipsius templi magnificentiam, & pompam. Sed de vestigio iam satis, quoniam haec omnia sigillatim suis locis pertractanda sunt.

ALTARIS
aenei partes.

DE DVPLICI
VNIVERSALI ORTHOGRA
phia. Cap. XX.

SUCCEDIT huic ordine prima atriorum Orthographia, in qua haec verba leges: VNIVERSI TEMPLI HIERSOLYMITANI ORTHOGRAPHIA, QVAE OSTENDIT ORIENTALEM FACIEM MVRI ATRII EXTERIORIS, ET PARTEM MVRI PORTICVS GENTIVM, QVAE DEINDE DICTA EST SALOMONIS. Non est silentio praetereundum potentissimi pariter ac sapientissimi Regis de hac vna descriptione iudicium: nam, quid de omnibus senserit, facta ipsa testantur. Is est felicitis recordationis PHILIPPVS secundus, dominus, ac moecenas meus meritissimus. Cui, cum praesente Rege nostro PHILIPPO eiusdem nominis tertio, domino nostro, ac eius sorore Elisabetha Archiducissa Austriae, Belgij domina, atque alijs principibus viris, singulas has descriptiones eodem fere ordine, quo hic eas recensui, explicassem, ipsaque Maestas Regia perhumaniter de singulis partibus quamplurima sciscitata percepisset; immo verò etiam & quae deerant adnotasset: cum ad hanc vnam ventum esset descriptionem, in tantam raptus est admirationem, vt non se potuerit continere, quin in haec ipsa verba prorumperet: o extraño edificio, ó raro, peregrino, & inauditum aedificio. Quod quidem testimonium eo pluris à me aestimatur, quo clarius tanti Regis Maestas, modestia, & quasi innata moderatio, cum summa aedificiorum cognitione, & frequenti eorum videndi vfu coniuncta, mihi penitus erat cognita, atque perspecta. Nam cum Regia Maestas nihil haberet antiquius, quam vt diuino cultui, & religioni seruiret; ac propterea extruendis summis, ac magnificentissimis templis Regio apparatus, quod in se erat, additus esset; cuperetque his etiam vt maxima accederet artis, rationisque praestantia, ac propterea architectorum sapientissimi alij conquirentur, alij vltro spe quaestus, & gloriae ad ipsum confluere, fiebat, vt hi omnes artis suae indices, atque industriae Regi offerrent quam accuratissimas templorum, aut aliorum aedificiorum formas, non modò eorum, quae fuerant, sed & eorum, quae mente assequi potuerant, ad hoc vnum potissimum excogitata, vt Regis animum in admirationem raperent. His verò schematis euolendis ita delectabatur, & tam perfectas mente concipiebat aedificiorum formas, vt hac vna re, quae difficilis est, vt mihi Ioannes ipse Ferrerius affirmavit, cognouerim, à Rege ipsos etiam peritissimos architectos esse superatos. Horum verò schematum ego ipse saepe apud eundem Regium architectum, non modò arcas plenas euolui, sed & aedes etiam plenissimas. Quae omnia cum mecum ipse perpendo, facile mihi persuadeo, vocem illam, quam de ore Regio, grauisissimis, certissimisque testibus praesentibus, ego ipse audiui, & quasi quoddam oraculum

REGIVM
celebre testi-
monium.

lum suspexi, non casu, aut temerè prolatam, sed quod prae omnibus alijs, quas viderat, aedificiorum idaeis, haec vna Regis animum, ac mentem perspicacissimam posset penitus non explere modò, sed etiam superare. nec mirum, cum in hoc opere Diuina Architecti rerum omnium maximi effulgeat sapientia, quae eo magis humanas, siue etiam angelicas mentes in sui rapit admirationem, quo perspicaciores sunt, & maiori cum lumine eam intuentur. quod si alijs deinceps huius aedificij aspectus nullam eiusmodi pariat admirationem, perpendant ij, an ex aedificij tenuitate nascatur, an verò ex eorum animi magnitudine, & rerum perceptione maiore. Verum ab his temperandum mihi esse iam duxi, ne non satis à seipsis probata videantur ea, quae rudi hac mea, & incrudita oratione commendantur. Ad eius explicationem propius accedamus.

PERIBOLUS atrij describitur.

Ostendit haec primùm Orthographia (vt ab imis extimisque ad interiora, & ad summa procedamus) hinc atque illinc periboli formam, qui vniuersam domum circumdabat, & aequè latus, atque altus dicitur fuisse calamum vnum. Sed tamen peribolus nulla ex parte integer est; illinc enim aenea lamina non ampliùs extendebatur: hinc verò peribolum oportuit abscindere, quo stylobatarum, & podij vtriusque atrij, gentium & Israelis forma pateret: sed quoniam totus peribolus sibi similis est, ex hac parua quantumuis parte vniuersi conijcietur forma. Sunt enim in eo stylobatae ordine dispositi, inter quos marmorei cancelli disponuntur, fenestris obliquis, hoc est rhombis, non quadratis foraminibus perterebrati. Super stylobatis sphaeras apposimus, quod, quomodo desuper ornarentur, minimè habeamus compertum, neque aliud suadeat ratio fabricae, quo aptius possent ornari. Pars deinde apparet in hac Orthographia muri porticus gentium exterior, in eo stylobatae, & interiacens podium inferiorem sustinet muri, & parastadum partem: hae deinde suis spiris, & capitellis ornantur, immissa desuper coronice, & in zophoro triglyphis appositis, vt in reliquis templi contignationibus distribuuntur: murus simplex, ac purus fenestrarum duplici ordine tantum ornatur. desuper peribolus doma cingit: cui eminent secundum ordinis columnae, trabeationem, ac tectum sustentantes, dispositis super columnis acheroterijs ornatum. Hic porrò murus, quamuis vniuersum vndequaue cingeret templum, è medio sublatus est, quo manifestaretur murus atrij Israel, qui omni ornamentorum genere illustris erat, ac celeberrimus. In eius medio porta aperitur Orientalis, ad quam gradibus septem ascendebatur. Stereobatae inter stylobatas columnarum fenestris ornantur, quae lumen cryptoportibus immittunt. Triplex columnarum ordo altitudinem complet sexaginta cubitorum. super porta, & super castellis quartus erigitur ordo: atque in castellis medijs quadrata alia castella eriguntur, quintò columnarum ordine munita, atque exornata. super haec omnia facies eminent vestibuli sanctuarij, quae miram cum reliquis omnibus aedificij partibus, ac membris symmetriam, ac venustatem parit. Sunt autem ordines hi omni ex parte, supra quam dici potest, aut credi, ornatissimi, non modo ipsius Architecturae proprijs ornamentis, verum etiam ab ipsa sculptura mutuatis alijs, vt coronae,

A palmae, flores, fructus indicati potiùs quàm expressi argumento esse possunt. Sed longum esset hic omnia percensere, satius erit, vt lectorem hortemur, vt de singulis singula, quibus tractantur, perquirat loca.

Demùm extrema Orthographia huic eminent inscriptioni. DISSECTI TEMPLI SALOMONIS ORTHOGRAPHIA OSTENDENS INTERIORA PORTICVVM ET CRYPTOPORTICVVM, ET ORIENTALEM SANCTVARIII FACIEM NECNON TERNOS EIVSDEM FACIEI ET ATRII INTERIORIS ATQVE EXTERIORIS ORDINES BINOS QVE ATRII GENTIVM. Vix dici potest, nedum breui oratione perstringi, quantas vtilitates, & commoda Architecturae praestet, dissecti aedificij videre Orthographiam. Quis enim sub vnum aspectum proferre posset tot tamque varias aedificij partes, natura, situ, dispositione, ac forma à sese inuicem longè semotas, nisi hanc adinuenisset dissecti aedificij pingendi rationem? In ea verò illud potissimum obseruandum est, vt dixi, perspecta nimirum vt apprimè sit in ipsa Orthographia, quaenam pars aedificij, qua parte sublata repraesentetur: sic enim fiet, vt, quibus Ichnographiae partibus singulae huius Orthographiae respondeant, facile intelligatur, quo ignorato, quamplurima ignorari necesse est; cum non sine magna iactura, & confusione, quae putabuntur cognosci, alio referentur, quàm debeant; quod eo periculosum est magis, quo eiusmodi plerumque defectus à paucioribus, ijsque peritioribus corrigi possit: quoniam aedificij partes aliae alijs sunt similes, non omnes eadem. Huius rei gratia, si in primo vestigio vniuersali, sublato altari de medio, linea quaedam ducatur per medias portas Meridianas, & Aquilonarem atriorum, eique erigatur perpendicularis ad pavementum plana indefinita superficies, ea quidem omnia atria, porticus, muros, tecta, fundamenta denique omnia diuidet. Sublata igitur anteriore parte, quae ad Orientem reliqua fuerat, quod superest aedificium omne, hac vna Orthographia exprimitur: in qua interior facies periboli, qui ab Occidente viam exteriori cingit, primùm exprimitur, ei nulla re dissimilis, quae in superiore Orthographia expressa fuit exterior eiusdem periboli facies. Murus deinde succedit atrij gentium per mediam portam sectus, ex quo fit, vt postium latitudo, portae altitudo, fenestrae desuper, quantumque dilatentur interiori, videri, ac mensurari facile possit, necnon antae, quae murum exteriori, & semicolumnae, quae illum interiori ornant, quantum procurrant, quomodo exornentur, quàm exactè hae illis respondeant, atque alia id genus propemodum infinita obseruari poterunt. Ibi etiam contignatio facta demonstrat eam, quàm persequitur Vitruuius ornamentorum originem, de qua nos alias *Vitruu. lib. 4. cap. 2.* trabes item quasdam longiores, breuiore alias, nonnullas porticus latitudinem velut colligantes, alias in longitudinem protensas: desuper domata peribolis vtrinque munita licet obseruare. Binae insuper columnae eriguntur, medijs porticus inferioris columnis ita ad perpendicularum impositae, vt harum centra illarum respondeant centrīs, quae tandem propria contignatione, fastigio,

DISSECTI templi Orthographia, eiusque vtilitates.

QVOMODO sit consideranda aedificij sectio.

stigio, ac tecto operiuntur, & suis ornamentis quasi coronis illustrantur. Succedunt his aliae obscuriores columnae, interiores illas referentes, quae Occidentalem porticum Gentium fulciunt, templique postica respiciunt: inter quas fenestrae aperiuntur, quae interiores ostendunt earum retractiones, nec habent ornamenta exteriorum similia. Eadem verò, quae de hac porticu gentium secta dixi, quoniam cum reliquis porticibus sunt communia, in illis repetenda non sunt sed iuxta praedicta examinanda. quae verò eorum sunt propria, quam breuissimè perstringam, quoniam singula deinde confirmanda suis locis sunt.

PORTICVS
Israelis secta,
in qua ea re-
cententur,
quae capite 40
Ezechielis
mensurantur.

Porticus Israelis secta, multa proponit attentionis perpendenda, cryptoporticus in imo, earumque quadratas pilas, marmoreas fornices, obliquas fenestras, vniuersam denique dispositionem, propriamque fabricam: quam expendendam esse monemus, atque illud in primis, ex quo omnes ducuntur dimensionum proportiones, quam aptè superiores columnae cum suis stylobatis, & hi cum suis proiecturis, solidis insistant pilis. Ex atrio gentium ad portam accedentibus, septeni gradus occurrunt, ac postis portae, quem calamo primum mensurauit angelus, cui similis respondet in alio muro porticum concludente, cum binis alijs dimidijs postibus, muris adiectis, & fornicibus desuper colligatis, porticum interna diuidunt vestibula inter postium stylobatas. quod reliquum est spatium cancellis oclusum tres thalamos exhibet aequè longos, ac latos singulos calamo vno: quibus tres alij per omnia similes, & aequales ex aduerso respondent in reliqua parte templi, quam initio fustulimus. His autem vestibulis, postibus, semicolumnis, fornicibus similia sunt non modò aliarum portarum vestibula, & reliqua, verum & omnium atriorum, vt ipsa indicat Orthographia; cuius inferior ordo. muros omnes postibus distinctos ita aperit, vt ille tantummodo conspiciatur cum suis fenestris, qui templum ipsum ab Occidente claudit. Ordinem primum prima coronat contignatio, cuius exteriorem faciem atriorum arcis respondentem vides, formam interiorem, ac dimensiones, in sectis porticibus. Superstat huic secundus ordo, cuius muri perpetui sunt, non verò fornicati, vt inferiores atriorum; in eis tamen duplices fenestrae aperiuntur, quibus non minus atriorum facies exornantur, quam illustrantur cubicula. abscissae verò porticus mediam porticum cubicula vtrisque ostendunt, cuius fenestrae sunt illae, quae in Occidentali muro aperiuntur: qui murus quingentis cubitis mensuratur ab angelo, & ab Ezechiele dicitur esse diuidens inter sanctuarij, & vulgi locum. Huic etiam ordini propria imponitur contignatio, quae exterioribus respondet ornamentis columnarum: cui omnino similis est tertius ordo, hoc vno ab illo distans, quod, praeter planam contignationem, qua bini alij ordines operiuntur, hic aliam quoque habet fastigiatam, quae tecta atriorum ita in vtram-

Ezechiel. 42.
v. 20.

A que partem procliuia facit, vt inde imbres è caelo cadentes facilè effluent, ne ibidem aliquamdiu manentes tecta penetrent, & materiam aut vitient, aut, vt quod minus est dicam, deturpent; ac desuper ambulantes commodam praestent, non nimis asperam soli erectionem. Ascendunt desuper castella, de quibus non est modò dicendum per singula. quod verò ad quartum ordinem spectat, qui super Orientali porta in praecedenti Orthographia describitur, quoniam is non tam firmis nititur ratiocinationum fundamentis, vt negari non possit, non describitur in hac secunda Orthographia: neque propterea tantum, verum etiam ne castellorum prospectum impediret, qui certioribus confirmantur sacrae Scripturae testimonijs. Atque, vt finem iam dicendi faciam, in omnium atriorum medio facies illa sanctuarij celeberrima, praefertur, quae, quoniam duplo altior est, quam atria, ac triplici etiam ordine erigitur vt illa, fit, vt membra quoque singula huius aspectus sanctuarij, duplo sint maiora similibus atriorum membris. Maximè autem animaduertendum est in hac descriptione, quam aptè, quantaque cum symmetria, & decore à summo angulari lapide gradatim descendat hinc atque illinc fabrica, vsque ad infimum peribolum; quidque, & quantum splendoris, ac magnificentiae huic accederet aedificio, si licuisset imas simul repraesentare substructiones. sed quia minimè possunt, satis hic sit, monuisse lectorem, vt eas mente concipiat vtrisque infra peribolum descendentes tantundem, quantum distat ab atrio interiore sacerdotum, ipsum atrium gentium. Sed & illud quoque non parui faciendum est, quod in tam vasto aedificio omnes columnarum bases, capitella, epistilia, zophori, coronices ad libellam intrinsecus, & extrinsecus ita constituentur; verum haec ad templi architecturam spectare videntur, quae proprio libro tractanda esset. Haec de descriptionibus in vniuersum dicta sufficiant. Sed, vt eò, vnde digressa est, reuertatur oratio, quod de harum numero probare conabamur, non plures reddi, quam ratio ipsa, & lectoris commoda postulare videbantur, id quidem perspectum esse lectori omnino tunc poterit, cum omnia Ezechielis capita, quae de templo loquuntur, attentius legerit, atque perceperit plenius: interim tamen vel magna ex parte hoc nostrum consilium ei probandum esse putamus, si omnes ac singulas inuicem contulerit, & perspexerit, quam sint aliae ab alijs diuersae. quare si totum templum percipiendum est, vt dixi, planè nulla earum descriptionum superuacanea erit, quae diuersam partem, aut diuerso modo eandem refert, ab ea, quam aliae descriptiones repraesentauerant. Quod vt praestari facilius possit, atque vt ea molestia lectorem liberemus, qua saepius esset hic liber, aut alij euoluendi, quo imagines exquireret per varia loca dispersas, omnes simul hic congesimus, eodem, quo à nobis explicatae sunt ordine.

ISTIVS
fabricae sym-
metria pul-
cherrima.

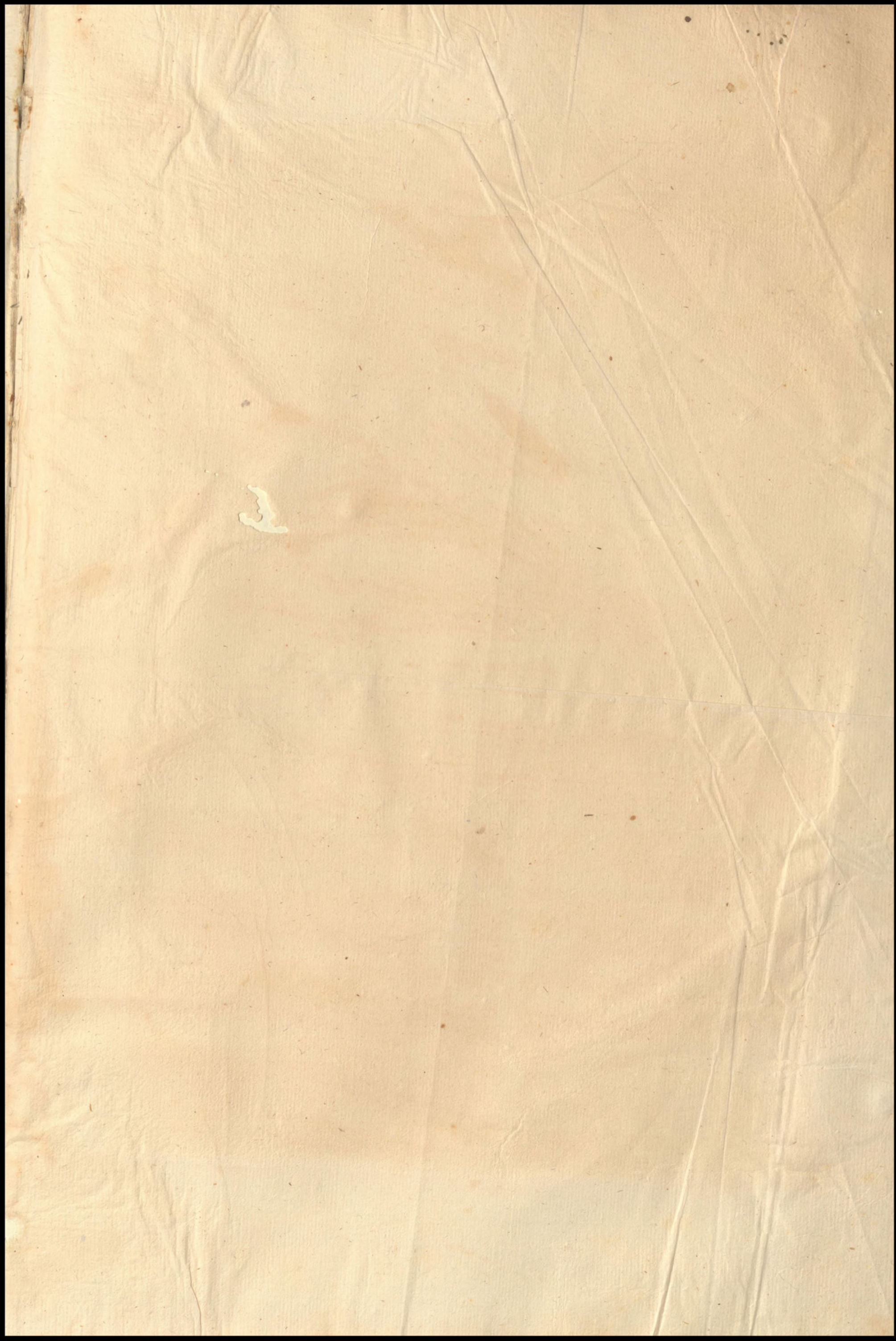
Accipe

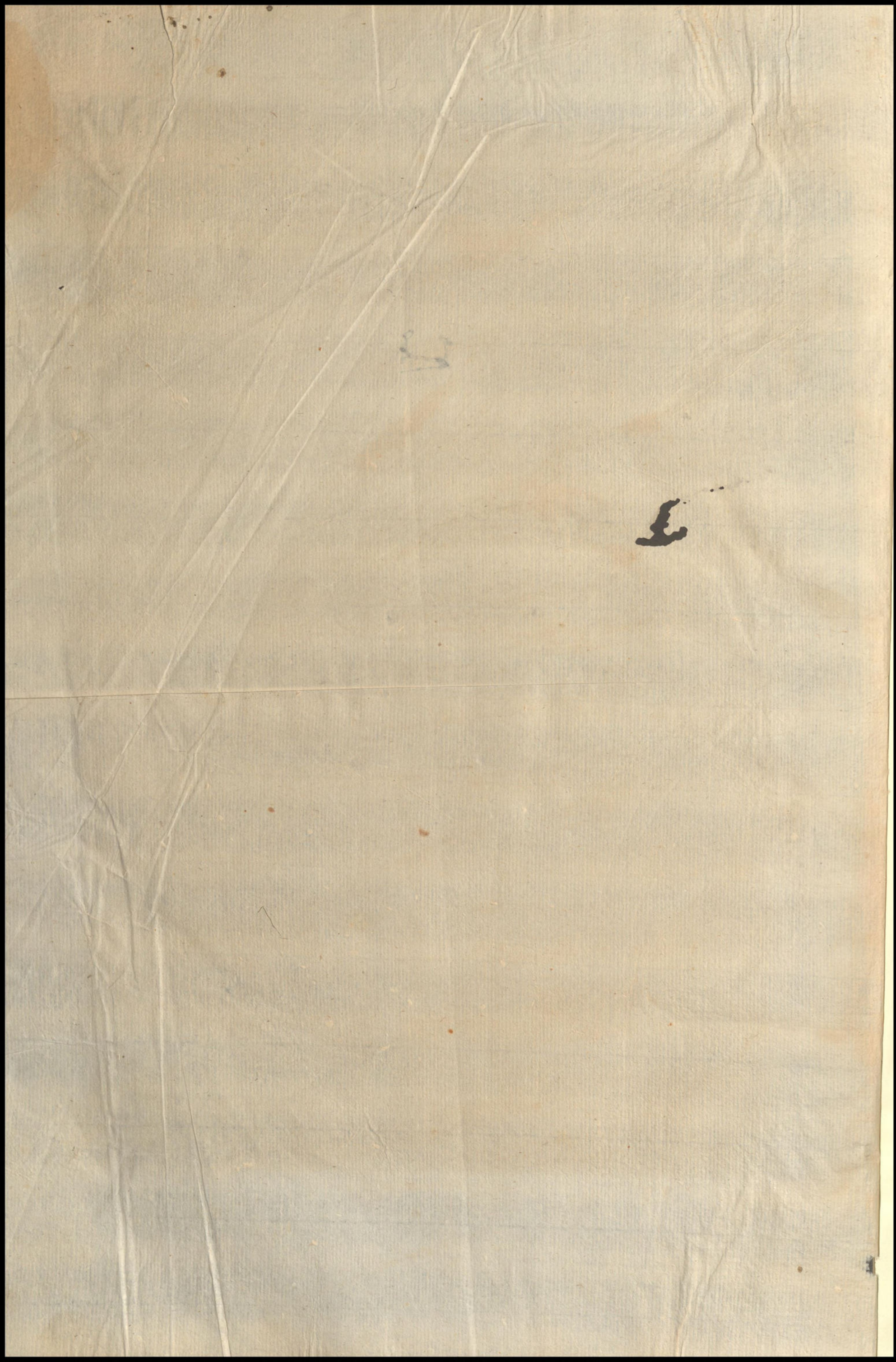
Accipe igitur, benigne lector, sequentes descriptiones, quarum elenchum, ac numerum apponimus. Domus Domini triplex est vestigium duplici folio expressum, quadruplex Orthographia, ac Sancti Sanctorum vna Scenographia. Atriorum porrò triplex est vestigium vniuersale, atque vnum peculiare atrij interioris, quod est sacerdotum: triplex item Orthographia vniuersalis, substructionis templi vna: Orientalem faciem atriorum ostendens secunda: ac demum tertia dissecti templi. Omnes igitur templi ideae quindecim sunt, quattuordecim expressæ folijs, alijs simplicibus, alijs duplicibus, siue etiam triplicibus; maioribus alijs, alijs minoribus. Duplici enim foliorum genere in vniuerso opere hac prima aeditione vtimur: altero, quod regium vulgo vocant, quodque commune vocabimus, altero, quod imperiale dicunt, nos maximum appellabimus. Has verò figuras omnes euoluat lector necesse est, ac plenè iuxta praedictam explicationem perspectas habeat, si difficillimam hanc Prophetæ visionem percipere velit, aut nostram cum fructu legere explanationem. nam praeter rationes illas, quas initio prioris libri proponebamus, quibus necessarias esse descriptiones suadebatur, haec vna huius loci propria est, quod in aedificio hoc explicando Mathematicorum morem seruare nolimus: ij enim appositis literis suos angulos, lineas, figuras exprimunt: id illis propterea contingit, quòd propria nomina non suppetunt, quibus angulos ab angulis, aut hos à lineis, aut has à figuris, aut inter sese distinguant. In architectura verò, vti singula membra propria sortiuntur nomina, Architectorum morem, quem ipse quoque Propheta noster tenuit, retinere visum est.

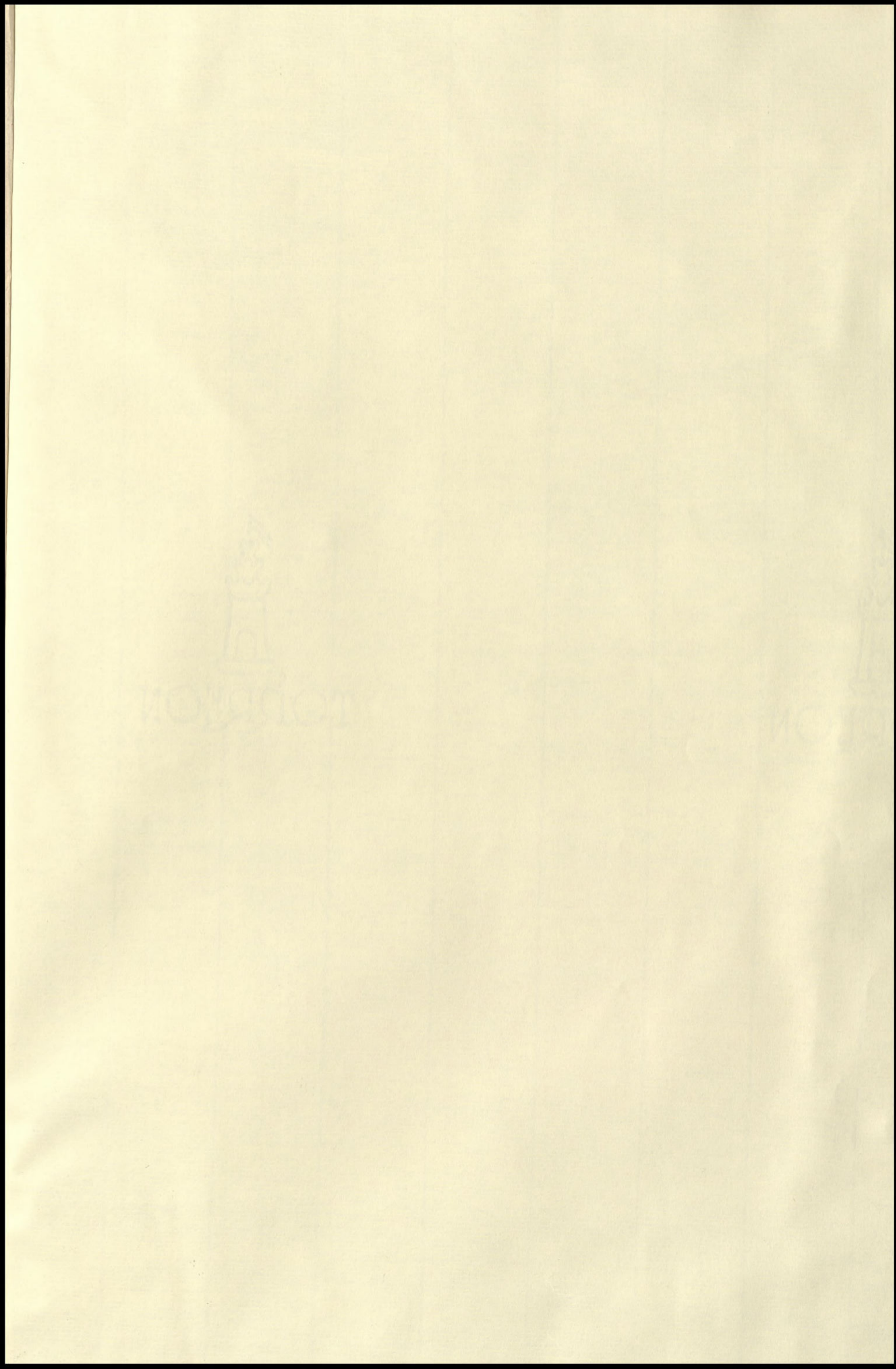
Huius verò difficultatis leuandae gratia, praeter descriptiones, indicem proprium huic tomo adijciemus, quo voces Architectorum non modò Italicè, atque Hispanicè reddantur; verum etiam quae poterunt explicari, ac veluti definiri, definiantur.

LIBRI SECVNDI FINIS.

TORRION

